T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 1836
AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 954

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ
0KULÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PR0GRAMI

SINIF YÖNETİMİ

Yazarlar
Prof.Dr. Hüseyin BAŞAR (Ünite 1-4, 6-10)
Yard.Doç.Dr. Yücel ŞİMŞEK (Ünite 5)
Prof.Dr. Esmahan AĞAOĞLU (Ünite 11)

Editör
Prof.Dr. Esmahan AĞAOĞLU

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
"Uzaktan Öğretim" tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2008 by Anadolu University
All rights reserved
No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic, tape or otherwise, without permission in writing from the University.

UZAKTAN ÖĞRETİM TASARIM BİRİMİ

Genel Koordinatör
Prof.Dr. Levend Kılıç

Genel Koordinatör Yardımcısı
Yard.Doç.Dr. Müjgan Bozkaya

Öğretim Tasarımcısı
Prof.Dr. Esmahan Ağaoğlu

Grafik Tasarım Yönetmenleri
Prof. Tevfik Fikret Uçar
Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız
Öğr.Gör. Nilgün Salur

Televizyon Programları Yöneticisi
Prof. Yalçın Demir

Dil ve Yazım Danışmanları
Yard.Doç.Dr. Hülya Pilancı
Okt. Esin Gün Gürer
Okt. Gönül Yüksel

Ölçme Değerlendirme Sorumluları
Öğr.Gör. Nuray Islatince

Kitap Koordinasyon Birimi
Yard.Doç.Dr. Feyyaz Bodur
Uzm. Nermin Özgür

Kapak Düzeni
Prof. Tevfik Fikret Uçar

Dizgi
Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Sınıf Yönetimi

ISBN
978-975-06-0533-8

1. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Web-Ofset Tesislerinde 3.800 adet basılmıştır.
ESKİŞEHİR, Ağustos 2008

İçindekiler

Önsöz ..... **xiii**
Kullanım Kılavuzu ..... **x**

Eğitim ve Sınıf Yönetimi ..... **1** — **1. ÜNİTE**
GİRİŞ 3
YÖNETİM, EĞİTİM YÖNETİMİ 3
SINIF YÖNETİMİNİN KAPSAMI 4
SINIF YÖNETİMİNDE MODELLER 5
SINIF YÖNETİMİNDE TEMEL ÖZELLİKLER 6
Özet 8
Kendimizi Sınayalım 9
Yaşamın İçinden 10
Okuma Parçası 10
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 11
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 12
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 12

Sınıf Yönetiminin Ana Değişkenleri ..... **13** — **2. ÜNİTE**
GİRİŞ 15
SINIFIN ÇEVRESİ 15
UZAK ÇEVRE 15
YAKIN ÇEVRE 17
AİLE 19
OKUL 20
Özet 23
Kendimizi Sınayalım 24
Yaşamın İçinden 25
Okuma Parçası 25
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 27
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 27
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 28

Fiziksel Ortamın Düzenlenmesi ..... **29** — **3. ÜNİTE**
GİRİŞ 31
SINIF ORTAMININ ÖZELLİKLERİ 31
FİZİKSEL ORTAMIN ETKİLERİ 32
FİZİKSEL ORTAMIN DEĞİŞKENLERİ 32
Sayı 33
Işık 33
Isı 33
Renk 34
Gürültü 34
Temizlik 34
Görünüm (Estetik) 34
SINIFTA ANA BÖLÜMLER 35
ÖĞRENCİLERİN OTURMA DÜZENİ 36
ÇALIŞMA ORTAMININ DÜZENLENMESİ 36

Özet 40
Kendimizi Sınayalım 41
Yaşamın İçinden 42
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 43
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 43
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 44

4. ÜNİTE **Sınıfın İlişki Düzeni 45**
GİRİŞ 47
SINIFTA İLK GÜNLER 47
SINIFTA İLİŞKİ BİÇİMLERİ 47
TANIŞMA 50
SINIF KURALLARI 51
SINIF ÇALIŞMALARINDA ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARI 53
DEMOKRATİK ÇALIŞMA ORTAMI OLUŞTURMA 54
SINIF İLETİŞİMİNİN YÖNETİMİ 55
Özet 58
Kendimizi Sınayalım 59
Yaşamın İçinden 60
Okuma Parçası 60
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 61
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 61
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 62

5. ÜNİTE **Sınıf ve Grup Lideri Olarak Öğretmen 63**
GİRİŞ 65
GRUP GEREKSİNİMİ 65
GRUP KAVRAMI 66
GRUPLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ 67
Grup Değerleri ve Normları 67
Grup Vizyonu 68
Gruplardaki Rol ve Statüler 68
Grup Baskısı ve Bireyin Gruba Uyma Davranışı 68
Grup Bağlılığı 68
SINIFTAKİ GRUP TÜRLERİ 69
GRUPLANDIRMADA BEŞ TEMEL BOYUT 69
Grup Büyüklüğü 69
Grup Oluşumu 70
Öğrencilerin Öğrenme Sorumluluğu 71
Öğrenci-Öğrenci ve Öğrenci-Öğretmen Etkileşimi 71
Sınıfta Öğretmenin Varlığı 71
LİDER OLARAK ÖĞRETMEN 71
Lider ve Yönetici Olarak Öğretmen 72
Bir Lider Gibi Davranmak 72
Güven Vermek 73
Güdülemek 73
Vizyon Sahibi Olmak 73
Sürece Meydan Okumak 74
Uzman Olmak 74
Model Olmak 74

Etkili İletişim 75
Özet 76
Kendimizi Sınayalım 78
Yaşamın İçinden 79
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 79
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 79
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 80

Plân-Program Düzeni ..... 83 — 6. ÜNİTE
GİRİŞ 85
ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN PLÂNLANMASI 85
AMAÇ, PLÂN-PROGRAM İLİŞKİLERİ 85
AMAÇLARA UYGUN PROGRAM DÜZENİ OLUŞTURMAK 86
EĞİTİM PLÂNLARININ YÖNETİMİ 88
Özet 93
Kendimizi Sınayalım 94
Yaşamın İçinden 95
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 95
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 95
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 96

Eğitim Sürecinin Yönetimi ..... 97 — 7. ÜNİTE
GİRİŞ 99
HEDEF DAVRANIŞLAR 99
EĞİTİM ARAÇLARI 100
EĞİTİM UYGULAMASI 102
Dikkati Çekme 102
Amaçları Açıklama 102
Güdüleme 103
Kurgu 104
İçeriğin Paylaşılması ve Uygulanması 105
Dönüt Alma, Düzeltme 107
Özetleme, Pekiştirme 108
Özet 110
Kendimizi Sınayalım 111
Yaşamın İçinden 112
Okuma Parçası 112
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 113
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 114
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 114

İstenen Davranışların Desteklenmesi ..... 115 — 8. ÜNİTE
GİRİŞ 117
İSTENENİ DESTEKLEYİCİ DAVRANIŞLAR 117
İSTENENİ ÇAĞRIŞTIRICI DAVRANMAK 119
İSTENEN DAVRANIŞA İNANDIRMAK 120
İSTENEN DAVRANIŞI SAĞLAMLAŞTIRMAK 121
İSTENEN DAVRANIŞI KOLAYLAŞTIRMAK 123
Özet 125
Kendimizi Sınayalım 126

Yaşamın İçinden 127
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 128
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 128
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 129

9. ÜNİTE İstenmeyen Davranışların Etkileri 131
GİRİŞ 133
SINIFIN DAVRANIŞ DÜZENİ 133
İSTENMEYEN DAVRANIŞLAR 135
İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN SINIF DIŞI ETKENLERİ 136
İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN SINIF İÇİ ETKENLERİ 138
Öğrencilerin Özellikleri 138
Sınıfın Yapısı 139
Eğitim Programı 139
Öğretim Süreci 140
Öğrenci Başarısı 140
Öğretmenin Özellikleri 140
Özet 142
Kendimizi Sınayalım 143
Yaşamın İçinden 144
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 144
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 145
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 145

10. ÜNİTE İstenmeyen Davranışların Değiştirilmesi 147
GİRİŞ 149
İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA KARŞI YAKLAŞIMLAR 149
Öğrenci Merkezli (Karışmacı Olmayan) Yaklaşım 149
Öğretmen Merkezli (Karışmacı) Yaklaşım 149
Ortak Merkezli (Etkileşimci) Yaklaşım 150
İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA KARŞI EYLEMLER 150
Sorunu Anlamak 150
Görmezden Gelmek 151
Uyarmak 152
Derste Değişiklik Yapmak 153
Sorumluluk Vermek 154
Öğrenciyle Konuşmak 154
Okul Yönetimi ve Aile ile İş Birliği Yapmak 155
Yaptırım Uygulamak 156
KARŞI EYLEMLERİN SEÇİMİ 157
KARŞI EYLEMLERDE GÖZETİLMESİ GEREKENLER 158
Sınıf Ortamının Bozulmasını Önlemek 158
Öğrenci Direncini Yönetmek 158
Özet 160
Kendimizi Sınayalım 161
Yaşamın İçinden 162
Okuma Parçası 163
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 164
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 164
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 164

II. ÜNİTE

Eğitimde Zaman Yönetimi 165
GİRİŞ 167
ZAMAN YÖNETİMİ 167
ZAMAN YÖNETİMİNİN ÖNEMİ VE YARARLARI 168
ZAMANI YÖNETEBİLMEK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER 169
EĞİTİMDE ZAMANIN ETKİLİ KULLANIMI 170
SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ 171
Özet 174
Kendimizi Sınayalım 175
Yaşamın İçinden 176
Okuma Parçası 176
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı 177
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı 177
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 178

Sözlük 179
Dizin 181

Önsöz

Sevgili öğrenciler,

"Sınıf Yönetimi" adını taşıyan bu kitap, birbirini tamamlayan onbir üniteden oluşmaktadır. Yalın bir anlatımla sunulmasına özen gösterilen üniteler, size öğrencilik ve öğretmenlik yaşantınızda yararlı olabilmek amacıyla hazırlanmıştır.

Yönetim, eğitim yönetimi, okul yönetimi ve sınıf yönetimi kavramlarının kapsamları, sınıf yönetimi modelleri ile sınıf yönetiminin temel özelliklerine ilişkin konular kitabın birinci ünitesini oluşturmaktadır.

Sınıf yönetiminin ana değişkenlerinin ele alındığı ikinci ünitede, öğrenci davranışlarını etkileyen etmenler olarak sınıfın uzak ve yakın çevresi ile aile ve okul konularına yer verilmektedir.

Sınıftaki diğer öğelerin belirleyicisi ve bütünleyici olarak kabul edilen öğretmenin sınıfı etkili bir öğrenme ortamı olarak hazırlaması beklenir. Sınıfın fiziksel ortamının düzenlenmesi başlığını taşıyan üçüncü ünite, bu amaçla sınıf ortamının özellikleri, fiziksel ortamın etkileri, fiziksel ortamın değişkenleri, sınıfın ana bölümleri, öğrencilerin oturma düzeni ve çalışma ortamının düzenlenmesi konularını içermektedir.

Sınıfta ilk günler, sınıfta ilişki biçimleri, tanışma, sınıf kuralları, sınıf çalışmalarında öğretmen davranışları, demokratik çalışma ortamı oluşturma ve sınıf iletişiminin yönetimi ise, sınıfın ilişki düzeni başlığını taşıyan dördüncü ünitesinin konularını oluşturmaktadır.

Grup kavramı, grupların temel özellikleri, sınıftaki grup türleri ile lider öğretmenin konularını özellikleri vb. konular, Sınıf ve Grup Lideri olarak Öğretmen başlıklı beşinci ünitede ele alınan konuları oluşturmaktadır.

Kaynak kullanımını ekonomik kılma, hedeflere ulaştırma, geleceğe bilinçli hazırlanma fırsatı verme, eksiklikleri önceden görebilme, hedeflere ulaşma zamanı ve düzeyi hakkında uygulama öncesi bilgi sağlama, vb yararlara sahip plan ve programların öğrenme-öğretme sürecindeki önemi yadsınamaz. Bu gerçekten hareket edilerek hazırlanan altıncı ünitede, öğretim etkinliklerinin planlanması, amaç, plan-program ilişkileri, amaçlara uygun program düzeni oluşturma ve eğitim planlarının yönetimi konularına yer verilmektedir.

Eğitim sürecinde, hedef davranışlara ulaştırıcı öğrenme etkinliklerinin gerçekleştirilmesi, öğrenilenlerin davranışa dönüştürülmesi, sürekli ve ustalıkla tekrarlanmasının sağlanması için pekiştirilmesi gerekir. Eğitim sürecinin yönetimi başlığını taşıyan yedinci ünitede, bu amaçla hedef davranışlar, eğitim araçları ve eğitim uygulaması konularına yer verilmektedir.

Eğitim sürecinde öğrencinin gösterdiği istenen davranışların desteklenmesi önemlidir. Bu amaçla, isteneni destekleyici davranışlar ile isteneni çağrıştırıcı davranma, istenen davranışa inandırma, istenen davranışı pekiştirme ve istenen davranışı kolaylaştırma konularına sekizinci ünitede yer verilmektedir.

Sınıf yönetimi çok genel olarak sınıfta öğrenme engellerinin en aza indirilmesi olarak tanımlanabilir. Öğretmenin öğrenme engellerini ortadan kaldırabilmesi veya en aza indirebilmesine olanak sağlayan sınıfta davranış düzeni oluşturma, istenmeyen davranışlar, istenmeyen davranışların sınıfdışı ve sınıfiçi etkenleri ise dokuzuncu ünitede ele alınan konulardır.

İstenmeyen davranışların önlenmesinin yanı sıra, kazanılmış istenmeyen davranışların da değiştirilmesi gerekir. Bu düşünce ile hazırlanan onuncu ünitede, istenmeyen davranışlara karşı yaklaşımlar, istenmeyen davranışlara karşı eylemler, karşı eylemlerin seçimi ve karşı eylemlerde gözetilmesi gerekenlere ilişkin konulara yer verilmektedir.

Günümüzde giderek önem kazanan zaman yönetimi ile ilgili genel kavramlar ile eğitimde zamanın etkili kullanımı ile ilgili konulara ise kitabın en son ünitesi olan onbirinci ünitesinde yer verilmektedir.

Kitap, öğretmen adaylarını öğrencilerde istendik yönde davranış değişikliğinin oluşturulması ve eğitim amaçlarına ulaşılması için önemli bir araç olarak kabul edilen sınıf yönetimi konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Öğretmen adaylarının her ünitede amaçları ve çalışma önerilerini dikkatle inceleyerek ünite içinde ve sonunda yer alan sorularla kendilerini değerlendirmeleri, kitaptan beklenen yararın artmasına katkı sağlayabilecektir.

Emeği geçenlere teşekkürler, öğretmen adaylarına ve kendini mesleğine adamış öğretmenlere başarı dileğiyle…

Editör
Prof.Dr. Esmahan Ağaoğlu

Kendi kendine öğrenme ilkelerine göre hazırlanmış olan bu kitabın işlevlerini öğrenmek için hazırlanan "Kullanım Kılavuzu", konuları anlamanızda ve sınavlara hazırlanmanızda sizlere fayda sağlayacaktır.

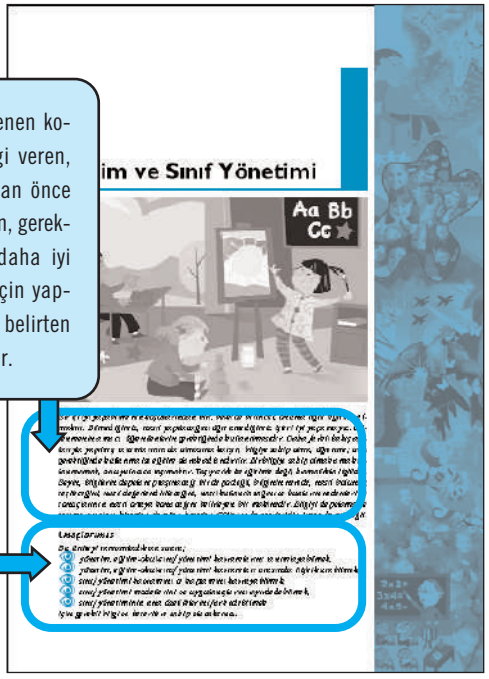

Giriş: Ünitede işlenen konulara ilişkin bilgi veren, konuya başlamadan önce sizi düşünmeye iten, gerektiğinde konuları daha iyi kavrayabilmeniz için yapmanız gerekenleri belirten kısa açıklamalardır.

Amaçlarımız: Üniteyi tamamladığınızda kazanacağınız bilgi ve becerilerdir.

Örnek Olay: Ünitede işlenen konuların günlük yaşama yansımalarını içeren, kuramsal açıklamalarla çevrenizde yaşanan olaylar arasında bağ kurmanıza yardımcı olmayı hedefleyen örnek olaylar, anektodlar, alıntılar ya da gazete haberleridir.

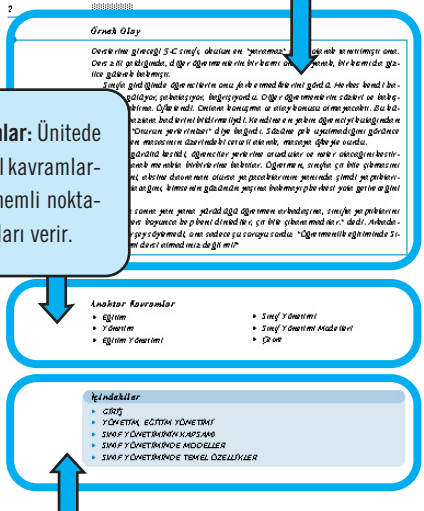

Anahtar Kavramlar: Ünitede açımlanan temel kavramlardır. Ünitedeki önemli noktalara ilişkin ipuçları verir.

İçindekiler: Ünite içinde hangi konuların işleneceğini gösterir. Ana konuların başlıklarını içerir.

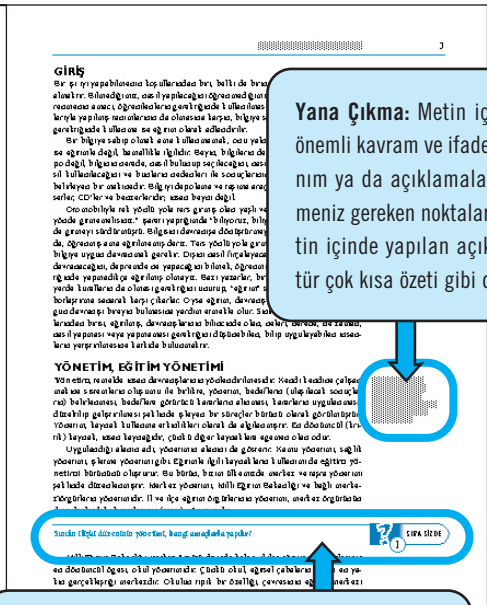

Yana Çıkma: Metin içinde yer alan önemli kavram ve ifadelere ilişkin tanım ya da açıklamalardır. Önemsemeniz gereken noktaları gösterir. Metin içinde yapılan açıklamaların bir tür çok kısa özeti gibi düşünülebilir.

Sıra Sizde: İşlenen konuları kavrayıp kavramadığınızı kendi kendinize ölçmenize yardımcı olmaya amaçlayan, düşünmeye ve uygulamaya yönlendiren sorulardır.

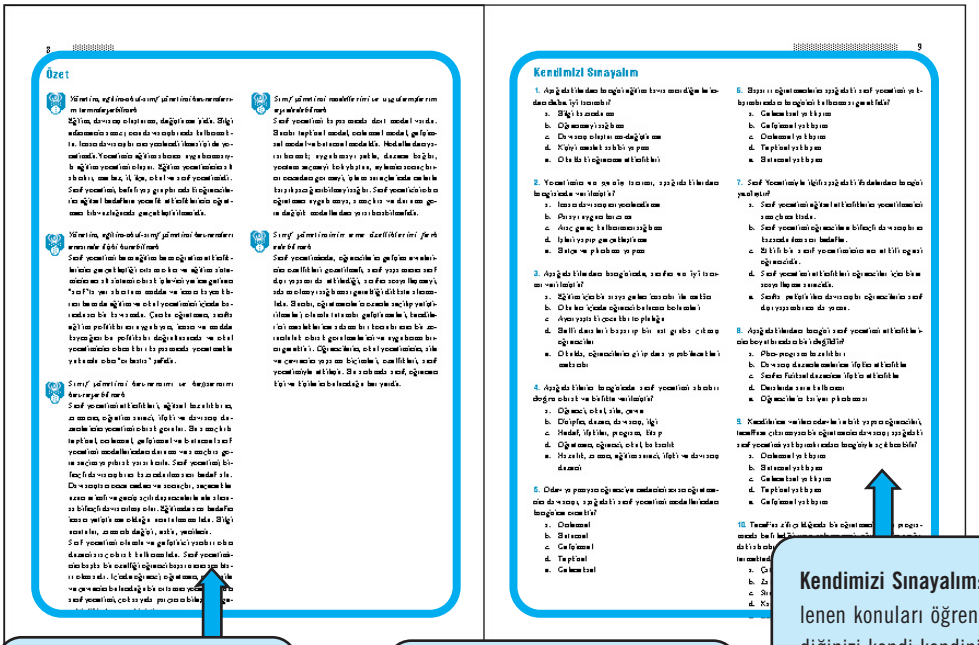

Özet: Ünitede ayrıntılı işlenen konuların önemli noktaları tekrar vurgulanır.

Kendimizi Sınayalım: Ünitede işlenen konuları öğrenip öğrenmediğinizi kendi kendinize ölçmenizi sağlayacak, bir tür sınava hazırlık testidir. Sınavlarda çıkabilecek türde soruları içerir.

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı: "Kendimizi Sınayalım" bölümündeki soruların cevaplarını ve ilgili oldukları konuları içerir. Yanlış cevapladığınız sorularla ilgili konuları tekrar etmeniz sınavdaki başarınızı artırabilir.

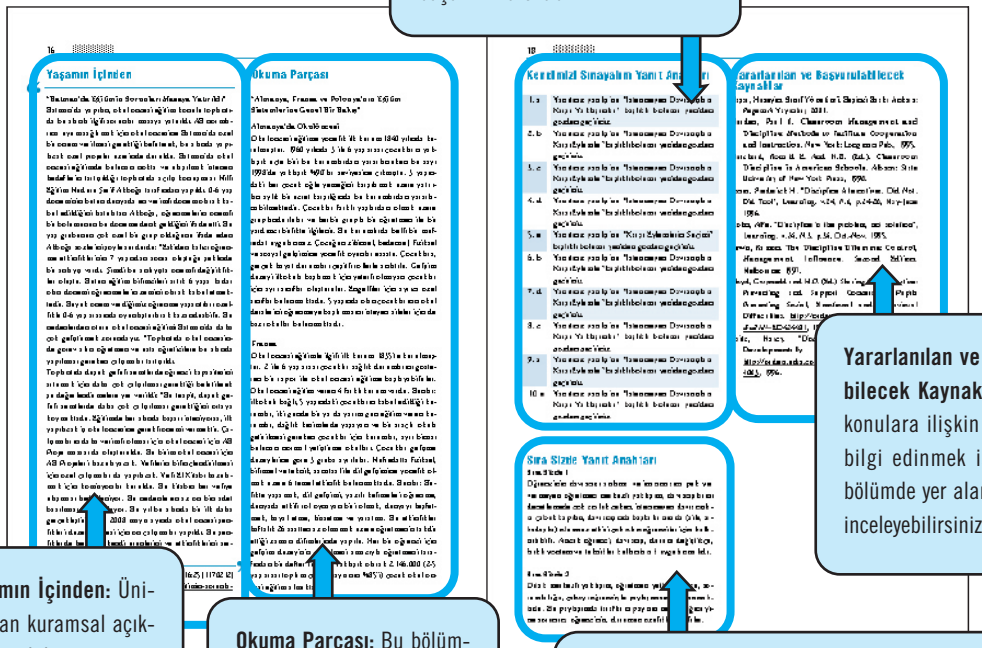

Yaşamın İçinden: Ünitede aktarılan kuramsal açıklamalar ile günlük yaşamımızda karşılaştığımız olaylar arasında ilişki kurmanızı sağlamak için verilmiş haber ve alıntılardır.

Okuma Parçası: Bu bölümde, bazı doğrudan ilişkili bilimsel bir çalışmadan alınan okuma parçalarına yer verilmektedir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar: İşlenen konulara ilişkin daha geniş bilgi edinmek isteseniz bu bölümde yer alan kaynakları inceleyebilirsiniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı: "Sıra Sizde"lerde yer alan soruların cevaplarını içerir. Her hangi bir Sıra Sizde sorusuna verdiğiniz cevap ile bu bölümdeki cevabı karşılaştırarak, ilgili konuyu ne ölçüde öğrendiğinizi belirleyebilirsiniz.

Eğitim ve Sınıf Yönetimi

Bir işi iyi yapabilmenin koşullarından biri, belki de birincisi, onunla ilgili "eğitim" almaktır. Bilmediğimiz, nasıl yapılacağını öğrenmediğimiz işleri iyi yapamayız. Öğrenmenin amacı, öğrenilenlerin gerektiğinde kullanılmasıdır. Daha farklı bakış açılarıyla yapılmış tanımlarının da olmasına karşın, bilgiye sahip olma, öğrenme; onu gerektiğinde kullanma ise eğitim olarak adlandırılır. Bir bilgiye sahip olmak ama kullanmamak, onu yalnızca taşımaktır. Taşıyıcılık ise eğitimle değil, hamallıkla ilgilidir. Beyin, bilgilerin depolanıp taşınacağı bir depo değil, bilginin nerede, nasıl bulunup seçileceğini, nasıl değerlendirileceğini, nasıl kullanılacağını ve bunların nedenleri ile sonuçlarının nasıl ortaya konacağını belirleyen bir makinedir. Bilgiyi depolama ve taşıma araçları, kitaplar, dergiler, kasetler, CD'ler ve benzerleridir; insan beyni değil.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *yönetim, eğitim-okul-sınıf yönetimi kavramlarını tanımlayabilmek,*
- *yönetim, eğitim-okul-sınıf yönetimi kavramları arasında ilişki kurabilmek,*
- *sınıf yönetimi kavramını ve kapsamını kavrayabilmek,*
- *sınıf yönetimi modellerini ve uygulanışlarını ayırdedebilmek,*
- *sınıf yönetiminin ana özelliklerini fark edebilmek*

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Derslerine gireceği 5-C sınıfı, okulun en "yaramaz" sınıfı olarak tanıtılmıştı ona. Ders zili çaldığında, diğer öğretmenlerin bir kısmı ona acıyarak, bir kısmı da gizlice gülerek bakmıştı.

Sınıfa girdiğinde öğrencilerin onu fark etmediklerini gördü. Herkes kendi havasında, gülüyor, şakalaşıyor, bağrışıyordu. Diğer öğretmenlerin sözleri ve bakışları geldi aklına. Öfkelendi. Onlara konuşma ve alay konusu olmayacaktı. Bu küçük yaramazlara hadlerini bildirmeliydi. Kendine en yakın öğrenciyi kulağından yakaladı, "Oturun yerlerinize!" diye bağırdı. Sözüne pek uyulmadığını görünce de, öğretmen masasının üzerindeki cetveli alarak, masaya öfkeyle vurdu.

Sınıfta gürültü kesildi, öğrenciler yerlerine oturdular ve neler olacağını kestirmeye çalışarak merakla birbirlerine baktılar. Öğretmen, sınıfta çıt bile çıkmasını istemediğini, aksine davranan olursa yapacaklarının yanında şimdi yaptıklarının hiç kalacağını, kimsenin gözünün yaşına bakmayıp herkesi yola getireceğini söyledi.

Dersten sonra yan yana yürüdüğü öğretmen arkadaşına, sınıfta yaptıklarını anlattı, "Ders boyunca hep beni dinlediler, çıt bile çıkaramadılar." dedi. Arkadaşı, fazla bir şey söylemedi, ona sadece şu soruyu sordu: "Öğretmenlik eğitiminde Sınıf Yönetimi dersi almadınız değil mi?"

Anahtar Kavramlar

- *Eğitim*
- *Yönetim*
- *Eğitim Yönetimi*
- *Sınıf Yönetimi*
- *Sınıf Yönetimi Modelleri*
- *Çevre*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *YÖNETİM, EĞİTİM YÖNETİMİ*
- *SINIF YÖNETİMİNİN KAPSAMI*
- *SINIF YÖNETİMİNDE MODELLER*
- *SINIF YÖNETİMİNDE TEMEL ÖZELLİKLER*

GİRİŞ

Bir işi iyi yapabilmenin koşullarından biri, belki de birincisi, onunla ilgili "eğitim" almaktır. Bilmediğimiz, nasıl yapılacağını öğrenmediğimiz işleri iyi yapamayız. Öğrenmenin amacı, öğrenilenlerin gerektiğinde kullanılmasıdır. Daha farklı bakış açılarıyla yapılmış tanımlarının da olmasına karşın, bilgiye sahip olma, öğrenme; onu gerektiğinde kullanma ise eğitim olarak adlandırılır.

Bir bilgiye sahip olmak ama kullanmamak, onu yalnızca taşımaktır. Taşıyıcılık ise eğitimle değil, hamallıkla ilgilidir. Beyin, bilgilerin depolanıp taşınacağı bir depo değil, bilginin nerede, nasıl bulunup seçileceğini, nasıl değerlendirileceğini, nasıl kullanılacağını ve bunların nedenleri ile sonuçlarının nasıl ortaya konacağını belirleyen bir makinedir. Bilgiyi depolama ve taşıma araçları, kitaplar, dergiler, kasetler, CD'ler ve benzerleridir; insan beyni değil.

Otomobiliyle tek yönlü yola ters girmiş olan yaşlı ve iyi giyimli bir beye, "Bu yönde gitmemelisiniz." işareti yaptığımda "biliyoruz, biliyoruz." demiş ve ters yönde gitmeyi sürdürmüştü. Bilgisini davranışa dönüştürmeyen bu kişi için, bu konuda, öğrenmiş ama eğitilmemiş deriz. Ters yönlü yola girmemeyi bilmek yetmez, bu bilgiye uygun davranmak gerekir. Dişini nasıl fırçalayacağını, bir grup içinde nasıl davranacağını, depremde ne yapacağını bilmek, öğrenmiş olmaktır. Bunları gerektiğinde yapmadıkça eğitilmiş olmayız. Bazı yazarlar, birlikte yaşamın olduğu her yerde kuralların da olması gerektiğini unutup, "eğitim" sözcüğüne bile, insanı robotlaştırma sanarak karşı çıkarlar. Oysa eğitim, davranış ezberletmekle değil, uygun davranışı bireyin bulmasına yardım etmekle olur. Sınıf yönetiminin ana amaçlarından birisi, eğitilmiş, davranışlarının bilincinde olan, neleri, nerede, ne zaman, nasıl yapması veya yapmaması gerektiğini düşünebilen, bilip uygulayabilen insanların yetiştirilmesine katkıda bulunmaktır.

YÖNETİM, EĞİTİM YÖNETİMİ

Yönetim, temelde insan davranışlarının yönlendirilmesidir. Kendi kendine çalışan makine sistemlerin oluşumu ile birlikte, yönetim, hedeflerin (ulaşılacak sonuçların) belirlenmesi, hedeflere götürücü kararların alınması, kararların uygulanması, düzeltilip geliştirilmesi şeklinde işleyen bir süreçler bütünü olarak görülmüştür. Yönetim, kaynak kullanma etkinlikleri olarak da algılanmıştır. En dönümcül (kritik) kaynak, insan kaynağıdır, çünkü diğer kaynaklara egemen olan odur.

Yönetim: Hedeflerin belirlenmesi, bunlara götürücü kararların alınması, uygulanması ve yapılanların düzeltilip geliştirilmesidir.

Uygulandığı alanın adı, yönetimin alanını da gösterir. Kamu yönetimi, sağlık yönetimi, işletme yönetimi gibi. Eğitimle ilgili kaynakların kullanımı da **eğitim yönetimi** bütününü oluşturur. Bu bütün, bizim ülkemizde merkez ve taşra yönetimi şeklinde düzenlenmiştir. Merkez yönetimi, Milli Eğitim Bakanlığı ve bağlı merkezîörgütlerin yönetimidir. İl ve ilçe eğitim örgütlerinin yönetimi, merkez örgütünün il ve ilçelerdeki birimlerinin (taşra) yönetimidir.

Eğitim yönetimi, merkez, il, ilçe, okul yönetimi olarak basamaklandırılabilir. Bu basamakların öğrenciye en yakın ucunda Sınıf Yönetimi bulunur.

Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütü dışında kalan, il-ilçe eğitim yönetimlerinin en dönümcül ögesi, okul yönetimidir. Çünkü okul, eğitsel çabaların ürüne en yakın gerçekleştiği merkezdir. Okulun tipik bir özelliği, çevresinin eğitim merkezi oluşudur. Okul, yalnızca kendisine gelen öğrencilerin değil, çevrenin de eğitiminden sorumludur. Bu gerçek, okul yönetimi alanını, okul sınırlarının çok dışına taşır, okulu çevredeki diğer kurumlarla iş birliği ve eş güdümle çalışmak durumunda bırakır. Bu nedenle okul yöneticisi, sınıf yöneticisi olan öğretmen ile çevre yöneticileri olan muhtar, il-ilçe yönetim müdürleri, yerel yönetim görevlileri arasında

İş birliği: Bir işin birden çok kişi ve kurum katkısıyla yapılması.

Eş güdüm: Bir işin değişik parçalarını yapanların birbirleriyle uyumlu çalışması.

bir konumdadır. Onun işi, eğitim amacıyla, bütün bu görevlilerin kullanabileceği kaynakları "öğrenci" için yararlı kılabilmektedir.

SIRA SİZDE 1

Okul-sınıf-çevre yönetimleri arasındaki iş birliğini açıklayınız.

SINIF YÖNETİMİNİN KAPSAMI

Sınıf yönetimi kavramındaki sınıf sözcüğü, bir grup öğrencinin birlikte bulunduğu her tür mekân, her tür öğrenme ortamı anlamlarına gelir. Bu anlamda sınıf, bir okuldaki dört duvar arası ile sınırlı değildir. Sınıf ayrıca, benzer özellikler taşıyanların oluşturduğu grup anlamına da gelir. Öğrenciler söz konusu olduğunda, bu benzer özelliklerin özeğinde (merkezinde) öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi gelir. Bu durumda **sınıf,** benzer hazır bulunuşluk düzeyindeki insanların, eğitim amacıyla bir araya geldikleri her tür mekânın ve grubun adıdır.

Sınıf: Eğitim amacıyla, hazır bulunuşluk düzeyi benzeyen insanların bir arada bulunduğu mekân, insan ve kaynaklardan oluşan bütündür.

ÖRNEK

Bir tepe, bir dere kenarı, bir sera, hayvanat bahçesi, bir kavşak, bu mekânlardan biri olabilir. Bu mekânlar, bir okulöncesi eğitim kurumunun oyun bahçesindeki kaydırak ve salıncakların etrafı olabileceği gibi, bir dil dersinin işlendiği dil laboratuvarı da olabilir.

Bu mekânlarla, bu mekânlarda eğitim amacıyla bir araya gelen insan ve diğer kaynakların ortak adı sınıftır.

Sınıf yönetimi de mekânın, öğrencilerin ve kaynakların yönetimidir. Uygun öğrenme çevresi hazırlama, bu çevredeki olanak ve ortamı, kuralları, öğrenme düzenini, süreçlerini oluşturma ve kullanma, sınıf yönetimi olarak adlandırılır. Öğrenme ve deneme engellerinin en aza indirilmesi, kaynakların en iyi şekilde kullanılması, katılımlı ve uygulamalı etkinliklerin gerçekleştirilmesi, iyi bir sınıf yönetimi için gereklidir.

Sınıf Yönetimi: Eğitsel etkinliklerin öğretmen kılavuzluğunda, katılanlarca yönetilmesidir.

Etkili bir sınıf yönetimi, sınıftaki insan ve diğer kaynakların, sınıf yaşamının bir orkestra gibi yönetilmesidir. Öğretmenin rolü, orkestranın demokratik ve yaratıcılığı destekleyen bir şefi olması, zamanla bu şefliği öğrencilerle paylaşmasıdır. Zaten bir orkestrada müzik sesini şef değil, orkestranın elemanları çıkarır. Sınıfta da üretim, eylem, ürün, öğrenci çabaları sonucu olmalıdır. Bu durumda sınıf yönetimi, öğretmenin sınıfı yönetmesi değil, öğretmen kılavuzluğunda, sınıfın içindekilerce yönetimi olur.

SIRA SİZDE 2

Sınıf yönetimi nedir? Bu yönetim alanı içinde nelerin yönetimi yer alır?

Eğitsel hazırlıkların yönetilmesi iki başlıkta ele alınabilir:
- Fiziksel düzenlemeler
- Plan-program hazırlıkları

Sınıf yönetiminin bir alanı, eğitsel hazırlıkların yönetilmesidir. Bunlar, fiziksel düzenlemeler ve plan-program hazırlıkları olarak iki grupta toplanabilir. Okulun eğitim için ayıracağı alanların fiziksel uygunluğunun sağlanması için yapılacak çalışmalar, fiziksel düzenlemelerdir. Sınıfın yerinin insan sağlığına uygunluğu, mekân genişliğinin öğrenci sayısına uygunluğu, oturma yerleri dışında, mekânın diğer eğitsel etkinlikler için yeterliği, eğitsel araçların hazırlanması, ısı-ışık-gürültüsüzlük-renk-temizlik-estetik gereklerinin sağlanması, yerleşim ve işleyiş düzeni, bu tür düzenlemelerdendir. Bunların amacı, öğrencinin okula isteyerek gelmesinin, okulda rahat etmesinin, etkinliklere gönüllü olarak katılımının, eğitsel amaçlara ulaşmayı kolaylaştırmanın sağlanmasıdır.

Eğitsel hazırlıklar, öğretmen, öğrenci, yönetici ve diğer ilgililerce, iş birliği ve eş güdüm gözetilerek gerçekleştirilir. Bu yöntemin kullanılacağı bir hazırlık dilimi de, plan-program hazırlıklarıdır. Eğitsel amaçların çözümlenmesiyle ulaşılan hedefler esas alınarak, bu hedeflere götürücü bir planın yapılması, günlük plan (ders planı) olarak ayrıntılı bir biçimde programa dönüştürülmesi işlerinin yönetimi de sınıf yönetiminin alanlarındandır. Sınıf yönetiminin bir alt alanı da eğitim sürecinin yönetilmesidir. Eğitsel etkinliklerin, hedef belirlemekten düzeltme ve geliştirmeye varan çizgideki çabaların yönetimi, özellikle öğrenmenin sağlanması açısından önemlidir.

Zaman yönetimi eğitsel etkinliklere ayrılan zamanı çoğaltmak ve en uygun dağılımını yapmak amacıyla gerçekleştirilen bir sınıf yönetimi alanıdır. Öğrenci devamının artırılması, okuldan ayrılmaların azaltılması, eğitsel hedeflere, onlar için ayrılan en kısa zamanda ulaşılmasının sağlanması da zaman yönetiminin hedefleri arasındadır.

Sınıfın ilişki düzeninin yönetimi, sınıf yönetimi alanlarından bir başkasıdır. Eğitim sürecindeki kuralların belirlenmesi, öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenci ilişkilerinin amaçlara gidişi kolaylaştırıcı hâle getirilmesi, güç ilişkisi yerine adalet ve anlayış ilişkisinin kurulması, bu alanın amaçlarındandır.

Sınıfın ilişki düzeninin yönetimi, hangi amaçlarla yapılır?

SIRA SİZDE 3

Sınıfta davranış düzeninin yönetiminde hedef, eğitim sürecindeki davranışlarla, istendik davranışların bütünleştirilmesidir.

Sınıf yönetiminin alanlarından biri de sınıftaki davranış düzeninin yönetimidir. Sınıfın, istenen davranışların kolayca sergilenebileceği hâle getirilmesi, sınıf ikliminin olumlu hâle getirilmesi, sorunların, istenmeyen davranışların önlenmesi, değiştirilmesi etkinlikleri, bu yönetim alanı içinde yer alır. Bu alanın hedefi, eğitim sürecindeki davranışlarla, istendik davranışların bütünleşmesinin sağlanmasıdır.

SINIF YÖNETİMİNDE MODELLER

Model, uygulamayı şekle, düzene bağlar, yöntem seçmeyi kolaylaştırır, eylemin sonuçlarını önceden görmeyi, işlem süreçlerinde nelerle karşılaşacağını bilmeyi sağlar. Sınıf yönetimi uygulamalarında da bu yararların görülebilmesi için uygulamaya, amaçlara, duruma göre değişik modellerden yararlanmak gerekir. Model kullanımı, bir modelin belli bir durum için izlenmesi şeklinde olabileceği gibi, durumun değişik aşamaları için farklı modellerden yararlanma şeklinde de olabilir.

Tepkisel model, bir durum, oluşum ya da davranışa karşı hedefler belirlenerek tepki gösterilmesini içerir.

Tepkisel model, sınıf yönetiminin en eski olduğu kadar, tepki gerektiğinde kullanılması en yararlı olan, vazgeçilemez modellerinden biridir. Adından da anlaşılabileceği gibi, bu model, bir durum, oluşum ya da davranışa karşı hedefler belirlenerek tepki gösterilmesini içerir. İstenen duruma dönüşü sağlamak için, genellikle ödül veya ceza türü yaptırımları içerir şekilde kullanılmaktadır. Cezanın karşı tepkisinin olumsuzluklarından kaçınabilmek için modelin, ceza yerine, hedeflenen yeni duruma götürücü, yeni düzenlemeleri içermesi önerilir. İstenmeyen bir duruma tepki olan bu modeldeki etkinlikler, duygusal olmamalı, tepki, istenen sonuca götürücü şekilde düzenlenmelidir.

ÖRNEK

Ödevini yapmayan bir öğrenciye ceza türü bir tepki vermek yerine, onun ödevini yapmasını sağlamaya yönelik bir tepki seçilmelidir: Bulamadığı araç-gereci, kitabı, mekânı sağlamak gibi.

Önlemsel model, tepkiyi ve ona neden olan istenmeyen durumu önlemek için, istenen durumdan sapmaların önlenmesine yönelik eylemleri içerir.

Önlemsel model, tepkiye ve ona neden olan istenmeyen duruma yol açmamak için, istenen durumdan sapmamanın önlemlerini almayı içerir. Eğitim sürecindeki düzenlemeler, önceden planlanarak, olasılıklar gözetilip önlemleri alınarak yapılmalıdır. Bu plan, program ve kurallar dizini özenle kullanıldığında, çoğu kez tepkisel modele, onun getireceği ek zaman ve kaynak yüklerine gerek kalmayacaktır.

ÖRNEK

Bir deney sürecinde, öğrencilerin acemi oldukları, dikkatsiz ve aceleci olabilecekleri düşünülerek, deney araçları, kullanım sırası da gözetilerek, alma-kullanma-yerine koyma kuralları pekiştirilerek yerleştirildiğinde ve kullanıldığında, istenmeyen durumlar önlenmiş olabilecektir.

Gelişimsel model, öğrencilerin fiziksel, deneyimsel, duygusal gelişim özelliklerinin gözetilerek eğitsel etkinliklerin bunlara göre planlanıp gerçekleştirilmesini içerir.

Bütünsel model, önlemsel ve gelişimsel modelin özelliklerine öncelik vermeyi ve gerektiğinde tepkisel modeli kullanmayı da içerir.

Öğrencilerin fiziksel, deneyimsel, duygusal gelişim özelliklerinin gözetildiği, eğitsel etkinliklerin bunlara göre planlanıp gerçekleştirildiği model, **gelişimsel model**dir. Öğrenci gelişiminin çeşitli aşamalarında gözlemlenebilecek olan kişisel özelliklerin gözetilerek eğitsel yaşamın düzenlenmesi, öğrenci direncinin yerine yardım ve isteğini koyacağından, çok sık kullanılması önerilen bir modeldir. Modelin kullanımı, öğretmenin öğrenci gelişim süreçlerini ve özelliklerini bilmesine olduğu kadar, öğrencilerin her birini tanımasına da bağlıdır.

Bütünsel sınıf yönetimi **model**i, önlemsel ve gelişimsel modelin özelliklerine öncelik vermeyi ve gerektiğinde tepkisel modeli kullanmayı da içerir. Özellikle, karmaşık-kapsamlı durumlarda, diğer modellerden birinin yetersiz olacağı düşünüldüğünde ve bir modelin olumlu yanlarından yararlanıp, olumsuz yanlarını diğer modellerin olumlu yanlarıyla ortadan kaldırmak amacıyla kullanılması önerilir.

SIRA SİZDE 4

En etkili sınıf yönetimi modeli hangisidir?

SINIF YÖNETİMİNDE TEMEL ÖZELLİKLER

Sınıf yönetimi, yalnızca öğrenci davranışının oluşturulmasına değil, öğrencinin davranışları anlama ve yönlendirme yolları geliştirmesine de hizmet etmelidir. Davranış oluşturmada, bazı davranışların ezberlenip sergilenmesi değil, nedenlerin ve sonuçların düşünüldüğü bilinçli bir davranış oluşumu hedeflenmelidir. Bundan yola çıkarak, kendi bilinçli davranışı ile başkalarının davranışlarına yönelme, davranışlarının başkaları üzerindeki etkilerini kestirebilme, bunları başkalarına da yararlı hâle getirerek toplumun bilinçli bir üyesi olma esas alınmalıdır.

Davranışlarının bilincinde olmayan, neyi, ne zaman, nerede, nasıl yapması veya yapmaması gerektiğini bilip uygulamayan, böyle yaptığında veya yapmadığında hangi olumlu ya da olumsuz sonuçlarla karşılaşacağını düşünüp uygun davranamayan birey "bir toplumun üyesi" olamaz.

Sınıf yönetimi, eğitim etkinliklerinin sürekliliğini ve kalitesini artırmaya yönelik bir eğitimin aracı olmalıdır. İyi bir sınıf yönetimi, öğrenci başarısının artmasına hizmet eder. Bu yargıyı destekleyen araştırmalar vardır. Sınıf yönetimi, başarının ana değişkenlerinden olan ortamı düzenleyerek, öğrenciyi güdüleyerek, öğretim sürecini geliştirerek ve istenmeyen davranışları azaltarak öğrenci başarısı üzerinde olumlu etkiler sağlar.

SIRA SİZDE 5

Bir toplumun üyesi olabilmek için, davranış yönelimi nasıl olmalıdır, neden?

Sınıf yönetimi; öğrencilerin, ortamın, programın, ders araçlarının, diğer derslerin, aile, çevre ve okulun özelliklerinin bileşimli ve etkileşimli olarak gözetilmesini, bunlardan yararlanılmasını gerektiren zor bir iştir. Sınıf yönetiminin bu parçaları ve onların alt parçaları arasındaki sürekli etkileşim, sürekli bir değişim oluşturur. Bu kararsız ortamda öğrencileri hedeflere ulaştırabilmek için öğretmenin çok dikkatli, hazırlıklı, önlem alıcı, kestirici, duyarlı olması gerekir. Öğretmen, sınıftaki öğrencileri bir bütün olarak görmemeli, herkesin bireysel farklılıklarıyla ayrı bir dünyası olduğunu bilip, buna ulaşarak öğrencileri başarıya götürmelidir. Sınıf yönetimi uygulamaları, öğrencilerin gelişim evrelerine göre de değişir.

ÖRNEK

Üçüncü, beşinci, sekizinci sınıftaki sınıf yönetimi uygulamaları, bu açıdan farklı olmalıdır. Sınıf kurallarına uyum ilk yılda zordur. İlk yıl düzen uygulamaları fazla önemsenirse, okuldan korkma, kaçma, okulu sevmeme, aileye bağımlı olma davranışlarının tohumları atılmış olur. Bu tür uygulamalar, ileri yaşlarda beliren "baskıcı" insan tipinin oluşmasına hizmet ederek demokratik yaşamı engeller. Bu yıllarda atılan olumsuz alışkanlık tohumları, sonraki yıllarda düzeltilmesi çok zor davranışlar olarak topluma zarar verir.

Sınıftaki uygulamalar, öğrencilerin sınıf dışı yaşamlarına da yansır. Burada pekiştirilen olumlu davranışlar, çocukların, ailelerinden başlayarak çevrelerini değiştirmelerine de hizmet eder.

ÖRNEK

"Baba, şeker kâğıdını çöp kutusuna atmalısın." türü uyarılar, bu tür olumlu etkilere örnektir.

Sınıf yönetimi etkinlikleri, öğrenciler için bir "sosyalleşme süreci" alıştırmaları ve uygulamaları olarak hizmet etmelidir. Eğitimde öncelikli amaç, bireyde istendik yönde davranış değişikliği oluşturarak onu toplumsal yaşama hazırlamaktır.

Etkili bir sınıf yönetiminin dönümcül (kritik) ögesi öğretmendir, çünkü sınıf orkestrasının şefi odur. Öğretmen, diğer ögelerin belirleyicisi, bütünleştiricisidir. İyi bir sınıf yönetimi için, iyi öğretmenler yetiştirmeli, öğretmenlerin mesleğe karşı olumlu tutumlara sahip olmaları ve kendilerini mesleklerine adamaları sağlanmalıdır.

Etkili bir sınıf yönetiminin dönümcül ögesi, diğer ögelerin belirleyicisi ve bütünleştiricisi olan öğretmendir.

Öğrencilerin özellikleri, hazır bulunuşluk düzeyleri, istek ve beklentileri; okul yönetiminin ortam ve olanak sağlayıcı, kolaylaştırıcı, destekleyici olarak tutumu; çevrenin eğitsel amaçlara uygun davranışlar sergileyen yaşama biçimi sınıf yönetimini etkiler.

Özet

Yönetim, eğitim-okul-sınıf yönetimi kavramlarını tanımlayabilmek

Eğitim, davranış oluşturma, değiştirme işidir. Bilgi edinmenin amacı, onu davranışlarında kullanmaktır. İnsan davranışlarının yönlendirilmesi işi de yönetimdir.Yönetimin eğitim alanına uygulanmasıyla eğitim yönetimi oluşur. Eğitim yönetiminin alt alanları, merkez, il, ilçe, okul ve sınıf yönetimidir. Sınıf yönetimi, belirli yaş gruplarındaki öğrencilerin eğitsel hedeflere yönelik etkinliklerinin öğretmen kılavuzluğunda gerçekleştirilmesidir.

Yönetim, eğitim-okul-sınıf yönetimi kavramları arasında ilişki kurabilmek

Sınıf yönetimi hem eğitim hem öğretim etkinliklerinin gerçekleştiği ortam olan ve eğitim sisteminin en alt sistemi olarak işlevini yerine getiren "sınıf"ta yer alan tüm madde ve insan kaynaklarını hem de eğitim ve okul yönetimini içinde barındıran bir kavramdır. Çünkü öğretmen, sınıfta eğitim politiklarını uygulayan, insan ve madde kaynağını bu politikalar doğrultusunda ve okul yönetiminin olanakları kapsamında yönetmekle yükümlü olan "orkestra" şefidir.

Sınıf yönetimi kavramını ve kapsamını kavrayabilmek

Sınıf yönetimi etkinlikleri, eğitsel hazırlıkların, zamanın, öğretim süreci, ilişki ve davranış düzenlerinin yönetimi olarak görülür. Bu amaçlarla tepkisel, önlemsel, gelişimsel ve bütünsel sınıf yönetimi modellerinden duruma ve amaçlara göre seçim yapılarak yararlanılır. Sınıf yönetimi, bilinçli davranışların kazandırılmasını hedef alır. Davranıştan önce neden ve sonuçlar, seçenekler uzun erimli ve geniş açılı düşüncelerle ele alınırsa bilinçli davranılmış olur. Eğitimde ana hedefin insan yetiştirme olduğu unutulmamalıdır. Bilgi unutulur, zamanla değişir, eskir, yenilenir.

Sınıf yönetimi olumlu ve geliştirici yanları olan düzeni araç olarak kullanmalıdır. Sınıf yönetiminin başka bir özelliği öğrenci başarısının anahtarı olmasıdır. İçinde öğrenci, öğretmen, okul, aile ve çevrenin bulunduğu bir ortamın yönetimi olan sınıf yönetimi, çok sayıda parçanın bileşimini gerektirdiğinden, zor bir iştir.

Sınıf yönetimi modellerini ve uygulanışlarını ayırdedebilmek

Sınıf yönetimi kapsamında dört model vardır. Bunlar tepkisel model, önlemsel model, gelişimsel model ve bütünsel modeldir. Modellerden yararlanmak; uygulamayı şekle, düzene bağlar, yöntem seçmeyi kolaylaştırır, eylemin sonuçlarını önceden görmeyi, işlem süreçlerinde nelerle karşılaşacağını bilmeyi sağlar. Sınıf yöneticisi olan öğretmen uygulamaya, amaçlara ve duruma göre değişik modellerden yararlanabilmelidir.

Sınıf yönetiminin ana özelliklerini fark edebilmek

Sınıf yönetiminde, öğrencilerin gelişim evrelerinin özellikleri gözetilmeli, sınıf yaşamının sınıf dışı yaşamı da etkilediği, sınıfın sosyalleşmeyi, adam olmayı sağlaması gerektiği dikkate alınmalıdır. Bunlar, öğretmenlerin özenle seçilip yetiştirilmeleri, olumlu tutumlar geliştirmeleri, kendilerini mesleklerine adamaları konularının bir zorunluluk olarak görülmelerini ve uygulanmalarını gerektirir. Öğrencilerin, okul yönetiminin, aile ve çevrenin yaşama biçimleri, özellikleri, sınıf yönetimiyle etkileşir. Bu anlamda sınıf, öğrenen kişi ve kişilerin bulunduğu her yerdir.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi eğitim kavramını diğerlerinden **daha iyi** tanımlar?

a. Bilgi kazandırma
b. Öğrenmeyi sağlama
c. Davranış oluşturma-değiştirme
d. Kişiyi meslek sahibi yapma
e. Okuldaki öğrenme etkinlikleri

2. Yönetimin **en geniş** tanımı, aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

a. İnsan davranışını yönlendirme
b. Parayı uygun harcama
c. Araç gereç kullanımını sağlama
d. İşleri yapıp gerçekleştirme
e. Bütçe ve planlama yapma

3. Aşağıdakilerden hangisinde, sınıfın **en iyi** tanımı verilmiştir?

a. Eğitim için bir araya gelen insanlar ile mekân
b. Okulun içinde öğrenci bulunan bölümleri
c Aynı yaştaki çocuklar topluluğu
d. Belli dersleri başarıp bir üst gruba çıkmış öğrenciler
e. Okulda, öğrencilerin girip ders yapabilecekleri mekanlar

4. Aşağıdakilerin hangisinde sınıf yönetimi alanları **doğru** olarak ve birlikte verilmiştir?

a. Öğrenci, okul, aile, çevre
b. Disiplin, düzen, davranış, ilgi
c. Hedef, ilişkiler, program, kitap
d. Öğretmen, öğrenci, okul, bakanlık
e. Hazırlık, zaman, eğitim süreci, ilişki ve davranış düzeni

5. Ödev yapmayan öğrenciye nedenini soran öğretmenin davranışı, aşağıdaki sınıf yönetimi modellerinden hangisine örnektir?

a. Önlemsel
b. Bütünsel
c. Gelişimsel
d. Tepkisel
e. Geleneksel

6. Başarılı öğretmenlerin aşağıdaki sınıf yönetimi yaklaşımlarından hangisini kullanması gereklidir?

a. Geleneksel yaklaşım
b. Gelişimsel yaklaşım
c. Önlemsel yaklaşım
d. Tepkisel yaklaşım
e. Bütünsel yaklaşım

7. Sınıf Yönetimiyle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır?**

a. Sınıf yönetimi eğitsel etkinliklerin yönetilmesini amaçlamaktadır.
b. Sınıf yönetimi öğrencilere bilinçli davranışların kazandırılmasını hedefler.
c. Etkili bir sınıf yönetiminin en etkili ögesi öğrencidir.
d. Sınıf yönetimi etkinlikleri öğrenciler için birer sosyalleşme sürecidir.
e. Sınıfta pekiştirilen davranışlar öğrencilerin sınıf dışı yaşamlarına da yansır.

8. Aşağıdakilerden hangisi sınıf yönetimi etkinliklerinin boyutlarından biri **değildir?**

a. Plan-program hazırlıkları
b. Davranış düzenlemelerine ilişkin etkinlikler
c. Sınıfın fiziksel düzenine ilişkin etkinlikler
d. Derslerde süre kullanımı
e. Öğrencilerin kariyer planlaması

9. Kendilerine verilen ödevleri eksik yapan öğrencileri, teneffüse çıkarmayan bir öğretmenin davranışı, aşağıdaki sınıf yönetimi yaklaşımlarından hangisiyle açıklanabilir?

a. Önlemsel yaklaşım
b. Bütünsel yaklaşım
c. Geleneksel yaklaşım
d. Tepkisel yaklaşım
e. Gelişimsel yaklaşım

10. Teneffüs zili çaldığında bir öğretmenin ders programında belirlediği yere gelememesi, öğretmenin aşağıdaki alanlardan hangisiyle ilgili sorunlar yaşadığını göstermektedir?

a. Çatışma yönetimi
b. Zaman yönetimi
c. Stres yönetimi
d. Kamu yönetimi
e. Değişim yönetimi

Yaşamın İçinden

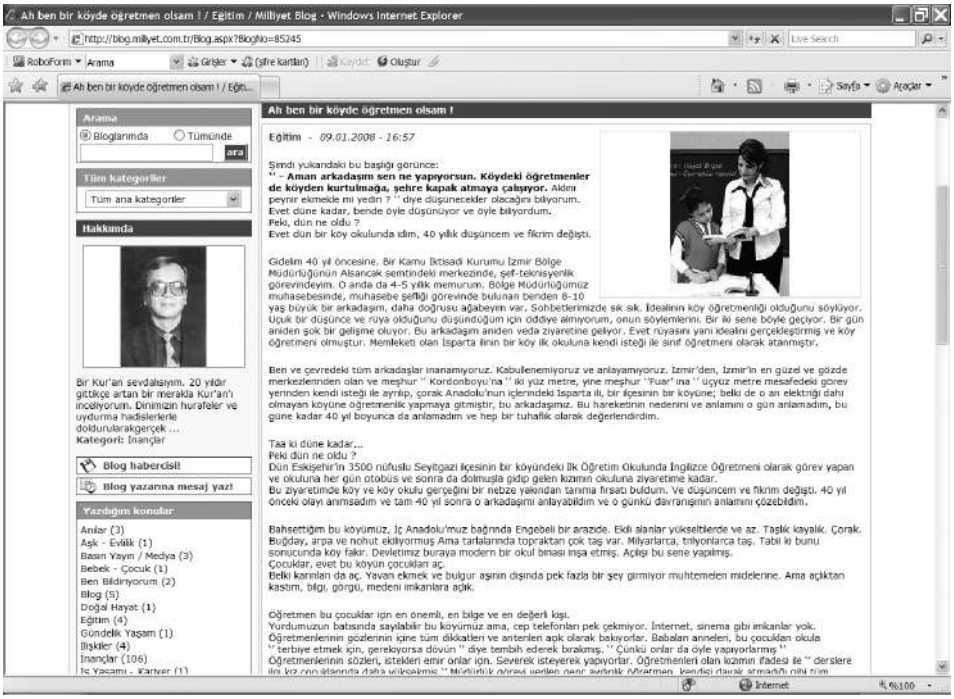

Kaynak: http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=85245, 14.01.2008

Okuma Parçası

TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ

Türkiye'deki okul öncesi eğitimin gelişmesini imparatorluk dönemindeki okul öncesi eğitim ve Cumhuriyet'ten günümüze kadar olan okul öncesi eğitimi diye adlandırabilir. İmparatorluk Döneminde : Okul öncesi eğitimi üstlenen bazı kurumlar vardı. Bunlar sıbyan okulları, ıslahhaneler, darüleytamlar. Sıbyan okulları, yani mahalle mektepleri Kur'an Okumayı, hesap yapmayı birazda yazmayı öğreten ilköğretim kurumlarıydı. Darüleytamlar ve ıslahhaneler ise çoğunlukla savaşta ailelerini kaybetmiş çocukların barındırıldığı yerlerdi. Resmi anaokullarının açılışı Balkan Savaşları'ndan sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Özel ana mektepleri ise 23 Temmuz 1908'ten önce bazı illerde, bu tarihten sonra da İstanbul'da açıldığı bilinmetedir. "Osmanlı İmparatorluğu döneminde çocukların küçük yaştan itibaren iyi bir dini eğitim görmesi ve dini sağlam kişiler olarak yetiştirilmesine önem veriliyordu. Bu nedenle Cumhuriyet 'ten sonraki okul öncesi eğitimden çok farklıdır. İmparatorluk döneminde ilk planlanmış okul öncesi eğitimi çalışmaları 1913 yılında yapılmıştır. 6 Ekim 1913'te Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Mukavvati yanı ilköğretim geçici kanunu yayınlanmıştır. 15 Mart 1915'de de Ana Mektepler Nizamnamesi hazırlanmıştır. Bu nizamnamede;

- Anaokulları, ilkokulu bulunan bir kız okuluna bağlı olarak ya da bağımsız olarak açılır.
- Anaokulu kurulurken;

a) Binasının okul yapısına elverişle ve sağlık şartlarına uygun olmasına

b) Çocukların sayısıyla orantılı genişlikte bahçesinin bulunmasına,

c) Her çeşit eğitim aracının hazırlanmış olmasına özen gösterilecektir.

- Anaokulları ücretli veya ücretsiz olarak açılabilir.
- Ücretli resmi anaokullarına parasız çocuk alınmaz.
- Anaokullarına 4-5-6 yaşındaki çocuklar alınır. Erkek ve kız çocukları birlikte bulundurulabilir.
- Çocuklar anaokuluna alınırken doktor tarafından muayene edilecek, bulaşıcı hastalıkları olmadığı ve aşılı oldukları tespit edilecektir.

- Anaokullarında çocuklar yaşlarına göre sınıflarına ayrılırlar.
- Her sınıfa en çok 30 çocuk alınır.

Anaokullarında sağlığa uygun ve ahlaki oyunlar, okul içinde yürüyüşler ve düzenli beden eğitimi, dine ve milli öykü okumalar ve konuşmalar, resimlerin incelenmesi ve el işleri yaptırılır. Anaokulları, en az haftada bir sağlık incelenmesine tabi tutulacak ve çocuklar tek tek muayene edilecektir. Gerek görülürse bu denetimler hakkında çocukların velilerine bilgi verilecektir. Anaokullarında sınıf sayısı kadar bayan öğretmen ve yardımcı bayan öğretmen bulunur. Yönetim görevleri birincilere verilir.

Bir anaokulu öğretmeni olmak için; a) Darülmuallimat (İstanbul Kız Öğretmen Okulu) Ana Muallime Şubesinden mezun olmak.b) Veya bir anaokulu yönettiğine dair belgesi bulunmak. c) Veya anaokulu öğretmenliği yapabilecek yetenek ve bilgiye sahip olduğunu göstermek. ç) Türkçe'yi güzel telaffuz etme ve akıcı bir anlatıma sahip olmak gereklidir.

Anaokulu öğretmenleri Osmanlı uğruna sahip olacaklar ve hiçbir bulaşıcı hastalıkları bulunduğu doktor raporu ile belirlenecektir. Anaokulu öğretmenlerinin terfi ve meslekte ilerlemeleri ilköğretim Kanunu"ndaki hükümlere tabidir. İlk öğretmen Kanunu gereğince açılacak Sıbyan sınıfları da bu nizamname hükümlerine tabidir. Bu nizamname yayınlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Anaokullarına öğretmen yetiştirmek için 1915'te öğretmen okulu açılmıştır. Bu okul 1 yıl süreli eğitim veriyordu. 4 yıl hizmet göstermiştir. 370 mezun vermiştir. Ekim 1919'da kapanmıştır.

Cumhuriyet"in kurulduğu sıralarda Cumhuriyet'in getirdiklerine ayak uydurulabilecek insanlara ihtiyaç duyulduğu için ilköğretime ağırlık verilmiştir. Bu nedenle okul öncesi eğitim ailelere ve yerel yönetimlere bırakılmıştı. 25 Ekim 1925 ve 29 Ocak 1930 tarihlerinde çıkarılan çıkarılan kararda bütçe imkanlarının anaokulundan ilkokula kaydırılacağı bildirilmişti. Bu nedenle anaokulları kapatılmıştı. Yalnızca çocuklarını kimseye bırakmayacak annelerin olduğu yerlerde açılabileceği bu şartlara uymayan annelerin çocukları alınırsa kurumun kapatılacağı bildirilmişti. Hayatını işçilikle kazanmak zorunda olan dul ve fakir kadınların 3-7 yaş arasındaki çocuklarını sabahtan akşama kadar oyalamak, yedirmek, içirmek, giydirmek ve terbiye etmek için 1932 yılında İstanbul Belediyesi tarafından çocuk yuvası açılmıştır. 1961-1962 öğretim yılına kadar da resmi ana sınıfı, anaokulu açımlamamıştır. Bu dönemde 10 ilde ana sınıfı açılmış ve 20 ilkokul öğretmeni atanmıştır. Kız Meslek Liselerinde anaokulu öğretmeni geliştirmek için 1960-1964 yıllarında çocuk gelişimi ve bölümü açılmıştır. 1970-1971 yılında ilk öğretmen okullarının programları 4 yıllığa çıkarılmış ve okul öncesi eğitimi dersi eklenmişti. 1973 yılında çıkan MEB Temel Yasası ile tüm öğretmenlere yüksek öğrenim görme zorunluluğu getirilmiştir. 1980'de YÖK'ün kurulmasıyla bir çok üniversitede okul öncesi öğretmenliği Anabilim Dalları oluşturulmuştur. İlköğretim çağına girmemiş çocukların eğitimi için 1992 yılında MEB tarafından merkez teşkilatında okul öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Kaynak: http://www.anasinifi.com/turkiye.htm; 13.01.2008

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. c	Yanıtınız yanlış ise "Giriş" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. a	Yanıtınız yanlış ise "Yönetim, Eğitim Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. a	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Yönetiminin Kapsamı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. e	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Yönetiminin Kapsamı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. d	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Yönetiminde Modeller" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. e	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Yönetiminde Modeller" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. c	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Yönetiminin Kapsamı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. e	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Yönetiminin Kapsamı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. d	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Yönetiminde Modeller" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. b	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Yönetiminin Kapsamı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Okulun tipik bir özelliği, çevresinin eğitim merkezi oluşudur. Okul, yalnızca kendisine gelen öğrencilerin değil, çevrenin de eğitiminden sorumludur. Bu gerçek, okul yönetimi alanını, okul sınırlarının çok dışına taşır, okulu çevredeki diğer kurumlarla iş birliği ve eş güdümle çalışmak durumunda bırakır. Bu nedenle okul yöneticisi, sınıf yöneticisi olan öğretmen ile çevre yöneticileri olan muhtar, il-ilçe yönetim müdürleri, yerel yönetim görevlileri arasında bir konumdadır. Onun işi, eğitim amacıyla, bütün bu görevlilerin kullanabileceği kaynakları "öğrenci" için yararlı kılabilmektir.

Sıra Sizde 2

Sınıf yönetimi, sınıftaki insanların ve diğer kaynakların, sınıf yaşamının bir orkestra gibi yönetilmesidir. Sınıf yönetimi mekânın, öğrencilerin ve kaynakların yönetimidir. Uygun öğrenme çevresi hazırlama, bu çerçevedeki olanak ve ortamı, kuralları, öğrenme düzenini, süreçlerini oluşturma ve kullanma, sınıf yönetimi olarak adlandırılır. Öğrenme ve deneme engellerinin en aza indirilmesi, kaynakların en iyi şekilde kullanılması, katılımlı ve uygulamalı etkinliklerin gerçekleştirilmesi, iyi bir sınıf yönetimi için gereklidir.

Sıra Sizde 3

Sınıfın istenen davranışların kolayca sergilenebileceği hâle getirilmesi, sınıf ikliminin olumlu hâle getirilmesi, sorunların, istenmeyen davranışların önlenmesi, değiştirilmesi etkinlikleri, bu yönetim alanı içinde yer alır. Bu alanın hedefi, eğitim sürecindeki davranışlarla, istendik davranışların bütünleşmesinin sağlanmasıdır.

Sıra Sizde 4

Sınıf yönetimi uygulamalarında uygulamaya, amaçlara, duruma göre değişik modellerden yararlanmak gerekir. Model kullanımı, bir modelin belli bir durum için izlenmesi şeklinde olabileceği gibi, durumun değişik aşamaları için farklı modellerden yararlanma şeklinde de olabilir.

Sıra Sizde 5

Birey kendi bilinçli davranışı ile başkalarının davranışlarına yönelme, davranışlarının başkaları üzerindeki etkilerini kestirebilme, bunları başkalarına da yararlı hâle getirerek toplumun bilinçli bir üyesi olma şeklinde düşünülmelidir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Açıkgöz, Kamile Ün. **İşbirlikli Öğrenme.** Malatya: Uğurel Matbaası, 1995.

Balcı, Ali. **Örgütsel Gelişme.** 2. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2000.

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi.** Beşinci Baskı, Ankara: Pegem A Yayınları, 2001.

Bursalıoğlu, Ziya. **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış.** 11. Basım. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2000.

Connoly, Theresa and others. **The Well-Managed Classroom.** Boys Tawn: Boys Tawn Press., 1995.

DiGuilio, Robert. **Positive Classroom Management.** First Ed. California: Corwin Press. A Sage Publications Comp., 2000.

Hart, Patricia M. and R.J.B. **Becoming a Star Teacher.** Practical Strategies and Inspiration for K-6 Teachers. Oaks: Corwin Press. Inc., 1997.

Hiralall, Andrea S. and Martens B.K. "Teaching Classroom Management Skills to Preschool Staff", **School Psychology Quarterly.** v.14, N.2, p.94,115, Summer 1998.

Kopacsi, Rosemarie and H. E. "Evaluation of a Child Centered Kindergarten Model in Newark Publish Schools", **Spectrum.** v.16, N.4, p.32-39 Fall 1998.

Luo, Jiali and Wendel F.C. "Junior High School Education in China", **Clearing House.** v.72, N.5, p.279-284, May-June 1999.

Osborne, Allan G. Jr. and DiMattia, Philip A. **Classroom Management a Case Study Handbook for Teachers of Challenging Learners.** Durhamm: Carolina Academic Press., 1998.

Özden, Yüksel. **Öğrenme ve Öğretme.** 3. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 1999.

Powell, Richard. "Classroom Management in an Integrative Middle School: An Exploratory Study", **Research in Middle Level Education Quarterly.** v.20, N.4, p.1-35, Summer 1997.

Senemoğlu, Nuray. **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya).** Ankara: Spot Matbaacılık, 1997.

Taymaz, Haydar. **Okul Yönetimi.** Ankara: Saypa Yayını, 1995.

Wragg, Caroline M. **Classroom Management: The Perspectives of Teachers, Pupils and Researchers.** http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED38457, 1995.

http://www.anasinifi.com/turkiye.htm; 13.01.2008

http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=85245, 14.01.2008

http://www.swift.cps.k12.il.us/Kindergarten-Kids.jpg, 04.01.2008.

2

Sınıf Yönetiminin Ana Değişkenleri

Bireylerin çevresinin özellikleri ve oluşumları bireyleri etkiler. Soğuk üşütür, küfürbaz çevre küfre alıştırır, dili iyi kullanan bir çevrede yetişen insan, bundan olumlu yönde etkilenir. "Bana istediğim uzunlukta bir sırık ve bir dayanma noktası verin, dünyayı yerinden oynatayım." diyen bilginin asıl söylemek istediği, koşulların sonuçları etkilediğidir. Bu söz, eğitim için şöyle uyarlanabilir: "Bana istediğim ortamı verin, herkesi eğiteyim."

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *sınıf yönetimini etkileyen etmenlerin önemini kavrayabilmek,*
- *sınıf yönetimini etkileyen ana değişkenlerini tanıyabilmek,*
- *sınıfın yakın çevresi ile ilişkilerde öğretmenden beklenenleri açıklayabilmek,*
- *sınıfın en yakın çevresi olarak okulun sınıf yaşamına etkilerini tanıyabilmek*

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Kızılırmak üzerinde kurulu bir baraj, tel örgülerle çevrilen alan içinde, yemyeşil bir cennet oluşturmuştu. Ağaçlar, çimenler, su, gölge, çiçekler içinde bir ortam yaratılmıştı. Barajın kıyısında, baraj çalışanlarının çocuklarının öğrenim gördüğü, tek katlı, birkaç odalı küçük bir okul vardı. Gül Öğretmen, eşi barajda görevlendirildiği için, bu okula tayinini istemişti. Okul, baraj arazisini sınırlayan tel örgülerin yaklaşık yirmi metre uzağındaydı. Okulun bir bahçesinin olup olmadığı belli değildi ama baraj arazisi dışında, çevresi kilometrelerce bomboştu. Okul yönetimi bir bahçe yapma ihtiyacı duymamış veya bu çabaya gerek görmemişti. Okul ve çevresi ile baraj arazisi sanki farklı iki dünyaydı. Okul çevresinde ne bir ağaç ne bir çiçek, çimen, ot vardı. Çöl ortasında, terkedilmiş, bakımsız bir kulübe, okul görevi yapmaya çalışıyordu.

Gül Öğretmen, biraz önce çok mutlu olduğu, baraj çalışanlarının barınmasına ayrılmış lojmanların bulunduğu cennet benzeri bahçeden sonra, hayal kırıklığı içinde okul binasına girdi. Müdürün odasına girerek kendisini tanıttı. Müdür, okula yeni bir öğretmenin atanmasından mutlu olduğunu vurgulayarak il milli eğitim müdürlüğünün hiç olmazsa okulun öğretmen gereksinimini giderdiğini belirtti. Okul yöneticisi, daha sonraki yarım saat boyunca il milli eğitim müdürlüğünün okulun hiçbir gereksinimini karşılamadığını söyleyerek şikâyet etti. Okul yöneticisinin şikâyetleri biraz azalır gibi olunca, öğretmen "Bu gereksinimlerin giderilmesi için öğrenci velileri ile iş birliği yapmayı denediniz mi?" sorusunu yöneltti.

Anahtar Kavramlar

- *Sınıfın Çevresi*
- *Aile*
- *Okul*
- *Öğretmen*
- *Öğrenci*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *SINIFIN ÇEVRESİ*
- *UZAK ÇEVRE*
- *YAKIN ÇEVRE*
- *AİLE*
- *OKUL*

GİRİŞ

Bireylerin çevresinin özellikleri ve oluşumları bireyleri etkiler. Soğuk üşütür, küfürbaz çevre küfre alıştırır, dili iyi kullanan bir çevrede yetişen insan, bundan olumlu yönde etkilenir. "Bana istediğim uzunlukta bir sırık ve bir dayanma noktası verin, dünyayı yerinden oynatayım." diyen bilginin asıl söylemek istediği, koşulların sonuçları etkilediğidir. Bu söz, eğitim için şöyle uyarlanabilir: "Bana istediğim ortamı verin, herkesi eğiteyim.".

İnsanın davranışını değiştirmek istiyorsanız, içinde yaşadığı ortamı değiştirin. Her gün yıkanmasını istiyorsanız, sıcak bir ortam, su, sabun... sağlayın öncelikle. Çocuğun kitap okumasını istiyorsanız, ilk koşul olarak, çevresinde kitap bulundurun. Elini uzattığında albenili kitaplar bulan bir çocuk, iyi bir eğiticiye de sahipse, okuma alışkanlığını daha kolay kazanır. Konuşmasından yürüyüşüne, meslek seçiminden düşünce yapısına, insanın oluşumunda çevrenin etkisi belirleyicidir.

Bireyin kişisel özelliklerini de değiştiren bir güce sahip olan çevre, eğitimin temel değişkeni olarak bu kitapta öncelikle ele alınmıştır. Eğitim diye tanımlanan "istendik davranış", uygun ortamlarda oluşur. Bir davranışın bilgisine sahip olan insan, onu her zaman, her yerde yapamaz, bunun için uygun çevre ve koşullar gerekir. Nefes almak için bile çevrede hava olmalıdır. Bir sporcunun kendini zorlayabilmesi, rekor kırabilmesi, çevresinde seyircilerin olmasına ve onların desteğine de bağlıdır.

SINIFIN ÇEVRESİ

Kişiyi davranışa yönelten ilgi, gereksinim, beklenti, tutum, istek, güdü güçleri, büyük ölçüde çevreden kaynaklanır. Bu özellikler, öğretmenin, eğitim ve sınıf yönetimi süreçlerinde çevresini iyi tanımasını ve ondan yararlanmasını gerektiren kanıtlardır. Öğretmenin, çevre güçlerinin desteğini almak yerine, yalnızca kendi bilgisiyle ve bunun aktarımıyla yetinmesi, bireyleri "eğitilmiş insan" yapmaya yetmez.

Eğitsel çevre, bireyi etkileyen, ondan etkilenen çevredir.

Eğitsel çevre, bireyi etkileyen, ondan etkilenen çevredir. Bu etkiyi sağlıyorsa, önündeki kitap ya da uzak bir galaksideki yıldız, onun eğitsel çevresinin bir ögesi olurlar. Yerini bilmediği, gitmediği, yararlanmadığı bir kitaplık, okulun içinde de yer alsa eğitsel çevrenin dışında kalır. Bu anlamda eğitim çevresi, farklı şekillerde gruplanabilmekle birlikte, burada, uzak ve yakın çevre şeklinde gruplanmış, yakın çevrenin kişiyi en çok etkileyen iki ögesi olan aile ve okul, ayrı birer grup olarak ele alınmıştır.

UZAK ÇEVRE

Çevrenin insan üzerindeki etkisi sıklık değişkeni açısından yakın ve uzak çevre olarak iki grupta ele alınabilir.

İnsan üzerinde çevrenin etkisi, sıklık değişkeni açısından iki grupta görülebilir: **Çevre**, insanı sık etkileyebiliyorsa, insan o çevre değişkeniyle sürekli karşı karşıyaysa, her gün içinde yaşıyorsa, yakın çevredir. Bu anlamda aile, sokak, okul ve bunlarla ilgili değişkenler, öğrencinin yakın çevresi içindedir. **Uzak çevre**, etkisi ve bu etkinin yoğunluğu söz konusu olmaksızın, onu sık sık değil, zaman zaman etkileyen ögeler taşır. Bir ülkedeki çevre ögeleri, kişiyi haber, bilgi veya içinde bulunma yollarıyla ara sıra etkiliyorsa, uzak çevre olarak görülür. Ama o ülkedeki olay ve oluşumlar, televizyon, bilgisayar gibi iletişim araçlarıyla sık sık bireyi etkiliyorsa, çevre yakınlaşmaya başlar.

Uzak çevre, etkisi ve etkinin yoğunluğuna bakılmaksızın bireyi zaman zaman etkileyen ögelere sahiptir.

Öğrenen-çevre ilişkisi, karşılıklı olmalıdır. Eğitimimiz, yalnızca etkilendiğimiz değil, etkilediğimiz çevrenin de genişliğini gerektirir. Okul ve öğretmen, ne kadar çok uzak çevresini etkileyebiliyorsa, eğitimin gücünü o kadar iyi kullanıyor demektir. Eğitsel güç, bireyin çevresini kontrolüne de yaramıyorsa, etkisi azdır.

SIRA SİZDE 1

Öğrenen-çevre ilişkisini nasıl açıklarsınız?

Yaşama biçimi farklılıkları, davranış farklılıkları şeklinde sınıfa yansır. Öğretmenin bu davranışları değiştirebilmesi, yenilerini oluşturabilmesi, insanın yaşama biçimini etkileyen her tür değişkene (yakın-uzak) egemen olabilmesini gerektirir. Uzak çevreyi ihmal etmek, öğretmenin eğitsel çabalarını engeller. Günümüzde, öncelikle İnternet'in gelişimiyle hem uzak çevre genişlemiş hem de insan üzerindeki etkisi artmıştır. Öyleyse öğretmen, her gün, bir önceki günden daha yoğun bir ilgi ve önemle uzak çevre değişkenlerinden yararlanmak durumundadır.

Uzak çevrenin iletişim ve ulaşım araçlarıyla yakınlaşmış olması, öğrenci davranışlarıyla uğraşan öğretmenin gözetmesi gereken etkenlerin çok geniş bir çevrede yer aldığını, öğretmenin uzak çevreye özel bir ilgi göstermesi gerektiğini belirtir. Öğretmen, uzak çevreden nasıl yararlanması gerektiğini öğrencileriyle paylaşmalıdır. Çevreden gelen haber ve bilgilerin, diğer kaynaklardan alınacak bilgilerle desteklenmeden, düşünülüp tartışılmadan doğru kabul edilmemesi gerekir. Farklı bakış açılarının ve görüşlerin, gerçekleri nasıl değiştirebileceği, çevre etkilerinin değerlendirilmesinde gözetilmelidir. Öğretmen ve okul yönetimi, uzak çevre ögelerinin denetiminde, güçlerini birleştirerek, diğer toplumsal örgütlerin güçlerinden yararlanarak etkili olabilirler.

ÖRNEK

Olumsuz davranış örnekleri sergileyen bir televizyona karşı, öğrenci ve öğretmenler, veliler, sivil toplum kuruluşlarının da yardımıyla bu yayınların durdurulmasını isteyebilir, bu televizyon kanalına reklam veren kuruluşları yazı ve görüşmelerle etkilemeye çalışabilirler. "Ben tek başıma ne yapabilirim" düşüncesi kısmen doğru olmakla birlikte, kişiye yapması gerekeni de gösterir: Gücünü başka güçlerle birleştirmek.

Amacına ulaşmak için her tür yasa dışı yolu deneyen, tekmesiyle, silahıyla istediğini elde eden insan davranışını sergileyen filmler gösteren, böylece eğitsel çabaları baltalayan bir televizyon kanalı, öğretmenlerin, öğrencilerin, velilerin, okul aile birliği ve koruma derneklerinin, diğer sivil toplum kuruluşlarının tepkileriyle karşılaştığında, hele bir de buna reklam verenlerin tepkileri eklendiğinde bu yanlışını uzun süre sürdüremeyecektir. Elbette okul da resmi yazışmalar aracılığıyla bu tür olumsuz yayınlarla uğraşmalıdır. Bu çabalar gösterilmeden, o tür olumsuz yayınların değişimini beklemek gerçekçi değildir. Eğitimciler, bu bilinci taşımalı ve başkalarının öncülüğünü beklemeden, önce kendileri girişimde bulunmalıdırlar. Bunlar yapılmadığında, öğrenciler, okulda "öğütlenen" davranış yerine, somut yararlarını filmde görerek öğrendikleri vurdulu kırdılı, hak yerine gücü gözeten, yalan, hile ve tuzakların kullanıldığı bir yaşama biçimini örnek alacaklardır. Bu da eğitsel çabaların boşa gitmesine neden olacaktır.

Basın - yayın araçları, uzak çevrenin etkilerini eğitim ortamının içine sokmaları nedeniyle uzak çevrenin dönümcül değişkeni olarak kabul edilir.

Uzak çevrenin etkilerini yakına getirmesi, evimizin içine sokması açısından, **basın-yayın araçları**, uzak çevrenin dönümcül değişkeni olarak görülmüştür. Gazetelerin, ana dilini kullanma, haber türü seçme, haberleri verme, süsleme, değiştirme açılarından, eğitsel amaçlara aykırı yayınlara yönelmeleri de okulun yaptıklarını dış çevrenin bozması anlamına gelir. Öğretmenin, eğitsel başarı için, bunlarla da, yine elbette örgütlü çabalar aracılığıyla uğraşması gerekir. Okul dışındaki oluşumlara ilgisiz kalan, bunların olumsuz etkilerine çocukları açık ve savunmasız bırakan okul ve öğretmenin eğitsel çabaları, akıntıya kürek çekmek olur.

İnsan davranışını daha uzun zamanda ya da dolaylı olarak etkileyen uzak çevre değişkenleri de vardır. Yerel savaşlar, çevre kirliliği, ozon deliği oluşması, yağmur ormanlarının azalması, orman yangınları gibi. Eğitimciler, bunların gelecekteki veya dolaylı olumsuz etkilerine karşı öğrencileri bilinçlendirmek ve bunlarla uğraşa katkıda bulunmak durumundadırlar. Bize dokunmadığını düşündüğümüz bu tür olumsuzlukların etkilerini, dolaylı olarak veya bir süre sonra yaşamamız olasıdır.

YAKIN ÇEVRE

Yakın çevre, öğrencinin hergün içinde yer aldığı çevre olduğu için, öğrenciyi etkileme olasılığı daha yüksektir. Bu çevrenin etkileri, öğrenciler aracılığıyla sınıf içine girebildiğinden, bir öğrencinin yakın çevresinin etkileri, diğerlerini de etkiler. Sınıf yöneticisi olarak öğretmen, bu etkilerin olumlularından yararlanıp, olumsuzlarını önlemeye çalışmalıdır.

Öğretmen, yakın çevrenin olumlu etkilerinden yararlanıp, olumsuz etkilerini önleyebilmek için çaba göstermelidir.

Öğrencinin yakın çevresi, öğrenme ortamı olarak, onun mekânsal anlamda sınıfını da oluşturur. Öğrenme çevresi, okulların derslikleri ile sınırlandırılmamalı; yakın çevre, sürekli bir "sınıf" olmalıdır. Yakın çevresini öğrenme ortamı olarak kullanan öğretmen, bu "canlı, yaşayan" çevreyi, öğrenme amaçlarının aracı yapmalıdır. Çünkü insan davranışları, "sınıf" denen laboratuvar için değil, öğrencinin doğal yaşam ortamı için gereklidir. Trafik dersinin tamamını okulda yapan, hayvanlar konusu için çevreden yararlanmayan, kitaplık kullanımı için yakın çevredeki kitaplığa öğrencilerini götürmeyen öğretmen, en iyi öğrenmenin "yaparak-yaşayarak" olduğunu bilmiyor demektir.

Yakın çevrenin aile ve okul dışında kalan kısmı, öğrencinin okul ile ev arasındaki yaşam alanından ve oyun oynadığı sokaktan oluşur. Ev ile okul arasındaki yolda bindiği okul servisindeki diğer öğrencilerin konuşma ve davranışları öğrenciyi, akran etkisi nedeniyle çok etkiler. Dolmuşta veya okul servisinde çalınan müzik, alışkanlık yoluyla çocuğun müzik kültüründe etkili olur. Taşıt sürücüsünün söz ve eylemleri de böyledir. Bu durumda okul ve öğretmen, servis araçlarını denetim altına almalıdır.

Ev ile okul arasında yürüyen çocuk, geçtiği, gördüğü yerlerdeki insan davranışlarından, sözlerinden etkilenir.

ÖRNEK

Elinde tespih çeviren, küfür eden, kabadayıca eylem ve sözlere yönelen bir mahalle genci, kahvede tembel tembel oturan yaşlı, sokak yaşamının tüm olumsuz yanları çocuğu olumsuz etkiler.

Bu durumda öğretmen şu güzel sözün gereğini yapmak zorundadır: "Aileyi ve çevreyi eğitmeden çocuğu iyi eğitemezsiniz." Sokaktaki, dükkândaki, kahvedeki olumsuz söz ve davranışlar, okulun, yerel ve merkezî yöneticilerin, dernek ve sosyal kuruluşların ortak çabalarıyla ve elbette okul ve öğretmenin önderliğiyle düzeltilmeye çalışılmalıdır. Böylece hem okuldaki eğitimin olumsuz etkilenmesi önlenebilir, hem de çevreden okula daha iyi eğitilmiş insanların gelmesi yoluyla okulun işi kolaylaşır.

Yakın çevredeki diğer örgütlerle iş birliği yapılarak olumsuzlukların ortadan kaldırılması için ortak eylem planları yapılabilir. Ortak eylem planları okulun çevreye, çevrenin okula taşınmasını sağlar.

Bu etkinliklerin başarısı için, önce çevrenin, yaşama biçiminin güçlü ve zayıf yanlarının, kaynaklarının, iş ve insan yapısının, değişim ve direnme güçlerinin iyi bilinmesi gerekir. Çevre bu anlamda çok iyi tanındıktan sonra, bu yapıdan kaynaklanan ve kaynaklanacak olumsuz söz ve davranışlar belirlenerek, bunların önlenmesi, ortadan kaldırılması hedeflenir. Bu hedefler için diğer örgütlerle ortak eylem

planları yapılır. Okulun görevi, çevresini de eğitmektir. Ortak eylem planlarının iki uygulama biçimi, okulun çevreye, çevrenin okula taşınmasıdır.

Okulun çevreye taşınması, okuldaki öğrenci bilgi, davranış ve etkinliklerinin, çevrenin eğitimi ve öğrenilenlerin uygulanması için çevreye götürülmesidir. Herhangi bir eğitsel kol etkinliğinin çevre birimlerinde sergilenmesi bu tür çabalara örnektir. Olumsuz davranışların yoğun olarak sergilendiği belirlenen bir sokakta, bu davranışların olumlularının vurgulandığı küçük bir tiyatro veya canlandırma, sokakta oturanların çoğunun katılıp izleyebileceği bir saatte, onlara tek tek haber verilip davet de edilerek gerçekleştirildiğinde hem öğrenciler kendi yararlarına bir etkinlik gerçekleştirecek hem de sokak insanları eğitilmiş olacaktır.

SIRA SİZDE 2

Öğretmen, yakın çevrenin olanaklarından eğitim adına yararlanmak ve yakın çevrenin eğitim düzeyinin yükselmesine katkıda bulunabilmek için neler yapabilir?

Çevrenin olumlu yanlarından okulu yararlandırarak ve okuldaki uygar yaşamı çevreye görgü, yaşantı yoluyla sergileyerek çevrenin okula taşınması sağlanabilir.

Çevrenin okula taşınması hem çevrenin olumlu yanlarından okulu yararlandırmak hem de okuldaki uygar yaşamı çevreye görgü ve yaşantı yoluyla sergilemek açılarından önemlidir. Bu da iki yönlü olarak uygulanabilir: Birinci yön, çevrenin birikiminden okulu yararlandırmaktır. Özellikle çevrenin gelişmişlik düzeyi yükseldikçe, çevrede, dersler ve ders dışı etkinlikler için katkı getirebilecek bilgi, uygulama, görgü ve diğer birikimlerini okulda sergileyecek kişi ve kurumlar çoğalır. Bunlardan kaynak kişi olarak yararlanmak yanında, çevrede bunlara ait olanaklardan okul ve öğrencilerin yararlandırılması da planlanmalıdır.

İkinci yön, okulun birikimlerinden çevreyi yararlandırmaktır. Öğrenciler, çeşitli okul günleri ve sosyal etkinliklerini, çevrenin geniş katılımının sağlandığı düzenlemeler aracılığıyla çevrenin eğitimi amacıyla kullanabilirler. Bir müzik, şiir, sergi, tiyatro etkinliği için çevre halkı okula davet edilir, özellikle eğitilmesi düşünülen hedef kitlenin katılması sağlanır.

ÖRNEK

Bunun için de örneğin bir öğrenciye beş şiir okutmak yerine beş öğrenciye beş şiir okutularak, beş öğrenci velisi ve çevresinin gelmesi sağlanabilir. Çok sayıda öğrenci, etkinliklerde görevlendirilerek hem onların etkinliğe katılmaları, bildiklerini uygulayarak doyum sağlamaları hem de çok sayıda velinin katılımı gerçekleştirilebilir. Bir tiyatro perdesinin açılıp kapatılması, katılacakların karşılanması, haber verilmesi gibi çalışmalar için bile çok sayıda öğrenci görevlendirilebilir.

Bu etkinliklerde görev alanlar ve öğretmenler, önceden belirlenen hedef davranışları sık sık sergileyerek, görüntü, söz, eylem zenginliği sağlayarak katılanların eğitimini gerçekleştirebilirler. Bu tür etkinliklerde velilerin de yer alması veya yalnızca velilerin sergileyecekleri etkinliklerin düzenlenmesi de diğer seçenekler olarak uygulanabilir.

Gruba alma, onama, benimseme güçleri nedeniyle, öğrenci davranışı üzerinde çok etkili olan arkadaş gruplarının en iyisi, okulun denetimi ve olanakları içinde olan okul arkadaş gruplarıdır.

Yakın çevrenin bir ögesi olan öğrenci arkadaş grupları, gruba alma, onama, benimseme güçleri nedeniyle öğrenci davranışı üzerinde çok etkilidirler. En iyi arkadaş grubu okuldakilerdir; çünkü okulun denetimi, olanakları ve bilgilendirmesi içindedirler. Sokaktaki arkadaşlar için, öğretmen, veli ve yerel yönetimler ile iş birliği sağlanarak öğretmenin bilgisi, velinin yakınlığı ve denetim gücü kullanılarak, öğrencinin olumlu söz ve davranışlara sahip çocuklara yakınlaşıp diğerlerinden uzaklaşması sağlanabilir.

Öğretmenin bu konudaki eğitsel rolü, veliye bilgi sağlamaktır. Çocuğu için neleri nasıl yapabilecekleri konusunda bilinçlenen veli; öğretmen, okul ve yerel yö-

netimler iş birliğiyle, sokağın olumsuz yanlarını olumlu hâle getirmede güç kazanacaktır. Yine de daha iyisi, çocukları oynamaları için kontrolsüz olarak sokağa bırakmak yerine, okulun bahçesini salonunu oyun alanlarını ve çevrenin gençlik merkezlerini bu işler için etkinleştirmektir.

AİLE

Yakın çevrenin bir ögesi olmasına karşın, öğrenci davranışının filizlendiği ve okula kadarki dönemde en etkili ortam olan aile, burada ayrıca ele alınmıştır. Ailenin çocuk ve onların grubu olan sınıf üzerindeki etkileri, özellikle çocukluk çağında çok güçlüdür.

Aile, çocuğun ilk eğiticisi olarak görsel, sözel, yaptırımsal açılardan insan davranışı üzerinde çok önemli rol sahibidir.

Birey, kişisel özelliklerinin kalıtımla gelenlerini ailesinden alır. Aile bunun dışında, çocuğun ilk eğiticisi olarak görsel, sözel, yaptırımsal açılardan insan davranışı üzerinde çok önemli rol sahibidir. Aile, sofraya oturmadan önce elini yıkamıyorsa, yemeğini çiğnerken dudaklarını açıyorsa, bağırarak ve küfürlü konuşuyorsa, dişlerini fırçalamıyorsa, dinlemeyi, konuşmayı bilmiyorsa... çocuğun bu konulardaki ilk ve kalıcı eğitimi de onun böyle davranması sonucunu doğuracaktır. Gelecekte onun bu davranışlarının değiştirilmesi zor, zaman alıcı, pahalı olacaktır. Bunlar çocuğun kişilik özellikleri için de geçerlidir.

Aile, çocuğun zamanının önemli bir kısmını geçirdiği, ilk eğitimini aldığı, etkilerini taşıdığı, beslenip barındığı, sığındığı, sevgi, ilgi bulduğu özel bir kurum ve mekân olarak sınıf yönetiminde ihmal edilemeyen bir yere sahiptir.

Bir öğretmenin öğrencinin ailesine ilişkin ayrıntılı bilgi sahibi olabilmesi için yapması gerekenler nelerdir?

SIRA SİZDE 3

Öğretmen, sınıfını oluşturan çocukların ailelerini, gerektiğinde izin alıp ziyaret ederek de çok iyi tanımalıdır. Bu tanıma, daha sonraki değişikliklerin izlenmesi yoluyla güncel tutulmalı, öğretmen olası ise, değişiklilikleri olmadan önce bilmeye çalışmalıdır.

ÖRNEK

Boşanma durumuna gelmiş bir aileyle ilgili bilgiyi öğretmen ne kadar önce alabilirse, bunun çocuk üzerindeki olumsuz etkileri için o kadar önce eyleme geçebilir.

Öğretmenin alacağı tanıma bilgileri, söylentilere değil, aile bireylerinden, birinci ağızdan alınan bilgilere, çocuk ve aileyle ilgili ilişkilerdeki dikkatli gözlem ve incelemelere dayalı olmalıdır. Okulla ailenin ilişkisi, okulun aileye, ailenin okula taşınması yoluyla ne kadar sıklaştırılırsa, bu bilgilerin çokluğu ve gerçekliği de o kadar artacaktır. Aileyle ilişkide, elektronik mektup ve telefonların da her durum için sık kullanılması, tanımaya hizmet edecektir.

Aileyle görüşme sürecinde önceden randevu alınmalı, süre belirtilmeli, aile zorlanmamalı, ev, yaşantı, konuşma, giyim gibi farklılıklar nedeniyle ailenin sıkıntıya girmesine neden olunmamalıdır. Öğretmen, gerektiğinde yoksul aileleri ziyarete giderken son derece sade, sıradan bir giyimle, aileyle bu farkı azaltıp, onları rahatlatmaya çalışmalıdır. Öğretmenle ilişkide sıkıntı çeken aileler için, okulun çevreye, çevrenin okula taşınması sürecinde, aileye fark ettirilmeden ilgilenilmeli, ortak konular üzerinde özellikle aileyi dinleyerek yakınlık kurulmaya çalışılmalıdır.

Aileyle ilgili okul kayıtları, iyi tutulmak koşuluyla, tanımanın bir aracı olarak kullanılabilir. Bunlar da güncelleştirilmelidir. Kayıtlar, ailece doldurulan formlar da olabilir. Bu durumda ailenin yanıt vermekten kaçındığı ya da yüzeysel yanıtlarla yetindiği konular, görüşme, gözlem, inceleme yollarıyla açıklığa kavuşturulmalıdır. Öğretmenin her öğrenci için gözlem notları tutması hem eksik bilgilerin tamamlanması hem de önlemsel modelin kullanılması için yararlı olacaktır.

Ailedeki çocuk sayısı, ailenin gelir ve eğitim durumu, aile bireylerininin ilişki biçimleri, ailenin yaşam biçimi çocuğu ve sınıfı etkiler.

Ailedeki çocuk sayısı, öğrenci davranışı yoluyla sınıfı etkiler. Kendisiyle az ya da gereğinden çok ilgilenilen çocukta beklenilen davranışları bulmak zordur. Bu olumsuzluklar için, öğretmen, sağlık ocağı ilgilileriyle de görüşerek, aile planlaması konusunda rol oynamalı, doğmuş çocuklar için aileye, beslenme, aile yaşamı, anne-baba ve çocuk-çocuk ilişkileri, ailenin yapması gerekenler konusunda yardımcı olmalıdır.

Ailenin gelir durumu da sınıfı etkiler. Öğretmen, bu gelirden çocukların eğitimi için gerekli payın ayrılması konusunda aileyi inandırmalı, çalışmayan anneler için okul örgütleri, yerel yönetimler ve diğer ilgili kurumlarla gelir getirici bir uğraşa yönelmelerine yardımcı olmalıdır.

Ailelerin eğitim durumu, çocuğu ve sınıfı etkiler. Eğitsel yeterliği düşük ailelerin çevredeki eğitsel etkinliklerden yararlandırılmasına çalışılmalıdır. Eğitsel yeterliğini, zaman yokluğu, iş çokluğu ve benzeri nedenlerle çocuklarına yansıtamayan ailelere de çocukla ilgili sorumlulukları anımsatılarak, böyle davrandıklarında gelecekte nelerin olacağı gösterilerek yardımcı olunmalıdır. İlgisiz, sabırsız, mükemmeliyetçi, öz saygı ve güven veremeyen ailelerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi, aileye anlatılmalıdır.

Aile bireylerinin ilişki biçiminin çatışmaya dönüşmesi, çocuk aracılığı ile sınıfa yansır. Bunun için ailenin eğitimine yardımcı olunmalı, ailenin okula taşınması süreci, bu tür eğitimler için kullanılmalıdır. Ailelerince az desteklenen, çok kontrol edilen çocukların, insan ilişkilerinde az düşünceli, düşmanca tavır sergiledikleri, uyumsuz, içe dönük, az başarılı oldukları görülmüştür.

Aile baskıcıysa çocuğun olumsuz davranışları çok olur. Çocuktan ailelerin beklentilerinin çok yüksek ya da çok düşük olması, istenmeyen davranışları pekiştirmektedir. Aile baskısı, çocuğun da kendisinden zayıflara baskıcı davranmasını veya aşırı içe dönük, pısırık olmasını doğurabilmektedir. Aileler bu konuda eğitilmelidir.

Öğretmen, öğrenciden beklenen davranışları aileye iletmeli, bu konuda yardım ve destek istemeli, bu davranışların gösterilmesi için ne tür bir aile ortamının gerektiğini açıklamalıdır.

Öğrenciden beklenen davranışlar aileye iletilmeli, bu konuda yardım ve destek istenmeli, bu davranışların gösterilmesi için ne tür bir aile ortamının gerektiği konuşulmalıdır. Ailenin yardımı olmadan çocuğun eğitilmesinin çok zor, zaman alıcı, pahalı, zarar getirici olduğuna aile inandırılmalıdır. Eğitimle ilgili sorumlulukların neler olduğu ve bunların nasıl yerine getirileceği aileye aşılandığında, bunlar için yardım ve destek sağlandığında, sorun çözülmeye başlanmış olur.

Bazı ülkelerde okullar, ailelere her yıl için bir "aile takvimi" gönderirler. Bu takvimde, her gün çocuğuna on dakika ayırması aileden istenir. Her gün çocuğun ne yapacağı da belirtilir.

ÖRNEK

Sekizinci sınıf öğrencisi için, kasım ayının beşinci günü, aile takviminde şöyle bir yazı bulunabilir: Bugün çocuğunuz iki ağacı inceleyerek yapraklarının sararması ve dökülmesindeki farklılıkları ve bunların nedenlerini yazsın, siz de bu konuyu onunla konuşun.

OKUL

Sınıfın en yakın çevresi, yaşam alanının merkezi ve üst sistemi olan okulla ilgili her şey sınıfı etkiler.

Okul, sınıfın en yakın çevresi, yaşam alanının merkezi, üst sistemi olduğundan, okulla ilgili her şey sınıfı etkiler. Okulun dış görünüşü, bahçesi, boyası, ek binaları, donanımı, öğrencilere sunduğu olanakları, lavabo, tuvalet, sıra, koridorları, lavabolarındaki sabunları, toplantı alanları, kitaplık ve laboratuvarları, kapalı salonları, bunların kullanıma hazır olup olmaması, kullanılıp kullanılmaması, ne sayıda

öğrencinin bu olanaklardan ne miktarda yararlanabildiği, sınıfı çoğu kez doğrudan etkiler.

Okulun olanak ve koşulları, yalnızca öğrencileri değil, öğretmenleri, yöneticileri ve okul çevresini de etkiler. Olanaklarından çevrelerini de yararlandırabilen okullar hem çevrelerini eğitir hem de benimseme yoluyla çevrenin okulu korumasını, desteklemesini sağlar. Çevresini tel örgü ve duvarla kapatan okullar, kendi yalnızlık hapishanelerini de kurmuş olurlar.

İdeal bir okulun öğrenci sayısı, birkaç yüzü geçmemeli, öğrenciler birbirini tanıyabilmelidir. Tanıyamadığı kişiler öğrenci için yabancı, onların yer aldığı okul da "kendi okulu" değil, başka yabancıların okuludur. Bu, öğrencinin okulu sevip benimsemesini, okula isteyerek gitmesini engeller. Ulaşım kolaylığı açısından da birkaç bin kişilik okullar yapmak veya öğrenci sayısı beş yüzü bulan bir okulu genişletmek yerine, yakın çevreye yeni okullar yapmak iyidir. Bu uygulama, yönetsel etkililiği de artırır. Öğrenci sayısı az okul, güçsüz okul olmaz. Akıllı okullar, güçlerini birleştirerek artırırlar. Kalabalık okullar, düzen ve yönetim sorunları da yaratırlar.

Okulun kalabalıklığı ile, okulu terketme, dersten kaçma, sınıf tekrarı, öğretmen merkezlilik, iletişim güçlüğü, tanıma ve tanınma sorunları, öğrenci etkinliklerinde düşüklük arasında ilişki bulunmuştur. Kalabalık okul, "özel bir çevre" olma niteliğini yitirir. Kalabalık okulların yarattığı sorunlar, yararlarından çok daha fazladır.

Okulun yönetim yapısı, yöneticilerin eğitim yönetimi alanında yetişmiş olup olmaması, yönetsel anlayış ve işleyişi, sınıfı etkiler. İyi eğitim, yönetsel desteğe bağlıdır. Okul yöneticileri, tüm yöneticiler gibi, yönettikleri kesime hizmet vermekle yükümlü olduklarını, hizmet sektöründe çalışan birer "kamu görevlisi" olduklarını unutmamalı, buna uygun davranmalıdırlar. Yöneticilik, yetkinin kişisel amaçlar için keyfî kullanılabildiği bir iş değildir. Etkili okullardaki eğitim yöneticilerinin, öğretim liderliği yanının güçlü olanlar olduğu görülmüştür. Bunlar, yönetimin eğitim için bir araç olduğunu bilen, yönetimi eğitimin hizmetinde kullanan, eğitimle çok yakından ilgilenen yöneticilerdir.

Demokratik yönetim, kararların doğruluğunu, katılım yoluyla güdülenme ve kendine güveni, moral ve başarıyı olumlu etkiler. Katılım, herkesin yararını esas almalıdır. Geleceğin girişken, sorunlarıyla ilgili, çözümü başkalarından beklemeyen insan yapısının oluşumu, demokratik yönetimle olur. Okul sorunları projelendirilip öğretmen, veli ve öğrencilerden oluşan ekiplerce ele alındığında, yönetim iş yapmaya değil, örgütleyip denetleyen olarak, başka işlere daha çok zaman ve kaynak ayırabilir.

Okuldaki demokratik işleyiş, bir örneklik değil, esneklik ve farklılık getirmelidir, çünkü okulda farklı yetenek, istek ve beklentide insanlar vardır. Her sınıftan aynı yöntem ve uygulamayı istemek kadar, amaca götürücü olmak koşuluyla, yenilik ve farklılıklara yönetim olarak karşı çıkmak da yanlıştır, öğretmenlerin bu tür çabaları, yönetimce desteklenmelidir.

Okul, yaşanan bir alan, bir toplum olmalı, öğrencilere bilinç ve deneyim de kazandırmalıdır.

ÖRNEK

Okul olanaklarından yararlanma, ders saatleriyle sınırlı kalmamalı, örneğin okul kitaplığı öğrenciler derse girince açılıp, ders bitince kapanmamalıdır.

Okul, sorunlu öğrenciler için yapacağı özel düzenlemelerle, bunların sorun üretmesini engellemelidir. Bu konuda velilerden yararlanılabilir, öğrencilere iş ve

uğraş verme yolu kullanılabilir. Enerjileri, ilgi alanlarına giren olumlu etkinliklere yöneltilen öğrenciler, istenmeyen davranışlardan uzaklaşabileceklerdir.

Alan bilgisi ve becerisi yanında, genel kültürünü ve mesleki bilgisini sürekli geliştiren, kendini işe adamış öğretmenler, okulun ideal kaynağıdırlar.

Öğretmenler, okulun en dönümcül ögesidir. Alan bilgi ve becerisi yanında, genel kültürünü ve mesleki bilgisini sürekli geliştiren, kendini işe adamış ve yönetimce desteklenen öğretmenler, okulun ideal kaynağıdırlar. Öğretmenden beklenen, okulla ilgili eğitsel ögelere egemen olmak, bunları kullanmak, gerektiğinde amaçlar yönünde değiştirmektir.

Farklı yetenek, yetişim ve özellikleri olan öğrenciler, farklı davranış, düzenleme ve ilgi isterler. Okul ve öğretmen bu farklılıkları gözetip düzenlemelidir. Bu da öğrencilerin çok iyi tanınmasına bağlıdır. Sınıf yönetiminin kalitesi de büyük ölçüde okul yönetiminin kalitesine bağlıdır. Çünkü olanakların bilinmesi, kullanımı, dağıtımı, düzeni, büyük ölçüde okul yönetimine bağlıdır.

SIRA SİZDE 4

Okulun olanak ve koşulları öğrenciyi nasıl etkilemektedir?

Özet

Sınıf yönetimini etkileyen etmenlerin önemini kavrayabilmek

Sistemler, çevreleriyle etkileşim içindedirler, istemeseler de çevrelerini etkiler, ondan etkilenirler. Sınıfı etkileyen kocaman bir çevre vardır. Bu etkilerin sınıfın ve eğitimin amaçlarına hizmet edebilmesi, onları engellememesi için, eğitimciler, çevreyi ve olası etkilerini iyi bilmeli, bunları eğitsel amaçlar yönünde kullanabilmelidir. Çocuğun davranış değişimi, çevresine bağımlıdır. İnsanı olumsuz davranışa iten veya olumlu davranışını engelleyen güçler, büyük ölçüde çevreden kaynaklanır.

Sınıf yönetimini etkileyen ana değişkenlerini tanıyabilmek

Eğitsel çevre, ilişkili olduğumuz, etkileyip etkilendiğimiz her şeyi içerir, çok geniştir. Bu çevre, her gün içinde yaşadığımız yakın çevre ve adı uzak olmakla birlikte, iletişim araçlarıyla yanımıza kadar gelen, uzak çevre olarak iki alan şeklinde incelenebilir. Yakın çevrenin insan üzerinde en etkili iki ögesi, aile ve okuldur. Öğretmenin, uzak çevrenin olumsuz etkilerini azaltıcı, olumlu etkilerini çoğaltıcı davranabilmesi, kendini mesleğine adamasına, bananeci olmamasına, sosyal yanının güçlülüğüne, okulla ilgili her tür yasal örgütle okul amaçları yönünde iş birliği yapmasına bağlıdır. İstenmeyen davranışa götürücü bir radyo veya tv programına protesto mektupları gönderilmesini sağlamak, bu konuda ilgili kurumları eyleme geçirmek de bir öğretmenin sınıf yönetimi becerilerindendir.

Sınıfın yakın çevresi ile ilişkilerde öğretmenden beklenenleri açıklayabilmek

Aile ve okul dışında, sokak, okul arkadaşları, boş zamanları geçirme ortamları, yakın çevrenin, öğrenci üzerinde etkisi güçlü alanlarıdır. Öğretmenden beklenen, okulla ilgili çevresel örgüt ve güçlerin de yardımıyla bu çevreyi eğitmek, bu çevrenin davranışlarını, okulun hedef davranışlarıyla bütünleştirmektir. Aile ve okul için de bu geçerlidir. Bu çabalar hem okula gelen öğrencilerin daha eğitimli ve eğitilmeye eğilimli olmalarını hem de okuldaki eğitimin çevre tarafından bozulmamasını sağlar.

Sınıfın en yakın çevresi olarak okulun sınıf yaşamına etkilerini tanıyabilmek

Okul, sınıfın en yakın çevresi, üst sistemi olarak, sınıf yaşamını yakından etkiler. Okulun görünüşü, olanakları, yöneticilerinin yetişmişliği ve yönetsel tutumları, öğrenci sayısı, okul yaşamının esnekliği, öğretmenlerin kalitesi ve eğitime adanmışlığı, sınıfın dönümcül değişkenlerindendir.

Kendimizi Sınayalım

1. Sınıf yaşamını etkileyen **en önemli** değişken, aşağıdakilerden hangisidir?

a. Aile
b. Okul
c. Sokak
d. Oyun arkadaşları
e. Basın-yayın araçları

2. Çevreden edinilen bilgilerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

a. Güvenilmez olduğundan inandırıcı bulunmamalıdır.
b. Diğer kaynaklarla desteklenmeli, düşünülüp tartışılmalıdır.
c. Birer bilgi olarak güvenilip uygulanmalıdır.
d. Çevre bilgisi olduğundan okulla ilgilendirilmemelidir.
e. Okul yönetiminin istediği doğrultuda kullanılmalıdır.

3. Öğrenciler, istenmeyen davranışlar sergilenen bir sokaktan geçerek okula gelmek durumundadır. **Buna göre, aşağıdaki önlemlerden hangisi alınmalıdır?**

a. Öğrencilere, sağa sola bakmadan sokaktan çabucak geçmeleri söylenmelidir.
b. Öğrencilere başka sokaklardan geçmeleri söylenmelidir.
c. Sokakta bulunanlar eğitilerek, istenmeyen davranışlar azaltılmalıdır.
d. Durum polise haber verilmelidir.
e. Okulun yeri değiştirilmelidir.

4. Okulda istenmeyen davranışlar sergileyen öğrenciler için aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?

a. Sınıfta bir köşede toplanıp gözaltında tutulmalıdırlar.
b. Disiplin kuralları işletilerek karşılık verilmelidir.
c. Başka okullara gönderilmeye çalışılmalıdır.
d. Aileleriyle ilişki kurulup nedenler ve çözüm yolları araştırılmalıdır.
e. Baskıcı yöntemlerle yıldırılmaya çalışılmalıdır.

5. Okul yönetimi konusunda **en uygun** düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

a. Okul yönetimi okul yöneticilerince yapılmalı, başkaları karışmamalıdır.
b. Öğretmenler de yönetime katılmalıdır.
c. Öğretmenlerle birlikte veliler de yönetime katılmalıdır.
d. Öğrenciler okul yönetimine katılmamalıdır.
e. Okul yönetimine, ilgili herkes katılmalıdır.

6. Aşağıdakilerden hangisi, öğrencilerin eğitsel çevresini oluşturan ögelerden biri **değildir?**

a. Ders kitapları
b. Ansiklopediler
c. Ticaret borsası
d. Kimya laboratuvarı
e. İnternet odası

7. Bireylerin ilk eğitimlerini alıp, toplumsallaşma sürecine başladıkları kurum aşağıdakilerden hangisidir?

a. Okul
b. Aile
c. Arkadaş grupları
d. Ekonomi
e. Teknoloji

8. Sınıf Yönetimi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır?**

a. Öğretmenler öğrenci velileriyle sürekli iş birliği yapmalıdır.
b. Okulun yönetim yapısı, sınıf yönetimini etkilemektedir.
c. Alan bilgisi, tek başına öğretmenler için sınıf yönetiminde yeterlidir.
d. Okul, öğrencilerin bir yaşam alanıdır.
e. Okullar, çevrelerini eğitme sorumluluğunu taşımaktadır.

9. Okulla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır?**

a. Öğrenci sayısı az okullar güçsüz okullardır.
b. Kalabalık okullar özel çevre olma özelliği taşımaz.
c. Yakın çevreye yeni okullar yapmak ulaşım kolaylığı sağlar.
d. İdeal okullarda öğrenciler birbirlerini tanıyabilmelidir.
e. Okulun sahip olduğu olanaklar yakın ve uzak çevresini etkiler.

10. Uzak çevrenin etkilerini eğitim ortamına **en iyi** aşağıdakilerden hangisi taşır?

a. Dergiler
b. Mikroskop
c. Deney araçları
d. Basın- yayın araçları
e. Takvim

Yaşamın İçinden

"Çocuklarda Okul Fobisi"

İlk defa okula gönderilecek çocukların ev ortamından ayrılıp değişik bir ortama girecekleri için bazı tepkiler gösterebileceği belirtildi.

Denizli Devlet Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı Dr. Ahmet Öz, ilk defa okula gönderilecek çocukların ev ortamından değişik bir ortama girecekleri için kişiliklerine, beklentilerine göre değişik tepkiler gösterebileceklerini, bazı çocukların tepkisini okul korkusuyla ortaya koyduğunu söyledi. Yeni okula başlayacak çocukların ailelerine uyarılarda bulunan Dr. Ahmet Öz, "Bu tür çocuklar okula gitmek istemez, zorlandıkları zaman tepki gösterir. Bu durum genellikle anaokuluna veya ilköğretim birinci sınıfa başlayan çocuklarda görülmektedir. Ama pek çoğu kısa sürer ve çocuk okuluna alışır, sever. Bazı çocuklarda ise sorun oluşturacak düzeyde kendini belli eder. Anne ve çocuk arasında çok sıkı ilişkiler olması, anneyi yitirme korkusu, anne babanın çocuğa bir şey olacakmış gibi aşırı kaygısı, annenin çocuğu sokağa başka çocuklarla oyuna göndermemesi, annenin çocuğu devamlı gözü önünde, kontrolünde tutması okula başlama sırasında soruna yol açabilir" dedi.

Çocuğun bu gibi durumlarda mutlaka bir profesyonelden yardım alınarak yönlendirilmesi gerektiğini belirten Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı Dr. Öz, şöyle konuştu: "Çocuğu her zaman dinlemeli ve kaygılarını anlamaya çalışmalıyız. Okul fobisi sıklıkla ayrılma kaygısıyla iç içedir. Çocuk, yakınlarının sevgi, destek ve bakımı olmadığında hayatta kalamayacağının farkındadır. Bu nedenle sürekli sevildiğine dair güvence alma arayışındadır. Bu güvence okul fobisinde sarsılmıştır ve çocuk terkedileceğine dair kaygı duyar. Çocuğun yaşadığı kaygıya bu çerçeveden bakıldığında sorun iyi anlaşılabilir. Kızmak, öfkelenmek, dayak atmak ve 'Okula gideceksin' gibi sözler söylemek yerine çocuğu suçlamadan ona değer vermek ve onu dinleyerek soruna neden olan faktörleri bulmak çözüm için ilk adım olmalı. Öncelikle çocuğun okula gitmesiyle birlikte ailesi ve yakınlarından uzaklaşmayacağını hissettirmek gerekiyor."

Çocuğun okulu, ailenin sevgi ve bakımının devam ettiği yaşantının bir parçası olarak hissetmesi gerektiğini belirten Öz, "Okula ilk defa başlayan öğrencilerin bir hafta daha önce okula başlayarak aileleriyle birlikte gitme uygulaması büyük önem taşıyor" dedi. Ailelerin, çoğunlukla çocuklarının okul fobisi geliştiği zaman etkilenip endişe duyduklarını ve bunu çocuklara hissettirdiklerini belirten Dr. Öz, "Kesinlikle kaygı ve endişeleri çocuklara yansıtmamalılar" ifadesini kullandı.

Kaynak: (AV-HO-Y) (İhlas Haber Ajansı) 24.08.2007 18:05 [967665] http://www.haberler.com/cocuklarda-okul-fobisi-haberi/ (07.01.2008)

Okuma Parçası

Çocuğa yönelik şiddete karşı çözüm önerileri (04.10.2007)

"Kulak çekmek" hem öğretmenlerin öğrencilere hem de anne-babaların çocuklara karşı yaygın olarak kullandığı ve hala geçerli bir tehdit. Çoğu zaman bu tehdidin ve daha fazlasının hayata geçtiğini de biliyoruz. Geçen yıl bir haftada farklı okullarda öğrencilerin karıştığı 10'a yakın şiddet olayı gazetelerde yer alınca konu kamuoyu gündemine geldi. Uzmanlar sorunun çok boyutlu olduğunu, medyadan kamu kurumlarına, ailelerden, hükümet ve STK'lere, çocukları "şiddet kültürü"nden uzaklaştırmak için herkese sorumluluk düştüğünü söyledi. Sonuçta, Milli Eğitim Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı'nın soruna cevabı, bu ders yılı başlarken okullara polisin girmesini de öngördüğü için eleştirilen bir protokol imzalamak oldu. Özel olarak Türkiye'de, genel olarak da dünya çapında "çocuğa yönelik şiddet"in sonlandırılması için çalışan Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) Türkiye Temsilcisi Edmond McLoughney, çocukların karar mekanizmalarına katılımının sağlanması ve aileden başlayarak şiddetin bir araç olarak kabul edilemez olduğunun anlatılması gerektiğini söylüyor. Sadece fiziksel şiddetin değil, sataşma ve ayrımcılığın -özellikle cinsiyet temelli ayrımcılığın- da önemli bir sorun olduğunu belirten McLoughney, bir toplantı için geldiği İstanbul'da anlatıyor...

Okullarda şiddet sorunu özellikle geçen yıl art arda yaşanan olaylarla gündeme geldi. UNICEF ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın konu üzerine düzenlediği sempozyumda uzmanlar, çözümün çok genel olarak 'çocuk dostu okul'ların yaratılmasından geçtiğini belirtti ve hükümetten anne-babalara bir dizi öneri sıraladı. Başlarken, çok kısaca "çocuk dostu okul" ne demek, anlatabilir misiniz?

Çok basitçe söylemek gerekirse, çocuk dostu okul, çocukların her gün isteyerek gittiği okul demek. Bu, çocuğun örneğin öğretmeninden fiziksel şiddet görmekten ya da arkadaşlarının sataşmalarına maruz kalmadan öğrenim görebileceği bir alan demek. Çocuğun gerçek potansiyelini ortaya çıkarabileceği ve gerçekleştirebileceği bir ortam. MEB, bunun için bir hareket planı oluşturdu ve geçtiğimiz günlerde İçişleri Bakanlığı'yla sorunun önlenmesine yönelik bir protokol imzalanması da oldukça sevindirici bir gelişme oldu. Bu protokol ailelerde, çocuklarda, öğretmenlerde farkındalık yaratmaktan, şiddetin girmediği okulları, iyi örnekleri göz önüne çıkarmaya kadar bir dizi çalışmayı kapsıyor. Bunun yanında polis memurlarının göz önüne çıkmadan okullarda şiddete karşı çalışması da gündemde. Bunun hükümetin sorunun farkında olduğunu ve çözüm için adım attığını gösteren iyi bir örnek olarak görüyorum. Öte yandan, okullardaki şiddetin sebepleri üzerine düşünmeye başladığınızda, şiddetin kaynağını büyük oranda aile ortamına kadar geri götürebiliyorsunuz. Evde fiziksel şiddetle terbiye edilmeye çalışılan çocuklar, sorunların şiddetle çözülebileceğini varsayan bir kültürü benimsemeye başlıyor ve bunu hayatlarının diğer alanlarına da taşıyor. Sonuçta okullarda bir korku ortamı oluşuyor ve bu durum öğrenimi olumsuz etkiliyor. Birkaç yıl önce Diyarbakır'daydım ve bir arkadaşımla sabah dolaşıp etrafta okula gitmemiş kızlar olup olmadığına bakmak istedik. Gerçekten de 7-8 yaşlarında bir kız çocuğuna rastladık. Ona neden okulda olmadığını sorduğumuzda "Gidiyordum ama orada dayak atılıyor. Şimdi korktuğum için gitmiyorum" dedi. Tamam, bu sadece bir örnek ama muhtemelen bunun gibi birçok örnek var. Sonuç olarak bu sorunun üstesinden gelmek için "çocuk dostu okullar" yaratmak kesinlikle gerekli.

İki bakanlığın imzaladığı protokol, uzmanlar ve aktivistlerce özellikle okullarda polis memurlarının görevlendirmesini içerdiği için eleştirildi ve hükümetin soruna bir güvenlik meselesi olarak baktığı, daha derinde yatan nedenleri görmezden geldiği söylendi. Bu eleştiri hakkında ne düşünüyorsunuz? Örneğin başka ülkelerde benzer uygulamalar var mı?

Doğrusu diğer ülkeleri bilmiyorum ama benzer uygulamaların olduğunu tahmin ediyorum. Fakat haklısınız, öncelikle ailelere, şiddet kültürünü besleyen geleneklere bakmak gerek; hem evde disiplin aracı olarak uygulanan şiddetten, hem de okulda öğretmenin çocukları dövmesinden bahsediyorum. Evet, yasaya aykırı ama bunun her gün yaşandığını hepimiz biliyoruz. Okullarda şiddete sıfır tolerans gösterilmeli. Bu protokolü eleştirenler ve nedenlerden çok semptomlarla uğraştığını söyleyenler kısmen haklı. Fakat sorunun hem temel nedenleriyle uğraşmak gerektiğini, ailelere eğitim verilmesi, hem de pratik önlemler alınması gerektiğini söylemem lazım.

UNICEF bu konuda programlar yürütüyor; ailelere ulaşıyoruz ve anne-babalara daha iyi ebeveynler olmaları, çocuklarını şiddet dışında yöntemlerle de eğitebileceklerini göstermek için yardımcı oluyoruz. Liderleri, etkili insanları bu kampanyaya destek vermeye ikna etmek, aileleri etkilemek önemli. Hep aynı örneği veriyorum: Eğer iki yetişkin birbirine vurursa gidip hukuka başvurabilirler ama bir çocuk şiddet karşısında tamamen korumasız. Bir yetişkine vurmak suç ama bir çocuğa vurmak normal karşılanıyor. Bu kabul edilemez. Fakat bir yandan temel nedenlerle uğraşırken bir yandan da okullarda ve özellikle de okulların etrafında yaşanan şiddete karşı polisin fazla görünmeden çalışması iyi bir girişim bence. Sonuç olarak bunlar geçerli eleştiriler ama aynı zamanda öğrenimin iyi koşullarda yürütülebilmesi için bunun doğru bir girişim olduğunu düşünüyorum.

Bu bağlamda, size iki belirli konuda fikirlerinizi sormak istiyorum. Birincisi, okullarda şiddete karşı, geçen yıl yapılan sempozyumun bildirgesinde de önerildiği üzere çocukların özellikle kendilerini doğrudan ilgilendiren konularda fikirlerini söyleyebilmeleri, katılımlarının sağlanması. İkinci olarak da, BM Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırması'nda da belirtilen, okullarda cinsiyet temelli şiddet konusu... Buna belki etnik ya da dinsel ayrımcılıktan doğan şiddeti de ekleyebiliriz...

Her şeyden önce, çocukların katılımıyla ilgili bilinen mekanizmalar var, bunlardan biri okul konseyleri. Çocuklar bu kurullarda temsil edilebilir; çocuklar kendi sorunları ve önerilerini masaya getirip hem okul yöneticileri hem de ailelerle paylaşabilir. Çocukların görüşleri çoğu zaman göz ardı ediliyor, yetişkinlerin böyle bir eğilimi var ama gerçekte bir an durup çocukları dinlerseniz, farklı ve önemli bakış açıları yakalayabilirsiniz. Eğer okullarda şiddeti önlemek, "çocuk dostu" okullar yaratmak gibi ciddi konularla uğraşıyorsanız, çocukları gerçekten dinlemek zorundasınız; çünkü günün sonunda bütün bunlar doğrudan çocukları etkiliyor. Yetişkinler kimi zaman belli şeyleri dillendirmekten çekinir ama çocukların böyle çekinceleri yok. Mesela, sataşma meselesini yetişkinler önemsemez ama çocuklar bu durumun mağdurları, ancak onlar bu sorunun nelere yol açtığını anlatabilir. Diğer konuya gelirsek, toplumsal cin-

siyet ayrımcılığı, hemen hemen tüm toplumlarda var olan bir sorun. Bunu toplumun her alanında görebiliyorsunuz. Geçenlerde gazetelerde bir haber vardı ve kızını okula göndermeyen aile, kız çocuklarının evde kalması gerektiğini, bunun "namus" meselesini olduğunu vs. anlatıyordu. Bu sorunun çözümünde gelişme sağlanıyor ama hala gidilecek uzun bir yol var.

Sorunun çok boyutlu olduğunu söylediniz. Çözüm için STK'ler, uluslararası kuruluşlar, hükümet ve yerel yönetimlere sorumluluk düşüyor. Medyanın bu sorunun oluşması ve çözümündeki rolü ne?

Medyanın çok önemli bir rolü var. Bazıları okullardaki şiddetten medyayı da sorumlu tutuyor çünkü televizyon programlarında çok fazla şiddet var. Medya bir şiddet kültürünün yaratılmasına ve yayılmasına neden oluyor ve genç beyinler sorunların şiddetle çözümlenebileceğini öğreniyor. Çizgi filmlerde bile şiddet olduğunu söylememiz lazım; hatırladığım kadarıyla Tom ve Jerry bile oldukça şiddetli. Ama bundan çok daha sinsi biçimlerde de şiddet medyada yer buluyor. Örneğin bilgisayar oyunlarında çocuklar kahramanlarının önlerindeki engelleri şiddet kullanarak aşmasına yardımcı oluyor. Temsili şiddetin çocuklar üzerindeki etkileri üzerine birçok araştırma var. Oysa medya bu konuda farkındalık yaratmak için çok önemli bir araç. Özellikle televizyon bu açıdan çok etkili olabilir. Burada bir insan hakları meselesinden, çocukların kendilerini geliştirme hakkından bahsediyoruz. Şiddete maruz kalan çocuk, yetişkin olunca aynı şekilde davranıyor.(...)

(...).Son olarak şunu söylemek istiyorum: Şiddet konusunun bugün toplumda konuşulur hale gelmiş olmasını çok önemsiyorum. Daha birkaç yıl öncesine kadar okullarda şiddet, çocuğa yönelik şiddet gibi bir meselesi yoktu insanların. Hala alınacak çok mesafe var fakat bunun konuşulur hale gelmesi bile büyük bir kazanım.

Kaynak: Bia Haber Merkezi - Erhan Üstündağ http://www.annelergrubu.com/NDC/Generic/Content/GuncelHaberler/?ID=17623, 04.01.2008

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. d	Yanıtınız yanlış ise "Yakın Çevre" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. b	Yanıtınız yanlış ise "Uzak Çevre" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise "Yakın Çevre" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. d	Yanıtınız yanlış ise "Aile" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. e	Yanıtınız yanlış ise "Okul" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. c	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfın Çevresi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. b	Yanıtınız yanlış ise "Yakın Çevre" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. c	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfın Çevresi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. a	Yanıtınız yanlış ise "Okul" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. d	Yanıtınız yanlış ise "Uzak Çevre" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Öğrenen-çevre ilişkisi, karşılıklı olmalıdır. Eğitimimiz, yalnızca etkilendiğimiz değil, etkilediğimiz çevrenin de genişliğini gerektirir. Okul ve öğretmen , ne kadar çok uzak çevresini etkileyebiliyorsa, eğitimin gücünü o kadar iyi kullanıyor demektir.

Sıra Sizde 2

Öğretmen bunun için iki yol izleyebilir: Birincisi, çevrenin birikiminden okulu yararlandırmaktır. Özellikle çevrenin gelişmişlik düzeyi yükseldikçe, çevrede, dersler ve ders dışı etkinlikler için katkı getirebilecek bilgi, uygulama, görgü ve diğer birikimlerini okulda sergileyecek kişi ve kurumlar çoğalır. Bunlardan kaynak kişi olarak yararlanılabileceği gibi, çevrede bunlara ait olanaklardan okul ve öğrencilerin yararlanması da sağlanabilir. Bu yollardan ikincisi ise, okulun birikiminden çevreyi yararlandırmaktır. Öğrenciler, çeşitli okul günleri ve sosyal etkinliklerini, çevrenin geniş katılımının sağlandığı düzenlemeler aracılığı ile çevrenin eğitimi amacıyla kullanabilirler. Bir müzik, şiir, sergi, tiyatro etkinliği için çevre halkı okula davet edilir, özellikle eğitilmesi düşünülen hedef kitlenin katılımı sağlanabilir.

Sıra Sizde 3

Öğretmen önce çocuktan aile ile ilgili bilgileri toplayabilir. Daha sonrasında evlerinde ziyaret ederek onların yaşam biçimleri, aile özellikleri hakkında bilgi toplayabilir. Ev ziyaretlerinin yanı sıra İnternet aracılığı ve telefon ile iletişimini geliştirebilir ve sürdürebilir. Öğretmen, aile üyelerini okul etkinliklerine davet edebilir, onların yardımına başvurabilir.

Sıra Sizde 4

Okul, sınıfın en yakın çevresidir. Yaşam alanının merkezi olma özelliğinden dolayı okul ile ilgili her şey sınıfı, dolayısıyla öğrenciyi etkilemektedir. Okulun dış görünüşü, bahçesi, ek binaları, donanımı, öğrencilere sunduğu olanakları, lavabo, tuvalet, sıra, koridorları, kitaplık vs. öğrenciyi etkilemektedir. Öğrencinin okulun olanaklarından etkili bir şekilde yararlanabileceği şekilde düzenlenmiş olması gerekir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Akbaba, Sadegül ve Altun Arif. "Teachers Reflections on Classroom Management", **http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=425148**, 1998.

Barret, Elden R. And D.S. "Perceptions of Beginning Teachers' Inservice Needs in Classroom Management", **Teacher Education and Practice** v.11, N.1, p.22-27, Spr-Sum. 1995.

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi**. Beşinci Baskı. Ankara: PegemA Yayınları, 2001.

Brobhy, Jere and Alleman Janet. "Classroom Management in a Social Studies Learning Community", **Social Education**. v.62, N.1, P.56-58, January 1998.

Brown, Sally and others. **500 Tips for Teachers**. London: Kogan Page Ltd., 1997.

Dunton, Jim. "The Four Bs of Classroom Management", **Techniques: Making Education and Career Connections**. v.73, N.1, p.32-33, January 1998.

Fenwick, D. Tara. "Managing Space, Energy and Self: Junior High Teachers' Experiences of Classroom Management", **Teaching and Teacher Education**. v.14, N.6, p.619-631, August 1998.

Heinicke, Peter and others. "Supporting First Year Teachers in a Rural Setting", **http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED425029**, 1998.

Kopacsi, Rosemarie and H.E. "Restructuring Kindergarten in an Urban School Districts", **http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED422104**, 1998.

McCloskey, Cele M. "Taking Positive Steps Toward Classroom Management in Preschool", **Young Children**. v.51, N.3, p.14-16, March 1996.

Petrie, Garth and others. "Nonverbal Cues: The Key to Classroom Management", **Principal**. v.77, N.3, p.34-36, January 1998.

Richards, Ann. "Different Solutions to the Same Problems", **Children and Families**. v.17, N.3, p.10-16, Summer 1998.

Wachter, Joanne C. **Sweating the Small Staff: Answers to Teachers Big Problems**. Oaks: Corwin Press Inc., 1999.

Warner, Lawrence and Adams, Polly. "Teachers as Action Researchers in the Classroom", **Dimensions of Early Childhood**. v.24, N.1, p.22-25, Win 1996.

3

Fiziksel Ortamın Düzenlenmesi

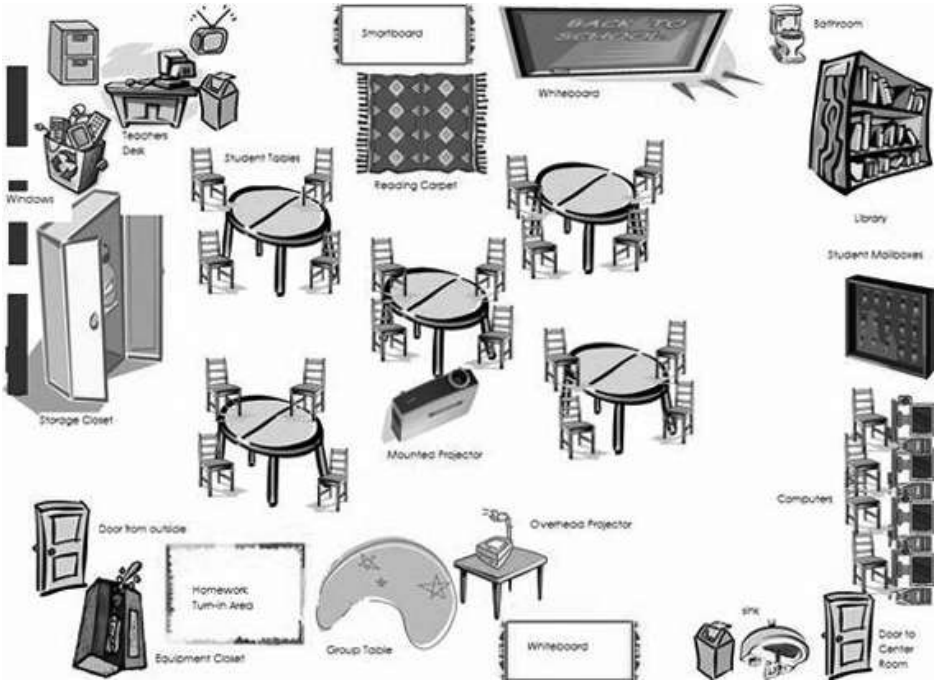

Sınıfların fiziksel özelliği onların kişiliği gibidir. Sıcakkanlı-soğukkanlı, hoşgörülü-hoşgörüsüz, aydınlık-karanlık gibi özellikler öğrencinin sınıf içinde kendini ne derece rahat hissedeceğini etkilemektedir. Bu bakımdan fiziksel ortamla ilgili olan her değişken, eğitime destek veya engel olabilir. Sınıf içinde yer alan renk, ısı, ışık ve oturma düzeni gibi tüm değişkenlerin düzenlenişi ve görüntüsü eğitsel açıdan insan üzerinde önemlidir ve etkileyici olmaktadır. Sınıfların fiziksel olarak etkili bir şekilde düzenlenmesi ile öğrenci kendini güvende hissedeceği için sınıf içi etkinliklere etkin katılım sağlanabilecek ve akademik başarıda artış söz konusu olacaktır.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *uygulama öncesi hazırlıkların başarıya etkisini kavrayabilmek,*
- *fiziksel ortamın değişkenlerini ayırdedebilmek,*
- *sınıfın ana bölümlerini tanıyabilmek,*
- *sınıf yerleşim düzenlerinin özelliklerini kavrayabilmek*

için gerekli bilgi ve beceriye sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Öğretmenin, "İçerisi çok sıcak, çocuklar pencereleri açın." demesiyle, içeriye, dışarının sıcaklığıyla birlikte gürültüsü de girmişti. Öğrenci, zaten kalabalık olan sınıfın gürültüsüne, dışarıdan gelen bağırma, araç, çalışma sesleri de eklenince, öğretmenin ve arkadaşlarının sesini iyi işitemez olmuştu. "Öğretmenim!" diyecek oldu, sıcak ve kalabalıktan, bir de sınıftakilerin kendi aralarındaki konuşmalarından bunalmış olan öğretmen "Konuşacağına dinle biraz!" diye sözünü kesti. Dinlemeye çalıştı ama sıcak, konuşmalar, gürültü, zaten önceki konuşmaları tam anlayamadığından, dersin devamından yararlanmasını engelledi. İşitemediklerini yanındaki arkadaşına sorduğunda, "Ben de işitemiyorum, sus da dinleyelim!" yanıtını alıyor, onların konuştuğunu gören öğretmen "Ne terbiyesiz çocuklarsınız, dinlemeyi bile bilmiyorsunuz." diye azarlıyordu. Zaten öğretmen çabucak ders anlatıp geçtiği için kendini yetersiz hissettiği o derste, bir gün daha "anlayamamak" sonucuyla bittiğinde, kendini çok yorgun, mutsuz, öfkeli hissetti, öğretmenin verdiği ödevi nasıl yapacağını bile düşünmek istemedi.

Anahtar Kavramlar

- *Sınıf Ortamı*
- *Sınıfın Fiziksel Özellikleri*
- *Oturma Düzeni*
- *Öğrenme Etkililiği*
- *Çoklu Öğrenme Ortamları*
- *Sınıfta Ana Bölümler*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *SINIF ORTAMININ ÖZELLİKLERİ*
- *FİZİKSEL ORTAMIN ETKİLERİ*
- *FİZİKSEL ORTAMIN DEĞİŞKENLERİ*
  - *Sayı*
  - *Işık*
  - *Isı*
  - *Renk*
  - *Gürültü*
  - *Temizlik*
  - *Görünüm (Estetik)*
- *SINIFTA ANA BÖLÜMLER*
- *ÖĞRENCİLERİN OTURMA DÜZENİ*
- *ÇALIŞMA ORTAMININ DÜZENLENMESİ*

GİRİŞ

Yeterince hazırlık yapılmadan, en uygun ortam sağlanmadan yapılan uygulamaların başarısı, çoğu kez rastlantıya bağlı kalır. İyi eğitim için iyi düzenlenmiş bir öğrenme ortamı gerekir.

Etkili sınıf yönetiminin gereklerinden biri de eğitsel çabalar için kullanılacak fiziksel koşulların uygun düzenlenmesidir. Sınıf düzeni, sınıf ve okul ikliminin de belirleyicilerindendir. Yerinde rahat edemeyen, tahtayı, perdeyi, araç gereçleri göremeyen, söylenenleri iyi işitemeyen, ısı ve ışığı ayarsız, kalabalık, renkleri uyumsuz, kirli, gürültülü araç gereçleri eksik, kullanımı sıkıntılı bir ortamda, eğitsel amaçlara ulaşmak çok güçtür.

SINIF ORTAMININ ÖZELLİKLERİ

Benzer hazır bulunuşluk düzeyindeki öğrencilerin oluşturduğu sınıf, genel ve ortak özellikler taşır. Bu ortak özelliklerden birisi **çok boyutluluk**tur. Farklı yaşama biçimlerine sahip öğrenciler, bu yaşama biçimlerinin davranışlarını sınıfa taşırlar. Sınıfta tek bir olay bile, öğrencilerin bu farklılıkları nedeniyle, değişik düşünüş, anlayış, uygulayış ve sonuçlar oluşturur. Bir öğrencinin rahat oturabildiği sıra, diğerine dar gelebilir. Başka bir öğrenci oturduğu tahta sıranın üzerinde minder yoksa beş dakikadan fazla süreyle rahat oturamaz. Bir öğrencinin önemsemediği bir durum, başkası için kavga nedeni olabilir. Öğretmen, öğrencileri benzer giysiler, boy, yaş, görünüm içindeler diye farksız görmeye kalkışır, öyle davranırsa , istenmeyen sonuçlara neden olur.

Farklı yaşama biçimlerine sahip öğrencilerin, bu yaşama biçimlerinin davranışlarını sınıfa taşımaları, sınıfın özelliklerinden biri olan **çok boyutluluğu** oluşturur.

Sınıfın başka bir özelliği **eş zamanlılık**tır. Aynı zaman dilimi içinde, sınıfta değişik şeyler olur: Bir öğrenci yaptığı hazırlığı arkadaşlarıyla paylaşırken, başka biri çantasını karıştırabilir, diğer ikisi kendi aralarında konuşur, birisi, kendi hazırladıklarını gözden geçirir, öğretmen soru yönelteceği bir sonraki öğrencinin kim olacağını düşünür... Sınıfta çok gruplu veya bireysel çalışma yapıldığı zamanlarda bu olaylar çoğalır. Öğretmen bunları bilip eğitsel amaçlar yönünde değiştirmeye çalışmalıdır.

Aynı zaman dilimi içinde sınıfta değişik olayların oluşması, sınıfın bir başka özelliği olan **eş zamanlılığı** oluşturur.

Sınıf denen "grup", kısa sürede, çok sayıda davranış üretir, bunlar anında yanıt ister. Bu, sınıfın **çabukluk-anındalık** özelliğidir. Beklenirse durum soğur, araya yeni olaylar girer, öncekilerin eğitsel amaçlara götürebilecek olan etkileri de kaybolur. Sınıf olayları, bazen en beklenmedik durumlarda oluşur. Bu, sınıfın **kestirilmezlik** özelliğidir. Her bir öğrencinin ayrı dünyalarının olması, sınıf etkinlikleri iyi planlanıp düzenlenmemişse, daha çok beklenmedik davranışlar üretir. Öğretmenin bunlara, öfke ile tepki vermemesi, anlamaya çalışıp, uygun değilse düzeltmeye çalışması gerekir. Zaten eğitim de budur.

Sınıf denen grubun kısa sürede, çok sayıda davranış üretmesi ve bunların pek çoğunun anında yanıt istemesi **çabukluk-anındalık** özelliğinin; bu olayların bazılarının beklenmedik olması ise **kestirilemezlik** özelliğinin sonucudur.

Sınıfın **açıklık** özelliği, sınıftaki olayların herkesin gözü önünde, birden çok öğrencinin, bazen herkesin tanıklığında olmasıdır. Gizlilik (saklılık) çok ender söz konusu olur. İlgisizlikler, başarı, başarısızlık, istenen ve istenmeyen davranışlar, sınıftakiler tarafından görülür. Bu ortam, öğretmenin, öğrencilere doğal, içten davranma alışkanlıkları kazandırabilmesi için idealdir.

Sınıftaki olayların herkesin gözü önünde oluşması, sınıfın **açıklık** özelliğini oluşturur.

Uzun sürelilik, sınıfın genel ve ortak özelliklerinden biridir. Sınıftakiler günün, ayın, yılın uzun bir diliminde birlikte olurlar. Sabır ve zaman isteyen bir iş olan eğitim için bu yararlı bir özelliktir. Bu uzun birliktelikten yararlanarak, öğretmen, "kalıcı izli davranış değişiklikleri" oluşturabilir: Benzer normlar, yönlendirici deneyimler oluşturup, bunların pekiştirilmesi için zamana gereksinim duyulur. Sınıf bu özelliği taşır.

"Kalıcı izli davranış değişiklikleri oluşturma" olarak tanımlanan öğretim, uzun sürede oluşur. Bu durum, sınıfın genel ve ortak özelliklerinden bir diğeri olan **uzun süreliliğ**ini oluşturur.

SIRA SİZDE 1

İstenilen davranışları geliştirici, istenmeyen davranışları önleyici bir öğrenme ortamı oluşturabilmek için sınıfın hangi özelliklerini dikkate almanız gerekir?

FİZİKSEL ORTAMIN ETKİLERİ

Eğitimin sürekli, etkileyici değişkeni olan fiziksel ortam, eğitsel amaçlar için gerekli araçlardan ve bunların düzenlenmesinden oluşur.

Fiziksel ortam, eğitsel amaçlar için gerekli araçlardan ve bunların düzenlenişinden oluşur. Araç-amaç ilişkisi nedeniyle fiziksel ortam, eğitimin sürekli, etkileyici değişkenidir. Uygun davranışlar, uygun ortam ve araçlar ister. Öğrenme güdüsü ve öğretmen-öğrenci ilişkisinin kalitesi, ortama bağlıdır. Öğrenme-öğretme ilişkileri üzerinde, ortam ve onun bir ögesi olan fiziksel özellikler ile bunların düzenlenmesi etkilidir. Her fiziksel özellik, eğitsel amaçlar için destek veya engel oluşturabilir.

Sıra, masa, dolap, aralıklar, öğrenci dizilimi gibi fiziksel engeller, sınıftakiler arasında psikolojik engel de oluşturur, sınıf içi iletişim ve etkileşimi değiştirir. Fiziksel olanaklar ile ders süreci içinde bunlarda oluşacak değişmeler, sınıftakilerin davranışlarını da değiştirir.

ÖRNEK

Sınıfta askının veya çanta koyacak bir yerin olmaması, öğrencilerin paltolarını sıra içlerine, oturacakları yerlere koymaları davranışlarını değiştirir. Aynı şekilde çantaların ayak altında ya da oturma yerlerinde durması öğrencilerin oturma ve geçme rahatlıklarını engeller.

"Davranışı değiştirmek istiyorsanız ortamı değiştirin." sözü, sınıftaki farklılıkların, davranışlarda da fark yaratacağını anlatır. Arkadaşıyla itişip kakışmasını istemiyorsanız, her öğrenciye kendine ait bir sıra verin. Paylaşma, birlikte çalışma davranışları gelişsin istiyorsanız, bir masa etrafına birkaç kişi yerleştirin, ellerini "yıkamalarını" istiyorsanız, lavabolar temiz ve sabunlu, kolay girilebilir, güzel kokulu, çiçekli olsun.

Belirsizlik yerine, planlı yapılanmış bir sınıf düzeninin öğrenci davranışı üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Özellikle yüksek teknolojili öğrenme ortamlarındaki fiziksel yapılar ve araçlar ile bunların düzenlenişi ve kullanışı, en önemli eğitsel desteklerdendir.

SIRA SİZDE 2

Sınıfın fiziksel ortamını düzenleyebilmek için neleri göz önünde bulundurmak gerekir?

FİZİKSEL ORTAMIN DEĞİŞKENLERİ

- Sayı
- Işık
- Isı
- Renk
- Gürültü
- Temizlik
- Görünüm (Estetik)

Sınıfı oluşturan gruptaki öğrencilerin sayısı, duvar ve eşyaların renkleri, kalitesi, görünümü, temizliği, ısı, ışık, gürültü ve estetik fiziksel ortamın başlıca ögeleri olarak sayılabilir.

Sayı

Öğrenci sayısı, hedeflere göre farklılaşır. Sınıfın düzeyi de sayının belirleyicilerinden biridir. Öğrenciler, öğretmen yardımına ve ilgisine daha çok gereksinim duyduğundan, ilk yıllarda öğrenci sayısı az tutulmalıdır. Sayı, öğretmen ve öğrencilerin, sürekli iletişim ve etkileşimini engellemeyecek miktarda olmalıdır. Sayı çoğaldığında, öğrenciler, grupla ortak iletişim yerine, yanındakilerle iletişimi seçip "sınıf" bütünlüğünden kopabilirler.

Dersin ve konunun özellikleri ile yöntem farkları da sayı ile ilişkilidir. Fiziksel olarak yapma türü olan ders ve konularda, bireysel çalışmalarda, öğretmen ilgisi, kılavuzluğu ve denetimi için, sayının az olması iyidir. Sayı çoğaldıkça, bazı öğretim yöntemlerini seçmek de güçleşmektedir.

Öğrenci sayısının on beşle yirmi arasında olması durumunda sınıftaki öğrenci sayısı normaldir denebilir. Bu sayı, elbette fiziksel mekânın genişliğine de bağlıdır. İyi bir sınıfta, öğrencilere rahat bir oturma mekânı, ders araç gereçlerine, öğrenci eşyalarına uygun yerler ayrıldıktan sonra, bunlara ayrılan yerin yarısı kadar bir mekân da gösteri, oyun, rol oynama gibi etkinlikler için ayrılmalıdır.

Kalabalık olmayan sınıflar, öğretmene kolaylıklar sağlama yoluyla, eğitsel kaliteyi artırma fırsatı verir. Bu sınıflarda, öğretmenin öğrenci başına ayıracağı zaman artar, plan yapmak ve uygulamak kolaylaşır, öğrencilerin tamamının yaparak, yineleyerek, pekiştirerek öğrenme olanağı çoğalır. Grup küçüldükçe, yönetimi de kolaylaşır, öğrenciler daha iyi tanınabilir, güdülenebilir, dikkat çoğalır, bozucu davranışlar azalır. Bunlar, öğretmenin isteğini, güdüsünü, doyumunu artırır. Öğretmenler de kalabalık sınıflardan düzenin ve eğitimin olumsuz etkilendiğini belirtmektedirler.

Kalabalık olmayan sınıflar, öğretmene öğrenci başına ayıracağı zamanı artırma, plan yapma ve uygulama olanağı ile, öğrencilerin tamamına yaparak, yineleyerek, pekiştirerek öğrenme olanağı sağlayarak eğitsel kaliteyi artırır.

Işık

Işık, görme yanında, psikolojik düzenimizi de etkiler. Işık, görme ve okuma rahatlığı sağlayacak düzeyde olmalıdır. Aksi durumda, gözü yorar, dikkati dağıtır, sinirlilik ve edim düşüklüğü yaparak öğrenci ve öğretmenin işini güçleştirir. Işık göze doğrudan gelmemeli, güneşe ve mevsimlere göre değişmelidir. Sınıftaki ışıkların hepsi, tek düğme ile değil, birkaç düğme ile, ayrı ayrı yanabilir olmalıdır. Pencerelerin alanı, sınıfın doğal ışıkla aydınlanabilmesi için yeterli olmalıdır. Okul mimarisinde, fiziksel sınıf özelliklerine ilişkin rakamlar önerilmiştir, bu öneriler, Milli Eğitim Bakanlığınca, bazı okullarda izlenmektedir. Sınıfta doğal ışıktan yararlanmak için gerekenler yapılmalı, yapay ışıklar, zorunlu durumlarda kullanılmalıdır.

Işık, görme ve okuma rahatlığı sağlayacak düzeyde olmalıdır.

Isı

Öğrencilerin, üşümeden, terlemeden oturabilecekleri, gevşemeden iş görebilecekleri, yaklaşık 18-20 derece ısının, sınıf için ideal olduğu söylenebilir. Sınıftaki her öğrencinin, 36,5 derece ısıda birer soba olduğu unutulmamalıdır. Fiziksel etkinliklerin çoğaldığı durumlarda ısıyı azaltan, azaldığı durumlarda çoğaltan otomatik düzenlemeler iyidir. Isıda nem, mevsim, öğrencinin giyimi, sınıfın fiziksel koşulları da gözetilmelidir.

Öğrenciler de ısı değişimiyle ilgili giyim seçeneklerini uygulayabilmelidir. Dışarıdaki soğuktan içerideki sıcağa girildiğinde, üst giysilerden bazıları çıkarılmalıdır. Aşırı ısının fiziksel rahatsızlıklara, ilgi dağılmasına, erken yorulmaya, zihinsel gevşemeye ve bunların neden olduğu yansımış sorunlara yol açtığı dikkate alınmalıdır.

Sınıfta yaklaşık 18-20 derece sıcaklığın, öğrencilerin üşümeden, terlemeden oturabilmeleri ve gevşemeden iş görebilmeleri için ideal olduğu söylenebilir.

Renk

Sınıf içi renkler için, dokuzuncu sınıfa kadar, sıcak renklerden sarı, pembe, şeftali rengi, daha sonraki yıllar için mavi ve mavi yeşil tonlar önerilmektedir.

Renkler, fiziksel ve davranışsal durumlarımızı etkiler. Farklı renklerde, kan basıncımız, nefes alıp verişimiz, kaslarımızın etkinliği farklılaşmaktadır. Açık mavi renk gevşetici ve rahatlatıcı, koyu mavi uyarıcı, kırmızı kışkırtıcı, heyecan verici, gerilim yaratıcı, açık sarı ve portakal renkleri uyarıcı olabilmektedir. Sınıf içi renkler için, dokuzuncu sınıfa kadar, sıcak renklerden sarı, pembe, şeftali rengi, daha sonraki yıllar için mavi ve mavi-yeşil tonlar önerilmektedir. Elbette bir sınıftaki herşeyin renginin aynı olması düşünülmemelidir. Duvar ve eşyaların renkleri, onların farklılığını belirtecek şekilde, uyumlu tonlardan seçilmelidir.

Gürültü

Gürültü, rahatsız eder, işitmeyi engeller, dikkati dağıtır, fiziksel ve ruhsal sağlığı olumsuz etkiler. Sınıf dışından gelebilecek gürültü, okul yapımı sırasında düşünülmelidir; ama bu yapılamamışsa, azaltılması için gerekenler yapılmalıdır. Sınıf kuralları gürültüyü engellemeyi de içeriyorsa, bu tür gürültünün engellenmesi kolaylaşır. Gürültü nedeniyle söylediklerinden bazılarını yinelemek durumunda kalan öğretmen, zamanı iyi kullanamamış, planını aksatmış olur. Gürültü var diye öğretmenin sesini yükseltmesi, sınıftaki gürültüyü de artırabilir. Hazırlık ve ders işleme düzenini gözden geçirme yanında, öğretmenin birkaç saniye sessiz kalması, varlığını hissettiren bir söz ya da eylemde bulunması, dikkatsizlik nedeniyle oluşan gürültülerde etkili olabilir.

Temizlik

Temizlik için, "bulduğun gibi bırak" ve "temiz bırak" kuralları uygulanmalıdır.

Sağlığın ana ögesi olan temizlik alışkanlıklarının kazandırılıp pekiştirilebilmesi için, sınıf içi ve çevresinin temiz olması gerekir. Yerler, duvarlar, eşyalar, hava sürekli temiz tutulmalı, öğrenciler sınıfa temiz gelmeli, çalışmalar sonunda oluşan kirlilik giderilmelidir. Sıra ve masaların tozu öğrencilerin etek, pantolon ve kollarıyla değil, onlar sınıfa girmeden alınmalı, süpürme yerine ıslak temizlik ya da elektrikli, elektronik araçlarla temizlik yaptırılmalıdır. Temizlik için, "bulduğun gibi bırak" ve "temiz bırak" kuralları uygulanmalıdır. Sınıftaki hava, içeridekilerin çokluğu gözetilerek sürekli temizlenmelidir. Kirlilik, dolaylı sorunlara da yol açar. Hastalık, tembellik, kötü alışkanlık, kötü koku, dikkatsizlik, uyuşukluk ve bunların neden olduğu sorunlardan kurtulmanın ilk yolu temizliktir. Sınıfta oluşan çöpler de kolay ulaşılabilen, ağzı kapalı bir çöp kutusuna konmalı ve bu kutular sık sık boşaltılmalı, temizlenmelidir.

Görünüm (Estetik)

Sınıf ve eşya ölçülerinin, duvar ve eşya renklerinin uyumlu, duvar ve eşyaların boyalı, pencerelerin geniş, mobilyaların çekici, halı, perde, örtü ve çiçeklerin albenili olması, sınıf görünümünün olumlu etkilerinden yararlanmayı sağlar. Bütün bunlar, öğrenciyi rahat ettirmeli, öğrenci okulu evinden daha rahat bulmalıdır. Böylece okula isteyerek gelir, dersin bir an önce bitmesini istemez. Böyle sınıflarda öğrencinin morali ve enerjisi artar. Dört duvardan oluşan, perdesi, çiçeği, örtüsü, resmi, rahat ve iyi görünümlü mekânları olmayan sınıflarda öğrenciler durmak istemezler.

SINIFTA ANA BÖLÜMLER

Sınıfta aynı anda farklı gruplar, farklı etkinlikler yapabilmeli, gruplar birbirini izleyip yararlanabilmeli, okulun diğer sınıfları, diğer okullar, başka ülkelerdeki okullarla görüntülü bilgi ve izleme alışverişleri yapılmalı, etkinlikler kameralarla kaydedilip sonradan izlenebilmeli, bilgisayarlarla, eğitsel hedeflere erişme durumları, yapılması gerekenler sürekli belirlenip uygulanmalı, öğretmen, bunların gerektirdiği ayarlamaları yapabilmeli, her öğrenci hakkında sürekli bilgi sahibi olabilmelidir.

Sınıf duvarlarla kaplı, öğrencinin hemen dışarı çıkmak istediği bir kapalı bir mekân değil, dünya ile sürekli iletişimi olan bir alan olmalıdır. Bilgisayar ve İnternet, bugün bile bu olanağı sunmakta, bu teknolojik hazır oluş, öğretmen ve yöneticilerin hazır olmasını beklemektedir.

Uyarıcı ve çeşitlenmiş ortamlarda öğrenmenin daha iyi gerçekleşmesi, sınıfın bölümlere ayrılmasını gerektirmektedir. Sınıf, sessizce oturulup ders dinlenen bir müze değil, birlikte çalışıp araştırmalar yapılan, süreç ve sonuçları tartışılan, dünya ile ilişki kurulan bir "yaşama alanı" olmalıdır. Sınıfta, farklı amaçlar için kullanılabilecek köşeler oluşturulmalıdır. Bunlar, **ilgi ve öğrenme köşeleri** olarak işlev görürler.

Sınıf, sessizce oturup ders dinlenen bir müze değil, birlikte çalışıp araştırmalar yapılan, süreç ve sonuçları tartışılan, dünya ile ilişki kurulan bir "yaşama alanı" olmalıdır.

Yaratıcı bir eğitim için sınıflar geniş ve esnek olmalıdır. Özellikle ilk sınıflardakiler için farklı oturma yerlerine gerek vardır. Öğrencilerin oturma alanları, eşya koyma alanları, oyun ve gösteri için boş ve geniş bir alan, ilgi ve öğrenme köşeleri, öğrenciyi okula, öğrenmeye, çalışmaya bağlayan, kendini gerçekleştirmeye götüren, yaratıcılığını kolaylaştıran alanlardır. Sınıf, bu ilgilere yanıt verecek şekilde iç içe odacıklardan oluşabilir veya bu ilişkiler için gerekli bölümler paravanlarla birbirinden ayrılabilir. Olanakların kıt olduğu okullarda, her sınıfta birkaç ilgi köşesi yerine , okulda birkaç ilgi odası da düşünülebilir. Öğrenciler bu köşelerde yalnız veya grupla çalışabilirler.

Öğrencilerin resim, yazı, karikatür, şiir vb. ilgileri için sınıfta duvar panoları, halı kilim serilmiş, ilginç kitapları olan okuma köşeleri, tabureler veya halı ile desteklenmiş tartışma köşeleri, masa üstünde deney araçları olan bir fen köşesi, giyinme ve soyunma köşesi gibi her ilgi alanı için, küçük büyük, bağımsız ya da ortak kullanılabilen ilgi köşelerine gereksinim vardır. Bu köşelerin araç-gereçleri, dolaplarda kilitli olmamalıdır.

İlgi merkezleri yanında, sınıfta öğrenme merkezleri de olmalıdır. Sınıf düzeyi yükseldikçe, bu merkezlerin sınıftaki sayıları azaltılıp okuldaki sayıları artırılabilir. Öğrenme merkezi oluşturulurken, amaçlar belirlenmeli, nelerin nasıl yapılacağı, hangi araçların bulunacağı, çalışmaların başarı göstergeleri, değerlendirme ve geliştirme yöntemleri ortaya konup, köşelerde yazılı olarak bulundurulmalıdır. Merkezler, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine uygun olmalı, her öğrenci bu merkezlerde kendi yetenek ve bilgisi düzeyinde çalışma yapma fırsatı bulmalıdır. Bu merkezlerin işleyişini bilgisayarlarla yönetmek öğretmen ve öğrenci için kolaylık sağlar. Bu durumda merkezlerin yönetimini öğrenciler, denetimini öğretmen üstlenebilir. Öğretmen, merkezde çalışmak yerine arkadaşlarını rahatsız eden öğrencilerle hemen ilgilenmeli, onlara basit sorumluluklar vererek, başarı güdüsü yoluyla onları çalışmaya yöneltmelidir.

Öğrenme merkezleri oluşturulurken;
- amaçlar belirlenmeli,
- nelerin nasıl yapılacağı, hangi araçların bulunacağı, çalışmaların başarı göstergeleri, değerlendirme ve geliştirme yöntemleri saptanmalıdır.

Daha üst sınıflarda, öğrenme paketleri, bireysel öğrenme aracı olarak da kullanılabilir. Öğrenciler böylece evlerindeki bilgisayar köşelerini öğrenme merkezi şeklinde kullanabilirler. Ön ve son testlerle desteklenmiş paketler, çalışmaların evde; tartışma, düzeltme, geliştirmenin okuldaki köşelerde yapılabilmesi olanağı da tanır. Bu köşeler, farklılaştırılmış öğrenme teknikleri olarak da hizmet görürler.

ÖĞRENCİLERİN OTURMA DÜZENİ

Öğrencilerin kendi oturma yerlerini özgürce seçebilmesi kulağa hoş gelse de birinin seçiminin başkalarıyla çakışabileceği durumlarla sık karşılaşılabileceği ve oturma düzeni eğitsel çabaları etkileyebileceği için rastlantıya bırakılmaması iyi olur. Öğrencilerin kişisel farklılıkları, bazılarının yerinin belirlenmesinde öğretmene ipucu verir. Bazı durumlarda bir öğrencinin yerinin değişmesi bile sınıfı değiştirebilir.

Her bir ders düzeninde, öğrenciler, amaçlara en iyi ulaştırıcı yerleşme ve oturma düzenine konmalıdır.

Bir öğrencinin yıl boyunca hep aynı yerde oturması da şart değildir. Zaten ders hedeflerine göre, birey ve grup çalışmalarında yerler değişecektir. Her bir ders düzeninde, öğrenciler, amaçlara ulaştırıcı en iyi yerleşme ve oturma düzenine konmalıdır.

Yerleşimdeki kaygılardan biri, herkesin görme ve işitme olanağına sahip olmasıdır. Sınıfta ön ve orta sıradakiler, bu olanağa daha çok sahip olabilirler. İletişim ve etkileşimde güçlük çeken öğrencilerin buralara oturtulması iyi olur. Kendilerine bırakıldığında, bu öğrenciler kenar ve arkaları seçebilirler.

Arkadaş gruplarının yan yana oturması, istenmeyen davranışlara yol açabilir. Aynı yaşama biçimindeki öğrencilerin gruplar hâlinde oturmaları da kültürel gelişmeyi engelleyebilir. Başarısı düşük öğrencilerin, öne ya da ortaya oturtulmaları iyi olur. Öğretmen, öğrencilerden yerlerini değiştirmelerini isterken, onları incitmeyecek gerekçeler bulmalıdır.

ÇALIŞMA ORTAMININ DÜZENLENMESİ

Dersin hedeflerine göre, sınıftaki sıra, masa düzeninin değişebilmesi için bu araçlar hafif, esnek, kolayca yerleri değiştirilebilir özellikte olmalıdır.

Sınıfta eşya ve insanların nerelerde bulunması gerektiği, hedeflere göre belirlenir. Derslerin hedefleri değiştikçe, sınıftaki sıra, masa düzenlemesi de değişmelidir. Bu amaçla sınıftaki araçlar, hafif, esnek, kolayca yerleri değiştirilebilir olmalıdır.

Öğretmen masası, öğretmenin sürekli oturacağı bir yer değildir, hatta öğretmenin hiç oturmaması önerilir. Bu masa, daha çok, öğretmenin eşyaları içindir. Öğretmen kısa bir süre için bile masasında oturacaksa, masa, onun herkesi görebileceği bir konumda olmalıdır.

Sınıftaki yerleşim düzeni, eğitsel çabaları destekleyici, hedeflere götürücü, kaynaklara ulaşmayı kolaylaştırıcı, trafik akışını ve öğrenci katılımını artırıcı olmalıdır. Sınıf araçlarının yerleri belli olmalı, orada bulunmalıdırlar. Bu, eşyaların bulunmasını kolaylaştırır, öğrencilere düzen alışkanlığı verir. İlk yıllarda ve kullanımı karmaşık araçlarda, aracın kullanım süreci ve özellikleri yazılı olarak bulundurulursa hem araçların bozulup yıpranması önlenir hem de öğrencinin kullanma cesareti artar.

SIRA SİZDE 3

Sınıfın yerleşim düzeni oluşturulurken nelere dikkat edilmelidir?

Sınıf ortamındaki düzenler dört grupta toplanabilir:
- Klasik düzen
- Tek grup düzeni
- Bireysel düzen
- Çok grup düzeni

Sınıf ortamındaki düzenler, dört ana grupta toplanabilir, elbette her grubun çeşitli kullanımları da olacaktır. Bunlar klasik düzen, tek grup düzeni, bireysel düzen ve çok grup düzeni olarak söylenebilir. Klasik düzen, öğrencilerin satır ve sütunlar şeklinde oturduğu, birbirinin ensesini gördüğü düzendir. Bu düzen, dinleme, not alma türü etkinlikler için uygundur. Etkin olan öğretmendir, öğrenci katılımı ve iletişimi azdır, ön sıralara doğru öğrencilerin birbirinden haberli olma düzeyi düşer, istenmeyen davranışları artırıcı, kolaylaştırıcı bir düzendir. Zorunlu olmadıkça kullanılmaması önerilir.

Bireysel düzen, kendi başına, kendi düzeyinde, derin düşünmeye, paket öğretime uygun bir düzendir. Bu durumda, öğrencilerin birbirinden haberleri en az olmalı, gerekmedikçe iletişim kurulmamalıdır. Böylece çalışanların birbirlerini rahatsız etmeleri önlenir. Öğrenci iletişim ve etkileşimini en az düzeyde tuttuğundan, bu düzen, bu özelliklere yönelik hedef davranışlar için uygun değildir.

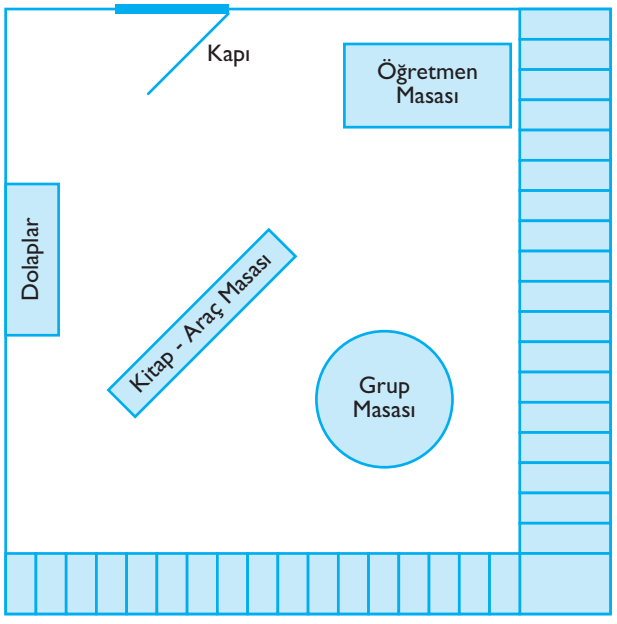

Şekil 3.1

Bireysel Sınıf Düzeni Örneği

Kaynak: *Başar, a.g.e.*

Sınıfta hedef davranışlara göre değişik gruplar oluşturulduğunda, çok gruplu yerleşim düzeni kurulur. Bu düzende öğrenciler yardımlaşarak öğrenme, dinleme, anlama, katılma, iş birliği, yapıp yaşayarak öğrenme becerilerini geliştirirler. Sınıftaki öğrenci sayısı arttıkça, çok grup yöntemini kullanma gerekliliği de artar. Öğrenilenlerin grupça denenip pekiştirilmesi veya ön hazırlıkların bütünleştirilmesi için uygundur. Laboratuvar çalışmalarının bir kısmında bu düzenin kullanılması zorunlu hâle gelir.

Çok grup düzeni, herkese katılım şansı ve sorumluluk verdiğinden, ilgiyi arttırır, iyi bir planlama ve gözetim gerektirir. Her grup için amaçlar, görev bölümü belirlenmeli, kaynaklar sağlanmalı, çalışmalar grup ve öğretmence desteklenmelidir. Öğretmen, grupları sürekli izleyip denetlemeli, onlara yardımcı olmalıdır. Gruplar, farklı hazır bulunuşluk düzeyinde, yetenekte, beceride, benzeşik olmayan yapıda oluşturulursa etkileşim, yararlanma, liderlik fırsatları artar, rekabet ve engelleme azalır.

Şekil 3.2

Çok Grup Düzeni Örneği

Kaynak: *Başar, a.g.e.*

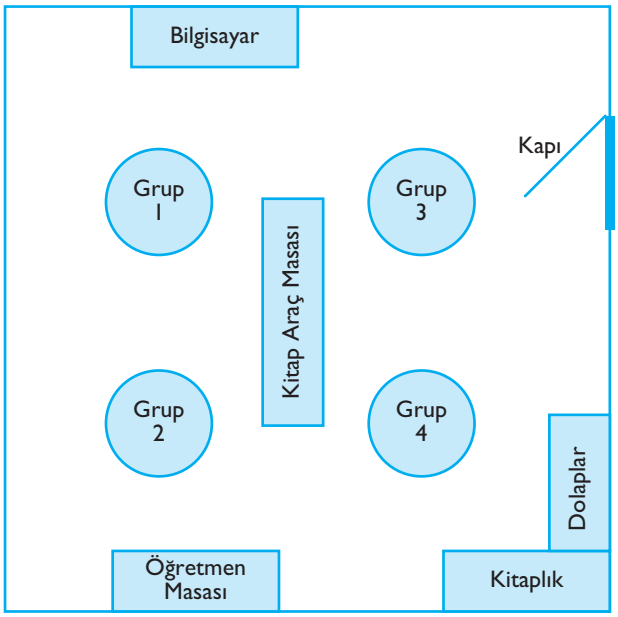

Tek grup düzeninde, sınıfın tamamı bir grup oluşturur. Herkesin herkesi görüp işitebildiği, yapılanların göz önünde olduğu bir düzendir. İlgi dağılmaz, farklı eylemlere yönelenler hemen belli olur, gereksinimler fark edilir.

Şekil 3.3

İlköğretim İlk Sınıfları İçin Tek Grup Düzeni Örneği

Kaynak: *Başar, a.g.e.*

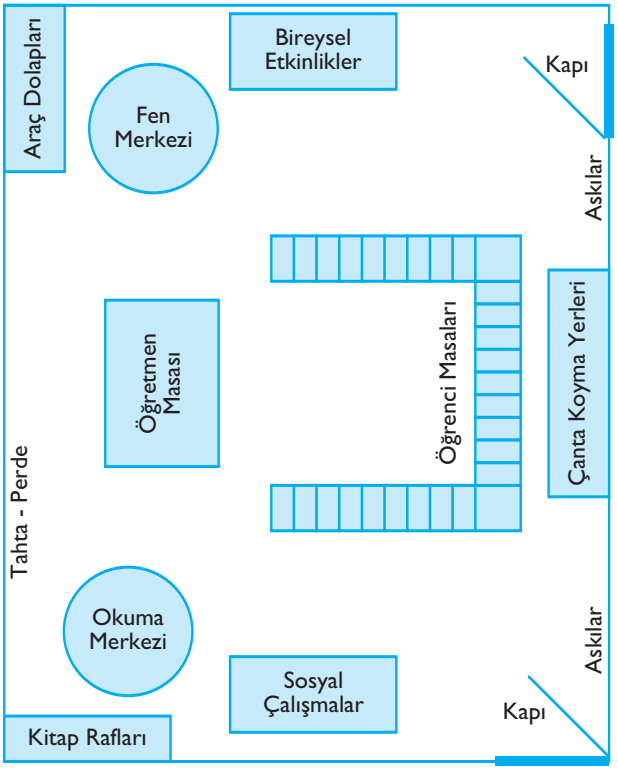

En etkili oturma düzeni hangisidir?

SIRA SİZDE 4

Ders dönemi öncesinde, öğretmence, sınıf ortamının fiziksel düzenlenişi konusunda şunların yapılması önerilmektedir (Başar, a.g.e):

- Lavabo, tuvalet, duş ve oyun alanlarının temizlik ve bakımının sağlanması
- Sınıfın ısınma, aydınlanma, havalanma düzeneklerinin kullanıma hazır hâle getirilmesi
- Sınıfın dışından gelecek gürültüye karşı önlem alınması
- Sınıf alanına uygun sayıda öğrenci veya öğrenci sayısına uygun sınıf seçilmesi
- Sınıf araçlarının sayı, kalite, kullanıma uygunluk açılarından hazırlanması
- Ders araç ve gereçlerinin belirlenip sağlanması
- Öğrenme ve ilgi merkezlerinin düzenlenmesi
- Oturma alanı dışında, gösteri, canlandırma gibi etkinlikler için boş alan ayrılması
- Sınıfta, giriş çıkış, değişik etkinlik alanlarına geçiş için öğrenci akış düzeninin kurulması, yangın gibi olağan dışı durumlar için, çıkış düzeninin belirlenmesi
- Sınıf bölümlerinin ve oturma düzeninin geçici planlarının yapılması
- Öğrenci listesinin sağlanması, öğrencilerle ilgili kişisel bilgilerin edinilmesi

Bu işlere, okul türlerine göre eklemeler yapılabilir.

Özet

Uygulama öncesi hazırlıkların başarıya etkisini kavrayabilmek

Başarının ana koşullarından biri, iyi hazırlıktır. Öğretmenin ön hazırlıkları ne derece yeterliyse, başarı da o derece yüksek olur. Etkili sınıf yönetiminin gereklerinden biri de eğitsel çabalar için kullanılacak fiziksel koşulların sağlanması ve iyi düzenlenmesidir.

Fiziksel ortamın değişkenlerini ayırdedebilmek

Farklı yaşama biçimine sahip öğrenciler, bu farklılıkları sınıfa taşır. Aynı zaman dilimi içinde sınıfta birden çok şey olur, bunlar anında yanıt ister. Sınıfta ne zaman neyin olacağını kestirmek güçtür. Sınıftaki olaylar, açıkta, herkesin gözü önünde olur. Sınıftakiler, günün önemli bir bölümünü bir arada geçirirler. Eğitsel hedeflerin göstergeleri olan uygun davranışlar için uygun ortamlar gerekir. Davranışı değiştirmenin yolu, ortamı değiştirmektir. Isı, ışık, renk, temizlik, görünüm, gürültü, fiziksel ortamı ve eğitimi etkileyen önemli değişkenlerdir.

Sınıfın ana bölümlerini tanıyabilmek

Sınıf; öğrencilerin bulunduğu alan, eşyaların bulunduğu alan, gösteri ve oyun için boş bir alan ile ilgi ve öğrenme merkezleri ana bölümlerine sahip olmalıdır. Öğrenme ve ilgi merkezleri, derste kazanılanların yapılıp geliştirilmesi, pekiştirilmesi, ilgi duyulan etkinliklerin yapılıp okula bağlılığın ve okulda geçen zamanın artması için gereklidir.

Sınıf yerleşim düzenlerinin özelliklerini kavrayabilmek

Sınıf düzeni biçimleri, klasik düzen, tek grup düzeni, çok grup düzeni ve bireysel düzen adı altında dört grupta toplanabilir. Klasik düzen, zorunluluk olmadıkça kullanılmaması önerilen, öğrencilerin satır ve sıra şeklinde oturup birbirinin ensesini gördüğü düzendir. Yalnızca, dinleme, izleme, not alma türü edilgen çalışmalar için uygundur.

Bireysel düzen, derin düşünme ve paket programlarla çalışma etkinlikleri için uygundur. Tek grup düzeni, herkesin birbirini görebileceği, çok grup düzeni de birden çok grubun olduğu, iletişim ve etkileşimi, yaparak öğrenmeyi arttıran düzenlerdir. Düzenin ve çeşitlemelerinin seçimi, hedeflere, hedef davranışlara göre olmalıdır.

Kendimizi Sınayalım

1. Sınıf yönetimine ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

a. İyi eğitim için, iyi düzenlenmiş bir öğrenme ortamı gereklidir.
b. Çalışan insan, nerede olursa olsun iyi öğrenir.
c. İyi eğitim için akıllı olmak yeterlidir.
d. İnsan gayret ederse, iyi bir öğrenme gerçekleşebilir.
e. İyi bir öğrenme için, bol araç gereç olmalıdır.

2. Aynı zaman dilimi içerisinde değişik olayların oluşması, sınıf ortamının hangi özelliğini oluşturur?

a. Çabukluk-anındalık
b. Eş zamanlılık
c. Çok boyutluluk
d. Kestirilemezlik
e. Açıklık

3. Şehir içindeki bir okulda, sınıfın ısısını ayarlamak için **en son** düşünülmesi gereken aşağıdakilerden hangisidir?

a. Isıtıcı kullanılması
b. Soğutucu kullanılması
c. Pencerelerin açılması
d. Öğrenciler uygun giyinmesi
e. Isı yalıtımının sağlanması

4. Tek öğretim yapılan bir okulda, öğrenciler dersten sonra sınıfta, okulda bulunmak istemiyor, bir an önce terk ediyorlarsa, en uygun çözüm yolu aşağıdakilerden hangisidir?

a. Sınıfta yapacakları ödevler verilmesi
b. Sınıfta bulunmanın yararlarının anlatılması
c. Sınıfta belirli süre bulunmalarının zorunlu tutulması
d. Sınıfta ilgi köşeleri oluşturulması
e. Aileleriyle görüşerek sınıfta bulunmalarının sağlanması

5. Aşağıdakilerden hangisi sınıfta öğrenme merkezleri oluşturulurken göz önünde bulundurulması gerekenlerden biri **değildir?**

a. Amaç ve hedef davranışların belirlenmesi
b. Bulunması gereken araçların saptanması
c. Değerlendirme ve geliştirme yöntemlerinin saptanması
d. Araçların kullanım yönergesinin hazırlanması
e. Öğrenme merkezinden yararlanmış öğrencilerin belirlenmesi

6. Aşağıdakilerden hangisi sınıf ortamının özelliklerinden biri **değildir?**

a. Uzun sürelilik
b. Eş zamanlılık
c. Tek boyutluluk
d. Açıklık
e. Anındalık

7. Sınıftaki olayların bazılarının beklenmedik durumlarda oluşması, sınıf ortamının aşağıdaki özelliklerinden hangisiyle ilişkilidir?

a. Eş zamanlılık
b. Çok boyutluluk
c. Çabukluk
d. Kestirilmezlik
e. Açıklık

8. Aşağıdakilerden hangisi sınıfın fiziksel ortamının değişkenlerinden biri **değildir?**

a. Isı
b. Işık
c. Temizlik
d. Öğrencilerin beklentileri
e. Gürültü

9. Eğitim- öğretim etkinliklerinin gerçekleştiği yaşam alanı, aşağıdakilerden hangisiyle açıklanmaktadır?

a. Sınıf
b. Sınıf yönetimi
c. Toplam kalite yönetimi
d. Okul yönetimi
e. Okul

10. Dinleme ve not alma etkinlikleri için uygun olan ve öğrencilerin enselerini görerek oturdukları sınıf düzeni aşağıdakilerden hangisidir?

a. Tek grup düzeni
b. Klasik düzen
c. Bireysel düzen
d. Çok grup düzeni
e. Serbest düzen

Yaşamın İçinden

"Alaşehir'in Köy Okulları Kaloriferle Isınıyor"

Manisa'nın Alaşehir ilçesine bağlı köylerdeki bütün ilköğretim okullarında öğrenciler, kaloriferli sınıflarda ders görüyor. Alaşehir'in köylerindeki okullarda öğrenciler odun toplama, soba yakma derdine düşmüyor.

Manisa'nın Alaşehir ilçesine bağlı köylerdeki bütün ilköğretim okullarında öğrenciler, kaloriferli sınıflarda ders görüyor. Alaşehir'in köylerindeki okullarda öğrenciler odun toplama, soba yakma derdine düşmüyor. Bölgedeki köy okullarına kalorifer döşeme düşüncesi dört yıl önce ortaya çıkmış. İlçe Milli Eğitim Müdürü Mustafa Altıngül, hayırsever işadamlarına konuyu açmış. Yardım kampanyası çığ gibi büyüyünce, devlete yük olmadan okulların tamamına kalorifer takılmış. Dört yıl önce değil köy, ilçe merkezlerindeki okulların bazılarında bile kalorifer olmadığını söyleyen İlçe Milli Eğitim Müdürü Altıngül, "Çocuklarımız sobayla ısınıyordu. İlk etapta merkez ilçe ve köyler olmak üzere 17 ilköğretim okulumuza kalorifer yaptırdık. Çalışmalar daha sonra da devam etti ve bu yıl itibariyle 32 köyümüzdeki ilköğretim okulunun sadece ikisinde kalorifer yok. Onların da binaları bize ait değil. Öğrencilerimiz sıcak mekanlarda ders görüyor." dedi. Kaloriferli okullardan biri de Dağarlar köyünde. 11 bilgisayarlı sınıfı bulunan okulun her odası ve sınıfları kalorifer peteklerıyle örülmüş. Sekiz sınıf ve 137 öğrencisi bulunan Dağarlar İlköğretim Okulu, ilçeye 60 kilometre uzaklıkta, dağlık bir bölgede bulunuyor. 210 haneli ve 750 nüfuslu köyün öğrencileri okula gitmekten kaçmıyor. Okulda 12 öğretmenin görev yaptığını ifade eden Altıngül, "İlçemiz okullarına, Eğitime Yüzde 100 Destek Kampanyası'nda bilgisayarlar aldık. Bu kapsamda Dağarlar İlköğretim Okulu'na da 11 bilgisayar geldi. Önümüzdeki yıllarda bilgisayar laboratuarı olmayan okulumuz kalmayacak." şeklinde konuştu. Alaşehir'in coğrafi konumu itibariyle dağlık bir bölge olduğunu. birçok köyün Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki ücra köylerden farkı bulunmadığını vurgulayan Milli Eğitim Müdürü, "Buradakiler batıda olmasına rağmen doğu köylerindeki okullardan farkları yok. Yalnız Alaşehir'in köylerindeki öğrencilerimiz, kaloriferli sınıflarda öğrenim görüyor. Bunu bilişim sınıflarıyla da destekliyoruz. Dağarlar ücra ve uzak bir köy olmasına rağmen dünyayla iletişim sağladı, çocuklarımız dünyaya açıldı." dedi. Dağarlar Köyü İlköğretim Okulu'nda bir yıldır öğretmenlik yapan İnci Çiğdem ise, "Sene başında sobalı bir sınıftaydım, çok soğuktu. Sabahları ısınıyorduk ama soba öğleden sonra sönüyordu. Şimdi ise Kaymakamımız ve İlçe Milli Eğitim Müdürümüz sayesinde okulumuz kaloriferli oldu. Çok sıcak ve rahat bir ortamdayız. Daha iyi ders işleyebiliyoruz." diye konuştu. Okulun 4/A sınıfı öğrencisi Pınar Arpa da kaloriferli sınıfta ders görmekten çok memnun. Sobayla ısındıkları zamanlarda üşümekten derse dikkat edemediğini anlatan Arpa, "Şu anda çok iyi bir ortamda ders alıyoruz. Her tarafın ısısı eşit, üşümüyoruz." dedi. Burcu Kavruk isminde başka bir öğrenci de, "Soba olduğu zamanlarda çok üşüyordum, şimdi üşümüyorum. Kaymakam ve Milli Eğitim Müdürümüze çok teşekkür ediyorum." şeklinde konuştu. Bu arada bütün sınıfları kaloriferle ısınan okulda sobalar yine de kaldırılmamış, çünkü kalorifer kazanı elektrikle çalışıyor. Kesinti olduğundan öğrencilerin üşümemeleri için tedbir amacıyla sobalar yerinde tutuluyor.

Kaynak: Cihan Haber Ajansı, 09.01.2008 21:48 [1168629] http://www.haberler.com/alasehir-in-koy-okullari-kaloriferle-isiniyor-haberi/

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a	Yanıtınız yanlış ise "Giriş" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. b	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Ortamının Özellikleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise "Fiziksel Ortamın Özellikleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. d	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta Ana Bölümler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. e	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta Ana Bölümler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. c	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Ortamının Özellikleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. d	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Ortamının Özellikleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. d	Yanıtınız yanlış ise "Fiziksel Ortamın Değişkenleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. a	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta Ana Bölümler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. b	Yanıtınız yanlış ise "Çalışma Ortamının Düzenlenmesi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İstenilen davranışları geliştirmek, istenmeyen davranışları önlemek adına sınıfın şu özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır:

- Sınıfın çok boyutluluk özelliği
- Sınıfın eş zamanlılık özelliği
- Sınıfın çabukluk-anındalık özelliği
- Sınıfın kestirilmezlik özelliği
- Sınıfın açıklık özelliği
- Sınıfın uzun sürelilik özelliği

Sıra Sizde 2

Sınıftaki öğrenci sayısı, ışıklandırılması, ısısı, renk uyumu, gürültü, temizlik ve estetiği öğrencinin öğrenmesini, kendini güvende hissetmesini etkileyen en önemli değişkenlerdir. Öğretmen ve okul yönetimi bunları göz ardı etmemelidir.

Sıra Sizde 3

Sınıftaki yerleşim düzeni, eğitsel çabaları destekleyici, hedeflere götürücü, kaynaklara ulaşmayı kolaylaştırıcı, trafik akışını ve öğrenci katılımını artırıcı olmalıdır.

Sıra Sizde 4

Öğretmen, sınıf içinde gerçekleştireceği etkinliklere bağlı olarak en uygun oturma düzenini oluşturmalıdır. Grup çalışması yaptırılacağı zaman örneğin çok grup oturma düzenini benimseyebilir. Tartışma tekniği ile dersin işlenmesinde daire/U oturma düzeni yararlı olabilir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Anderson, Matt. "Time Clock. A Real Life Classroom Management Tool", **Tech Directions**. v.56, N.7, p.24-26, Feb 1997.

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi**. Beşinci Baskı. Ankara: Pegem A Yayınları, 2001.

Chambers, Dianne P. and Stacey Kaye. **Authentic Task for Authentic Learning**. Victoria: 1999.

Eisenman, Gordon and Thorton Holly. "Telementoring: Helping New Teachers Through the First Year", **T.H.E. Journal**. v.26, N.9, p.79-82, April 1999.

Fisher, Bobbi. Joyful. **Learning in Kindergarten**. Revised Edition Greenwood/Heinemann, Westport: 1998.

Hedges Lovell E. **Anticipation and Preparation: A Teacher Survival Guidebook**. Ohio State Dept. of Education, Colombus: 1997.

Joseph, Linda C. "Web-Based Lessons from Frontliners", **Multimedia Schools**. v.5, N.5, p.36-40, Nov-Dec 1998.

Martin, Nancy K. and others. "Classroom Management Training, Class Size and Graduate Study", http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED420671, **Research Report**, Texas: 1998.

Novelli, Joan and Edgar, Susan. "Classroom Management: Seating Solutions and Hooray for Volunteers", **Instructor**. v.107, N.2, p.78-103, Sept. 1997.

Roberts, Michelle and others. "Useful Classroom Accomodations for Teaching Children with ADD and ADHD", **Journal of Special Education**. v.21, N.2, p.71-84, 1997.

Yerrick, Randy K. and others. "We're Just Spectators: A Case Study of Science Teaching, Epistomology and Classroom Management", **Science Education**. v.82, N.6, p.619-648, November 1998.

4

Sınıfın İlişki Düzeni

"Sınıflar vardır, öğretmen girdiğinde aydınlanır, yine sınıflar vardır, öğretmen çıktığında aydınlanır." Öğretmenin sınıfta olduğu zamanlarda, aydınlığın olması için sınıf içi ilişkilerin saygıya, sevgiye ve güvene dayalı olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Sınıfların hem öğretmen hem de öğrenciler için bir yaşam alanı olduğu unutulmamalıdır. Etkili iletişimin hâkim olduğu sınıflarda istenilen davranışlarda artma, istenmeyen davranışlarda ise azalma olacaktır.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *sınıfta ilk günlerin gerektirdiği davranışları gösterebilmek,*
- *sınıf kurallarının konmasını yönetebilmek,*
- *demokratik bir çalışma ortamı oluşturabilmek,*
- *sınıf etkinliklerinde, öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenci ilişkisini amaçlar yönünde geliştirebilmek,*
- *sınıf çalışmalarında uygun öğretmen davranışlarını gösterebilmek*

için gerekli bilgi ve beceriye sahip olacaksınız.

Örnek Olay

"Bu okulun disiplini iyidir, seni adam eder." demişti babası okula yazdırdığı gün. Disiplin ne demekti? Yoksa evdeki babası gibi öğretmen de her yaptığını eleştirecek, her sözüne kızıp sık sık bağıracak mıydı? Oysa okula gideceği söylendiğinde sevinmiş, birçok arkadaşı olacağını, onlarla oynayacağını, okuyup adam olacağını düşünmüştü, bunlar olmayacak mıydı?

Zil çalınca "Toplanın." dediler. Çocuklar yan yana gelip sıra olmaya çalışıyorlar, bazıları itişip duruyorlardı. Öğretmenler çocuklara bağırıyor, "Sıraya girin, susun." diyorlardı. Bu uyarılara tam uymayan bir öğrenciye "nöbetçi öğretmen" olduğu söylenen bir öğretmen, "Seni ilk günden adam edeyim de gör." deyip elindeki cetveli göstererek bağırmaya başladı. Çocuğun elindeki çantası düştü, kitap defterleri etrafa saçıldı. Diğer arkadaşları ona bakıp gülüyorlardı. Öfkesini alamayan öğretmen, onlara da bağırdı ve "Bu sınıf cezalı, okula en son girecek." dedi. Okula en son giren sınıfın bir öğrencisi olarak, nöbetçi öğretmenin yanından geçerken sindi, küçüldü, korktu. Ayakları geri gidiyor, babasının ne demek istediğini anlamaya başlıyordu. Okula gitmese olmaz mıydı?

Anahtar Kavramlar

- *İletişim*
- *Etkileşim*
- *İlişki Düzenlemeleri*
- *Öğrenci Davranışları*
- *Öğretmen Davranışları*
- *Davranış Yönetimi*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *SINIFTA İLK GÜNLER*
- *SINIFTA İLİŞKİ BİÇİMLERİ*
- *TANIŞMA*
- *SINIF KURALLARI*
- *SINIF ÇALIŞMALARINDA ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARI*
- *DEMOKRATİK ÇALIŞMA ORTAMI OLUŞTURMA*
- *SINIF İLETİŞİMİNİN YÖNETİMİ*

GİRİŞ

İnsanlardan oluşan bir grup olan sınıfın ilişkisi, insan ilişkilerine uygun olmak durumundadır. İnsan ilişkilerinin özünde, başkalarının varlığını, yaşam hakkını, birlikte yaşanacağını kabul etme, dinleme, anlamaya çalışma, izleme, adaleti gözetme, engel değil yardımcı olmaya çalışma, zarar vermekten kaçınma vardır. Herkesin birbirine zarar vermekten kaçınması, herkesin bize zarar vermekten kaçınması demektir. Böyle bir ortamda yaşam kolaylaşır.

Zarar ve yarar kavramlarını kullanarak, iyi ve çok iyi insan tanımları oluşturmaya çalışabiliriz. Çok genel bir ayrım olmakla birlikte, başkalarına bilerek, isteyerek zarar vermeyenlere "iyi", zarar vermediği gibi, yarar da verebilenlere "çok iyi" insan diyebiliriz. Elbette, koşulları gözeterek, bir insanın her zaman çok iyi olmasını beklemenin gerçekçi olmadığını da bilmeliyiz.

İnsanlar yalnızca "ben"i değil, "başkaları"nı da düşünmeye başladığında, aralarındaki ilişki "düzen"e giriyor demektir. Genç insanların, çocukların, başkalarıyla nasıl bir ilişki düzeni kurmasını istiyorsak, okulda ve sınıfta onlarla öyle ilişkiler kurmalıyız.

SINIFTA İLK GÜNLER

İnsanlar ilk karşılaştıklarında, her zamanki davranışları göstermekte daha kontrollü davranırlar. Birbirlerini izler, tanımaya çalışır, nasıl davranabilecekleri, neleri yapıp yapamayacakları konusunda izlenim edinmeye çalışırlar. Ayrıca bir davranışın seçilip benimsendikten, hele alışkanlık hâline geldikten sonra, değiştirilmesi daha güçtür. Bu nedenlerle, sınıfın ilişki düzeninin oluşturulmasına ilk günden başlanmalıdır. Bu günler, öğretmen ve öğrencilerin birbirlerini tanımaya başladığı balayı dönemleridir. Öğretmen, öğrencilerden beklediği davranış tiplemelerini ilk karşılaşmadan itibaren göstermeli, beklemeli, ilk günlerin özenli ilişki biçiminin sürmesi için kararlı davranmalıdır. Elbette bu kararlılık, demokratik olmayan, baskı içeren davranışlara götürmemelidir.

Bir davranış seçilip benimsendikten ve alışkanlık hâline geldikten sonra, değiştirilmesi güçleşir.

İlk günlerin dikkat ve özeninin sürdürülebilmesi için, anlayış, izleme, değer verme, zarar vermeme, nazik olma gibi davranış yönelimleri sürekli kılınmalıdır. Uzun süren tatillerden sonra da, ilk günlerin dikkat ve özenine gereksinim duyulur. Nasıl alışırsanız, öyle sürer sözü büyük ölçüde doğrudur.

SINIFTA İLİŞKİ BİÇİMLERİ

Sınıfta ilişki biçimleri, bir ucunda düzenliliğin, diğer ucunda değişkenliğin yer aldığı bir çizgi üzerinde yer alır. **Düzenlilik,** kuralların belirleyiciliğini, bir örnekliği, belirginliği anlatır. **Değişkenlik,** farklılığı, çeşitliliği, esnekliği içerir. Düzenlilik aşırı hâle getirildiğinde baskı ve hükmetmeyi, özgürlüklerin azaltılmasını doğurur. Değişkenlik aşırı hâle getirildiğinde, başıboşluğu, amaç dışılığı, kaynak savurganlığını doğurur. Sınıfta, bunların aşırı hâllerine hiç yer verilmemelidir. Düzenliliğin, belirginlik, rahatlık, kolaylık gibi yararlarına karşın; değişkenliğin yaratıcılık, özgürlük, merak ve ilgi uyandırma, tekdüzelikten kurtarma, yeni yöntem ve uygulamalar oluşturup geliştirme yararları vardır. Bunların ne düzeyde kullanılacağı, durumun özelliklerine göre belirlenir.

Sınıfta ilişki biçimleri, bir ucunda düzenliliğin, diğer ucunda değişkenliğin yer aldığı bir çizgi üzerinde yer alır.

İlk günlerde, ilişki alışkanlıklarının henüz yerleşmediği durumlarda, ortam düzensizliğe kaymaya başladığında, ilişki biçimi düzenliliğe doğru kaymalıdır. İlişkiler belirginleşip olumlu alışkanlıklar yerleştiğinde, bilgi, alışkanlık, saygı geliştiğinde, ilişki biçimi esnekliğe doğru kaymalıdır. Bunların ikisi de herhangi bir ilişki uy-

Değişkenliğe kayma, düzenliliğe az, değişkenliğe çok yer verilen; düzenliliğe kayma ise, değişkenliğe az, düzenliliğe çok yer verilen durumdur.

gulamasında yer almalıdır. Yani değişkenliğe kayma, düzenliliğin az, değişmenin çok olduğu durum; düzenliliğe kayma, değişkenliğe az, düzenliliğe çok yer verilen durumdur. Bu uygulamalarda, düzen ve değişikliğin amaç değil, eğitsel amaçlar için kullanılacak bir araç olduğu unutulmamalı, ilişki biçimleri seçilirken, "hangi sonuca ulaşmak için" sorusu sorulmalıdır.

SIRA SİZDE 1

Bir öğretmen, öğretim yaptığı sınıf için ilişki düzeni oluştururken neleri göz önünde bulundurmalıdır?

İlişki biçimini seçme, eğitsel amaçlara, öğrencilerin özelliklerine, öğrenci sayısına ve niyetine göre de değişir. İlk sınıflarda, öğrencilerin kendilerini yönetmekte zorluk çekebildikleri dönemlerde, düzenlilik, öğrenci özgürlüğünü ve yaratıcılığını engellemeyecek bir şekilde kullanılabilir. Bireysel bir çalışmada, çalışma planı yapılmakla birlikte, değişkenliğe daha fazla yer verilebilir. Öğrenci sayısının az olması, değişkenliğin uygulanmasını, öğretmenin denetimini kolaylaştırır. Çok fazla kuralın bulunduğu ve kuralların oluşturuluş gerekçelerinin açıklanmadığı bir okulda, öğrenci gelişimi engellenir, kişilik bozuklukları oluşabilir, demokratik alışkanlıklar gelişemez.

Değişkenliğe daha çok yer veren ilişki biçiminin, öğrencilerin birbirinden hoşlanmasına, olumsuz davranışların azalmasına; düzene fazla yer veren ilişki biçiminin, birbirini şikâyet etmeye, engellenme nedeniyle karşı tepkiye, hoşgörüsüzlüğe yol açtığı görülmüştür. Değişkenliğin başarıyı da olumlu etkilediği bulunmuştur.

Sınıftaki ilişki örgütlenişleri, görev yönelimli ve yarışma yönelimli, bir başka deyişle iş birlikçi ve yarışmacı düzen olarak da gruplanabilir. Bu gruplama, iş birliğinin çok, yarışmanın az veya çok, iş birliğinin az olduğu düzenler olarak anlaşılmalıdır.

SIRA SİZDE 2

Sınıfta iş birliğine ağırlık veren bir ilişki düzeninin oluşturulmasının yararları nelerdir?

İş birlikçi öğrenme düzeni: Öğrencilerin ortak hedeflere ulaşmak için birlikte çalıştığı, etkinliklere tümünün katıldığı, yardımlaşılarak öğrenildiği düzen.

Denetim: Olanların, olması gerekenlerle, olabilecek olanlarla karşılaştırılması, eksikliklerin tamamlanıp yanlışlıkların giderilmesi, yapılanların düzeltilip geliştirilmesidir.

İş birliğine ağırlık veren düzende, öğretim iyi planlanmış, sorumluluklar belirlenmiş, iyi bir grup ödül sistemi kurulmuşsa, başarı olumlu yönde etkilenmektedir. İş birlikçi düzende, öğrenciler, ortak hedeflere ulaşmak için birlikte çalışır, etkinliklere herkes katılır, yardımlaşılarak öğrenilir. Burada öğrenciler, kendi arkadaşlarının iletişiminden daha çok yararlanabilecekleri ve arkadaşlarının öğrenmesine katkı amacıyla yineleme yapacakları için, daha iyi öğrenebilirler. İş birlikçi öğrenmede, grubu öğrencilerin yönetiminde, öğretmenin denetiminde tutmakta yarar vardır. Bu tür bir uygulama, çalışmaların, amaçlardan uzaklaştırıcı düzensizliğe kaymasını önler.

İş birlikçi öğrenmede öğrencilerin karar verme, cesaret, güdülenme, katılma, paylaşma, birlikte çalışma gibi sosyal becerileri gelişir, sınıfın iklimi olumlu hâle gelir. Öğrencilerin birbirini desteklemesi ile başarıyı getirici uygun bir ortam oluşur, bireyin öz saygısı gelişir. İş birliğiyle öğrenmenin hem bireysel hem grupla çalışma şekilleri vardır. Öğrenciler bireysel olarak çalışmalarını tamamlayınca, birbirlerinin işlerini denetlerler, bireysel edim puanları, grup puanına katılır. Bu uygulama, herkesin amaçlar için iş yapmasını, grup üyelerinin hepsinin bireysel ve ortak edimlerinin görülmesini, öğrencilerin zayıf ya da güçlü yanlarının belirlenmesini sağlar.

Yarışmacı öğrenme düzeni: Amaçlardan çok, başkalarına ve başkalarının eylemlerine, düşüncelerine yönelik düzen.

Yarışmacı öğrenme düzeni, amaçlardan çok, başkalarına yöneliktir. İş birlikçi düzende değerlendirme ve geliştirme amaçlara göre yapılırken, yarışmacı düzende diğer öğrenciler ölçüt alınır. Yarışmanın olumsuz yanlarından biri, güvensizlik

yaratmasıdır, oysa insanların özellikle arkadaşlarına güvenmeye gereksinimleri vardır. Birbirine güvenmeyen insanların oluşturduğu gruba "sınıf" denemez. Başka bir olumsuz yan, yarışmacı düzenin ancak üst yetenek düzeyinde olan, yarışı kazanabilme şansı bulunan birkaç öğrenciyi güdülemesi, diğerlerini seyirci konumuna düşürmesidir. Yarışı kazanamayacağını bilen çoğunluk, eğitsel etkinliklerden koparak, amaç dışı davranışlara yönelebilir. Yarışmada birinin kazanması, diğerlerinin yitirmesine bağlıdır. Kazanmanın yollarından birisi de başkalarının başarısız olması olunca, öğrenci, enerjisinin bir kısmını diğer arkadaşlarının başarısızlığı için ayırır. Arkadaşlarıyla yardımlaşmaz, sorduğu sorulara yanıt alamaz, sorulan sorulara yanıt vermez, çalışmalarını başkalarına göstermez...

Yarışmacı düzenin, bireyi daha üst düzey edime yöneltmek, gelişmeyi teşvik etmek gibi yararları vardır. Bu yararlar, iş birlikçi düzende de kullanılabilir. Bu kullanımlardan biri, kişiyi kendisiyle yarıştırmaktır. Amaç, öğrencinin başkalarından değil, bir önceki durumundan daha iyi olmasını, kişisel gelişimini sağlamaktır. Öğrenci kendisiyle yarışınca rakip kendi olacak, kendini aşmaya çalışacaktır. Yine başkalarının başarısızlığı kişinin başarısını etkilemeyeceğinden, yarışmanın başkalarına karşı yıkıcı etkileri de olmayacaktır.

Yarışmacı düzenin, bireyi daha üst düzey edime yöneltmek, gelişmeyi teşvik etmek, gibi yararları vardır.

İş birlikçi düzende yarışmanın olumlu yanlarından yararlanmanın bir yolu, yarışmayı zamana karşı, zamanla yapmaktır.

ÖRNEK

Matematik dersinde bir problem verip çözülmesini isteyen bir öğretmen "Kim önce çözecek?" yerine, sınıfın düzeyine göre, sınıftakilerin çoğunun üç dakikada çözebileceği bir problem verip "Bu problemi dört dakikada çözenler başarılı olacak." diyebilir. Bu durumda yarış başkasıyla değil, zamanla olur. Sınıftaki herkesin başarı şansı bulunur, başarı güdüsünü herkes tadabilir. Tarih, felsefe gibi derslerde, bir düşünceyi, belli bir sürede yazılı olarak anlatanlar başarılı sayılabilir, böylece öğrencilerin yazılı anlatım becerileri de gelişir.

Öğretmen başarı konusunu bir ölçüte (zaman, miktar ...) bağlamalı, bu ölçütün belirlenen değerine ulaşanları başarılı olarak belirlemelidir.

ÖRNEK

Ödev olarak verilen beş çalışmadan dördünü yapanlar başarılı kabul edilebilir. Başarılı ile, en başarılı, birinci, karıştırılmamalıdır.

Amaçlar ve öğrenci özellikleri gözetilerek, bazen iş birlikçi bazen yarışmacı düzen seçeneklerine yakın sınıf örgütlenmeleri de yapılabilir. Yaratıcılığı, bireysel girişimi, kışkırtıcılığı, cesareti geliştirme türü amaçlar için, herkese başarı şansı veren bir yarışmacı düzen yararlı olur. Yardımlaşma, dayanışma, başkalarıyla uyumlu yaşama, iletişim becerilerini geliştirme gibi sosyal becerilerle ilgili hedefler için, iş birlikçi yanı ağır basan bir sınıf düzeni gereklidir.

Sınıftaki ilişki biçimlerini öğrencilerin de iyi anlamaları gerekir, böylece davranışlarını belirlemede ölçütler bulabilirler. Aksi durumda etkinlikler sıkıcı gelebilir, başarısızlık ve sınıf sorunları artabilir. Öğrencilerin ilişki biçimlerini yalnızca bilmeleri yetmez, benimsemiş olmaları da gerekir. Sınıftaki ilişki biçimlerinin öğrenciler tarafından benimsenmesini sağlamak amacı ile, ilk günlerde grubun birbirini tanımalarına olanak sağlayan etkinlikler düzenlenmelidir.

TANIŞMA

Sınıfta tüm bireylerin (öğretmen dahil) birbirlerinin amaçlarını, beklentilerini anlayıp yorumlayabilmesi ve niyetlerinden emin olabilmesi gerekir.

Uzun süre birlikte çalışacak olan öğretmen ve öğrencilerin, birbirlerini çok iyi tanımaları gerekir. Sınıfı oluşturan herkes, diğerlerinin amaçlarını, beklentilerini anlayıp yorumlamak, onların niyetlerinden emin olmak durumundadır. Kendi amaçları, beklenti ve davranışları, bu emin oluşa göre düzenlenecektir. Bunların yapılabilmesinin ilk basamağı tanışmaktır. Tanışma, kişisel ilişkileri geliştirir, iş birliğini artırır, benimsemeyi sağlar, grup iklimini olumlu hâle getirir. İstenmeyen davranışları ve çatışmaları azaltır, bilmemekten kaynaklanan yanlışları önler, gelecekteki davranışlar için ölçütler verir, sınıfın eylem yapısının yönlendirilmesinin ilk koşulu olur.

Öğretmen kendini öğrencilerine hem gerçekçi bir biçimde tanıtmalı hem de bu tanıtım bilgileri ile öğretmenin davranışları tutarlı olmalıdır. İlk günlerde yapılması gereken bu tanışmada, öğrenciler de kendilerini tek tek tanıtabilecekleri gibi, bazen bir oyun şeklinde, karşılaşan iki kişinin birbiriyle tanışması biçiminde tanışmalara da yer verilebilir.

Daha sonra geliştirilecek olan tanışmada, kişinin adı soyadı, ailesiyle ilgili kısa bilgiler, alışkanlıkları, sevdikleri ve sevmedikleri, okul ve derslerle ilgili düşünceleri öncelikle ele alınır. Öğrenciler, bu konularda ayrıntıya girebilirler, girmek istemeyen zorlanmaz; ama öğretmen, öğrencinin belirtmekten kaçındığı konularda sorunları olduğunu bilmelidir. Bu durumda yapması gereken, bu konuları not almak, en kısa sürede, bunlarla ilgili bilgisini, diğer kaynaklardan yararlanarak çoğaltmaktır. Tanışma sonunda, arkadaşlarının pek çok durumda kendisine benzediğini gören öğrenci rahatlar. Öğrenciler arasındaki farklılıklar, farklı yaşama biçimleri şeklinde sınıfa yansıyarak sınıftaki yaşamı zenginleştirir, çeşitlendirir.

Öğrenci, öğretmenin kendisine adıyla hitap etmesini, kendisine gösterilen ilginin bir belirtisi olarak algılar ve güdülenir.

Öğretmen, öğrencilerinin isimlerini ilk günden öğrenmeye çalışmalı, onlara "sen", "tombul", "kırmızı tokalı" gibi genel, utandırıcı sözlerle ya da onlar bir rakammış gibi numaralarıyla seslenmemelidir. Öğretmenin adını bilmesi, öğrenciye gösterdiği ilginin belirtisidir. "Öğretmenim beni tanıyor, başkalarından ayırıyor." düşüncesi, öğrenciyi güdüler. Bunun için öğretmen daha öğrencilerle karşılaşmadan, onların fotoğraflarına bakarak, hiç olmazsa birkaçının adını öğrenmeli, ilk karşılaşmada onlara isimleriyle seslenerek, sınıftakilere karşı ilgisini göstermelidir.

Tanıma, öğrencilerin gereksinimlerinin bilinmesini, karşılanabilmesini de sağlar.

Zamanla sınıfta, farklı konular için, farklı liderler oluşur: Spor lideri, yanlış davranış lideri, müzik, resim lideri gibi. Sınıfta başkalarını etkilemenin yolu, bu liderleri etkilemekten geçer. Bunun için de öğretmenin bu liderleri tanıması gerekir. Tanıma, öğrencilerin gereksinimlerinin bilinmesini, karşılanabilmesini de sağlar. Böylece öğretmen, kimlerden neleri isteyip bekleyebileceğini, kimlerin kendinden ve başkalarından neleri isteyip bekleyebileceğini bilebilir; hem kendi davranışlarını hem de sınıf yaşamını bu bilgilere göre düzenleyebilir.

Tanışma, ilk günlerde edinilen kısa bilgilerle bırakılmamalı, okul kayıtları, rehberlik hizmeti bilgileri, aile görüşmeleri, okul-aile etkinlikleri, öğrencinin devamı, görünüşü, davranışları, çalışması, oyun ve boş zaman etkinlikleri ile edinilen bilgilerle, tanışma derinleştirilmelidir. İnsanları ne kadar iyi tanıyabilirsek, gelecekteki davranışlarını o kadar iyi tahmin edebilir, neleri yapabileceğini, daha o davranışlar olmadan bilebiliriz. Bu, öğretmene, öğrencileri istenen davranışlara yöneltme, istenmeyenleri olmadan önce önleyebilme fırsatları verir.

ÖRNEK

Spor ayakkabısı olmayan, alma gücü de bulunmayan bir öğrencinin, "Spor ayakkabısı olmayanı derse almam." diyen beden eğitimi öğretmeninin dersine girmeme olasılığı yüksektir. Bu davranışla karşılaşmak istemeyen öğretmen, öğrencilerini çok iyi tanımalıdır.

Öğrenciyi tanıması, öğretmenin, öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyini bilmesini de sağlayacağından, ders programı ve planlarının hazırlanıp uygulanışında da işe yarar. Bu nedenlerle okul kayıtları öğrenciyi iyi tanıyacak şekilde tutulmalı, hazır bulunuşluk düzeyi için öğrenciler okulun ilk günü veya kayıtların son günü, bir testten geçirilmelidir.

Öğrencilerini iyi tanıması, bir öğretmene ne gibi olanaklar sağlar?

SIRA SİZDE 3

SINIF KURALLARI

Birlikte yaşamanın düzenini sağlayan araçlar, kurallardır. **Kurallar** bize karşı değil, bizim içindir. Sadece başkalarının haklarını bize karşı değil, bizim haklarımızı da başkalarına karşı korumanın aracıdır, bu nedenle de bize gereklidir.

Bize karşı değil, bizim için oluşturulan **kurallar,** birlikte yaşamanın düzenini sağlayan araçlardır.

Kurallar, önceden verilmiş kararlardır. Gelecekte nelerin, nasıl yapılmasının yarar sağlayacağı, bilime, önceki deneyimlere göre belirlenip, bunların olmasını ya da olmamasını sağlayıcı kurallar konur. Kurallar herkesin işini kolaylaştırır. Kendinden beklenenleri, bunların sonuçlarını kurallar yoluyla önceden bilen öğrenciler davranışlarını da buna uydurmaya çalışacaklardır. Böylece kurallar, "davranış oluşturma, değiştirme" olarak tanımlanan eğitimi sağlamanın aracı da olacaktır.

Eğitim için uygun sınıf ortamı, davranışların kurallara bağlanmasıyla oluşur. Sınıf ilişkilerinin karmaşıklığı da kuralları zorunlu kılar. Kurallar hak düzeninin araçlarıdır ve dikkatle, özenle, bilgiyle konulur ve uygulanırlarsa öyle olurlar. Kurallar olmazsa, onların kurduğu hak düzeninin yerini, güçlünün egemen olduğu güç düzeni alır. Uygar insan, yanlış olduklarından emin olsa bile, belli bir düzen sağladıkları için, var olan kurallara uyan ama onları değiştirmek için gerekenleri yapan insandır. Ortak kurallara uymak yerine, herkesin kendi kuralını koyması anarşi doğurur.

Kurallar herkes için olduğundan, herkese uygulandığında yansızlığı sağlar, kişisel isteklerle ilgili sapmalara hayır deme fırsatı vererek sapmaları önler. Bireysel üstünlüğe gerek kalmadan, yönetici yetkisinin benimsenmesine hizmet eder, astların, kendilerine verilen emirleri, eziklik duymadan kabul etmesini sağlar. Kuralların genelliği ve herkes içinliği, ödül veya cezayı da kişisellikten kurtarır, kabul edilebilir kılar. İnsanları göreve yöneltir, değerlendirme ölçütü olur. Sınıf kuralları, öğretmenin karar verme, öğrencilerin yönlendirilme gereksinimlerini azaltır. Kuralların sadece konması gerekmez, titizlikle uygulanmaları gerekir. Yalnızca kurallara uymak yetmez, başkalarının uyup uymadığının izlenmesi de gerekir.

Gereğinden çok kural zararlı olur. Çok kuralı öğrenmek, izlemek, uymak zordur, insan çok sınırlanmış olur. Sınıf kuralları da yeterince ama az sayıda olmalıdır. Kurallar amaç değil araçtır. Çok ender durumda, kurallara uymak amaçlardan uzaklaştırıyorsa, kural esnetilebilir; ama yine de uygulanması iyidir. Az sayıda kural önemli görülür, kolay uygulanır.

Kuralların bir özelliği, beklenen davranışın en alt düzeyini göstermesidir. Bu, insanlarda kayıtsızlık, çaba azlığı oluşturabilir.

ÖRNEK *Geçmek için bir dersten beş üzerinden iki alınmasının yeterliliği, böyle sonuçlar doğurabilir.*

Bu, daha fazla ve daha iyinin yapımını engelleyebilir. Kurala uymak yeterli olunca, bireylerin ve örgütün düzeltme ve gelişme yeteneği zayıflar. Kurallar bu bilinçle uygulanmalıdır.

Emir ve yasak bildiren kurallar yerine, olumlu ve izin verilen davranışlar şeklinde kurallar koymak, uyulmalarını kolaylaştırır.

Kuralların rastgele yazılıp söylenmemesi gerekir. Bu iletişim, kurala uymayı sağlayıcı biçimde olmalıdır. Yasak şeklindeki kurallar, genellikle yasağa karşı tepki oluşturur. Emir ve yasak bildiren kurallar yerine, olumlu ve izin verilen davranışlar şeklinde kurallar koymak, uyulmalarını kolaylaştırır.

ÖRNEK *"Çöp atmak yasak!" yerine, "Çöplerimizi çöp sepetine atabiliriz.", "Koridorlarda koşulmaz!" yerine "Koridorda koşmazsak daha iyi yararlanabiliriz." denebilir.*

İzin verilmeyen davranışları yapmamayı kural olarak yazmak yerine, izin verilen davranışların listesi oluşturularak, yanlış davranışların, onların akla getirilmesi yoluyla çoğaltılması da engellenmiş olur.

Amaçlara ulaşmaya hizmet etmeyen kurallar gereksizdir. Gereksiz bir kural, diğer kuralların gereksizliğini de akla getirerek kurallara tepki oluşturabilir. Bu tür bir kural nedeniyle ceza alan bir öğrenci, ders ve okuldan soğuyabilir.

SIRA SİZDE 4

Sınıf içi kurallar oluşturulurken nelere dikkat edilmelidir?

Kurallar, ilk sınıflarda, öğrencilerin de görüşleri alınarak öğretmence konabilir. Daha sonra, öğretmen danışmanlığında, kurallar öğrencilerce oluşturulabilir. Kuralları belirlemede katkı yapan öğrenciler, kendi katkılarıyla oluşan kuralları izlemek ve korumakta da çaba gösterebileceklerdir. Sınıf kuralları ilk günlerde oluşturulmalı, beklentileri iletmeli, okulun politika ve kurallarına uygun olmalı, yazılı olmalı, mantığı açıklanmalıdır.

Kurallar, düzeni sağlamak yanında, özgürlükleri de belirlemeli, özgürlük ve düzen dengeli kullanılmalıdır.

Kurallar, düzeni sağlamak yanında, özgürlükleri de belirlemeli, özgürlük ve düzen dengeli kullanılmalıdır. Özgürlük başıboşluğa, düzensizliğe dönüşürse, öğrencilerce de istenmez. Sınıfta öğrencinin amaçlar yönünde, işlevsel davranışı için beklentiler ve süreçler belirlenmeli, kurallar, bu sonuçlara ulaştırıcı olarak konmalıdır. Kurallar belirlendikten sonra, öğrencilere öğretilmeli, örnekler verilmeli, öğrencilere uygulamalar yaptırılmalıdır. Okulun ilk günleri bu işlere ayrılabilir. Böylece öğrenciler, toplumdaki rollerinin önemli bir dilimini öğrenmiş, yapmış, onlara alışmış olabilirler.

Öğretmen, kurallara uyumu denetlemeli, kararlılığını göstererek kurallara uyumun yerleşmesini sağlamalıdır. Kurallara uyma alışkanlık hâline geldiğinde, üst sınıflarda öğretmenin işi kolaylaşacaktır. Kurallar yoluyla, eğitsel amaçlara uygun davranışlar öğrencilere kazandırılmalıdır. Kendi istek ve beklentilerimize karşılık, başkalarının da istek ve beklentilerinin olduğu, bunların uzlaştırılması gerektiği, öğrencilere kurallara uyma davranışı yoluyla öğretilmelidir. Arkadaşlarınca benimsenmek, öğretmenince ödüllendirilmek isteyen öğrenci, davranışlarını kurallara uydurmak isteyecektir.

Kuralların benimsetilmesinde, öğrencinin mantığına seslenmek, alt sınıflarda davranışın somut sonuçlarını göstermek yararlı olur. Kurallara uymayanların engellenmesi, direnme ve hırçınlık yaratabilir, öğretmen ve okuldan soğumaya götüre-

bilir. Kuralları anlatırken, davranış beklentimizi açıklarken görünüşümüz, ses tonumuz, yüz ifademizle, kuralların oluşturulmasındaki olumluluk ve iyi niyet vurgulanmalıdır. Bu, kuralların anlaşılmasını ve uygulanmasını kolaylaştırır.

SINIF ÇALIŞMALARINDA ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARI

Sınıf çalışmalarındaki ilişki düzeninde öğretmenin rolü, başarıya götüren olumlu bir sınıf iklimi yaratmak, bunun için de dikkatli, özenli, anlayışlı, bütünleştirici, demokratik bir üye olmaktır. Sınıfın davranış yapısı gevşek olmalı, bunun için de programın öğrenci merkezli, öğretmenin demokratik, sınıf kurallarının öğrencilerle birlikte oluşturulmuş olması gerekir. Bu yapı, amaçlardan uzaklaşmaya götürmeyecek bir gevşeklikte olmalıdır. Evde, okulda, sınıfta gerçek demokrasi yoksa, ülkede demokrasi bulmak çok zordur.

Sınıf çalışmalarındaki ilişki düzeninde öğretmenin rolü;
- başarıya götüren olumlu bir sınıf iklimi yaratmak,
- bunun için de dikkatli, özenli, anlayışlı, bütünleştirici, demokratik bir üye olmaktır.

Öğrencinin de öğretmenin de sınıfta sürekli oturması uygun değildir. Öğretmen masası, onun eşyalarının konacağı, çok ender durumlarda da oturacağı bir araçtır. Sınıf düzeni değiştikçe sınıfta öğretmenin bulunacağı yerler de sık sık değişir. Öğretmen, kullanımını yakından izleyeceği zaman araçlara, onları kullanan öğrencilere, ilgisi azalan, istenmeyen davranışlara yönelebilecek olanlara, güdülemek, eyleme geçirmek istediklerine yakın olmalıdır. Grup çalışmalarında, her gruba gereğince zaman ayırmalı, eğitim ortamında sürekli dolaşmalıdır. Bu dolaşmanın amacı, ortamda olup biten, olup bitecek her şeyi görebilmek, önlemsel modeli uygulayabilmek, ilgi ve yardım gereksinimlerini karşılayabilmek, grubu canlı ve diri tutabilmektir. Öğretmen bulunduğu yerde, öğrencilerin tahtayı, kullanılan araçları, birbirlerini görmesini engellememeli, bir kişi veya grupla ilgilenirken, diğerlerini gözden kaçırmamalıdır. Herhangi bir öğrenci, yardıma gereksinimi olduğunda öğretmene ulaşabilmeli, onu yanında bulabilmeli, bunun için öğretmen herkesle ve her davranışla göz ilişkisini sürekli tutabilmelidir.

Hedef davranışların görülebilmesini sağlama yollarından biri de örnek alma, görgüdür. Örnek davranış, yazı ve sözün görüntüsü olduğundan, daha somut ve net anlatıma sahiptir. Okula başlayan çocuk için, ailedekilerin yerini öğretmen alır, "öğretmen söyledi", "öğretmen yaptı" sözleri, aile davranışlarının da düzeltilmesi amacıyla öğrenci tarafından kullanılır. Özellikle ilk yıllarda, öğretmenin söylediği, yaptığı hemen her şey, doğru kabul edilir. Öğrenciler, giyiminden yürüyüşüne, konuşmasından jest ve mimiklerine, her şeyiyle öğretmeni örnek almaya yatkındırlar. Bu beklentiye karşılık vermek, öğretmen için zor ve yorucudur; ama öğretmenlik kolay bir meslek değildir. Eşyalarla uğraşan meslekler kolaydır, çünkü bilgi ve becerimiz varsa, eşyalar size itiraz etmez, her dediğinizi yapar, istediğiniz yerde dururlar. Öğretmen, insanla uğraşır. İnsan, davranışlarını kendi yönlendirdiğinden, onu eşya gibi kullanmak olası değildir, eğitimde doğru da değildir. İnsan, şekil verilecek bir hamur, ağaç eşya değil, ilgi ve yeteneklerini kullanıp geliştirebilme gücü kazanmasına yardım edilecek bir varlıktır.

Öğretmen, işini ciddi tutmalı, dersine ilgisi, bağlılığı, özeni ile de öğrencilere örnek olmalıdır. Söyledikleriyle yaptıkları uyumlu olmalıdır. Öğrencilerinin dişlerini fırçalamasını isteyen bir öğretmenin dişleri kirli olmamalı, onlarla yenen toplu bir yemekten sonra, mutlaka dişlerini fırçalamalıdır. Öğrencilerinin öfke ile davranmamasını isteyen öğretmen, öfke ile davranmamalı, öğrencilerinin kendilerini geliştirmelerini isteyen öğretmen, bunu önce kendisi yapmalıdır. Bunlar, öğrencilerin bu tür davranışlarını pekiştirmelerine de yardımcı olur. Öğretmenin giyimi de öğrenciyi etkiler. Temiz ve bakımlı görünüşün olumlu etkisi yanında, bunlara dikkat etmeyen veya aşırı süslü giyinen öğretmenin yaklaşılması zor, itici bir etkisi

Öğretmen, dersine ilgisi, bağlılığı, özeni ile de öğrencilere örnek olmalıdır.

olacaktır. Elbette giyim, yapılacak etkinliklere göre farklılaşacak, iş dersinde çamur çalışması yaparken veya birlikte tiyatroya giderken giyim aynı olmayacaktır. İnsanlar, başkaları hakkında, giyinişlerine de bakarak karar verirler.

Eğitim, hedef davranış, söylenince veya bilinince hemen yapılabilen, ulaşılabilen bir sonuç değildir, sabır ister. Öğretmenin, "Ben söyledim, anladılar, yapacaklar." beklentisi kocaman bir yanılgıdır. Davranışların gösterilmesi uygun ortamlara; kalıcı olması, uzun süreli yinelemelere gerek duyar. Öğretmen, hiçbir durumda öfkelenmemeli, olumsuz duygularını bastırabilmelidir. Öfke aklın engelidir, bu ikisi bir arada durmaz, biri gelince öbürü gider. Bu nedenle öfkeliyken yaptıklarımız, akıllıca değildir. Öğretmenin öfkesi vücut diline de yansısa, öğrenciler bu tür sinyalleri çabuk alabilir, olumsuz etkilenirler.

Aşırı kaygı, davranışları olumsuz olarak etkileyen bir değişkendir.

Davranışı olumsuz etkileyen bir değişken de **aşırı kaygı**dır. Öğretmen, öğrencilerde aşırı kaygı yaratmaktan kaçınmalıdır. Aşırı kaygı, insanı sinirli, beceriksiz, huysuz yapar. Kaygının az olanı iyidir, insanı dikkatli, özenli, saygılı yapar. Kaygı yokluğu da aşırı kaygı kadar tehlikelidir. Kaygısız insan, dikkatsiz, özensiz, saygısız insandır. Bu özellikler, pek çok olumsuz davranışa kaynak olurlar. Otoriter, arkadaşları yanında öğrencileri sıkıntılı duruma düşüren, düşünce ve eylemleri açık olmayan, ne zamanlarda ne yapıp ne söyleyeceği pek belli olmayan öğretmenler, öğrencilerin kaygı düzeyini artırır. Tutarlı ve açık davranışlar, kaygıyı azaltır. Özellikle gelişim çağındaki gençler, görünüş ve giyimlerinin beğenilmemesini kaygı konusu yaparlar, öğretmen bu konudaki tüm söz ve eylemlerine dikkat etmelidir. Öğretmenin her öğrenciyle yakından ilgilenmesi, içten olması, dostça ve güven verici, iyi niyetli davranması, öğrenci kaygısını azaltır.

Başarısız olduğu durumlarda eleştirilip alay edilmeleri de öğrencilerin kaygısını arttırır. Öğretmen, yaptığı şakalarda bile dikkatli olmalı, şakanın eleştiri ve alay olarak algılanmamasını sağlamalıdır. Öğretmenin rolü, öğrencilerin de birbirlerine böyle davranmalarını gözetmektir. Öğrencinin başarısı ve kendine güveni birbiriyle etkileşir. Bu nedenle öğretmen, her öğrencinin başarılı olabileceği uygun koşullar yaratmalı, başarabileceğini söylemeli, girişim özgürlüğü tanımalı, yakın destek olmalı, izlemelidir. Her öğrenciye başarabileceği bir iş vermek, başarmasını garantiye almak, başarılı olunca da ödüllendirmek gerekir.

Öğretmen, her öğrencinin başarılı olabileceği uygun koşullar yaratmalı, ona başarabileceğini söylemeli, girişim özgürlüğü tanımalı, yakın destek olmalı ve onu izlemelidir.

Öğretmen, enerjisi fazla öğrencileri fiziksel çabalara yöneltmeli, sınıfta daha az etken ama duyarlılığı yüksek öğrencileri sosyal, sanatsal etkinliklere yönlendirmelidir. Öğretmen, sınıfta çoğu zaman üye, ara sıra lider, esnek, olumsuz durumları değil olumlu beklentileri vurgulayıcı, gülmece duygusu gelişmiş, adil ve tutarlı olmalıdır.

DEMOKRATİK ÇALIŞMA ORTAMI OLUŞTURMA

Sınıf, uzun süre bir arada bulunulan bir ortamdır. Farklı özellik ve kişilikteki öğrencilerin sürekli birlikte olmaları, hoşgörüyü, özür dilemeyi, barış içinde birlikte yaşamayı gerektirir. Dış dünyada, istemediğimiz kişiden uzak olabiliriz ama sınıfta bu olası değildir. Sınıfta edilgen öğrenciler bile, etkinliklere katılmayarak diğer öğrencileri olumsuz etkiler. Sınıfın başarısı, öğrencilerin istek ve iş birliğine bağlıdır, bunu sağlama görevi de öğretmenindir. Öğretmen yetkeci ve savunmacı olmamalı, hatalarını kabul etmeli, kazanan, yitiren tartışmasına girmemelidir. Bir tartışmada, her iki tarafın da kazandığı durumların olması, ortamı olumlulaştırır ama öğretmenin çabası, kazanma değil, durumun olduğu gibi anlaşılması ve durumdan gelecek için olumlu sonuçlar çıkarılması yönünde olmalıdır. Sınıfın demokratik ortamı, gücün de paylaşılmasını gerektirir.

Sınıfta her özellik ve kişilikteki öğrencilerin sürekli birlikte olmaları, hoşgörüyü, özür dilemeyi, barış içinde birlikte yaşamayı gerektirir.

Demokrasi, grubun kendince yönetilmesidir. Yöneteceklerimizi seçip sonra onlara boyun eğmek, demokrasi değildir, seçtiklerimizin davranışlarını etkilemezsek, bu demokrasi olmaz. Demokraside seçenler, yöneticilerin kararlarını önceden haber alır, tartışır, görüş ve isteklerini iletirler, bunlar da yöneticilerce gözetilir. Demokrasi, sayıca çok olanların, az olanlara hükmetmesi değildir. Sayıca az olanların da dinlendiği, haklarının gözetildiği, çokluğun değil hakkın, adaletin gözetildiği yönetim biçimidir. Sınıfta da böyle olmalı, tartışma, uzlaşma, anlaşma geçerli kılınmalıdır. Bu yolla öğretmen, öğrencileri, davranışlarını düşünmeye, önce düşünüp sonra davranmaya, davranışlarını eleştirip geliştirmeye yöneltebilir.

Demokrasi, sayıca az olanların da dinlendiği, haklarının gözetildiği, çokluğun değil, hakkın, adaletin yer aldığı bir yönetim biçimidir.

Sınıfın asıl yöneticileri öğrenciler olmalı, hedef davranışlardan sapma veya vazgeçme olmadıkça, öğretmen yönetime girişmemelidir. Yetki ve sorumlulukların öğrencilerle paylaşımı, öğrencileri gelecekte yetki ve sorumluluklarını bilip ona uygun davranabilen insanlar yapacaktır. Sınıfta hem kendilerinin hem başkalarının davranışlarından sorumlu kılınan öğrenciler, daha dikkatli davranacaktır. Öğrencilerin, ödül veya ceza yoluyla değil, davranışlarının sonuçlarını ve etkilerini bilerek, bunun süreçlerine katılarak işlerine güdülenmeleri sağlanmalıdır.

Demokratik bir örgütleyici ve eş güdümleyici olarak öğretmen, öğrencilerin görüşlerini, istek ve beklentilerini alır, onlarla uzlaşır, onlara çalışma düzenlerini seçme hakkı tanır. Bir araştırmada, demokratik davranılan gruptaki öğrenciler arkadaşlarına karşı olumlu davranmışlar, çalışmalardan zevk almışlar, grubun başarısı az da olsa artmıştır. Yetkeci davranılan grubun başarısı daha çok artmış ama öğrencilerin gerilimi yükselmiş, birbirlerine ve öğretmene olumsuz davranmışlardır. En etkisiz ve başarısız grup, tümüyle serbest bırakılanlar olmuştur.

Örgütleme: Amaçlar esas alınarak, görevlerin, görevlilerin ve bunların ilişkilerinin belirlenmesidir.

SINIF İLETİŞİMİNİN YÖNETİMİ

Sınıf, içinde bulunanların bilgi ve yaşantılarını paylaştıkları bir ortamdır, bu paylaşma iletişimle olur. İletişim çok yönlüdür, tek yönlü olan iletimdir. İletim iletişime dönüşmezse, anlaşılıp anlaşılmadığı, onunla ilgili olarak ne düşünüldüğü belli olmaz, yeni bir iletim için dönüt alınamaz. Kişi, söylediklerinin, yaptıklarının karşı tarafça nasıl anlaşıldığını bilmeli, ondan dönüt almalıdır. Bu dönüt onaylandığında iletişim gerçekleşmiş olur. Öğretmen ve öğrencilerin birbirlerinden alacakları dönüt, onların uygun söz ve eylemleri seçebilmelerine, amaçlarına ulaşabilmelerine, çabalarını istenir ve yararlı yapabilmelerine fırsat verir.

Öğrencilerin bilgi ve yaşantılarını paylaştıkları bir ortam olan sınıfta paylaşım, iletişimle gerçekleşir.

Öğretmen ve öğrenciler, iyi bir iletişim için, dillerini iyi kullanmalıdır. Eğitimimizde her öğretmenin ana görevlerinden biri Türkçe öğretmenliğidir. Her öğretmen, kendinin ve öğrencilerinin dil gelişiminden sorumludur. Her ders, bu sorumluluğu yerine getirmenin aracı olarak kullanılmalıdır. Öğretmenler hem kendi derslerinde dilin özenle kullanılmasına önderlik etmeli hem de dili geliştirmenin ana aracı olan okuma işine öğrencileri isteklendirmeli, sözlü-yazılı anlatımlarını dil açısından da inceleyerek düzeltilmesini sağlamalıdırlar.

Bir öğretmenin Türkçeyi düzgün kullanamamasının öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?

SIRA SİZDE 5

Dilini iyi kullanamayan öğretmenin öğrenci başarısına katkısı azalır. Öğretmenler, sürekli ve iyi bir okuyucu olmak, dili özenli kullanmak zorundadırlar. Öğrenciler, öğretmenin ne dediğini kolayca ve açıkça anlayabilmelidir. Yanlış anlayan öğrenci yanlış, eksik anlayan öğrenci eksik yapacaktır. Bunu önlemek için öğretmen, kısa cümlelerle, anlatılmak isteneni tam anlatan, öğrenci düzeyine uygun bir dil kullanmalıdır.

Öğretmen, sözlü iletişimde iyi bir konuşmacı olmalı, sözcük ve harfleri yutmamalı, söylediği tümcenin her harfini ses olarak çıkarmalıdır. Bu sesin yüksekliği, sınıftaki herkesin duyabileceği kadar olmalı, duyulamaz veya rahatsız edici derecede yüksek olmamalıdır. Ses takılması, yutkunma, öksürme gibi ses iletimini engelleyen durumlarda, öğretmen söylediğini yinelemelidir. Konuşan, dinleyenlere arkasını dönmemelidir. Klasik türdeki sınıf düzenlerinde, ön sıralardaki öğrencilerin söylediklerini arkadakilerin anlaması çok güçtür. Öğrenci, öğretmenden ya da arkadaşlarından çekindiği için, işitip anlayamadığını soramıyorsa, konuşma amacına ulaşamayacak, öğretmen "Söyledim, anlaşıldı." yanılgısından kurtulamayacaktır.

Emir Dili: Emir veren dil: Kalk, otur, kapıyı kapat gibi.
İstek Dili: İstek bildiren dil: Kapıyı kapatır mısın?
Yargılayıcı Dil: Eylem veya durumla ilgili yargı bildiren anlatım: Tembel, beceriksiz, pasaklı, sakar...
Betimleyici Dil: Olanı anlatan dil: Dikkat etmezsek, elimizdekini düşürürüz. Çalışmadığımız için iyi not alamadık.

Sınıf konuşmalarında emir dili değil, istek dili; yargılayıcı değil, betimleyici dil kullanılmalıdır. Emir, alan için olduğu kadar, veren için de hoş olmayan bir durum yaratır, gereksiz üstünlük duygusu, olgun insanda hoşnutsuzluk uyandırır. İstek, rica şeklindeki söylemler de anlatım olarak emire yakın anlam verirler ama onun gibi tepki çekmezler. "Tahtaya gel!" yerine "Tahtaya gelir misin?" sözü, bir de "lütfen"le tamamlanırsa, dile gösterilen özen davranışlara da yansıyacağından, sınıfta dikkatli, özenli insan ilişkileri gelişir ve bu, topluma yansır. Kaba, rahatsız edici, itici olmayan insanların yetişmesi böyle ortamlar, uygulamalar ister.

Yargılayıcı dil, eylem ve durumların yargı ifade eden sözcüklerle anlatılmasıdır. "Yaramaz çocuk" sözü yerine "Arkadaşlarını rahatsız edenler hoş karşılanmaz." demek daha iyi anlatıcı ve eğiticidir. Betimleyici dille, olan, olduğu gibi anlatılır. "Tembel" sözü yerine, "Ödevini yapmadığın için iyi not alamadın." demek, damgalama yerine açıklama içerir, kişinin durumu daha iyi anlamasına hizmet eder.

Ben dilinde sırasıyla olay, olayın bizim üzerimizdeki etkisi ve bizde uyandırdığı duygu söylenir.

İletişimde, "sen" dili yerine "ben" dili kullanılması önerilmektedir. "Bana bağırdın." yerine, "Bana bağırdığında kendimi aşağılanmış görüyor, üzülüyorum." demek, daha açıklayıcıdır. Ben dilinde, olay, olayın bizim üzerimizdeki etkisi ve bizde uyandırdığı duygu, sırasıyla söylenir:

ÖRNEK

"Öğrencilerim derse yeterince hazır gelmediğinde (olay), sözlerimin onlarca değerli bulunmadığını düşünüyorum (olayın üzerimizdeki etkisi), canım sıkılıyor (olayın bizde uyandırdığı duygu)."

Sözlü ve yazılı iletişimde dilin iyi kullanılması yanında, açık iletişim olan vücut dili, yüz, el, kol, ayak, gövde hareketleri, duruş, bakış yoluyla çok şey anlatır. Asık suratlı bir bakış, hoş olmayan sözler söylemekle aynı anlamdadır. Öğretmen güleryüzlü olmalı, her duruş ve davranışın bilincinde olarak, onların verdiği anlamları eğitsel amaçlara uygun kılabilmelidir. Sözlü iletişimde de konuşanların gözlerine bakılması, ilgili bir konuşma ve dinleme belirtisidir.

İletişimde neyin söylendiği kadar, nasıl söylendiği de önemlidir.

İletişim yönetimi, öğrencilerle alay edilmesini, onların utanıp sıkılmalarını, zarara uğramalarını, anlayamama ve anlaşılmamalarını, yanlış anlama ve algılamalarını, iletişim etkinliklerine katılmamalarını önleyici düzenlemeler gerektirir. İletişimde neyin söylendiği kadar, nasıl söylendiği de önemlidir. Söylenenler, karşılıklı saygı, iyi niyet belirtmeli, üzücü, kırıcı, hakaret edici, aşağılayıcı olmamalıdır. Öğrencilere verilen önem, değer, sözlere ve eylemlere de yansımalıdır.

Öğrenciler, utanıp sıkılmadan, korkup çekinmeden, engellenmeden, rahatça iletişim kurabilmelidir. Bu onların eksik ve yanlışlarını görüp düzeltmelerini de sağlar. Öğretmen, bazen sınıfta en büyük iletişim engeli olabilmektedir. Öğretmen, empati yoluyla öğrencileri anlamalı, onların rahatça iletişimde bulunacakları bir sı-

nıf ortamı oluşturmalıdır. Öğrenciyi cesaretlendirmeli, söylediklerinin yanlış yanlarını değil, doğru yanlarını belirtmeli, daha iyi bir iletişim için öğrenciye yardım etmelidir. Öğretmen-öğrenci ilişkilerini değerlendirmede, aşağıdaki formda bulunan sorular, öğretmen için bu anlamda kendini ölçmenin bir aracı olabilir:

	Her Zaman	Ara Sıra	Hiç
Öğrencilerin hepsini selamlıyor musunuz?	.....	.....	.....
Ödüllendiriyor, cesaretlendiriyor musunuz?	.....	.....	.....
Görüşlerini kabul ediyor musunuz?	.....	.....	.....
Destek oluyor musunuz?	.....	.....	.....
Saygılı davranıyor musunuz?	.....	.....	.....
Sözel olmayan destek sağlıyor musunuz?	.....	.....	.....
Dostça ilişki ve uyum gösteriyor musunuz?	.....	.....	.....
İş birliği ve yardımlaşmalarına izin veriyor musunuz?	.....	.....	.....
İstenmeyen davranışlarında herkese adil davranıyor musunuz?	.....	.....	.....
Olumlu davranışlarını beğendiğinizi belli ediyor musunuz?	.....	.....	.....
Çalışma ve dikkatlerini izliyor musunuz?	.....	.....	.....
Katılım ve sorumluluk almaya cesaretlendiriyor musunuz?	.....	.....	.....
Sınıfın her yerinde sık dolaşıyor musunuz?	.....	.....	.....
Ödevlerini anlayıp anlamadıklarını denetliyor musunuz?	.....	.....	.....
Davranış ve konuşmalarını izliyor musunuz?	.....	.....	.....
Herkesin sorusunu yanıtlıyor musunuz?	.....	.....	.....
Sorunlarla, diğerlerini rahatsız etmeden ilgileniyor musunuz?	.....	.....	.....
Öğrenciler için bir yardım isteme sistemi kurdunuz mu?	.....	.....	.....
Gerektiğinde sınıftan çıkma işini düzene bağladınız mı?	.....	.....	.....
Her öğrenciyi tanıyor musunuz?	.....	.....	.....

Tablo 5.1
Öğretmen-Öğrenci İlişkilerini Değerlendirmede Kullanılan Form

Özet

Sınıfta ilk günlerin gerektirdiği davranışları gösterebilmek

Sınıfın ilişki düzeni, uygar insan ilişkileri düzeni olmalı, öğretmen egemenliği, baskısı, korkusu olmamalıdır. Korku, yalanı besler. Sınıftaki düzenin özünü başkalarına engel olmama, yardımcı olma oluşturur. İnsanlar sadece kendilerini değil, başkalarını da düşünmeye başladığında, aralarındaki ilişki düzene giriyor demektir. Başkalarını düşünmek, aslında kendini düşünmektir.

Sınıfta düzen olmalı, bu da okulun ilk günlerinde, özen ve titizlikle kurulmalıdır. Sınıftaki ilişki biçimi, bir ucunda düzenlilik, öbür ucunda değişkenlik olan bir çizgi üzerinde değişkenliğe daha yakın bir yerde kurulmalıdır. İlişki biçimi, eğitsel hedeflere, öğrenci özelliklerine, sayısına, niyetine göre değişir. Bu ilişkinin yarışmacı değil, yardımlaşmacı, iş birlikçi şekilde düzenlenmesi iyidir. Yarışmayı, öğrenci başkalarıyla değil, kendisiyle yapmalıdır.

Sınıf kurallarının konmasını yönetebilmek

İlişkileri belirleyici bir özellik, sınıftaki herkesin birbirini ilk günden başlayarak iyi tanımasıdır. Başkaları hakkındaki bilgimiz ne kadar çoksa, onlarla ilişki kurarken yararlanacağımız kaynak o kadar çoktur. Öğretmen, öğrencilerini ne kadar iyi tanırsa, onlarla ilişkilerini o kadar iyi düzenleyebilir, plan ve programını onlara uygun yapabilir.

Sınıf düzenini sağlamanın ana aracı, sınıf kurallarıdır. Kurallar birlikte, iyi düşünülerek konmalı, az sayıda olmalı, onlara mutlaka uyulmalı, onların, beklenen davranışın en alt düzeyini gösterdiği unutulmayarak geliştirilmelidir.

Demokratik bir çalışma ortamı oluşturabilmek

Sınıf içinde öğretmen davranışları, sınıfın ilişki düzeninde örnek, belirleyici, anahtar rol oynar. Öğretmen işini iyi yapmalı, dersine, mesleğine ilgi ve bağlılığı, özeni ile öğrencilere örnek olmalıdır. Eleştiri, alay, aşırı kaygı yaratıcı davranışlar eğitsel hedeflere engel olur. Sınıfta sürekli bir arada olan insanların, hoşgörüyü, anlayışı, barışı daha özenle kullanmaları gerekir. Öğretmen, sınıfın demokratik bir üyesi olmalı; toplumda demokrasi isteniyorsa, önce sınıfta da demokrasi olması gerektiğini unutmamalıdır.

Sınıf etkinliklerinde, öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenci ilişkisini amaçlar yönünde geliştirebilmek

Sınıf iletişimi, söz, yazı, beden dilinin iyi kullanılmasını gerektirir. Öğretmenler sürekli ve iyi bir okuyucu olmalı, her öğretmen aynı zamanda iyi bir "Türkçe" öğretmeni olduğunu unutmamalıdır. Sınıftaki konuşmalarda, kullanılan her harf ses olarak çıkarılmalı, hece ve harfler yutulmamalıdır. Kullanılan dil, emir dili değil istek dili, yargılayıcı değil betimleyici, sen değil ben dili olmalıdır.

Sınıf çalışmalarında uygun öğretmen davranışlarını gösterebilmek

Sınıfta başkalarıyla alay edilmemeli, onları utandırıp sıkmamalı, zarara uğratmamalı, iyi anlamaya çalışmalı, aşağılama ve hakaret olmamalı, insanların birbirine verdiği değer ve önem, söz ve davranışlara da yansımalıdır.

Kendimizi Sınayalım

1. Sınıf düzeninin kurulması için **en uygun** zaman, aşağıdakilerden hangisidir?

a. İlk günler
b. Öğrencilerin sınıfa alıştığı günler
c. Öğrencilerin ergenlik dönemi
d. Öğrencilerinin yaşlarının büyümesinin beklenmesi
e. Öğrenci davranışlarının alışkanlığa dönüştüğü günler

2. Sınıftaki ilişki biçimlerinden hangisini, sorun yaşanmayan normal zamanlarda kullanmak iyidir?

a. Disiplin
b. Düzen
c. Değişkenlik
d. Birörneklik
e. Başıboşluk

3. Matematik öğretmeninin, "Bu problemi beş dakikada çözenler başarılı sayılacak" demesi, aşağıdaki ilişki biçimlerinden hangisine örnektir?

a. Yıkıcı yarışmacı düzen
b. Yapıcı yarışmacı düzen
c. Yardımlaşmacı yarışmacı düzen
d. İş birlikçi yarışmacı düzen
e. Bireysel yarışmacı düzen

4. Öğrencilerle tanışma sürecinde, anne-babası hakkında bilgi vermekten kaçınan çocuğa, öğretmeni tarafından sorulması uygun olan soru aşağıdakilerden hangisidir?

a. Annenle baban boşandılar mı?
b. Annen baban iyi geçinemiyor mu?
c. Baban çöpçü annen hizmetçi mi?
d. Ailen içinde en çok kimi seviyorsun?
e. Utandığın için mi ailen hakkında bilgi vermiyorsun?

5. Sınıftaki çalışmalar bittiğinde, sınıfın ertesi gün daha iyi kullanılabilmesi için, nasıl bırakılması gerektiğini anlatan bir kuralın **en iyi** söyleniş biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

a. Çıkarken sınıfı pis bırakmayalım.
b. Sıranı-masanı temizle.
c. İyi çocuklar sınıflarını bulmak istediği gibi bırakır.
d. Çevreni temiz tut, pasaklı olma.
e. Sınıfı yarın nasıl bulmak istiyorsak, bugün öyle bırakalım.

6. Aşağıdakilerden hangisi öğrenci ve öğretmen arasındaki sınıf içi etkileşimi güçlendirmeye yöneliktir?

a. Plan-program etkinlikleri
b. Sınıf içi ilişkilerin düzenlenmesine yönelik etkinlikler
c. Sınıfın fiziksel düzenine ilişkin etkinlikler
d. Zaman yönetimine ilişkin etkinlikler
e. Veli toplantıları ve özel günlerin düzenlenmesi

7. Sınıf çalışmalarında öğretmen davranışlarıyla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır?**

a. Öğretmen olumlu bir sınıf iklimi oluşturmalıdır.
b. Öğretmen sınıf içi etkinliklerde bütünleştirici olmalıdır.
c. Sınıf kuralları sadece öğretmen tarafından belirlenmelidir.
d. Öğretmen derse bağlılığı ile olumlu bir model olmalıdır.
e. Öğretmen grup çalışmalarında her gruba eşit zaman ayırmalıdır.

8. Sınıfta belirlenen eğitim amaçları hedef alınarak, görevlerin ve bu görevlerle ilgili ilişkilerin düzenlenmesi, sınıf yönetimi süreçlerinden hangisini kapsamaktadır?

a. Örgütleme
b. Karar Verme
c. Planlama
d. İletişim
e. Değerlendirme

9. Öğretmenin bir öğrencisinden tahtayı silmesini istemesi, sınıfiçi ilişkiler kapsamında aşağıdakilerden hangisiyle ilişkilidir?

a. Emir dili
b. Ben dili
c. Yargılayıcı dil
d. İstek dili
e. Betimleyici dil

10. Aşağıdakilerden hangisi, öğrencilerde olumsuz davranış yaratan değişkenlerden biridir?

a. Özgüven
b. Öz denetim
c. Özeleştiri
d. Öğrenme isteği
e. Aşırı kaygı

Yaşamın İçinden

"İlköğretim Öğrencisi Ders Çalışmadığı için Üzdüğü Öğretmenlerinden Gazeteye Verdiği İlanla Özür Diledi"

Bingöl'de bir ilköğretim öğrencisi ders çalışmadığı için üzdüğü öğretmenlerinden gazeteye verdiği ilanla özür diledi.

Bingöl'de yayınlanan yerel Bingöl Olay Gazetesi'ne ilan veren **İMKB** Kaleönü İlköğretim Okulu 7-B sınıfı öğrencisi Şems Çeyirdekçi, öğretmenlerinin kendisini affetmesini istedi.

Çeyirdekçi'nin yerel gazetede yayınlattığı özür ilanı şöyle: "Derslerime çalışmayıp okul müdürü Mehmet Buzrul ve ders öğretmenlerimi üzdüğüm için özür dilerim. Beni affetmelerini bekliyorum. Bundan sonra derslerime çalışıp, okulu aksatmayacağıma söz veriyorum"

Merkeze bağlı Ilıcalar beldesinde ikamet eden 13 yaşındaki 7. sınıf öğrencisi Şems Çeyirdekçi'nin derslerinde başarılı olduğu ancak son zamanlarda okulu aksattığı için derslerinde gerileme olduğu öğrenildi.

Kaynak: (Cihan Haber Ajansı) 11.01.2008 13:04 [1171386]http://www.haberler.com/ilkogretim-ogrencisi-ders-calismadigi-icin-uzdugu-haberi/

Okuma Parçası

"UMUTCAN VE GEMİLER"

Umutcan ve ailesi şirin mi şirin, güzel mi güzel, ufak bir sahil kasabasında yaşıyorlarmış. Umutcan yaşadıkları kasabayı çok seviyormuş. Sokakta arkadaşları ile oyun oynamaya ve kırlarda koşup eğlenmeye bayılıyormuş. Umutcan ayrıca araştırma yapmayı ve yeni bir şeyler keşfetmeyi de çok seviyormuş. Bu yüzden küçük sevimli kasabalarında görmediği bilmediği bir yer yokmuş. O yıl Umutcan ilkokula yeni başlamıştı. Umutcan okulunu öğretmenini ve arkadaşlarını çok seviyormuş. Bir sabah Umutcan her zamanki gibi güle oynaya okula gitmek için evden çıkmış. Çiçeklerin arasından geçmiş, rengârenk bir kelebeğin arkasından koşmuş. Hoplaya zıplaya kasabanın iskelesinin olduğu yere gelmiş. şöyle bir etrafına bakınmış, bir de ne görsün? Kocaman bir direkli kutu ile perdeli direk denizin üzerinde süzülüyorlar. Umutcan hayatında ilk defa böyle şeyler görüyormuş. Önce çok şaşırmış, sonra da çok korkmuş. Korkusunun nedeni, gördüğü garip şeylerin suda batacağını düşünmesindenmiş. Çünkü geçen yaz babası Umutcan'a yüzme öğretemeye çalışmış, ama Umutcan bir türlü yüzme öğrenemeyip, her denemesinde denizin dibini boylamıştı. Bu yüzden denizin üzerinde ilk defa gördüğü bu garip nesnelerin de batacağını düşünüyormuş. Umutcan beklemiş beklemiş... Ama direkli kutu ile perdeli direk bir türlü batmıyor, aksine su üstünde bir güzel yüzüyorlarmış. Umutcan bir süre sonra okula geç kalacağını düşünerek tekrardan düşmüş okul yoluna. Umutcan'ı almış mı derin düşünceler? Yolda yürürken bir türlü gördüğü direkli kutu ile perdeli direği aklından çıkaramıyormuş. Birden içini bir sıkıntı kaplamış. Bu çok güzel ama bir o kadar da ilginç nesnelerin batıp batmadığını düşünüyormuş. Dayanamamış bir kez daha iskeleye koşmuş. Bakmış ki direkli kutu ile perdeli direk denizin üzerinde yüzmeye devam ediyor. Umutcan'ın şaşkınlığı bir kez daha artmış. Hemen bir koşu okuluna gidip bu ilginç olayı öğretmenine anlatmaya karar vermiş. Öğretmen Umutcan'ın anlattıklarını dinlerken önce gülümsemiş, sonra Umutcan'ın saçlarını okşayıp tüm sınıfa dönerek, Umutcan'ın iskelede gördüğü direkli kutunun bir gemi, perdeli direğin ise bir yelkenli olduğunu anlatmış. Öğretmen geminin uzak ülkelerden kasabalarına turist taşıdığını ve yelkenlinin de bu turistlerden birine ait olabileceğini söylemiş. Ayrıca gemi ve yelkenlilerin suyun üzerinde batmadan

durabilecek şekilde yapıldıklarını da anlatmış. Öğretmen çocuklara, kasabalarının artık turizme açıldığını ve dolayısıyla birçok geminin kasabaya gelip gideceğini söylemiş. Umutcan öğretmenden edindiği bilgilerden dolayı çok mutlu olmuş. Artık her gün okula giderken iskeleden geçiyor, yeni gemilerin kasabaya gelip gelmediğine bakıyormuş..."

Kaynak: Okul Önceciyiz Biz, Kişisel Gelişim ve Eğitim Dergisi Ekim 2007 Yıl 1 Sayısı 1, http://www.okulonce-si.gen.tr/modules/news/

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta İlk Günler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. c	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta İlişki Biçimleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. b	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta İlişki Biçimleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. d	Yanıtınız yanlış ise "Tanışma" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. e	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Kuralları" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. b	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta İlişki Biçimleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. c	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Çalışmalarında Öğretmen Davranışları" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. a	Yanıtınız yanlış ise "Demokratik Çalışma Ortamı Oluşturma" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. d	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf İletişiminin Yönetimi " başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. e	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf Kuralları" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İlişki biçimini seçme, eğitsel amaçlara, öğrencilerin özelliklerine, öğrenci sayısına ve niyetine göre değişir. Öğretmen görev yönelimli ve yarışma yönelimli düzene göre ilişkileri örgütleyebilir. Sınıf içi etkinliklere ve kazandırılması düşünülen davranışlara göre öğretmen sınıf içi ilişkileri düzenlemelidir.

Sıra Sizde 2

İş birliğine ağırlık veren düzende, öğretim iyi planlanmış, sorumluluklar belirlenmiş, iyi bir grup ödül sistemi kurulmuşsa, başarı olumlu yönde etkilenmektedir. İş birlikçi düzende, öğrenciler, ortak hedeflere ulaşmak için birlikte çalışır, etkinliklere herkes katılır, yardımlaşılarak öğrenilir. İş birlikçi öğrenmede öğrencilerin karar verme, cesaret, güdülenme, katılma, paylaşma, birlikte çalışma gibi sosyal becerileri gelişir, sınıfın iklimi olumlu hâle gelir.

Sıra Sizde 3

Uzun süre birlikte çalışacak olan öğretmen ve öğrencilerin, birbirlerini çok iyi tanımaları gerekir. Öğretmenin öğrencilerini iyi tanıması kişisel ilişkileri geliştirir, iş birliğini artırır, benimsemeyi sağlar, grup iklimini olumlu hâle getirir, istenmeyen davranışları ve çatışmaları azaltır.

Sıra Sizde 4

Kurallar, ilk sınıflarda, öğrencilerin de görüşleri alınarak öğretmence konabilir. Daha sonra, öğretmen danışmanlığında, kurallar öğrencilerce oluşturulabilir. Kuralları belirlemede katkı yapan öğrenciler, kendi katkılarıyla oluşan kuralları izlemek ve korumakta da çaba gösterebileceklerdir. Sınıf kuralları ilk günlerde oluşturulmalı, beklentileri iletmeli, okulun politika ve kurallarına uygun olmalı, yazılı olmalı, mantığı açıklanmalıdır.

Sıra Sizde 5

Dilini iyi kullanamayan öğretmenin öğrenci başarısına katkısı azalır. Öğretmenler, sürekli ve iyi bir okuyucu olmak, dili özenli kullanmak zorundadırlar. Öğrenciler, öğretmenin ne dediğini kolayca ve açıkça anlayabilmelidir. Yanlış anlayan öğrenci yanlış, eksik anlayan öğrenci eksik yapacaktır. Bunu önlemek için öğretmen, kısa cümlelerle, anlatılmak isteneni tam anlatan, öğrenci düzeyine uygun bir dil kullanmalıdır.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi.** Beşinci Baskı. Ankara: Pegem A Yayınları, 2001.

Boerman, Cormell. "The Five Humors". **English Journal.** v.88, N.4, p.66-69, March 1999.

Brobhy, Jere. "Classroom Management as Socializing Students into Clearly Articulated Roles". **Journal of Classroom Interaction.** v.43, N.1, p.1-4, Winter 1998.

Freiberg, H. Jerome. "From Tourists to Citizens in the Classroom". **Educational Leadership.** v.54, N.1, p.32-36, Sept. 1996.

Harlan, Joan C. and Rowland, S.T. **Behavior Management Strategies for Teachers.** Springfield: Charles C. Thomas Publisher Ltd., 1999.

Malone, Boby G. and Tietjens, Cherly. "A Re-examination of Classroom Rules", **http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=425129,** 1998.

Martin, Nancy K. and B.B. "Helping Beginning Teacher Foster Healty Classroom Management". **Elemantary School Guidance and Counseling.** v.3, N.2, p.106-113, December 1996.

Matus, Don E. "Hummanism and Effective Urban Secondary Classroom Management". **Clearing House.** v.72, N.5, p.305-307, Jan 1999.

McGinnis, J. Christopher and others. "Enhancing Classroom Management Through Proactive Rules and Procedures". **Psychology in the School.** v.32, N.3, p.220-224 July 1995.

Queen, J. Allen and K.K.A. "Steps for Improving School Climate in Block Scheduling". P**hi Delta Kappan.** v.79, N.2, p.158-161, October 1997.

Seifert, Kelvin L. **Constructing a Psychology of Teaching and Learning.** Boston: Houston and Mifflin Comp., 1999.

Taylor, Dianne L. and others. "A Typology of School Climate Reflicting Teacher Participation", **Research in the School.** V.2, N. 2, Pp. 51-57, Fall 1995.

5

Sınıf ve Grup Lideri Olarak Öğretmen

Sınıfın içinde birden fazla grup yer alır. Bunların bir kısmı öğretmenin denetiminde oluşturulan biçimsel gruplar iken, bir kısmı öğretmenin denetiminde oluşturulmayan arkadaş grupları gibi biçimsel olmayan gruplardır. Okul bağlamında sınıf da bir gruptur. Etkili bir eğitim-öğretim için öncelikle sınıfın ve sınıf içindeki bu grupların yönetilmesi gerekir. Sınıfın ve sınıf içindeki grupların yönetilmesi yasal olarak öğretmenin sorumluluğu altındadır. Ancak öğretmen sınıfa ve bu söz konusu gruplara aynı zamanda liderlik de edebilirse, çok daha etkili bir eğitim-öğretim hizmeti sunabilir.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *grup gereksinimini açıklayabilmek,*
- *grup kavramını tanımlayabilmek,*
- *grupların temel özelliklerini özetleyebilmek,*
- *gruplandırmadaki temel boyutları açıklayabilmek,*
- *lider olarak öğretmeni tanımlayabilmek,*
- *lider ile yönetici arasındaki farkı açıklayabilmek,*
- *lider öğretmenin özelliklerini sıralayabilmek*

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Çok canı sıkılıyordu... Hayatta her şeyin bir karşılığı vardı. Üniversitede derslerine çok çalışmasının karşılığı fakülte birinciliğiydi. Meslek hayatında ise öğrencilerinin başarılı olmasıydı. Fakat bunu henüz başaramamıştı. İlk görev yaptığı okulda da sınıfı başarılı sayılmazdı. Sınıfının sınav sonuçları şimdi de istenilen düzeyde değildi. Oysa Zeynep Hanım'ın öğrencileri kendi sınıfından çok daha başarılıydı. Zeynep Hanım, Ezgi Hanım'ın üniversiteden sınıf arkadaşıydı. Yıllar sonra aynı okulda meslektaş olarak görev yapmaktaydılar. Çok samimi oldukları söylenemezdi; ama bu konuda onun görüş ve yardımlarını isteyemeyecek kadar da araları soğuk değildi. Evet, yarın ilk işi bu konuyu Zeynep Hanım'la konuşmaktı.

Ertesi sabah Ezgi Hanım, Zeynep Hanım'a durumu anlatarak onun görüş ve yardımlarını almak istediğini söyledi. Zeynep Hanım da büyük bir alçak gönüllük ve mutlulukla teklifi kabul etti. Bunun için öncelikle her ikisi de birbirlerinin derslerini izlemeyi kararlaştırdılar. Bu fikirlerini müdürleri Mehmet Bey'e de açıklayarak, onun onayını aldılar. Öncelikle Ezgi Hanım, Zeynep Hanım'ın dersini izlemeye girdi. Zeynep Hanım öncelikle dersin o günkü konusunun gerçek yaşamla ilgisini kurarak, konuyu anlatmaya başladı. Anlatırken sık sık öğrenci görüş ve katkılarını aldı. Daha önceden hazırlamış olduğu slaytlarla da konuyu daha somut bir duruma getirdi. Hiçbir öğrenci sıkılıyormuş gibi durmuyordu. Ezgi Hanım bile büyülenmiş gibi onu dinliyordu. Zeynep Hanım dersin sonuna doğru öğrencilere, ikinci derste konunun uygulamasını yapmak için belirli gruplara ayrılacaklarını söyleyerek dersi tamamladı. Ezgi Hanım da hayranlıkla arkadaşını tebrik etti, birlikte öğretmenler odasına yöneldiler. Ezgi Hanım bir ders saati içinde bile eksikliklerinin neler olduğunu kolaylıkla görebilmiş bir kişinin mutluluğu içinde, sabırsızlıkla ikinci ders saatini beklemeye başlamıştı.

Anahtar Kavramlar

- *Grup*
- *Grupların Özellikleri*
- *Eğitimde Grup Türleri*
- *Öğretmen Liderliği*
- *Liderlik ve Yöneticilik*
- *Lider Öğretmenin Özellikleri*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *GRUP GEREKSİNİMİ*
- *GRUP KAVRAMI*
- *GRUPLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ*
- *SINIFTAKİ GRUP TÜRLERİ*
- *GRUPLANDIRMADA BEŞ TEMEL BOYUT*
- *LİDER OLARAK ÖĞRETMEN*

GİRİŞ

Doğası gereği toplumsal bir varlık olan insan, aynı zamanda örgütsel bir varlıktır. Örgütsel bir varlık olmasının temel nedenlerinden birisi, yeterliliklerinin yanında insanoğlunun sahip olduğu sınırlılıklarıdır. Sınırlılıkların üstesinden gelebilmek için başkalarıyla iş birliği yapması gerekir. Bu iş birliğinin yapıldığı yerler öncelikle gruplardır. Belli bir amaç etrafında grupların bir araya gelmesi ile " örgüt" adı verilen yapılar ortaya çıkar.

İnsan eylemleri belli bir amaca yönelik olarak kendiliğinden eş güdümlenemez. Bu eş güdümlemeyi grup veya örgütün içinden çıkıp, yönetici veya lider adını alan bir kişi gerçekleştirir. Sınıflarda bu görev, yasal olarak öğretmenindir. Sınıflar biçimsel veya biçimsel olmayan şekillerde ortaya çıkan çok çeşitli gruplardan oluşur. Etkili bir eğitim-öğretim için, öğretmenin bu gruplara ve gruplardan oluşan sınıfa kimi zaman yöneticilik kimi zaman ise liderlik yapması gerekir.

GRUP GEREKSİNİMİ

Birçok alanda yeterlilikleri olan insan, geçmişten geleceğe birtakım sınırlılıklara da sahiptir. Söz konusu sınırlılıklar, insanoğlunun hayatı boyunca belirlediği çok sayıda ve çok çeşitli amaçların büyük çoğunluğunu tek başına gerçekleştirmesini engeller. Bu nedenle sınırlılıkların üstesinden gelebilmek için başkalarıyla iş birliği yapması gerekir. Bu iş birliğinin yapıldığı yerlere de "grup" veya "örgüt" adı verilir. Örneğin aile "en küçük ve en temel" toplumsal gruptur.

Örgüt, çeşitli gruplar içinde kişisel amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan bireylerin iş birliği çabaları sonucu ortaya çıkan bir yapıdır. İş birliği yapma, bireysel sınırlılıklardan dolayı kişiye tek başına başarabilmesi güç veya olanaksız olan gereksinimleri karşılama yeteneğini kazandırır. Örgütler de bireylerden, kendi kişisel amaçlarının ötesindeki örgütsel amaçlara yönelik belirli katkılar sağlamasını bekler. Görüldüğü gibi örgüt, gruplardan oluşan bir üst yapıdır.

Örgüt ve grup arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

SIRA SİZDE 1

Toplum, değişik örgütlerden, örgütler ise örgütsel ve bireysel amaçların gerçekleştirilmesi yönünde davranış gösteren bireylerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan gruplardan oluşur. Örneğin okul sınıflardan, sınıflar da çeşitli gruplardan oluşan bir örgüttür. Bir başka deyişle okul bir örgüt olarak ele alındığında, sınıf ve sınıfın içinde yer alan çeşitli topluluklar grup olarak yer alır. Dolayısıyla bu topluluklar birbirlerinin alt ve üst gruplarını oluştururlar.

Bir grubun oluşması için, grubu oluşturacak bireylerin belli bir amaç çerçevesinde bir araya gelmeleri gerekir. Genellikle bu amaç, grubu oluşturan bireylerin grup oluşturmalarındaki bireysel amaçların ötesinde bir amaçtır. Dolayısıyla grup oluşumunda iki farklı amaç açığa çıkmaktadır. Bu amaçlar, grubun amacı ve gruptaki bireylerin amaçlarıdır. Örneğin bir öğrencinin A grubuna katılmasındaki amaç, o grubu oluşturan kişilerin birtakım özellikleri olabilecek iken, A grubunun amacı bireysel amaçların ötesindeki üstlenilen eğitim görevini tamamlamaktır. Gruplar gibi örgütlerin de belirli amaçları vardır. Örgütlerin amaçları da örgütü oluşturan bireylerin kişisel amaçlarının ötesindeki örgütsel amaçlardır.

Gruplarda ve örgütlerde iki farklı amaç söz konusudur: Birinci ve öncelikli amaç grup veya örgütün amacı iken, diğeri grubu veya gruplar aracılığıyla örgütü oluşturan bireylerin kişisel amaçlarıdır.

Sınıflarda çok çeşitli gruplara rastlamak olasıdır. Öğrenciler sınıf içerisinde gerçekleştirilen serbest etkinliklerde veya eğitim etkinliklerinde, zaman zaman gruplar hâlinde çalışmayı tercih ettiklerinden, sınıflarda genellikle 2-3 kişiden oluşan gruplaşmalara sıkça rastlanır. Bunun temel nedenlerinden birisi, öğrencilerin bir-

birleriyle daha kolay etkileşimde bulunabilmeleridir. Dolayısıyla öğretmen, sınıfın birçok farklı gruptan oluştuğunu bilerek, bunlara liderlik edebilmelidir. Eğitimin etkililiği adına da söz konusu bu grupların oluşturulması veya oluşumlarının gözlenmesi, yönetilmesi ve onlara liderlik edilmesi, öğretmenlerin öncelikli bir sorumluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğretmenlerin bu sorumluluğu yerine getirilebilmesi, sınıfta grup etkileşimine yönelik temel kavram, olgu ve olaylar hakkında bilgi ve beceri sahibi olmalarıyla olasıdır. Sınıf, çocuğun yaşamının önemli bir kısmını geçirdiği, birçok sosyal gereksinimini karşıladığı bir yerdir. Çocuğun bu gereksinimlerini karşılayabilmesi için öğrenciler arasında olumlu ilişkiler oluşması gerekir. Bunun için bir sınıf lideri olarak öğretmenin sınıfı toplumsal bir grup olarak görmesi, bu grubun dinamiklerini dikkate alarak, olumlu bir grup ortamı yaratması gerekir.

GRUP KAVRAMI

Grubun en önemli özelliği, gruptaki kişiler arasındaki etkileşimdir.

Yaşamımızın büyük bir çoğunluğu diğer insanlarla birlikte geçer. Bazı durumlarda bu insanlar bir grubu meydana getirirken, bazı durumlarda sadece kalabalık olarak nitelendirilirler. Herhangi bir insan topluluğunun grup olarak nitelendirilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikler farklılık göstermekle birlikte, grubun en önemli özelliğinin etkileşim olduğu çoğunlukla kabul görmektedir.

Grup, özünde, belirli bazı ortak amaçlarla bir araya gelmiş insanların bütününü ifade eder. En az iki kişiden meydana gelir, üst sınırı yoktur. Grup kavramı açılacak olduğunda; ortak bir sorun, konu veya belli bir amaç etrafında bir araya gelmiş, birbirlerinin varlığından haberdar olup, birbirleriyle etkileşimde bulunan ve kendilerini bir grup olarak algılayan insan toplulukları olarak tanımlanabilir.

SIRA SİZDE 2

Grubu, kalabalıktan ayıran özellikleri sıralayınız.

Herhangi bir grup karşılıklı ilişki ve etkileşim olmaksızın var olamaz. Grubun doğasında bulunan söz konusu bu ilişki ve etkileşim olgusu kavranılmadan da grup kavramı anlaşılamaz. Bunlar değişen derecede süreklilik ve dostluk gerektirir. Bu durum, aynı zamanda, grubun doğasının ne olduğunu belirler. Bir araya gelen insanların bir grup oluşturması, doğrudan veya dolaylı etkileşim içinde olmaları nedeniyledir. Gruplarda etkileşimle birlikte, aşamalı olarak, aşağıdaki özelliklerden bazıları veya zaman içinde tamamı gelişebilir:

1. Etkileşimde bulunan bireyler kendilerini o grubun üyesi olarak tanımlarlar.
2. Üyeler, grup dışındaki diğer insanlar tarafından da o gruba ait olarak tanımlanırlar.
3. Ortak çıkarlarıyla ilgili konular üzerinde normlar oluşturur ve bunlara uyarlar.
4. Birbirine bağımlı bir rol sistemi içerisinde yer alırlar.
5. Ortak amaç ya da idealleri paylaştıkları için birbirlerine benzerler.
6. Grup yaşantısını ödüllendirici bulurlar.
7. Karşılıklı bağımlılık gerektiren yeni hedefler geliştirirler.
8. Birlik algısı geliştirirler.
9. Çevreye karşı da bu birlik duygusu içinde hareket ederler.

Bu özelliklerden bazıları kendilerini grup olarak tanımlayan her birliktelikte olmayabilir. Fakat grupların oluşumu ve yapısı, bu özelliklerin sayılarındaki artışla doğru orantılıdır. Söz konusu özelliklerin sayısı arttıkça, grubun birbirine olan bağlılığı artar. Yüksek grup bağlılığı, güçlü grupların oluşumuna; başka bir ifadeyle,

takımların açığa çıkmasına öncülük eder. Yukarıdaki özellikler açısından ele alındığında, eğer öğretmen grup oluşumu ve gelişimi açısından yeterli bilgiye sahipse ve bu yönde çaba gösterirse, sınıfın güçlü bir grup veya takım olabilme potansiyelinin yüksek olduğunu söylemek olasıdır.

Grup dinamiği, grup içinde var olan güçlerin gruptaki bireyleri etkilemesi; bu etkilerin incelenmesi anlamına gelmektedir.

Her takım özünde bir gruptur fakat her grup bir takım olamaz. Gruplar takım olabilme potansiyeline sahip oluşumlar olmakla birlikte, grupların çok azı takım özelliği kazanabilir. Grupların takım olabilmesi için öncelikle aşağıda açıklanan grupların temel özelliklerinin tümüne açık, belirgin ve olumlu yönde sahip olması bir ön koşul olmakla birlikte yeter koşul değildir. Bununla birlikte, grupların öğretmenin liderliğinde bu yönde güdülenerek yönetilmesi bir zorunluluktur. Bunun için ise öğretmenin grup dinamiklerine hâkim olması ve öğrencileri bu yolla yönlendirebilmesi gerekir.

GRUPLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Gruplar, yapıları ve işlevleri bakımından çeşitli kategorilere ayrılmasına karşın, ister yapıları, ister işlevleri farklı olsun ortak birtakım özellikleri söz konusudur. Söz konusu bu ortak özellikler, grup değerleri ve normları, rol ve statüler, grup baskısı ve bireyin gruba uyma davranışı ile grup bağlılığıdır. Tüm gruplaşmalarda az veya çok bu temel özelliklere rastlamak olasıdır. Aynı zamanda bu özellikler bir grubun etkililiğini belirlemede de önemli değişkenler arasında yer alır.

Grup Değerleri ve Normları

Sınıf içindeki grup üyelerinin paylaştıkları değerler, grup üyelerinin kişisel deneyimleri sonucu birbirleriyle özdeşleşmelerinden doğar. Okul müdürü, öğretmenler, grup üyeleri bir sınıftaki değerlerin kaynağıdırlar. Değerler kişisel olarak içselleştirilmiş ve paylaşılmış varsayımlar olup, grup üyelerinin diğerlerinin eylemlerini yargılaması yoluyla ortaya çıkar. Değerler, grup amaçlarının, üye eylemlerinin değerlendirilmesine kılavuzluk eder ve bir yargının iyi veya kötü olduğunu belirler.

Değerler, kişisel olarak içselleştirilmiş ve paylaşılmış varsayımlardır.

Temel ve *yardımcı* değerler olmak üzere iki çeşit değer söz konusudur. *Temel değerler,* grubun başarmayı istediği, arzu edilen bir amaçtır. Gruplar, yenilikçi olma, birinci olma, mükemmellik, başarılı olma, kararlılık, moral ve kaliteden herhangi birini veya tamamını benimsemeye çalışabilirler. Temel değerlerin toplamı, grubun bir anlamda "vizyon"unu oluşturmaktadır.

Temel değerler, grubun başarmayı istediği amaçtır.

Yardımcı değerler ise, grubun üyelerinde gözlemeyi istediği, arzu edilen davranış kalıplarıdır. Öğretmenler öğrencilerin, çok çalışma, yaratıcı olma, yüksek standartlara sahip olma, dürüst olma vb. yardımcı değerlere sahip olmaları için onları destekleyerek, cesaretlendirmelidir.

Yardımcı değerler, arzu edilen davranış kalıplarıdır.

Sınıfta oluşan gruplardaki öğrencilerin belirli temel ve yardımcı değerlere uymalarını teşvik etmek, onları bunun için desteklemek; sonuçta, bir grubun belirli normlar geliştirmesine ve grubun amaçlarını başarmak için üyelerinin belirli davranışlar sergilemesine neden olur. *Normlar,* zaman içinde ortaya çıkan davranışları, grup için önemli olduğu düşünülen yönde düzenleyen biçimsel veya biçimsel olmayan kurallardır. Normlar, değerler sistemine bağlı olarak her grupta bireylere yol gösteren, doğru ve yanlışı, olumlu ve olumsuzu belirleyen kurallar, standartlar ve fikirler bütünü biçiminde ortaya çıkmaktadır. *Norm ve değer arasındaki farklılık,* değerlerin soyut ve genel kavramlardan meydana gelmesi, normların ise belirgin ve yol gösterici olmasıdır.

Normlar, paylaşılması beklenen davranışlardır.

Grup Vizyonu

Vizyon, sınıfın veya grubun gelecekte ulaşmayı istediği yerin bir tasviridir.

Vizyon, grubun "ne yapması" ve "ne olması" gerektiğinin bir ifadesi olup, grup değerlerinin yarattığı bir imgedir. Vizyon, geleceğe yönelik hedefler olup, grubun veya gruplar aracılığıyla sınıfın ulaşmak istediği noktanın bir resmidir.

Sınıf vizyonunu sınıf üyelerine aktarmak, sınıf için hayati bir öneme sahiptir; tutarlı eylem ve kelimelerle bu en başta öğretmenin görevidir. Bireyin, ailenin, şirketin, okulun veya bir sınıfın yaşamı, vizyonu olduğu ölçüde anlamlıdır.

Sınıf atmosferi, sınıf içi ilişkilerde açığa çıkan durumların tamamıdır.

Sınıf, vizyonunu "sınıf atmosferi" aracılığıyla yansıtır. Sınıf atmosferi bir anlamda sınıf içinde öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci, öğretmen-sınıf ilişkilerinde açığa çıkan olumlu veya olumsuz durumların tamamıdır. Bir başka deyişle sınıf atmosferi, sınıfın havasıdır. Eğer bu ilişkiler olumlu ve istendik yönde gerçekleşiyorsa sınıfta güçlü bir atmosferden, gerçekleşmiyorsa zayıf bir atmosferden söz edilebilir. Güçlü atmosfere sahip sınıflarda, sınıfın vizyonu, sınıf atmosferi ve okul kültürü ile uyumludur.

Gruplardaki Rol ve Statüler

Rol, gruptaki kişilerin göstermesi beklenen davranış örüntüsüdür.

Statü ise grup içindeki bireylerin saygınlık ölçüsüdür.

Rol, grupta belirli bir sosyal statüdeki kişinin yerine getirdiği işler, görevler olup, kısaca gruptaki kişilerin göstermesi beklenen davranış örüntüsüdür. *Statü* ise, gruptaki kişilerin ilişkileri aracılığıyla kazanılan prestij ve güç sonucu açığa çıkan grup içindeki bireylerin saygınlık ölçüsü olarak tanımlanabilir. Sınıf bir üst grup olarak ele alındığında, öğrencilerin rol ve statüleri hemen hemen aynıdır. Öğrenciler rollerinin gerektirdiği davranışları yerine getirirken birbirlerine bağımlıdırlar. Sınıfta birkaç kişinin rolünü doğru oynamaması, sınıfı olumsuz yönde etkileyerek istenmeyen davranışların açığa çıkmasına neden olabilir. Bunun yanında sınıfın içerisinde biçimsel veya biçimsel olmayan gruplar da yer alır. Bu alt gruplarda ise öğrencilerin rol ve statülerinde farklılıklar gözlenir. Kimisi grup lideri olurken, kimisi yazman, sayman, veri toplayıcı, değerlendirici gibi rol ve statülere sahip olurlar.

Grup Baskısı ve Bireyin Gruba Uyma Davranışı

Uyma davranışı: Bireyin, grubun istek ve beklentilerine göre davranışını değiştirmesidir.
Grup baskısı: Bireyin davranışlarını grubun kontrol edip yönlendirmesidir.

Zaman içinde grupta oluşan değer ve normlar ile rol ve statüler, grupta yer alan bireylerin davranış ve düşünceleri üzerine baskı yaparak, onların davranışlarını değiştirebilmektedir. Bireyin davranışlarını, grup üyelerinin tamamının veya bir kısmının istek ve bekleyişleri doğrultusunda değiştirmesi olayına uyma davranışı adı verilmektedir. Grup içinde yer alan birey, kimi zaman bazı davranışların yanlış olduğunu bile bile grubun havasına, istek ve beklentilerine göre değiştirerek gruba uymak zorunda kalır. Sınıf içinde açığa çıkan gruplar öğretmen kontrol ve yönlendirmesinde olduğu sürece söz konusu bu baskı genellikle olumlu yönde olacaktır. Fakat gruplar yönlendirilmediğinde, doğrudan veya dolaylı olarak kontrol edilip yönetilmediğinde ise bu baskının zaman zaman olumsuz davranışlara neden olabileceği unutulmamalıdır.

Grup Bağlılığı

Grup bağlılığı, grup içindeki bireyleri bir arada tutan bizlik duygusunun ve buna etki eden diğer psikolojik süreçlerin sonucunda açığa çıkar.

Sınıfta bazı öğrenciler kendileri ile aynı zevkleri paylaşan, aynı düşünceye sahip olan, aynı amacı gerçekleştirmek isteyen kimselerle birlik olarak, güçlü bir eylem grubu oluştururlar. Grup içindeki öğrencileri birbirlerine bağlayan bağlılık duygusu, sadece grubun amaçlarını kabulden doğmaz. Bu bağlılık, bir kişinin ailesine veya vatanına karşı hissettiği bağlılığa benzeyen bir benimseme duygusunu temsil eder. Grup sarılganlığı, grup bütünlüğü adı da verilen grup bağlılığı kavramı yalnızca etkileşim hâlinde olan bir grubun bireylerini bir arada tutan "bizlik duygusunu" vurgulamadan öte, grupta ortaya çıkan diğer psikolojik süreçlere de atıfta bulunmaktadır.

Grupların takıma dönüşebilmeleri için kazanmaları gereken ön koşul özellikleri sıralayınız.

SIRA SİZDE 3

Olumlu bir grup ortamı, tesadüfler sonucu açığa çıkmaz. Olumlu bir grup ortamının sağlanması için öğretmenlerin bu konuya özen göstererek kendilerini geliştirmeleri, sınıf içindeki grupların ve bir bütün grup olarak sınıfın yukarıda sıralanan çeşitli özellikleri ile öğrenci özelliklerinin toplamı sonucu açığa çıkan sınıflarının grup dinamiklerini çözümleyerek yönetmeleri gerekir. Bu yapılabildiğinde olumsuz davranışların açığa çıkma sıklığı azalarak, sınıf yönetimi daha verimli bir biçimde gerçekleşebilecek, sınıf amaçlarına daha kolay ulaşabilecektir.

SINIFTAKİ GRUP TÜRLERİ

Gruplar, nasıl oluştuklarına, ne yaptıklarına ve hangi tip üyelere sahip olduklarına göre sınıflandırılabilirler. Sınıf içindeki grupları, yapıları ve işlevleri bakımından çeşitli kategorilere ayırmak, konunun anlaşılması açısından önemlidir. Yapıları bakımından sınıftaki grup türleri biçimsel ve biçimsel olmayan, büyük ve küçük gruplar ile üyelik ve referans grupları olarak sıralanırken, işlevleri bakımından ise ilgi ve gelişim grupları, arkadaş grupları, süreli ve düzenli gruplar olarak sınıflandırılabilirler.

Bütün dersler aynı gruplarla sürdürülemez. Ayrı dersler için ayrı gruplar oluşturulmalıdır. Gruplar, öğrencilerin özelliklerine, öğrenme konularına göre oluşturulur. Bir öğretim yılı sürmesi gerekmez. Yerine göre bireysel ya da toplu sınıf çalışmaları da yapılır. Gruplar çalışırken öğretmen de ayrı ayrı grupların çalışmalarını izler. Gerekli yardımları ve kılavuzluğu yapar.

Grup çalışmaları, öğrencileri etkin, öğrenmeyi başarılı kılan bir yöntemdir. Derslerin ve konuların özelliklerine göre her öğretim düzeyinde gruplardan yararlanılabilir. Grup çalışması, öğrencilerde, amaçlanan birçok davranış değişikliğini gerçekleştirebilir. Öncelikle, grubun üyesi oldukları, yararlı işler yaptıkları için kendilerine güven duygusu gelişir. Grup içinde öğrenciler kendini gösterme, sorumluluk yüklenme, düşünme, konuşma, dinleme, tartışma, araştırma ve eleştirme gibi yeteneklerini geliştirirler. Öğrenciler bu yöntemle öğrenme-öğretme yollarını öğrenirlerken, toplumsal davranışlar da kazanırlar.

GRUPLANDIRMADA BEŞ TEMEL BOYUT

Gruplandırmada beş temel boyut, öğrencilerin sınıf içi deneyimlerinde merkezî öneme sahiptir. Gruplandırma boyutları, öğrenme ve öğretme anlamında değişik yollardan öğrenci üzerine etkide bulunur. Uygulamada ne yazık ki bu boyutların sistematik tanımına çok dikkat edilmemekte ve bu boyutların birbirleriyle ilişkisi konusuna pek önem verilmemektedir. Oysa sınıf içinde öğrenme takımlarının oluşabilmesi için bu boyutlara önem verilmesi gerekmektedir:

Grup Büyüklüğü

Sınıfın en önemli özelliklerinden birisi, sınıf içindeki biçimsel grupların büyüklüğüdür.

Sınıf yapısının en önemli özelliklerinden birisi, sınıftaki biçimsel grupların büyüklüğüdür. Gruplama ve öğrenme ile ilgili araştırmalar ile kuramsal ve deneysel çalışmalar, Tablo 5.1'de görüldüğü gibi grubun büyüklüğü ve öğrenme arasında ilişki olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmalara göre:

- Küçük gruplarda etkileşim büyük gruplara oranla daha fazladır.
- Büyük gruplamalar, sorumluluğu grup üyelerine yaydıklarından tartışmaya katılımı engeller.

- İkili gruplamalar, uzman/acemi yaklaşımı ya da eşlerin bir araya gelmesi üzerine tasarlanmış kavramaya yönelik öğrenme çalışmalarını arttırmada sık sık kullanılır. İkili gruplandırmada birebir öğretim de söz konusu olabilir. Ortak acemi eşler, problem çözmede ve beyin fırtınasında daha etkilidirler.
- Üçlü gruplandırma özellikle problem çözme açısından ağır şekilde eleştirilir. Üçlü gruplar, üyelerinin ikisinin diğer üçüncü kişi üzerine etkisine izin verdiğinden, kişiler arası hoşnutsuzluklar gelişebilir.
- 4'lü küçük gruplandırma ile 8'li büyük gruplandırma, sınıflarda sıklıkla rastlanan grup türleridir. Küçük gruplar özellikle büyük grupların veya sınıfın çalışma konularının yardımcı görevlerini yerine getirmede etkilidir.
- Bütün sınıf gruplaması ya da geleneksel biçimsel yaklaşım, yeni bilgilerin sınıftaki tüm öğrencilere eş zamanlı iletilmesinde etkilidir. Bununla birlikte, bütün sınıf gruplandırmasının da birtakım sıkıntıları vardır. Örneğin bütün sınıf gruplamasında, sınıflarda düzen ve kontrol sağlamak, diğer gruplandırma çeşitlerine göre daha zordur.

Tablo 5.1 Grubun Büyüklüğü ve Öğrenme Arasındaki İlişki
Kaynak: *Kutnick, Blatchford & Baines, 2002.*

Grup Büyüklüğü	Öğrenme Görevi	Bilgi İlişkisi	Okul İlişkisi	Çalışma Etkileşimi
Bireysel	Alıştırma, tekrar	Eşit değil (öğretmen-öğrenci)	Sıradizinsel	Bireyselleştirilmiş
İkili Grup	Artan, yapılandırılan	Eşit (öğrenci-öğrenci)	Karşılıklı	İş birlikçi, beyin fırtınası, problem çözme
Üçlü Grup	Artan, bilgisayar ve diğer etmenlerle yapılandırılan	Eşit (öğrenci-öğrenci) öğrenci çalışması etmeni ilaveli	Karşılıklı	İş birlikçi, beyin fırtınası, problem çözme
Küçük Grup	Zengin, yapılandırılan	Eşit değil (öğrenci-öğrenci) Eşit (öğrenci-öğrenci)	Karşılıklı Karşılıklı	Yardımsever grup çalışması İş birlikçi çalışma
Büyük Grup	Artan	Eşit değil (öğretmen-öğrenci)	Sıradizinsel	Ders verme, öğretmen tartışmayı yönlendirir
Bütün Sınıf	Artan Alıştırma, tekrar	Eşit değil (öğretmen-öğrenci) Eşit değil (öğretmen-öğrenci)	Sıradizinsel Sıradizinsel	Etkileşimli ders verme Bireyselleştirilmiş

Grup Oluşumu

Grup oluşumu grubu oluşturan öğrencilerin özellikleridir. Grubun arkadaş olanlardan oluşup oluşmadığı benzer ya da farklı yetenek ve cinsiyetlerde olup olmadıkları gibi.

Grupların oluşturulmasındaki farklılıklar, grup etkileşiminde ve sınıf yönetiminde önemli bir etmendir. Öğretmenler, grup oluştururken benzer ve farklı özelikleri kullanabilirler. Yetenek temelli gruplama genellikle müfettişler tarafından önerilir. Çeşitli araştırma bulguları, eşit sayıda kız ve erkekten oluşan cinsiyete göre karışık gruplamanın, cinsiyetler arası dengeli tartışmalara ortam yarattığı için oldukça tercih edilen bir gruplandırma biçimi olduğunu ortaya koymaktadır. Arkadaşlık ilişkilerine göre gruplandırma ise öğrenmeyi olumlu yönde etkilemektedir.

SIRA SİZDE 4

Grup oluşumunun eğitimdeki önemini açıklayınız.

Öğrencilerin Öğrenme Sorumluluğu

Öğrencilerin öğrenme sorumlulukları, öğrenilecek olan kavrama bakış açıları, bilgi ve becerileri ile sınırlı değildir. Eğitim programındaki öğrenme ödevlerinin sırası ve ardışıklığı, yeni bilgi ve becerilerin tekrarlanması, bilgiyi sentezleme ve uygulama durumlarıyla da yakından ilişkilidir. Yeni ders veya görevler söz konusu olduğunda, Tablo 1'deki gibi farklı grup büyüklükleri ve kompozisyonları işe koşulabilir. Ders konuları ve öğrencinin yerine getirmesi gereken görevler farklılaşmasına karşın, süregelen veya alışılagelmiş büyüklükte ve yapıdaki gruplamayı tercih eden öğretmenler, üstlenilen işin etkinliğini engelleyerek, eğitsel amaçlara ulaşmayı güçleştirebilirler.

Öğrenci-Öğrenci ve Öğrenci-Öğretmen Etkileşimi

Gruplandırmanın doğasında olan bir diğer boyut, öğrencilerin grup ile etkileşimidir. Grup çalışmasının temel amaçları arasında grup içindeki öğrencilerin birbiriyle etkileşime geçerek birbirlerini desteklemesi, değişik seviyede yardımlaşma ve iş birliğinde bulunmaları yer alır. Grup çalışmalarında öğrenmenin etkili olması için, öğretmenin grup içinde etkileşimi düzenlemesi gerekmektedir. Öğretmenler ayrıca, grupların belirlenen görevleri öğretmenin varlığıyla mı yoksa kendi kendilerine mi üstlendiklerini de gözlemelidirler. Bu yolla öğretmenler, zaman içinde grupların gittikçe daha bağımsız çalışabilmelerine yardımcı olmalıdırlar.

Sınıfta Öğretmenin Varlığı

Gruplandırmada bir diğer önemli boyut da, sınıftaki öğretmen varlığı ile ilgilidir. Öncelikle, sınıftaki grup sayısı arttıkça, öğretmenlerin bu gruplara ayırdıkları zaman doğal olarak azalmaktadır. Öğretmenler, sınıflarındaki öğrencilerin nicelik ve niteliklerini göz önünde bulundurarak, ideal grup sayılarını ve onlara ayıracakları zamanı, gruplandırmadan önce belirleyebilmelidir. Öğretmenlerin etkili bir eğitimi gerçekleştirebilmeleri için, öğrenci grupları çalışırken araya girmeye gerek olup olmadığına, ne tip grup çalışmasına gereksinimleri olduğuna, bunların büyüklükleri ile oluşumlarına yönelik karar vermeleri gerekmektedir.

LİDER OLARAK ÖĞRETMEN

Öğretmenler bir okul gününde pek çok rolü yerine getirebilmelidirler: Yönetici, güdüleyici, öğretici, grup lideri, değerlendirici vb. Bu rollerin içinde belki de en önemlisi sınıfına liderlik edebilmektir.

Eğitimsel "reform ve yeniden yapılanma" çalışmaları **liderliği** anahtar bir değişken olarak tanımlar. Artan bir biçimde okul müdürlerinden öğretmenler tarafından sergilenen liderliğe doğru daha geniş katılıma önem verme yönünde bir değişim gerçekleşmektedir. Öğretmenler yeni rolleri almaya zorlandıkları için, öğretmen liderliğinin doğasını daha iyi anlamak önemlidir. Öğretmen liderliği okullarda daha fazla profesyonelleşmeyi, daha fazla öğretmen liderliğini ve iş birliğini çağrıştıran reform hareketleri ile ilişkilendirilir.

Eğitimsel reform ve yeniden yapılanma çalışmaları liderliği anahtar bir değişken olarak tanımlar.

Öğretmen görevi gereği sınıfın yöneticisi olduğundan, öğrenciler üzerinde yasal gücü vardır. Ancak öğretmenin yönetici olması, lider de olmasını sağlayamaz. Öğretmen iyi bir yönetici olduğu hâlde bir lider olamayabilir. Liderin grup üzerinde kendisine yasal olarak verilen gücün üstünde bir etkisi vardır. Öğretmenin sınıfta yönetici olmasının yanı sıra lider de olabilmesi için öğrenciler tarafından lider olarak algılanması ve benimsenmesi gerekir. Çünkü liderlik rolü öğretmenin başlı-

ca tamamlayıcı rolüdür. Lider olarak öğretmen her bir ders saatini kargaşadan uzak, düzgün ve etkili olarak veya derste nasıl ilerlenileceğine yönelik daha üst pozisyondaki kişilerin kararlarına gereksinim duymadan sürdürmekle yükümlüdür. Bu rolünde öğretmen, bir grup olarak tüm sınıfı, bu grubu oluşturan daha küçük çeşitli alt grupları ve bireyleri belirli amaçlara dönük, etkili olarak çalıştırabilmelidir. Bu amacı gerçekleştirmek için sınıftaki öğrencilerin hareketleri başta olmak üzere, araç-gereçlerin, zamanın vb. kullanımının yönetimi gereklidir. Ders saati içinde öğrenciler kargaşa içinde birlikte konuşmaya veya araç-gereçleri kullanmaya başlarsa, dersi işlemek olası olmayacaktır. Öğretmenlerin kararlı liderliği olmadan, planlar bile etkisiz kalır ve eğitsel amaçlara ulaşmak olası değildir.

Deneyimli öğretmenlerin çoğu, yeni bir sınıfta bir öğretmenin ilk başlardaki ilişkilerinde liderlik etkisini oluşturup oluşturamamalarının çok önemli olduğunu ifade etmektedirler. Etkili liderlik özellikle ilk başlarda önemlidir. Liderlik özelliğine sahip öğretmenler, öğrenci davranışlarının sınıfa uygun olmasını sağlamak için onlara hızla sınıfın vizyonu ile değer ve normlarını öğretme gereksinimi duyarlar. Bunu gerçekleştirdiklerinde, eğitsel gelişmeler düzgün bir şekilde ilerlemeye başlayacaktır.

Liderlik, haklar kadar sorumlulukları da içerir.

Lider öğretmen olabilmenin ön koşullarından biri de öğrencilerin güvenini kazanabilmektir. Lider olarak bir öğretmenin güvenilirliği, pozisyonuyla ilgili olan hak ve sorumlulukları nasıl ele aldığıyla çok yakından ilgilidir. Liderlik rolü, haklar kadar sorumlulukları da içerir. Liderlik yalnızca konum değil, aynı zamanda karakter sorunudur.

Lider ve Yönetici Olarak Öğretmen

Liderlik ve yönetim arasındaki farklara yönelik pek çok görüş söz konusudur. Bazı kişiler, yönetimin insanların durağan şartlar altında, liderliğin ise insanların değişen durumlar karşısında yaptığı şeyler olduğunu ileri sürer. Bir başka görüşe göre, yönetme karışıklıkla, liderlik değişimle başa çıkmadır. Dolayısıyla, daha fazla değişim daha fazla liderlik gerektirir. Bazılarıysa iki unsur arasında ayrım yapar: "Nesneleri yönetir, insanlara liderlik edersin." Başka bir görüş de yönetmenin ve liderliğin ayrılamaz parçalar olduğunu savunarak "etkili yönetici ve liderlerin hemen hemen aynı şeyleri yaptıklarını" ileri sürer.

Öğretmenlik kimi zaman var olan durumu korumak, sürdürmek iken, kimi zaman -hatta çoğu zaman- değişimle başa çıkmaktır. Çünkü öğrencilerin daha önce öğrendikleri bilgileri, becerileri öğretmenin hatırlatarak, tekrar ederek çağırması gerekir. Fakat sınıftaki tüm eğitsel eylemler bundan oluşmaz. Birtakım yeni ders veya ünite amaçları, öğrencilerin değişimini zorunlu kılar. Yeni amaçlar yeni davranışları; yeni davranışlar değişimi beraberinde getirir. Öğrenciler sahip oldukları bilgilerden hareketle onların üzerlerine yenilerini koymakla; öğretmenler de bu süreçte onlara liderlik etmekle yükümlüdürler.

Liderlik ve yönetim kavramları birbirini kapsayan kavramlar olmakla birlikte, ikisi farklı yönetsel işlevlerdir.

Görüldüğü gibi liderlik ve yönetim kavramları birbiriyle ilişkili, birbirini kapsayan kavramlardır. Liderlik bir şemsiye iken yönetim onun bir parçasıdır. Etkili liderliğin, etkili yönetim becerilerine sahip olduğu dayanağından yola çıkılarak, etkili liderlikle yönetimin ayrılmaz bir bütünün iki yarısı olduğu noktasına ulaşılabilir. Lider öğretmenler de bunu gerçekleştirebilen öğretmenler arasından çıkabilir.

Bir Lider Gibi Davranmak

Etkili liderlik, tüm sınıfın öğretmenin otoritesini kabul etmesine veya tanımasına bağlıdır. Bu kabul olmadan, sınıftaki öğrenciler öğretmenin liderlik konumunu çok çeşitli yollar aracılığıyla sorgulayacaklar veya görmezden geleceklerdir. Böyle bir

durumda en azından ya dersin düzeni bozulacak veya öğretmen ile öğrenciler karşı karşıya gelecektir. Çoğu öğrenci ve özellikle bazı stajyer öğretmenler bu duruma şahit olmuşlardır. Bu ve benzeri istenmeyen durumlarda öğretmenlerin otoriteyi kurma çabaları ne yazık ki bazen onların üretken olmayan davranışlarda bulunmalarına neden olabilir.

Öğretmen liderliğini göstermelidir. Lider gibi davranmak için temel birtakım davranışların sergilenmesi; bir başka ifadeyle, bu davranışların kişilik özellikleri hâline getirilmesi gerekir. Her sınıf farklı özelliklere ve düzeye sahip olduğundan, liderlik davranışlarının tam bir listesini vermek olası değildir. Sınıfta bir lider olabilmek için sergilenmesi gereken ön koşul davranışlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Öğrencilere güven vermek, onları güdüleyebilmek, vizyon sahibi olmak, sürece meydan okumak, uzman olmak, model olmak ve etkili iletişimde bulunmak.

Ne çok otoriter davranışlar ne de her şeyi öğrencilerine bırakmış tarz, öğretmene sınıfın liderliğini sağlayabilir.

Güven Vermek

Liderin en temel özelliği, izleyenlerine güven verebilmesidir. İnsanlar onlara güvenirler çünkü onlar inandıkları değerler doğrultusunda davranarak, belirledikleri amaçlara ulaşırlar. Dolayısıyla liderler değer, söz ve eylemleriyle tutarlı insanlardır.

Liderin en temel özelliği, izleyenlerine güven vermesidir.

Tüm insanlar gibi öğrenciler de sınıfta güvende olmayı isterler. Bunu gerçekleştirecek olan kişi de sınıfta öğretmenden başkası değildir. Öğretmen güven verme duygusunu sınıf içinde yaygınlaştıramadıkça lider de olamaz, etkili bir öğretimi de gerçekleştiremez. Bu nedenle, güvenin oluşturulduğu sınıf ortamlarında eğitim-öğretim süreçleri, güvenin tesis edilip oluşturulamadığı sınıf ortamlarına oranla çok daha etkilidir.

Güdülemek

Etkili liderler güdüleme ilkelerini bilir ve uygularlar. Lider öğretmenler, öğrencilerin güdüleyici bulduğu çevreleri ve ortamları yaratabilen öğretmenler olup, öğrencileri öğrenme-öğretme sürecine kolaylıkla katabilirler. En etkili öğretmenlerin bile yapamayacağı şey, öğrencileri öğrenmeye zorlamaktır. Çünkü öğrenme eylemi, bizzat öğrencinin kendisi tarafından gerçekleştirilebilecek bir eylemdir. Öğrenci istemedikçe veya buna güdülenmedikçe, öğrenmesi olası değildir.

Öğrenci katkılarının öğretmen tarafından farkına varılması, öğrencileri, iyi şeyler yapmaya devam etmeleri konusunda güdüleyen en önemli ögelerden biridir. Lider öğretmenler, öğrenci çabalarının farkına varılması, tanınması ve değer verilmesinin, temel gereksinimler kadar önemli olduğunu bilirler. Öğretmenler tarafından öğrencilere verilecek sözel övgüler, en kolay güdüleme araçlarıdır; ama belki de en fazla gözden kaçanlardır. Akranlarının, aile veya diğer öğretmenlerin yanında öğrenciyi takdir etmek, öğrencide "daha iyisini yapma" duygusunu kuvvetlendirir.

Vizyon Sahibi Olmak

Lider öğretmenler geleceğe yönelik bir ideale ulaşmayı amaçlayarak, sınıflarının gelecekte ne olabileceği konusunda güçlü bir imaja sahip kişilerdir. Öğretmenlerin bunu gerçekleştirebilmeleri için iyimserliklerini koruyarak, öğrencilerin entelektüel olarak ilerleyebileceklerine inanmaları ve bu yolda çaba göstermeleri gerekir. Öğretmenler geniş bir vizyon ve yeni fikirlerle, öğrencilerin çabalarını olumlu tarafa yönlendirerek onlara yardım edebilirler. Lider öğretmenler, öğrencilerinin kendi değerlerini ve değişim yeteneklerini bulmalarına yardım etmek için, onları

kendilerinin keşfettikleri bir yolculuğa çıkararak, öğrencilerinin bireysel yeteneklerinin geliştirilmesine önemli katkılar getirirler. Bu yolculuk sınıfta başlayıp, onların yaşamlarını sürekli olarak etkileyecek bir yolculuktur. Lider öğretmenlerin bulunduğu okullarda öğrenciler olayların arkasından sürüklenmekten kurtularak, hep bir adım önde olmanın avantajını elde ederler.

Sürece Meydan Okumak

Lider öğretmenler, sınıflarını geliştirmek için yenilikçi yollar ararlar. Böyle yaparak "risk alırlar ve deneyim sahibi olurlar". Başarısızlık, yanlış yapma vb. korkular, hiçbir zaman değişik ve farklı şeyler denemeye engel olmamalıdır. Gerekli önlemleri aldıktan sonra öğretmenin gerektiğinde, eğitimsel hedeflere uygun, öğrenci başarısını artıracak riskli kararları alabilmesi beklenir.

Öğretmen ve öğrenciler kendilerini güncellemek, gözden geçirip düzeltmek, yenilemek için "yenilikçi olmaya, daha geniş bakış açılarına sahip olmaya" gereksinim duyarlar. Eğitim kelimesi genel anlamıyla "bilgisizliğe önderlik etmek" anlamındadır. Bu yüzden kendi bilgi ve beceri tabanına sürekli eklemeler yapmak, lider öğretmenlerin zorunlulukları arasındadır.

Uzman Olmak

Başarılı liderlerin en temel özelliklerinden birisi de yüklendikleri görevleri iyi yapmalarıdır. Öğrenciler, öğretmenlerinin ne yaptığını ve ne yapmak istediğini bilirler ve buna öğretmenlerinin yeterliliklerinden dolayı inanırlarsa, onları daha büyük bir hevesle izlerler. Öğretmen liderler, alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür alanlarındaki yeterliliklerini göstererek, vizyonlarını çevreleriyle ve öğrencileriyle daha yüksek düzeyde paylaşırlar. Bu paylaşım sınıf düzeyinde yaygın bir biçimde paylaşılmaya başladıkça, başarı da artmaya başlar.

Öğretmen liderler mesleklerinde uzman kişiler olduklarından, sınıflardaki öğrencilerin öğrenme deneyimlerinde diğer sınıflara oranla önemli bir farklılaşma sağlarlar.

Model Olmak

Liderler, insanlara nasıl davranmaları gerektiğine ve izlemeleri gereken amaçlara yönelik ilkeler ortaya koyarlar. Onlar mükemmelliğe erişmek için standartları belirleyerek, diğerlerinin izlemesi için örnek davranışları gerçekleştirirler.

Öğretmenler, öğrencilerin ve toplumun rol modelleridir.

Öğretmenler lider olsun veya olmasın, model olmaya aday kişilerdir. Model olmaya aday kişilerle zamanlarının büyük bir bölümünü geçiren çocuklar, onların davranışlarına öykünürler. Bir dizi özelliğe sahip öğretmen, davranışlarını kopya edeceği bir model olarak çocuğu etkiler. Öğrencinin bakış açısından daha yüksek bir statüye, okul ve sınıftaki olaylar üstünde daha büyük bir güç ile etkiye sahip olduğundan, öğretmenin davranışları çoğu zaman öğrenciler tarafından taklit edilir.

ÖRNEK

Öğretmenin masasını derli toplu tutması, tahtaya veya öğrencilerin defterlerine düzenli bir şekilde yazması vb. çocukların bu davranışları benimseyerek derli toplu olmalarını, düzenli yazmalarını vb. sağlayacaktır. Sınıfta bağırmadan daha çok normal bir tonla konuşmayla, olumsuzdan daha çok olumlu ifadelere yer vermeyle öğretmen, öğrenciler için bu ve benzeri davranışların bir modelini sağlar.

Etkili İletişim

Lider aldığı kararları inandırıcı ve tatmin edici biçimde açıklamak, savunmak ve kabul ettirmek durumundadır. Bunları yapabilmek için liderin çevresiyle etkili iletişimde bulunması zorunludur.

Eğitim, bir etkileşim sürecidir; etkileşimin aracıysa iletişimdir. Bu yüzden okullarda ve özellikle sınıflarda iletişim yapı ve süreçleri hem sınıf yönetimi hem de eğitim-öğretim için temel gerekliliktir. Okul ve onu oluşturan sınıflarda insan ilişkileri ile buna bağlı olarak iletişim süreçlerinin önemi, malzeme ve ürünü insan olduğu için daha da artmaktadır.

Etkili bir sınıf yönetimi sağlayabilmek için lider öğretmenin öncelikle öğrencileri ile etkili bir iletişim kurması ön koşuldur. Öğretmenlerin etkili iletişim becerilerini sınıflarında yaşama geçirebilmeleri için rollerini ve bu rollere kaynaklık eden inançlarını çözümlemeleri gerekir. Öğretmen-öğrenci arasındaki etkili bir iletişimin temelini oluşturan inançların başında koşulsuz kabul ve saygı, içtenlik ve açıklık ile empatik anlayış gelmektedir.

Lider öğretmenin temel özelliklerini sıralayınız.

SIRA SİZDE 5

Liderliğin veya lider öğretmenliğin tam bir reçetesini vermek olası olmamakla birlikte, belli başlı özellikleri şu şekilde sınıflanabilir: Öğretmen liderliği, temel olarak okullarda yüksek kalitede öğrenme ve öğretimin geliştirilmesiyle ilgilidir. Öğretmen liderliği özünde, öğrenmeyi geliştirme üstüne bir odağa sahiptir ve profesyonel iş birliği, gelişme ve büyüme prensipleri üzerine dayanan bir liderlik biçimidir. Sınıftaki öğretmenin liderliği biçimsel bir rol, sorumluluk veya görev dizisinden daha çok, öğretmenlerin güçlendirilerek öğretme ve öğrenme kalitesi üzerine doğrudan etkileri olan gelişme çalışmalarına aracılık ettiği bir biçim olarak özetlenebilir.

Özet

Grup gereksinimini açıklayabilmek

İnsanoğlu geçmişten geleceğe birtakım yeterlilikleri yanında, aynı zamanda sınırlılıkları da olan bir varlıktır. Sahip olduğu bu sınırlılıklarından dolayı, en başta yaşamsal gereksinimleri olmak üzere, tüm gereksinimlerini kendi kişisel çabalarıyla karşılaması mümkün değildir. Sınırlılıklarının üstesinden gelebilmek için, yeterlilikleri arasında yer alan "iş birliğinde bulunabilme" özelliğini kullanarak, diğer insanlarla belirli amaçlar için bir araya gelmek durumunda kalır. Belirli amaçlar çerçevesinde bir araya gelme gereksinimi duyan insanların oluşturduğu yapıya da "grup" adı verilir.

Grup kavramını tanımlayabilmek

Grup, belirli bir amaç veya amaçlarla bir araya gelmiş en az iki kişiden oluşan bir topluluktur. Kişi sayısı olarak üst sınırı yoktur. Bu topluluğun temel özellikleri arasında birbirlerinin varlığından haberdar olmaları, birbirleriyle etkileşimde bulunmaları ve kendilerini bir grup olarak algılamaları gerekmektedir. Belirli amaçlar etrafında grupların bir araya gelmesi ile örgütler oluşmaktadır.

Grupların temel özelliklerini özetleyebilmek

Gruplar, amaçları gibi farklı birtakım özelikleri yanında, bilinçli veya bilinçsiz bir biçimde oluşan ortak birtakım temel özelliklere de sahiptir. Bunların başında "grup değerleri ve normları" gelir. Değerler, grup üyelerinin diğerlerinin eylemlerini yargılaması sonucu ortaya çıkan varsayımlar iken; normlar, paylaşılması beklenen davranışlardır. "Grup vizyonu" bir diğer temel özelliktir. Vizyon, geleceğe yönelik hedefler olup, grubun ulaşmak istediği noktanın bir tasviridir. "Gruplardaki rol ve statüler" de grupların temel özellikler arasında yer alır. Rol, gruptaki kişilerin göstermesi beklenen davranış örüntüsü iken statü, grup içindeki bireylerin kazandığı saygınlık ölçüsüdür. "Grup baskısı ve bireyin gruba uyma davranışı" bir diğer temel özelliktir. Grupta oluşan değer ve normlar ile rol ve statüler sonucu, grupta yer alan bireylerin davranış ve düşünceleri üzerine baskı yapmasına "grup baskısı" adı verilirken; bireyin davranışlarını, grup üyelerinin istek ve bekleyişleri doğrultusunda değiştirmesi olayına "uyma" adı verilmektedir. Grupların temel özellikleri arasında yer alan önemli bir temel özellikte "grup bağlılığı"dır. Grup bağlılığı, etkileşim hâlinde olan bir grubun bireylerini bir arada tutan "bizlik duygusu"nu ortaya çıkaran psikolojik süreçler olarak tanımlanabilir.

Gruplandırmadaki temel boyutları açıklayabilmek

Gruplandırmada, öğrencilerin sınıf içi deneyimlerinde merkezî öneme sahip beş temel boyut vardır: Bunlardan ilki "grup büyüklüğü"dür. Öğretmenin öğrenme görevine göre farklı grup büyüklüklerini kullanabilmesi daha işlevseldir. Gruplandırmada "grup kompozisyonu" bir diğer temel boyuttur. Grupların benzer ya da farklı yetenek ile cinsiyetlerden oluşup oluşmadığı grup etkileşiminde önemli bir faktördür. Öğretmenler, öğrenme görevlerine göre grup oluştururken benzer ve farklı özellikleri yerine göre kullanabilmelidir. "Görevler ve eğitim programı", gruplandırmadaki temel boyutlardan diğeridir. Öğrencilerin öğrenme görevleri, öğrenilecek olan kavrama veya konuya bakış açıları, bilgi ve becerileri yanında, eğitim programının çeşitli özelliklerine de bağlıdır. Öğrencilerin öğrenme görevleri ile eğitim programı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Gruplandırmada bir diğer boyut "öğrenci-öğrenci ve öğrenci-öğretmen etkileşimi"dir. Grup çalışmalarında öğrenmenin etkili olması için, öğretmenin grup içinde etkileşimi koordine etmesi gerekmektedir. Bu yolla öğretmenler, zaman içinde grupların gittikçe daha bağımsız çalışabilmelerine yardımcı olmalıdırlar. Grup çalışmasının temel boyutlarından sonuncusu ise "sınıftaki öğretmen varlığı" ile ilgilidir. Öğretmenler, öğrencilerin nicelik ve niteliklerini göz önünde bulundurarak, ideal grup sayılarını ve onlara ayıracakları zamanı gruplandırmadan önce belirleyebilmelidir. Öğretmenlerin etkili bir eğitimi gerçekleştirebilmeleri için, öğrenci grupları çalışırken araya girmeye gerek olup olmadığına, ne tip grup çalışmasına gereksinimleri olduğuna vb. yönelik karar vermeleri gerekmektedir.

Lider olarak öğretmeni tanımlayabilmek

Lider olarak öğretmen her bir ders saatini kargaşadan uzak, düzgün ve etkili olarak veya derste nasıl ilerlenileceğine yönelik daha üst pozisyondaki kişilerin kararlarına gereksinim duymadan sürdürmekle yükümlüdür. Bu rolünde öğretmen, bir grup olarak tüm sınıfı, bu grubu oluşturan daha küçük çeşitli alt grupları ve bireyleri belirli amaçlara dönük, etkili olarak çalıştırabilmelidir. Bu amacı gerçekleştirmek için sınıftaki öğrencilerin hareketleri başta olmak üzere, araç-gereçlerin, zamanın vb. kullanımının yönetimini gerçekleştirmelidir.

Lider ile yönetici arasındaki farkı açıklayabilmek

Yönetici karışıklıkla, lider ise değişimle baş edebilme ile ilgilidir. Dolayısıyla, daha fazla değişim daha fazla liderlik gerektirir. Öğretmen prosedürle ilgili işlemlerini yerine getirirken bir yönetici, eğitim-öğretim aracılığıyla öğrencileri bir düzeyden başka bir düzeye getirdiği için lider özelliği sergileyebilmelidir.

Lider öğretmenin özelliklerini sıralayabilmek

Liderlik davranışlarının tam bir listesini vermek mümkün değildir. Sınıfta bir lider olabilmek için sergilenmesi gereken ön koşul özellikleri şöyle sıralanabilir: Öğrencilere güven vermek, onları motive edebilmek, vizyon sahibi olmak, sürece meydan okumak, uzman olmak, model olmak ve etkili iletişimde bulunmak temel özellikler olarak sıralanabilir.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi öğretmenlerin öğrencileri ile etkili iletişim kurmalarını sağlamaya yardımcı olabilecek belli başlı ilkeler arasında **yer almaz?**

a. İşbirliğini yüreklendirmek
b. Duyguları kabul etmek
c. Duyguları yansıtmak
d. Övgüyü dikkatli kullanmak
e. Yargılayıcı mesajlar kullanmak

2. Aşağıdakilerden hangisi grup üyesi insanlar arasında bulunması gerekenlerden biri **değildir?**

a. Ortak amaçlar
b. Ortak beklentiler
c. Birbirlerinin varlığından haberdar olmak
d. Kendilerini grup olarak algılamaları
e. Etkileşim

3. Aşağıdakilerden hangisi sınıflardaki grup türleri arasında **yer almaz?**

a. Biçimsel grup
b. Biçimsel olmayan grup
c. Hobi grubu
d. İlgi grubu
e. Referans grubu

4. Aşağıdakilerden hangisi **en temel** toplumsal gruptur?

a. Arkadaş grubu
b. Aile grubu
c. Sınıf grubu
d. Akraba grubu
e. Dost grubu

5. Sorumluluğu grup üyelerine yaydıklarından tartışmaya katılımı engelleyen grup türü aşağıdakilerden hangisidir?

a. Süreli gruplar
b. Küçük gruplar
c. Düzenli gruplar
d. Büyük gruplar
e. Biçimsel gruplar

6. Bir "takım" olabilmek için öncelikle aşağıdakilerden hangisinin gerçekleştirilmesi gerekir?

a. Yığın
b. Kategori
c. Grup
d. Örgüt
e. Sınıf

7. Aşağıdakilerden hangisi bir gruba girmekle **kazanılamayacak** özelliklerden biridir?

a. Etnik köken
b. Güç
c. Prestij
d. Statü
e. Saygınlık

8. Grubun arkadaş olanlardan, benzer veya farklı yetenekler ile cinsiyetlerden oluşup-oluşmadığı aşağıdakilerden hangisi ile ilgilidir?

a. Grup oluşumu
b. Grup sarılganlığı
c. Grup büyüklüğü
d. Grup bağlılığı
e. Grup vizyonu

9. Aşağıdakilerden hangisi öğretmenin liderlik özelliği ile yakından ilgilidir?

a. Yoklama alması
b. Derse hazırlıklı girmesi
c. Eğitim-öğretim etkinliklerini yürütme biçimi
d. Materyal hazırlaması
e. Plan-program etkinlikleri yürütme biçimi

10. Grup gereksinimi **öncelikle** insanoğlunun hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır?

a. Yeterliliklerden
b. Toplumsal özelliklerinden
c. Bireysel özelliklerinden
d. Sınırlılıklarından
e. Zeki bir varlık olmasından

Yaşamın İçinden

Öğretmen Sandalyesinde Ters Otururak Sınıfı Yöneten Öğretmen

Lisedeki kimya öğretmenini hiç unutamadı. Öğretmen, derse girdikten sonra sınıf düzenindeki düzensizlik devam ederdi. Sınıfta, o öğretmenin dersinde gürültü hiç eksik olmazdı. Öğretmen, bu durum karşısında öğretmen sandalyesini ters çevirip, öğrencilere sırtını döner ve öylece otururdu. Öğrenciler, öğretmenin sandalyesinde, bazen ağladığını, bazen de sinirlendiğini hissederdi. Onunla konuşmaya kalksalar, onları tersler, azarlardı. Öğrenciler de onun sırtını dönüp oturmasını fırsat bilip, kendi aralarındaki konuşmalarına kaldıkları yerden devam ederdiler. Öğretmen, ders zili çaldığında da sinirli bir biçimde kalkar, öğrencilere hiçbir şey söylemeden sınıfı terk ederdi.

Bu olayda, tipik bir sınıf yönetimi beceriksizliği örneği var. Sandalyesinde ters oturarak sınıf yönetmeye çalışan bir öğretmen, sınıf yönetimde liderlik yapamaz. Çünkü liderlik ve sınıf yönetimi için öncelikle iletişim gereklidir. İleşitim de yüzyüze olmalıdır. Yüzünüzü döndüğünüz hedef kitlenize, "siz önemli değilsiniz, siz beni ilgilendirmiyorsunuz" mesajı vermiş olursunuz. Bu durumda da herkes kendi arasında konuşacak, sizinle ilgilenilmemiş olacaktır. Çünkü öğrenci kendi arasında konuşarak, bir varolma durumu sergilemeye çalışmaktadır.

Ben olsaydım, önce sandalyede oturmazdım; çünkü öğretmen sınıfın her yerinde olmalıdır ki, etkili bir sınıf yönetimi ortaya koyabilsin. Gürültü, iletişimin olmadığı yerde olur. Eğer ben sınıfla göz göze gelir, onlara önemli oldukları mesajını verirsem, onlar da benimle iletişim kurma gereği duyacaklar demektir. Bu olayda da öğretmenin kendisi sınıf yönetiminin etkisizleşmesinin kaynağı olarak durmaktadır. Önemli olan benim sınıfa hakimiyetimi sağlayacak etkili bir ilişki ve iletişim biçimi ortaya koymamdır.

Siz olsaydınız ne yapardınız ?

Kaynak: Okutan, Mehmet. Sınıf Yönetiminde Örnek Olaylar. Ankara: Öğreti, Pegem A Yayıncılık, Kasım 2004, s.55.

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. e	Yanıtınız yanlış ise "Bir Lider Gibi Davranmak" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. b	Yanıtınız yanlış ise "Grup Kavramı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise "Grup Kavramı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. b	Yanıtınız yanlış ise "Grup Gereksinimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. d	Yanıtınız yanlış ise "Gruplandırmada Beş Temel Boyut" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. c	Yanıtınız yanlış ise "Grupların Temel Özellikleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. a	Yanıtınız yanlış ise "Grup Gereksinimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. a	Yanıtınız yanlış ise "Gruplandırmada Beş Temel Boyut" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. c	Yanıtınız yanlış ise "Lider ve Yönetici Olarak Öğretmen" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. d	Yanıtınız yanlış ise "Grup Gereksinimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Gruplar, bireylerin tek başına ulaşamayacağı amaçları bireylere kazandırırken, örgütler de gruplara onların tek başına ulaşamayacağı amaçları kazandırır. Gruplar bireylerden, örgütler gruplardan oluşan yapılardır. Görüldüğü gibi birey-grup-örgüt arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur.

Sıra Sizde 2

Grubu kalabalıktan ayıran özellikler şöyle sıralanabilir:

- Ortak bir amaç,
- Grup üyelerinin etkileşimi,
- Grup üyelerinin birbirlerinin varlığından haberdar olmaları,
- Grup üyelerinin kendilerini bir grup olarak algılamasıdır.

Sıra Sizde 3

Grupların takıma dönüşebilmeleri için kazanmaları gereken ön koşul özellikler şöyle sıralanabilir:

- Grup değerleri ve normları
- Grup vizyonu
- Gruplardaki rol ve statüler
- Grup baskısı ve bireyin gruba uyma davranışı
- Grup bağlılığı

Sıra Sizde 4

Öğretmenler, grup oluştururken benzer ve farklı özelikleri kullanabilmelidir. Gruplandırmada benzer veya farklı özellikler yerinde kullanılmadığında eğitim-öğretimi etkisizleştirerek, istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir. Yerinde kullanıldığında ise eğitim-öğretimi daha verimli bir duruma getirerek, sınıf yönetimini kolaylaştırıcı bir rol oynar. Dolayısıyla amaca göre gruplandırmanın, öğrencilerin benzer veya farklı özelliklerine göre yapılması, grup etkileşiminde ve sınıf yönetiminde önemli bir faktördür.

Sıra Sizde 5

Lider öğretmenin temel özellikleri ise şöyle sıralanabilir:

- Güven vermek,
- Motive etmek,
- Vizyon sahibi olmak,
- Sürece meydan okunmak,
- Uzman olmak,
- Model olmak,
- Etkili iletişim.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Akdeniz, Sabri. **Eğitim Sosyolojisi.** Üçüncü Basım. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1994.

Aktan, Coşkun Can. **Toplumsal Dönüşüm ve Türkiye.** İstanbul : Milliyet Yayınları, 1999.

Anderson, Kirk D."Teh Nature of Teacher Leadership in Schools as Reciprocal Influences Between Teacher Leaders and Principals", School Effectiveness and School Improvement. Vol.15, No.1, pp.97-113, 2004.

Balcı, Ali. **Örgütsel Sosyalleşme: Kuram, Strateji ve Taktikler.** Ankara: PEGEM A Yayıncılık, 2000.

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi.** Geliştirilmiş 11. Basım. Ankara: Anı Yayıncılık, Ocak 2004.

Başaran, İbrahim Ethem. **Türkiye Eğitim Sistemi.** Üçüncü Basım. Ankara: Yargı Matbaası, 1996.

————-. **Eğitim Yönetimi.** Dördüncü Basım. Ankara: Feryal Matbaası, 2000.

Bayrak, Coşkun ve Bahadır Erişti. "Sınıfta Grup Etkileşimi", **Sınıf Yönetimi.** Ed.: Zeki Kaya. 6. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006.

Berne, Eric. **The Structure and Dynamics of Organizations and Groups.** Fourth Printing. Toronto: Random House, 1979.

Blanchard, Ken ve Michael O'Connor. **Değerlerle Yönetim.** Çeviri: Kader Ay. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 1998.

Bull, L. Shirly and Jonathan E. Solity. **Classroom Management: Principles to Practice.** London: Routledge, 1996.

Can, Niyazi. "Sınıfta bir Lider Olarak Öğretmen", **Sınıf Yönetimi.** 2. Baskı. Editörler: Mehmet Şişman, Selahattin Turan. Ankara: Öğreti, Pegem A Yayınları, 2004.

————-. "Öğretmen Liderliğinin Geliştirilmesinde Müdürün Rol ve Stratejileri", Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:21, ss.349-363, 2006/2.

Casson, Herbert N. **İnsan Yönetme Sanatı.** İstanbul: Hayat Yayınları: 1, Kişisel Gelişim Yönetim Dizisi: 1, 1997.

Cole-Henderson, Beverly. "Organizational Characteristic of Schools That Successfully Serve Low-Income Urban African American Students," **Elementary Students.** 5-1: 77, 2000.

Cranston, Neil C. "Teacher as Leaders: A Critical Agenda for The New Millennium", **Asia-Pasific Journal of Teacher Education.** Vol.:28, No:2, 2000.

Çelik, Vehbi. **Eğitimsel Liderlik.** Ankara: PEGEM, 1999.

Çelikkaya, Hasan. **Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi.** İkinci Basım. İstanbul: Alfa BasımYayım Dağıtım, 1998.

Çeliköz, Nadir. "Bir Meslek Olarak Öğretmenlik", **Eğitim Bilimine Giriş.** Ed.: Çağatay Özdemir. Anakara: Ekinoks Eğitim ve Danışmanlık, 2006.

Drucker, Peter F. **Gelecek İçin Yönetim.** İkinci Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1994.

Ercan, Ahmet Rahmi. **Etkin Öğrenme Sürecinde Öğretmen ve Yöntemler.** Ankara: Başak Matbaacılık, 2002.

Erden, Münire. **Sınıf Yönetimi.** İstanbul: Aklın Yayınevi, 2001.

Eren, Erol. **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.** Beşinci Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998.

Erdoğan, İrfan. **Eğitimde Değişim Yönetimi.** Ankara: PEGEM A Yayıncılık, 2002.

Evans, Glenda Campbell. **School-Based Management and School Effectivenes.** Ed.: Clive Dimmock. London: Routledge, 1993.

George, Jeniffer M. and Gareth R. Jones. **Understanding and Managing Organizational Behavior.** Second Edition. New York: Addison Wesley Publishing Company, Inc., 1999.

Gözütok, Dilek. Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Ekinoks Eğitim ve Danışmanlık, 2006.

Gürşimşek, Işık. "Etkin Sınıf Yönetimi İçin Etkili İletişim Becerileri", **Eğitim ve Bilim.** Ankara: Cilt:23, Sayı: 112, Nisan, 1999.

Hammer, Michael, ve James Champy. Değişim Mühendisliği: İş İdaresinde Devrim İçin Bir Manifesto. İkinci Basım. Çeviren: Sinem Gül. İstanbul: Sabah Kitapları, Gençlik Yayınları A.Ş., 1994.

Harris, Alma and Daniel Muijs. "Teacher Leadership and School Improvment," Education Review. Vol.:16, No:2. June 2003.

Hicks, Herbart G., C. Ray Gullet. **Organizasyonlar: Teori ve Davranış.** Çeviren: Besim Baykal. İstanbul: İ.İ.T.İ.A. İşletme Bilimleri Enstitüsü Yayınları No:1, 1981.

Hogg, Michael. **Grupta Bütünleşme.** Çeviren: Aliye Mavili Aktaş. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1997.

Hughes, Larry W. **The Principal As Leader. Second Edition.** New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1999.

Jensen, Rita A. and Therese J.Kiley. **Teaching, Leading and Learning.** Boston: Houghton Mifflin Company, 2000.

Karlöf, Bengt. **Çağdaş Yönetim Kavramları ve Kalkınma Modelleri.** Çevirenler: Ziya Kütevin, Eshar Kütevin. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996.

Keçecioğlu, Tamer. **Liderlik ve Liderler: Değişim Yolunda İyi Bir Öğrenci ve İyi Bir Öğretmen.** İstanbul: KalDer Yayınları No:24, 1998.

Koenig, Samuel. **Sosyoloji: Toplum Bilimine Giriş.** Çevirenler: S. Sucu, O.Aykaç. İstanbul: Ütopya Kitabevi Yayınları, Ekim 2000.

Kozlu, Cem M. **Kurumsal Kültür.** İkinci Basım. İstanbul: Bilkom Yayınları, 1988.

Kutnick, Peter, Peter Blatchford & Ed Baines (2002). "Pupils Groupings in Primary School Classrooms: sites for learning and social pedagogy?" **British Educational Journal.** Vol.28, No.2, 187-206.

Lambert, Linda. "Leadership Redefined: An Evocative Context for Teacher Leadership", **School Leadership & Management.** Vo.23, No.4, pp.421-430, November 2003.

Le Bon, Gustav. **Kitleler Psikolojisi.** İstanbul: Hayat Yayınları, 1997.

Neuman, Mary. "Leadership for Student Learning," **Phi Delta Kappan.** 82-1: 9-13, September 2000.

Okay, Ayla. **Kurum Kimliği.** İkinci Basım. Ankara: MediaCat Kitapları Kapital Medya Hizmetleri A.Ş., 2000.

Özdemir, Servet. **Eğitimde Örgütsel Yenileşme.** Dördüncü Basım. Ankara: PEGEM A Yayıncılık, 2000.

Özden, Yüksel. **Eğitimde Yeni Değerler.** 2. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 1999.

Pawlas, George E. **"Vision and School Culture,"** NASSP Bulletin. 81-537: 118-120, March 1997.

Peterson, Reece L. and Russell Skiba. "Creating School Climates That Prevent School Violence", **Social Studies.** Vol. 92, Issue 4, Jul/Aug2001.

Potter, Tami K. "Teacher Leadership", **JCE.** Volume 52, Issue 3, pp.120-125, September 2001.

Robbins, Stever. "Culture as Communication," **Harvard Management Communication Letter.** 4-8 : 1-4, August 2001.

Saban, Ahmet. **Öğrenme Öğretme Süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar.** 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Mart 2004.

Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Melek Tüz. **Örgütsel Psikoloji.** Üçüncü Basım. Bursa: Alfa Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 1998.

Schneider, Benjamin and Arthur P. Brief. " Creating a Climate and Culture for Sustainable Organizational Change," **Organizational Dynamics.** 24-4 : 7-20, Spring 1996.

Short, Paula M. and John T. Greer. **Leadership in Empowered Schools.** New Jersey: Merrill, an Imprint of Prentice Hall, 1997.

Speck, Marsha. **The Principalship.** New Jersey: Merill An Imprint of Prentice Hall, 1999.

6

Plân-Program Düzeni

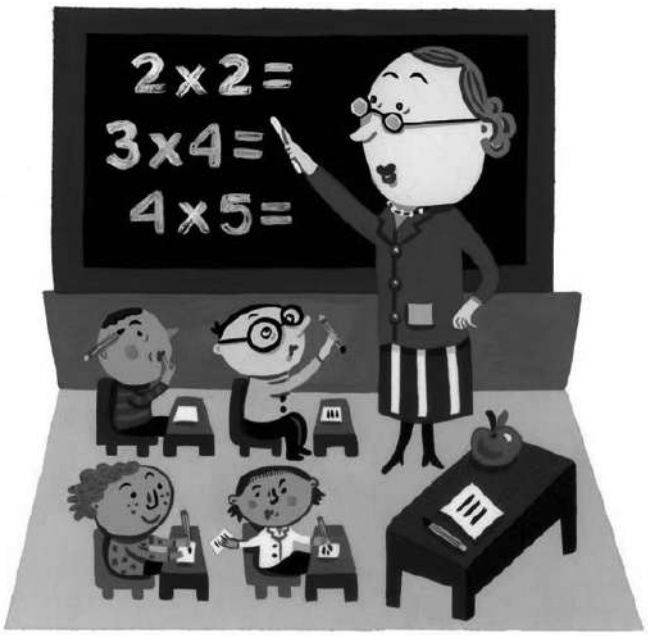

"En kötü plân, plânsızlıktan iyidir." Plân ve program, günlük yaşantımızda önemliyken, eğitim-öğretim etkinlikleri için bu önemin derecesini nasıl göz ardı edebiliriz? Plân öğretmen için, neyi nasıl ve nerede yapacağını içeren bir yol gösterici, rehber niteliğindedir. Plân ve program ile öğretmen sınıfta öğrencilerin boşta kalmasını engelleyebilmekte ve amaç davranışların kazandırılmasında etkili olabilmektedir.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *hedef davranışlarla program ilişkisini kurabilmek,*
- *amaçlara uygun bir program düzeni oluşturabilmek,*
- *programı, amaç, öğrenci ve yöre özelliklerine göre yönetebilmek,*

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Fatih Öğretmen, öğretmenlik sertifikası da almıştı ama, okul müdürü "Sosyal Bilgiler dersi okutacaksın." dediğinde ne yapacağını, işe nereden başlayacağını bilemiyordu. Bu düşüncesini yüzünden okuyan okul müdürü, "Merak etme, Sosyal Bilgiler dersi okutacak olan Hasan Bey sana yardımcı olacak." dedi. Hasan Bey, on yıldır bu dersi okutuyor, okulda bu dersin "ustası" biliniyordu.

"Bak hocam", dedi Hasan Bey, "Bu Sosyal Bilgiler dersi kitabı, biz bu kitabı okutuyoruz. Sen de bunu okutacaksın. Ben hesapladım, bayram ve tatiller çıktıktan sonra, her derse beş sayfalık yer düşüyor. Her ders bu beş sayfayı anlatırsan çocuklara, sonunda kitap bitmiş olur. Böylece hem yıllık plânını yapmış, hem de bu dersin konularını belirlemiş olursun."

Üniversitedeki sertifika kursundan, amaç, hedef, davranış gibi kırık dökük kavramlar kalmıştı aklında, ama Hasan Bey hiç bunlardan bahsetmemişti. Hasan Bey'e bunlardan söz edecek oldu, "Onlar ders ders" dedi Hasan Bey, "Bunlar uygulama, ben on yıldır böyle yapıyorum." Sosyal Bilgiler kitabını aldı, ilk beş sayfayı işaretledi. Gelecek haftanın işi tamamdı.

Anahtar Kavramlar

- *Plânlama*
- *Eğitim Programı*
- *Yıllık Plân*
- *Günlük Plân*
- *Program Geliştirme*
- *Amaç Davranışlar*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN PLÂNLANMASI*
- *AMAÇ, PLÂN-PROGRAM İLİŞKİLERİ*
- *AMAÇLARA UYGUN PROGRAM DÜZENİ OLUŞTURMAK*
- *EĞİTİM PLÂNLARININ YÖNETİMİ*

GİRİŞ

Plân, program, gelecekte nelerin nasıl yapılacağını, hangi kaynakların nasıl kullanılacağını gösteren bir araçtır. Bu yönüyle plân ve program, geleceğin bugünden görülmesini sağlar. Bu çok önemli bir yarardır. Olacakları daha onlar olmadan bilmek, onlara karşı hazırlık yapmamıza fırsat verir, sürprizleri, bilinmeyenleri azaltır, sorunları, sıkıntıları önler. Bir işin plânı ve programı yapılmışsa, o iş büyük ölçüde bitirilmiş, geriye sadece belirlenenlerin yapılması, yani uygulama kalmıştır. İşlerin asıl zor kısmı, plân ve programının yapılmasıdır. Hedeflerin belirlenmesi, kaynakların sağlanması, hedeflerle kaynaklar arasındaki ilişkilerin kurgulanması, plân ve program yapma işidir.

ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN PLÂNLANMASI

Plân ve program, kaynak kullanımını ekonomikleştirir, hedeflere götürücüdür, geleceğe bilinçle hazırlanma fırsatı verir, eksiklikleri, gereksenenleri önceden gösterir, hedeflere ulaşma zamanı ve düzeyi hakkında, uygulama öncesinde bilgi sağlar. Bütün bu nedenlerle, eğitsel etkinlikler ciddi ve titiz bir plân gerektirir.

Bir işi yanlış bir yöntemle yapıyorsanız, yöntemin yanlışlığı ve ulaşılan sonuçların istenmezliği giderek o işe karşı tepki oluşturur. Bizim eğitimimizde plânların yanlış yöntemlerle yapılmış olması, plâna karşı özellikle öğretmenlerde önemli bir istememe tepkisi oluşturmuştur. Özellikle, plânın bir araç olduğunu bilmeyen, bu nedenle de o aracın amacını "plâna sahip olmak" olarak anlayan bazı eğitim denetçi ve yöneticileri, öğretmen etkinliklerini plânlardan ve eğitsel amaçlardan uzaklaştırmışlar, plânsız ve hedefsiz eğitim de, ezberden öte gidemeyen kısır sonuçlar, kısır bireyler üretmiştir. Plân bir araçtır, eğitsel hedeflere götürmeye hizmet etmesi gereken bir araç. Bir plânı kimin yaptığı o kadar önemli değildir. Bir eğitim plânının ön değerlendirmesinde şu sorulara yanıt aranmalıdır:

- Öğretmenin bir plânı var mıdır?
- Bu plân eğitsel hedeflere ulaştırıcı mıdır?
- Öğretmen bu plânı uygulayarak eğitsel hedeflere ulaşabilmekte midir?

Bu sorulara evet diyorsanız, bir işi plâna bağlı olarak yapıp, istenen sonuçlara da ulaştığınız için, yaptığınız işte bir eksiklik ya da yanlışlık yoktur. Öğretmen, dergiden aldığı, bir arkadaşından edindiği, tanıdığı veya tanımadığı herhangi birine yaptırdığı bir plânla yukarıdaki sonuçlara evet dedirten sonuçlar almışsa, plânını elle ve kendisi yazmadığı için suçlanmayı değil, eğitsel hedeflere öğrencilerini ulaştırdığı için kutlanmayı haketmiştir. Amaç plân yapmak ya da yapmamak değil, öğrencileri eğitsel hedeflere ulaştırmaktır. Buna hizmet eden plân, iyi plân; bu plâna uygun ders işleyen öğretmen, iyi öğretmendir.

AMAÇ, PLÂN-PROGRAM İLİŞKİLERİ

Eğitim, bireylerin istenen davranışları göstermeleri, istenmeyenleri de değiştirmeleri olarak tanımlanabilir. Burada sözü edilen "istenen" lerin neler olduğu Millî Eğitim Temel Kanunu'nda açıkça belirlenmiş, ders programlarında açıklanmıştır. Bunlar, Türk Millî Eğitimi'nin amaçlarıdır. Eğitim Bakanlığı, okullar, yöneticiler, öğretmenler, dersler, programlar ve bunlar için ayrılan kaynakların hepsi, bu "amaç"ları gerçekleştirmenin "araç"larıdır. Bu durumda, önce amaçlar, yani ulaşılmak istenen sonuçlar ele alınmalı, diğer kaynak ve araçların hepsi, bu amaçlara götürücülükleri esas alınarak gündeme alınmalı ya da alınmamalıdır.

SIRA SİZDE 1

Bir öğretmenin, her eğitim dönemi öncesinde, o dönemde yapacaklarını plânlarken başlangıç noktası ne olmalıdır?

Eğitimde amaç, öğrencilerin Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirlenen amaçlara ulaştırılmasıdır.

Amaç: Ulaşılmak istenen sonuçtur.

Plân ve programların değerlendirme ölçütleri de amaçlardır. Bunlar, amaçlara ne derece ulaştırmışlarsa (diğer kaynaklar: zaman, maliyet, ... sabit kalmak koşuluyla) o kadar "iyi" olarak değerlendirilirler. Amaç bir plân veya programı uygulamak, belli dersleri ezberletmek, belli konuları anlatmayı belli zamanlarda bitirmek değildir. Bunlar tümden yanlış etkinliklerdir. Eğitimde amaç, Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirlenen amaçlara öğrencilerin ulaştırılmasıdır.

Öğretmen, her eğitim dönemi öncesinde, o dönemde yapacaklarını plânlar. Bunlar, okul yönetimince yapılacak işlerle uyumlu olmalıdır. Bu plânın çıkış noktası, önce Millî Eğitimin, sonra o okul düzeyinin, sonra o dersin amaçlarıdır. Plân ve programlar, bu amaçlar sıradizininde yazılı olanların öğrencilerce yapılmasına hizmet edecek olan araçlardır.

Ders Programı: Bir derste işlenecek konuların listesidir.

Eğitimde bir dersin programı, (okutulacak konular listesi) bakanlıkça hazırlanarak okullara gönderilir. Bu program, o dersin amaçlarını gerçekleştirecek uygunlukta olmalıdır. Öğretmen, o dersin amaçlarından yola çıkarak, bu programı kullanarak, o amaçlara ulaştırıcı etkinliklerin yıllık, günlük, ünite plânlarını yapar.

AMAÇLARA UYGUN PROGRAM DÜZENİ OLUŞTURMAK

Bu iş için önce amaçlar sıradizini incelenmelidir. Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yazılı olan Türk Millî Eğitimi'nin amaçları geneldir, eğitsel çabalar için genel hedefler koyar, ayrıntıya inmez. Ayrıntılı amaçlara, amaçlar sıradizini ile bakanlığın gönderdiği programlarda bulunan açıklamalarla ulaşılır.

ÖRNEK

Millî Eğitim Temel Kanunu'ndaki amaçlardan biri, "iyi insan yetiştirmek"tir. İyi insandan ne anlaşıldığı ise, ilköğretim okulu programının baş kısmındaki açıklamalarda, ayrıntılı tanımlarla belirlenmiştir.

Amaçlar sıradizininde, Türk Millî Eğitimi'nin amaçlarını, okul düzeylerinin ve türlerinin amaçları izler: Okulöncesi eğitimin, ilköğretimin, ortaöğretimin, yükseköğretimin, meslek liselerinin amaçları gibi okul düzeylerinin amaçları da yine Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yazılıdır. Bunlar da ayrıntılı değillerdir.

Amaçlar sıradizininde üçüncü sırayı derslerin amaçları izler. Bunlar her ders ve o dersin sınıf düzeyleri için ayrı ayrı belirlenmiş olan amaçlardır ve Bakanlık'ça okullara gönderilen ders programlarının baş tarafında yer alırlar. İşte, öğretmenin program düzeni oluştururken esas alması gereken amaçlar bunlardır.

ÖRNEK

Lise birinci sınıf Tarih dersinin programını hazırlayacak olan öğretmen, önce Türk Millî Eğitimi'nin amaçlarını, sonra ortaöğretimin amaçlarını, sonra lise birinci sınıf Tarih dersinin amaçlarını iyi bilmeli, programını bu amaçlara götürücü etkinliklerden oluşturmalıdır.

Bakanlığın belirlediği ders programlarının amaçlar kısmında, hedefler ve davranışlar da yer alabilmektedir. Bunlar yoksa, hazırlayacak olan öğretmendir. Hedeflerin ve hedef davranışların nasıl belirlenip yazılacağı, Program Geliştirme derslerinde gösterilir.

Eğitim amaçlarının, hedeflerin ve hedef davranışların belirlenmesinden sonra, sıra, bu amaçlara ulaşmanın ana araçlarından biri olan ders programının, yani konular listesinin belirlenip düzenlenmesine gelir. Millî Eğitim Bakanlığı, program hazırlanırken nelerin nasıl yapılabileceğini, öğretmenlere tanınan program esnekliklerini belirlemiştir.

Bu belirlemenin dikkat çekici yanları ilköğretim okulu programında şöyle yer almıştır:

1. Her öğrenci gücünün yettiği oranda yetiştirilmektedir. Beşlik bir not sisteminde iki alanın da beş alanın da geçiyor olması, bu ilkenin uygulanışına bir örnektir. Öğrenciler yetiştirilirken, yeteneklerine, ilgi ve gereksinimlerine bakılmalı, öğretmen, onun olabildiği kadar gelişimine destek olmalıdır. Program hazırlanırken, onun öğrenciye göre olma esnekliği gözetilmelidir. Bu yapılmayıp gereksiz zorlamalara gidilirse, öğrenci önüne konan hedeflere ulaşamayacağını düşünürse, ilgisini yitirir, dersine yönelmez, okula gelmemeyi seçebilir, dersten kopabilir.

Program hazırlanırken, programın öğrenciye göre olma özelliği göz önünde bulundurulmalıdır.

2. Öğrencilere, bir süre sonra değişebilecek, herhangi bir kaynakta bulunabilecek, sahip olunması bir yarar sağlamayacak gereksiz bilgiler vermek yerine, hedef davranışlara götürücü bir eğitim esas alınmalıdır. Öğrenci, bilginin nereden ve nasıl alınacağını, nasıl değerlendirileceğini, gerçek olan ve olmayan bilgiyi nasıl ayıracağını, nasıl kullanacağını, düşüneceğini, geliştireceğini bilip yapabilmeli, beynini bilgi deposu olarak değil, bilgiyi kullanan bir makine olarak değerlendirebilmelidir. Bunlar için de, kitaplarda yer alan çok konu ve bilginin ezberlenmesi yerine az konu ve bilgi, birbirinden kopuk ve yararsız bilgiler yerine gerçek yaşamla ve birbirleriyle ilişkilendirilmiş bilgi, zihinde saklanmaya değil, kullanılmaya dönük bilgi yeğlenmelidir.

Eğitim, bu nedenlerle, bilginin niteliğine, gerekliliğine bakılmadan ezberlendiği bir süreç değil, onu araç olarak kullanıp, hedeflenen davranışları gösterebilme işidir. Bir ülkenin alanının, bir nehrin uzunluğunun, kimin kaç ton demir-kömür ürettiğinin ezberletilmesi, amaç dışı eylemlerdir. Sözcüklerinin çoğunu anlamadığı bir şiiri önünde bulan bir öğrencinin, derse tavır alıp ondan soğuması, dersini istemeyerek yapması, ders biran önce bitse diye düşünmesi doğaldır. Bu tür program içeriği, öğrencinin, öğretmenin, ilgili herkesin zaman, emek, enerji ve kaynaklarını boşa harcamak olur.

3. Yakından uzağa ilkesi gereği, programda başlangıç noktası olarak yakın çevre alınmalı, onun tanınıp geliştirilmesine öncelik verilmelidir.
4. Bakanlığın hazırlayıp gönderdiği ders programları, ülkenin her yöresi için genel bir "çerçeve" programdır. Bırakın ülkenin her yöresini, bir kentindeki, bir okulundaki aynı sınıfın birden fazla şubesindeki öğrenciler bile birbirinin aynı değildir. Bakanlık da bu bilinçle, öğretmenlere, programlarla öğrencilerin uyumunu sağlama görevi ve hakkı vermiştir. Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin, diğer özelliklerinin, çevrenin gerektirdiği ekleme ve çıkarmaları yapmak öğretmenin işidir. Bakanlıkça gönderilen "çerçeve" programın her okulun "penceresine", amaçlar gözetilerek uyarlanması gerekir. Dahası öğretmenin görevi, amaçlarla program arasında gördüğü uyumsuzlukları ve program değişikliği önerilerini bakanlığa bildirmektir.
5. Bakanlıkça gönderilen ders programındaki ünite ve konularla bunların sıralarına da uyma zorunluluğu yoktur. Bunlardaki her konunun programa alınması gerekmeyebileceği gibi, programlara alınanların süreleri de kitap ya da bakanlık programındaki genişlikte olmayabilecektir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan programlar, ülkenin her yöresi için genel bir "çerçeve" programdır.

Öğretmen, amaçlarla program arasında gözlendiği uyumsuzlukları ve program değişikliği önerilerini Millî Eğitim Bakanlığına bildirmelidir.

ÖRNEK

Kent merkezlerindeki okullarda, öğrencilerin her gün trafik işaret, kural ve uygulamalarıyla iç içe yaşadığı bilinerek, öğrencilerin bu konudaki hazır bulunuşluk düzeyi yeterliyse, bu konuya daha az yer ve zaman ayırmak gerekliyken, trafik uygulamalarından uzak yaşayan köy ve kasaba okullarında öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi yeterli olmayabileceğinden, trafik konusuna daha fazla yer ve zaman ayırmak gerekecektir.

Ders programlarında amaç-içerik bağlantısı kurularak program düzeni oluşturulması için, hem o yaş çocuğunun, hem de o dersi alacak sınıfta bulunan öğrencilerin çok iyi tanınması, hazır bulunuşluk düzeylerinin, ilgi ve yeteneklerinin bilinmesi gerekir. Böylece bu sınıftaki öğrenciler arasında seviye ve ilgi grupları oluşturmak, öğrenciye göre eğitim yapmak kolaylaşır. Bunun için, öğretmenin programı hazırlamadan önce, bir ön testle öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini ölçmesi, ilgilerini belirlemesi gerekir.

SIRA SİZDE 2

İyi bir ders programı hangi özelliklere sahip olmalı?

İyi bir ders programı esnek olmalı, öğrenilenlerin uygulanmasına hizmet etmeli, birden fazla grubun, sınıfın katılabileceği ortak projelere olanak vermeli, öğrenci merkezli, kapsam olarak dar ama içerik olarak zengin olmalıdır. Program oluştururken, şu soruların yanıtlanması önerilmektedir: Öğrenciyi çalışmaya isteklendiriyor mu, bağımsız çalışmalara yer vermiş mi, araçlar yeterli ve uygun mu, öğrencinin ön hazırlıklarını içeriyor mu, öğretmenin ön hazırlıkları yeterli mi, öğrenilecekler uygulamaya dönük mü, uygun bir mantıksal sıra izlenmiş mi, etkinliklerin plânlaması uygun mu?

EĞİTİM PLÂNLARININ YÖNETİMİ

Eşgüdüm: Bir işin değişik dilimlerini yapanların, birbirlerinin ne yaptığından haberleri olmasıdır. İş kurgusu. İşlerin değişik parçalarının uyum içinde yapılmasıdır.

Yıllık, ünite, günlük, ders plânlarının, aynı dersi aynı düzeyde okutan öğretmenlerce birlikte yapılması iyi olur. Bu öğretmenlerin, ders yılı öncesinde bir araya gelerek, sınıf düzenine ilişkin hazırlıkları da birlikte yapmaları yararlıdır. Bu çabalar, görüş alışverişini, kaynak ve olanakların eş güdümlü kullanılmasını, çalışmalarda iş birliğini sağlar. Bu iş birliğinde katı sınırlamalara, aşırı bir örnekliğe gidilmemelidir. Sınıf düzeyleri aynı olsa da, öğrenciler ve sınıflar arasında farklar vardır.

Uygun öğrenme düzenlemeleri yapılırsa, herkes öğrenebilir. Bu düzenlemelerden biri de eğitim plânlarıdır. Yıllık plânlar, bir yıllık geleceği ayrıntıya inmeden görmeyi sağlar. Ders plânları ve günlük plânlar, geleceğin dar bir kısmının derinlemesine görülüp düzenlenmesine fırsat verir.

Gelecekteki her değişim bilinemeyebileceğinden, plânın, gelecekteki değişmelere uyarlanabilecek esneklikte olması gerekir. Bu nedenle, öğretmenin plânlara ek çalışmalar koyması iyi olur. Bir uygulamayı gerçekleştirecek öğrenci grubunun o gün okula gelmemesi, bir araç veya makinanın arıza yapması, elektriklerin kesilmesi,... gibi durumlarda, plânlara yeni şekiller verilebilmelidir.

Plânlar, düzen içinde hazırlanmalı, bireysel yaratıcılıklara engel olmamalıdır.

Plânlar, düzen içinde hazırlanmalı, bireysel yaratıcılıklara engel olmamalıdır. O anda oluşuveren bir yenilik, farklılık plâna girebilmeli, plân açık uçlu olmalıdır. Öğretmen, amaçlara hizmet eden, ama plânda yer almayan yaratıcı öğrenci etkinliklerini desteklemelidir. Amaca uygun ama plân dışı yaratıcı etkinliklerin aldığı zaman, daha sonraki düzenlemelerle kazanılabilir. Uygun bir ortam düzeni, yöntem ve araçlar, becerili bir öğretmen ve isteklendirilip hazırlanmış öğrencilerle, eğitim zamanı kısaltılabilir.

Bireysel öğrenme, bireysel plânlamayı gerektirir. Hedefler ve zaman belirtilerek, öğrencinin kendi bireysel plânını kendinin yapması sağlanabilir. Grup etkinliklerinin plânı da öğretmen kılavuzluğunda yapılabilir. Sınıfta seviye grupları oluşturulmuşsa, bunlara da ayrı plânlar gerekir. Plânlar günlük plâna ve ders plânına dönüştükçe, yalnızca nelerin değil, bunların nasıl yapılacağı da ayrıntıyla belirlenmelidir. Plânın düzenlenişi iyi olmazsa, sınıf içi etkinlikler sıkıcı hale gelir, öğrenciler ders ve okuldan soğuyabilir. Plânlarda sıra, süreklilik ve bütünlük özellikleri gözetilmelidir.

Plânlarda sıra, süreklilik ve bütünlük özellikleri gözetilmelidir.

Sıra, içeriğin mantıksal bir düzen içinde verilmesidir. Önce öğrenilmesi gerekenler önce, bunların bilinmesine gerek duyulan etkinlikler sonra yer almalıdır. Bu mantıksal sıranın bozulması, anlamayı engeller, kaygı, şaşkınlık, ürküntü yoluyla derse karşı olumsuz tutumlar yaratır. Öğretmen, önce neler, sonra neler, neden sorularının yanıtıyla sırayı düzenlemelidir.

Sıra, içeriğin mantıksal bir düzen içinde hazırlanıp önce öğrenilmesi gerekenlerin önce, bunların bilinmesine gerek duyulan etkinliklerin sonra yer almasıdır.

Süreklilik, öğrenmenin geçmiş ile gelecek ilişkisinin kurulmasıdır. Bir eğitsel durum, geçmiş bilgi ve etkinliklerden yararlanmalı, gelecektekiler için hazırlık oluşturmalıdır. Bu, sıra ile de ilişkilidir. Öğrenmenin önceki öğrenmelerle ilişkisi, kopukluğu engeller, yeni öğrenmelere destek olur, sonrakilerle ilişkisi, sürekliliği sağlar. Bu nedenlerle plânlarda, önceki ilgili bilgilerin anımsanması da yer alır.

Süreklilik, öğrenmenin geçmiş ile gelecek ilişkisinin kurulmasıdır.

Bütünlük, bir öğrenmenin, başka etkinliklerde de işe yarayacak şekilde plânlanması, bir derste kazanılanların, o dersin diğer dilimlerinde veya başka derslerde kullanılmasıdır. Müzik dersindeki bir marşın, beden eğitimi dersinde yürüyüş temposu olarak kullanılması, matematikteki çember, küre bilgilerinin coğrafya dersinde dünya, meridyen ve paraleller öğrenilirken işe yaraması, anımsanması gerekir. Bunlar, o bilgilerin pekiştirilmesine de hizmet eder.

Bütünlük, bir öğrenmenin, başka etkinliklerde de işe yarayacak şekilde plânlanması, bir derste kazanılanların, o dersin diğer dilimlerinde veya başka derslerde kullanılmasıdır.

Bir ders plânının ana bölümlerinin, hazırlık, uygulama, denetleme, pekiştirme dilimlerinden oluştuğu söylenebilir. **Hazırlıklar**, öğrencilerin tanınması, hazır bulunuşluk düzeylerinin, ilgi ve gereksinimlerinin bilinmesi, hedef ve davranışların belirlenmesi, ortam ve olanakların incelenmesi, kaynak araç-gereç, deney, uygulama, gezi ve gözlemlerin, sürelerin, ders ortamlarının belirlenmesi, bunlar için meslektaşlar, uzmanlar, denetçiler, yöneticiler ve çevre ilgilileriyle görüşülmesi türü çalışmaları içerir.

Bir ders plânının ana bölümleri şunlardır.
- Hazırlık
- Uygulama
- Denetleme
- Pekiştirme

Uygulama süreci, giriş, kazanım ve kullanım basamaklarıyla verilebilir. Giriş, ilgi çekme, amaç ve beklentiler, önem, yöntemin paylaşılması, geçmiş ve gelecek öğrenmelerle ilişkileri açıklama türü etkinliklerden oluşabilir. Kazanım, bilgilerin paylaşılması, bütünleştirilmesi, yapılışını, örneklenişini görme, yapma, özetleme, değerlendirme türü etkinliklerle olur. Kullanım, kazanılanların, gerekli ve uygun durumlarda davranış olarak gösterilmesidir. Bir derste kazanılanlar, aynı dersin diğer dilimlerinde, farklı derslerde ve günlük yaşamda kullanılabilmelidir. Uygulamaların sonunda **denetim** yapılır. Hedef davranışlarla uygulama davranışları karşılaştırılır, farklar olumlu yönde oluşturulmaya, geliştirilmeye çalışılır.

Pekiştirme, hedef davranışlarda alışkanlığın ve ustalığın sağlanması amacına yöneliktir. Bu süreçte kişi bilgiyi yineleme yanında, değişik durumlarda uygulayarak kullanabilmelidir. Ödevler bu amaçlara yöneliktir. Ödev, ders dışında veya derste, birey veya grupla yapılabilir. Arkadaş, destek, yardımlaşma ilişkisinin hedeflendiği ödevlerin grupça yapılması gerekir.

Grup çalışmaları da plânlanmalıdır. Grubun oluşturulması, öğrenci tanıma bilgileri kullanılarak yapılmalıdır. Gruptakilerin bilgi ve becerileri, hazır bulunuşluk düzeyleri, kimlerin hangi grupta olacağını belirlemede kullanılır. Hep aynı kişiler, aynı kümeyi oluşturmamalı, hep kızlardan, çalışkanlardan, aynı özellikleri taşıyan-

lardan küme oluşturulmamalıdır. Kümede her özellikte öğrencinin bulunması, işin yapımı, görev paylaşımı, yardımlaşma, öğreterek öğrenme ve başkalarından öğrenme çalışmaları için gereklidir. Kümede hangi görevlerin olduğu, bunların kimlerce yapılacağı, görev ilişkileri de plânlanır. Kümelerin başkanı, yazmanı, sözcüsü sürekli değişik kişiler olmalıdır. Küme çalışmalarında kullanılacak araçlar belirlenmeli, nerelerden nasıl sağlanıp kullanılacağı plânlanmalıdır.

Küme raporlarının sunumu, gösterilmesi, tartışılmasının hangi sırayla ve nasıl yapılacağı plânlanır. Hedef davranışların öğrencilerce sergilenmesinde oyun, gösteri, sunu türü etkinlikler için de plân yapılmalıdır. Sınıftaki bu tür etkinliklerin, veli desteği ve izlemesiyle yapılması, öğrencileri güdüler, işi ilginçleştirir, çabaları arttırır, öğretmenin işini kolaylaştırır, veli eğitimine de hizmet eder.

Hedef davranışların, önceden kazanılmış davranışlardan hangileriyle ilişkilendirileceği veya birlikte kullanılacağı da belirlenmelidir. Binişimli hedef davranışlarda, bir hedef davranışın gösterilebilmesi için, önceden öğrenilen davranışın önce gösterilmesi gerekir. Böylece öğrencinin önceki hedef davranışları ne derecede ve ne ölçüde gösterebildiği de belirlenerek, onlarla ilgili düzeltme ve geliştirme çalışmaları yapılabilir.

Plânlanan değerlendirme sütununda yalnızca değerlendirme ve geliştirme soruları yer almaz. Bu sütunda, plânın yapımı ve uygulanması sürecinde karşılaşılan olumlu-olumsuz durumlar, plân tekrar yapılıp uygulandığında değiştirilmesinin, eklenip çıkarılmasının daha iyi olacağı durum ve uygulamalarla ilgili bilgiler yer alır, düzeltme ve geliştirme önerileri bulunur. Eğer bir plânın değerlendirme ve geliştirme sütununa bir şey yazılmasına gerek görülmemişse, ya plân çok iyi hazırlanıp uygulanmış, ya da öğretmen eksiklikleri, daha iyileri görememiştir. Plân çok iyi hazırlanıp uygulanmışsa, ya da çok küçük değişiklikler önerilmişse, o plânın daha sonraki yıllarda uygulanması için, o yılların öğrencilerinin ilgi ve gereksinimlerine, yeni bilgilere, yeni araç-gereçlere göre yapılacak küçük düzeltme, ekleme, geliştirmelere göre farklılıklar oluşturularak, plânın tümü yenilenmeden kullanılması sağlanabilir. Plânlar, gösterilmek için değil, hedef davranışlara öğrencileri ulaştırmak içindir.

İyi bir plân, sınıf etkinlikleri içinde amaçlara en uygun olanını seçip çeşitlendirmelidir.

ÖRNEK

Amaçlar arasında, öğrencilerin tamamının etkinliklere katılımının sağlanması varsa, küçük grup çalışmalarından yararlanılmalıdır. Plân, araçlardan uygulamalara, her şey için "en iyi", "en uygun" olanı içermelidir. Bu iki kavramın ölçütü ise, ulaşılmak istenen hedef davranışlardır.

Hangi öğretim yöntemi, tekniği kullanılacaksa, onlarla ilgili araç-gereçler sağlanmalı, öğrenci özellikleriyle yöntem ve tekniklerin özellikleri ilişkilendirilmeli, başarı olasılığı yüksek tutulmalı, herkesin başarabileceği işler plâna alınmalı, başarı ödüllendirilmelidir.

ÖRNEK

Öğrencilerin yaratıcılık düzeyleri yüksekse, sınırlayıcı yöntemler yerine, yaratıcılıklarını geliştirici, rol oynama, yaratıcı drama gibi yöntemlere ağırlık verilmelidir. Elbette bu, tersi durumlarda bu yöntemlere hiç yer verilmemeli anlamına gelmez.

Araç-gereçlerin plânlanmasında bulunma ve uygulanma kolaylıkları, çokluk, herkesin kullanabilmesi, hedef davranışlara tam uygunluk gözetilmelidir. Öğrenci yapımı araçlar, yaratıcılığı, kullanım çeşitliliğini artırır. Bu niteliklerdeki araçlar, de-

neyim yoluyla kalıcı, etkili, geliştirici öğrenme sağlar, zaman kazandırır, öğretmenin herkesle ilgilenebilmesine olanak verir, öğrenciye özgüven sağlar.

Plânlarda görselliğin ve uygulamanın artırılması, öğrenmeyi de etkili kılar. Bilgisayar ve onunla birlikte kullanılan araçlar, öğrenme sürecini kısaltır, düzeltme ve geliştirmeyi sistemlileştirip kolaylaştırır, **özdenetimi** sağlar, başkalarına gereksinimi azaltır, yaparak, yaşayarak öğrenme fırsatı verir, sorumluluğu çoğaltır, bilgi ve örneğe ulaşmayı, ondan yararlanmayı kolaylaştırır.

Özdenetim: Kişinin kendi eksik ve yanlışlıklarını kendisinin görmesi, düzeltip tamamlayarak kendini geliştirmesidir.

Uygulama, çözümleme, birleştirme, değerlendirme geliştirme türü hedef davranışlara ulaşma, bu tür araçlarla daha kolay olur, çalışmaların çoğaltılıp çeşitlendirilmesi fırsatları oluşur. Ama bilgisayar teknolojisinin her şey olduğu da düşünülmemelidir. Bilgisayar, verdiklerimizi geri verdiğinde iyi bir kopyacı, ama sizin becerilerinizi geliştirmede sizin işinizi yaptığında iyi bir aldatıcıdır. Çünkü gelişmesi, öğrenmesi, düşünmesi, yapması, yanılması, bozması, düzeltmesi, sonunda hedef davranışlara ulaşması gereken bilgisayar değil, öğrencidir.

Bir öğretim etkinliğinde, bilgisayardan bir araç olarak yararlanırken, gelişmesi, öğrenmesi, düşünmesi, yapması, bozması, düzeltmesi, sonunda hedef davranışlara ulaşması gerekenin öğrenci olduğu unutulmamalıdır.

Bilgisayarlar, öğrencinin bilgiye ulaşmasında yardımcı, destek, yol gösterici, kolaylaştırıcı olmalıdır. Plânların özellikle hazırlık bölümünde, öğrenci hazırlıkları için bilgisayarlar "kısa süre alma" ve "bulma" açılarından bol olanaklar sunar. Uygulama ve pekiştirme süreçlerinde bol örnekler, yapıp bozma, dönüt ve düzeltme işleri için de idealdirler. Yalnız bütün bunların oluşması için, ilgili bilgisayar programını hazırlayanların, eğitim bilimleri alanında yetişmiş uzmanlarla bir ekip olarak çalışmaları gerekir. Çünkü o programın uygulanacağı alan eğitim, hedef kitle öğrencilerdir. Plânın özellikle pekiştirme diliminde, hedef davranışların gerçek insanlarla kullanıldığı somut uygulama durumlarına yer verilmelidir.

Ders araçları önce öğretmence gözden geçirilip kullanılmalıdır. Araçların çalışıp çalışmadığı, öğrenci kullanımına uygun olup olmadığı, hedef davranışlara plândaki gibi götürüp götürmeyeceği böylece belirlenebilir. Gözlem ve deneylerin de önce öğretmence yapılıp denenmesi iyi olur. Böylece plânın ana amacı gerçekleşir. Nelerin olacağı önceden görülebilir. Bu yapılmadığında öğretmen sürprizlerle karşılaşabilir. Çalışmayan bir araç, gerekli program yüklenmemiş bir bilgisayar, var olan bilgisayarla uyumlu olmayan bir dış kullanım aracı, umulmadık bir sonuç, her şeyi berbat edebilir. "Bakın şimdi şu iki maddeyi karıştırdığımızda şöyle bir sonuçla karşılaşacağız." diyen öğretmen, o maddelerden birinin bayatlamış veya bozulmuş olduğu durumda o sonuçla karşılaşamayabilir.

Ders araçları, çalışıp çalışmadıkları, öğrenci kullanımına uygun olup olmadıkları, hedef davranışlara ulaştırıp ulaştırılmayacaklarının belirlenmesi için öğretmence önceden gözden geçirilip kullanılmalıdır.

Plânın ödev diliminde, öğrenciye göre ödev yer almalıdır. Yoksul bir öğrenciye pahalı bir araç gerektiren ödev vermek, ek çalışmalar yapabilen bir öğrenciye, ona basit gelecek bir ödevi önermek, kaynaklara ulaşma sıkıntısı olandan, bol kaynak incelemeyi gerektiren çalışma istemek, sıkıntılar yaratır. Öğretmen, öğrencilere "Şunları yapın, bunları getirin." demeden önce, bilgileriyle onları yapıp yapamayacaklarını, olanak bulup bulamayacaklarını, ilgilerini çekip çekmediğini, zaman açısından onları ne derece sıkıntıya sokacağını, hedef davranışlara katkı özelliklerini... düşünmelidir. Aksi durumlarda, ödevi öğrenci yerine babası, arkadaşı yapabilir, öğrenci okula gelmeyebilir. Plânın ilginç, farklı, yeni, çarpıcı etkinlikleri içermesi eğitsel çabaları artırır, hedefleri geliştirir.

ÖRNEK

Tarih dersleri bir anlatma, dinleme dersine dönüştürülmemelidir. Olayın neden ve sonuçlarıyla, benzer olaylarla, eş zamanda veya farklı zamanlardaki çağrıştırıcı olaylarla karşılaştırılması, bugünün olaylarıyla ilişkilendirilmesi, bir durumda "Siz olsaydınız neleri nasıl yapardınız?" veya "Şu şöyle olsaydı neler nasıl değişirdi, neden?" sorularına yönelik uygulamaların yer alması, geçmişin bugün için olduğu gerçeğine de uygundur.

SIRA SİZDE 3

Bir ders plânını değerlendirip geliştirirken hangi sorulara yanıt aranır?

Ders plânlarının değerlendirilip geliştirilmesinde, şu soruların yer alması önerilmektedir: Amaçlar açıkça belli ve davranış olarak yazılmış mı, sürecin basamakları ve işlemleri belli mi, öğrenilenlerin uygulaması yer almış mı, öğrenilenlerin içdış transferine ilişkin dilimler var mı, önceki ve sonraki etkinliklerle ilişki kurulmuş mu, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine uygun mu, çevre olanak ve özellikleri gözetilmiş mi, zaman, araç, kişi kullanımı uygun mu... ?

Özet

Hedef davranışlarla program ilişkisini kurabilmek

Plân ve program, gelecekte nelerin olacağının bilgisini taşıdığından, geleceği bugünden görme ve ona hazırlanma fırsatı verir, olayların akışını rastlantılara bırakmayıp denetler, geleceği düzenler. Yapılacak her etkinlik gibi, eğitsel eylem ve işlemler de ne kadar iyi ve uygun plânlanırsa, hedeflere ulaşmak o kadar istenen şekil, zaman ve kalitede olur.

Eğitimde yıllık ders programı yapılırken, ders kitaplarından veya bakanlıkça gönderilen ders programlarından değil, eğitimin amaç, hedef ve hedef davranışlarından yola çıkılmalıdır. Çünkü program, bu amaçları gerçekleştirmenin araçlarından biridir, bu nedenle önce amaçlar, sonra araçlar belirlenir. Programların değerlendirme ölçütleri de amaçlardır. Ders programı, Türk Millî Eğitimi'nin, okul düzeyinin, dersin amaçlarını gerçekleştirecek bir içeriğe sahip olacak şekilde oluşturulur. Bu süreçte gözetilecek özellikler, ilköğretim okulu programlarının yer aldığı kitabın baş kısmında açıklanmıştır.

Amaçlara uygun bir program düzeni oluşturabilmek

Ders programları hazırlanırken, eski alışkanlıklardan kurtulunmalı, kitap veya "çerçeve program"da var diye amaç dışı veya çok kısaca değinilmesi yeterliyken, gereksiz zaman ayrılan konulara yer verilmemelidir.

Ders plânları, yıllık, ünite, günlük ders plânı şeklinde olabilir. Bunlar, uygun öğrenme düzeninin araçlarıdır, uygun öğrenme düzeni kurulduğunda herkes öğrenebilir. Plânlar esnek olmalı, öğrencilerin özelliklerine, yaratıcılıklarına uygun yapılmalıdır. Bir dersin plânı, hazırlık, uygulama, denetleme, pekiştirme dilimlerinden oluşur.

Programı, amaç, öğrenci ve yöre özelliklerine göre yönetebilmek

Ders içindeki çalışma biçimlerinin hepsi, örneğin grup çalışmaları da plânlanmalıdır. İyi bir plân, sınıf etkinlikleri içinde amaçlara en uygun olanlarını seçip çeşitlendirmelidir. Plânda görselliğe ve uygulamaya çok yer verilmelidir. Uygulaması yaptırılmayan bilgilerin yaşamda kullanılması olasılığı düşüktür. Zengin bir araç-gereç desteğiyle uygulanan plânların hedeflere götürmesi daha kolay olacaktır.

Programların değerlendirme-geliştirme bölümleri, plân uygulandıktan sonra doldurulur, o plânın gelecekteki uygulamalar için geliştirilmesini sağlar. Nelerin amaçlandığı, nasıl bir süreç plânlandığı, nasıl bir süreçle ve nelere ulaşıldığı düşünülerek, aradaki farkların olmaması, amaç ve sürecin geliştirilmesi, sonucun mükemmelleşmesi için nelerin, nasıl yapılmasının daha iyi olacağı belirtilir.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi, bir ders plânının ön değerlendirilmesinde kullanılan ölçütlerden biri **değildir**?

a. Öğretmenin bir plânının olup olmaması
b. Plânın, eğitsel hedeflere götürüp götürememesi
c. Bu plânın gerektiği biçimde uygulanıp uygulanamaması
d. Plânı kimin yazdığının belirlenmesi
e. Öğretmenin, bu plânla hedeflere ulaşıp ulaşmaması

2. Bir dersin programı hazırlanırken, aşağıdakilerden hangisine **öncelik** verilmelidir?

a. Ders kitabına
b. Bakanlıkça gönderilen çerçeve programa
c. Millî Eğitimin, okulun, dersin amaçlarına
d. Geçen yıllarda uygulanan programlara
e. Kıdemli öğretmenlerin hazırladığı programlara

3. Ders programları hazırlanırken aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?

a. Bakanlıkça belirlenen programın aynen alınması
b. Ders kitabındaki konuların aynen alınması
c. Çerçeve programın, öğrenci özelliklerine uyarlanması
d. Konuların, ders kitabındaki sıraya göre alınması
e. Konuların, çerçeve programdaki sıraya göre alınması

4. Aşağıdakilerden hangisi, iyi bir ders plânının taşıması gereken özelliklerden biri **değildir?**

a. Plânların değişikliğe olanak vermemesi
b. Plânda, bireysel öğrenme özelliklerinin gözetilmesi
c. Plânda, nelerin nasıl yapılacağının belirlenmesi
d. Plânda, geçmiş-gelecek öğrenme ilişkilerinin kurulması
e. Grup çalışmalarının da plânlanması

5. Plânların hazırlanmasında temel alınan faktörlerden hangisi **en son** düşünülmelidir?

a. Öğrencinin etkin katılımı
b. Bilginin kazandırılması
c. Araçların uygunluğu
d. Bilginin uygulanabilirliği
e. Bilginin kalıcılığı

6. Aşağıdakilerden hangisi, öğretim etkinliklerinin yapılandırılmasını içermektedir?

a. Davranış düzenlemelerine ilişkin etkinlikler
b. Sınıfın fiziksel düzenine ilişkin etkinlikler
c. Süre kullanımına yönelik etkinlikler
d. Plân-program düzeniyle ilgili etkinlikler
e. Sınıf içi ilişkilerin düzenlenmesine yönelik etkinlikler

7. Aşağıdakilerden hangisi bir ders plânının ana bölümlerinden biri **değildir?**

a. Pekiştirme
b. Dikkat çekme
c. Hazırlık
d. Uygulama
e. Denetleme

8. Öğrencilerin kendi eksik ve yanlışlıklarını görerek düzeltmesi ve böylece kişilerin kendilerini geliştirmeleri, aşağıdakilerden hangisiyle açıklanmaktadır?

a. Özeleştiri
b. Özbakım
c. Özdenetim
d. Özgüven
e. Öz değerlendirme

9. Öğrenme etkinliklerinin öğrencilerin geçmiş ve gelecekteki yaşantıları arasında ilişki kurması, eğitim plânlarının aşağıdaki özelliklerinden hangisiyle ilişkilidir?

a. Süreklilik
b. Sıra
c. Bütünlük
d. Tek örneklik
e. Güvenirlik

10. Öğrencilere verilen ödevler, ders plânlarıyla ilgili bölümlerden hangisiyle ilişkilidir?

a. Uygulama
b. Denetleme
c. Güdüleme
d. Hazırlık
e. Pekiştirme

Yaşamın İçinden

"İlk Ders Küresel Isınma"

Okulların açılacağı ilk hafta öğrencilere 'küresel ısınma' anlatılacak.

Öğretmenler, bölgelerin durumuna göre dersi genişletebilecek. Yeni eğitim-öğretim yılının açıldığı ilk hafta ilköğretim ve lise öğrencilerine 'küresel ısınma' dersi verilecek. Zaman gazetesi'nin haberine göre, resmi ve özel okulların bütün sınıflarında anlatılacak derste küresel ısınma sonucu ortaya çıkan kuraklık, su kaynaklarının hızla tükenmesi, su kirliliği, su tasarrufu ile sağlık ve çevre konuları işlenecek. Millî Eğitim Bakanı 'küresel ısınma' konulu bir genelge yayınladı. Genelgeye göre, küresel ısınma dersinde öğrencilere 'hayatın temel kaynağı su', 'dünyamız ısınıyor', 'su kirliliği' ve 'denizlerimizi koruyalım' başlıklı örnek konular ve etkinlikler anlatılacak. Öğrencilere sorunla ilgili film seyrettirilecek. Hazırlanan etkinlikler, öğrenci ve sınıf düzeyi ile çevrenin durumuna göre öğretmen tarafından güncel yaşamla bağ kurularak zenginleştirilip düzeye uygun hale getirilecek. Okulun bulunduğu coğrafi bölge ile iklim ve çevrenin durumu dikkate alınarak etkinlik örneklerinden en az ikisi işlenecek. Küresel ısınma dersi, ilköğretim okullarının 1-8. sınıflarında hayat bilgisi, sosyal bilgiler ile fen ve teknoloji derslerinde sınıf ve branş öğretmenleri tarafından, liselerin tüm sınıflarında ise kimya, biyoloji ve coğrafya öğretmenleri tarafından verilecek. Ayrıca tüm öğretmen ve personel konu ve etkinliklerle ilgili bilgilendirilecek. Bakanlık, küresel ısınma konusunu sosyal bilgiler dersi müfredatı içine de koymuştu. İlköğretim ve liselerde eğitim-öğretim yılı 17 Eylül 2007 Pazartesi günü başlayacak. İlköğretime yeni başlayacak öğrenciler ile anaokulu öğrencileri ise 'okula uyum programı' çerçevesinde 10 Eylül'de ders başı yapacak.

Kaynak: http://www.haberler.com/ilk-ders-kuresel-isinma-14-haberi/09.01.2008 01:10 [1167561]

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. d	Yanıtınız yanlış ise "Öğretim Etkinliklerinin Plânlanması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. c	Yanıtınız yanlış ise "Amaç, Plân-Program İlişkileri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise "Amaçlara Uygun Program Düzeni Oluşturmak" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. a	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Plânlarının Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. b	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Plânlarının Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. d	Yanıtınız yanlış ise "Öğretim Etkinliklerinin Plânlanması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. b	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Plânlarının Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. c	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Plânlarının Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. a	Yanıtınız yanlış ise "Sınıf İletişiminin Yönetimi " başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. e	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Plânlarının Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Öncelikle Millî Eğitimin, sonra o okul düzeyinin, sonra o dersin amaçları öğretmenin çıkış noktalarıdır.

Sıra Sizde 2

İyi bir ders programı esnek olmalı, öğrenilenlerin uygulanmasına hizmet etmeli, birden fazla grubun, sınıfın katılabileceği ortak projelere olanak vermeli, öğrenci merkezli, kapsam olarak dar ama içerik olarak zengin olmalıdır.

Sıra Sizde 3

Ders plânlarının değerlendirilip geliştirilmesinde, şu soruların yer alması önerilmektedir: Amaçlar açıkça belli ve davranış olarak yazılmış mı, sürecin basamakları ve işlemleri belli mi, öğrenilenlerin uygulaması yer almış mı, öğrenilenlerin iç-dış transferine ilişkin dilimler var mı, önceki ve sonraki etkinliklerle ilişki kurulmuş mu, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine uygun mu, çevre olanak ve özellikleri gözetilmiş mi, zaman, araç, kişi kullanımı uygun mu...?

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi**. Beşinci Baskı. Ankara: PegemA Yayınları, 2001.

Gelardi, Theresa and Wolfson, Scott. "Creating a Democratic Society Through the Classroom", **http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED424139**, 1995.

Gilberts, Guy H. and L.K.B. "Classroom Management and Instruction Competencies for Preparing Elemantary and Special Education Teachers", **Teaching and Teacher Education**. v.13, N.6, p.597-610, August 1997.

Gose, Michael D. **Creating a Winning Game Plan**. The Secondary Teachers Playbook. Oaks: Corwin Press Inc., 1999.

Green, Andrew and Rose, William. "The Professor's Dream: Getting Studetns Talk and Read Intelligently", **Political Science and Politics.** v.29, N.4, p.487-490, December 1996.

Holzberg, Carol S. "Classroom Management at Your Fingertips. Teacher Friendly Technology", **Learning**. v.23, N.4, p.57-59, Jan.-Feb. 1995.

Ladd, Paula D. and Ruby R. Jr. "Observation: Key to Successfull Classroom Management", **Business Education Forum**. v.53, N.1, p.40-47, October 1998.

Li, Xiaobin. "Preparedness to Teach", **Alberta Journal of Educational Research**. v.45, N.2, p.184-197, Summer 1999.

McClay, Jodi L. **Learning Centers. Professional's Guide**. Westminster: Teacher Created Materials Inc., 1996.

Morris, Linda L. "The Effect of Integrated Curriculum on the 9th Grade At-Risk Students", **http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED422419**, 1998.

Perkins, Peggy G. and Galfer, J.I. "Producing Teacher/Staff Portfolios", **Catalyst for Change**. v.28, N.1, p.17-20, Fall 1998.

Silvia, Evelyn M. and H.C.L. "Personalized Teaching in Large Classes", **Primus**. v.6, N.4, p.325-336, Dec. 1996.

7

Eğitim Sürecinin Yönetimi

Sınıf bir orkestra, öğretmen de bu orkestrayı yöneten kişi ise acaba nasıl bir orkestra şefini tercih ederdiniz? Suratı asık, bakışları donuk orkestra üyeleri üzerinde otorite kuran, yaratıcılığınıza ket vuran mı? Yoksa güler yüzlü, tüm orkestraya coşku veren, bakışları ile sevgi dağıtan, sizin yaratıcılığınızı destekleyen, yerinde duramayan kıpır kıpır biri mi? Eğitim sürecinin yönetilmesinde sihirli değnek etkisi yaratan öğretmenin iyi bir orkestra şefi rolüdür aslında. Öğrencilere hedef davranışları kazandırırken, eğitim ortamındaki tüm kaynakları etkili kullanabilen, olmayan kaynakların yaratılmasında etkili olan ve öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırıcı araçları etkili kullanan bir "sınıf yöneticisi" olmak için bir adım daha yaklaşıyorsunuz...

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *amaçlardan hedefler ve davranışlar oluşturabilmek,*
- *eğitim araçlarını düzenleyip eğitim ortamında kullanabilmek,*
- *eğitsel süreçleri, hedeflere göre yönetebilmek*

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Ayşe Öğretmen, "On yıllık öğretmenim, on yıldır bu işi yapıyorum, hazırlığa ne gerek var?" diyerek, ertesi günkü dersler için ön hazırlıkları yapmadı. Fizik dersinde anlatacağı konuyu biliyordu, deneyleri de ezberlemişti. O gün derslerine denetçilerin gireceğini öğrenince de kaygılanmadı.

Dersle birlikte konuyu anlatmaya başladı. Üniversitede öğrendiği bilgilerin hepsini, denetçiyi de etkilemek amacıyla öğrencilere ayrıntısıyla anlatıyordu. Anlattı, anlattı... Öğrenciler sessizce, kıpırdamadan onu dinledi. Deneylerin hepsini de yaptı. Ders bittiğinde anlatması ve deney yapması da bitmişti. Denetçiye iyi bir gösteri yaptığını, çok iyi bir puan alacağını düşünüyor, seviniyordu.

Dersi izleyen denetçi, ders sonunda öğretmenle görüşürken kullanmak amacıyla şu notları almıştı: Öğretmenin hedef ve davranışlardan haberi yok, neleri neden yaptığını, neler yapması gerektiğini bilmiyor, öğrenciler de öyle. Ön hazırlık yapmamış, yaptırmamış. Öğrenci katılımını sağlamadı, deney yaparken öğrencilerden bazıları yapılanların bir kısmını göremedi, öğrenciler deneye katılmadı, kendileri yapmadı. Özet, değerlendirme, geliştirme, pekiştirme yapılmadı. Öğretmenin "eğiticiliği" çok zayıf.

Anahtar Kavramlar

- *Eğitim Ortamı*
- *Eğitsel Araç-Gereçler*
- *Eğitim Süreci*
- *Eğitim Etkinlikleri*
- *İçerik*
- *Güdüleme*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *HEDEF DAVRANIŞLAR*
- *EĞİTİM ARAÇLARI*
- *EĞİTİM UYGULAMASI*
  - *Dikkati Çekme*
  - *Amaçları Açıklama*
  - *Güdüleme*
  - *Kurgu*
  - *İçeriğin Paylaşılması ve Uygulanması*
  - *Dönüt Alma, Düzeltme*
  - *Özetleme, Pekiştirme*

GİRİŞ

"Sınıf" denen grubun eğitsel amaçlara ulaştırılması süreci ile, öğrenenlerin hedef davranışları uygun koşullar oluşturup "yapar" hale getirilmesi işi "eğitim" olarak adlandırılır. Bir süreç olarak düşünüldüğünde eğitim, hedef davranışlara götürücü öğrenme etkinliklerinin gerçekleştirilmesi, öğrenilenlerin davranışa dönüştürülmesi, sürekli ve ustalıkla yapımın sağlanması için pekiştirilmesi etkinliklerini içerir. Dikkat edilirse, bu süreçler, basamaklar içinde, öğretmenin "ders anlatması" diye bir şey yoktur. İyi öğretmen ders anlatmaz, "işler". Ders anlatmak eğitim ya da öğretim olsaydı, on binlerce öğretmene, okullara, okul yöneticilerine, diğer eğitim iş görenlerine, eğitim bütçesine ve eğitim için ayrılan diğer kaynaklara gerek olmazdı.

HEDEF DAVRANIŞLAR

Hedef davranışlar, öğrencilerde, öğretim uygulamasından sonra görülmek istenen davranışlardır. Bunların çeşitli düşünürlerce sınıflamaları yapılmıştır. Günümüzde en yaygın bilineni, bilişsel, devinsel ve duyuşsal şeklinde gruplananıdır. Bu ayırım, incelemeyi kolaylaştırmak içindir, yoksa aynı hedef davranışın, hem bilişsel, hem duyuşsal hem de devinsel yanı vardır. Uygulamada buna göre hedef ve davranış yazılırken, bilişsel basamaklar esas alınarak, duyuşsal ve devinsel yanlarla bütünleştirilerek yazılır.

Hedef davranışlar, öğrencilerde, öğretim uygulamasından sonra görülmek istenen davranışlardır.

Bir öğretmenin, öğretim etkinliği için hedef davranışlarını belirlerken yapması gerekenler nelerdir?

SIRA SİZDE 1

Hedef davranış yazacak olan öğretmen, Türk Milli Eğitimi'nin, okul tür ve düzeyinin, dersin amaçlarını önüne almalı; dersin amaçlarını, bunlara uygun hedefler şeklinde ayrıntılamalıdır. Hedeflerin belirlenmesinde, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri esas alınmalı, hedefler bu düzeyleri geliştirici olmalıdır. Bu amaçla öğretmenlerin, okulun açılışından önce öğrencileri bir hazır bulunuşluk testinden geçirmesi gerekir. Sınıf, bu test sonucuna göre gruplara ayrılabileceği gibi, daha uygun koşullar oluşturulabilirse, bireysel öğretim düzenlemeleri de yapılabilir.

Öğrencilerin o ders amaçları ve hedefleri açısından, gösterdiği hedef davranışlar belirlendikten sonra, göstermeleri gereken hedef davranışlardan bunlar çıkarılır, geriye kazandırılması gereken hedef davranışlar kalır. Bu eğitim gereksinimleri, öncelikler gözetilerek sıraya konur. Hangi hedef davranışın kazandırılması için hangisine gerek varsa, o önceye alınır, eğitsel etkinlikler, bu sıralama esas alınarak düzenlenir. Bu işler, okul yönetiminin desteği, eş güdümü, kılavuzluğunda, öğretmenlerce yapılır. Böylece, öğretmenler, o ders aracılığıyla öğrencilere kazandırılması gereken hedef davranışlar listesine sahip olurlar. Hedef davranışlar, bilişsel, devinimsel, duyuşsal şeklinde gruplandıktan ve ayrımlandıktan sonra, basamaklandırılmıştır.

Öğrencilerin göstermeleri beklenen hedef davranışlarla gösterdikleri hedef davranışlar arasındaki fark, kazandırılması gereken hedef davranışları gösterir.

ÖRNEK

Bilişsel hedefler, bilgi basamağından, değer oluşturup sistemleştirme basamağına kadar sıralanmıştır. Öğretmenler hedef davranış yazarken, ne kadar üst basamakta yazarlarsa o kadar iyi olur. Bilgi düzeyinde hedef davranışları hiç yazmamak iyidir, çünkü bir üst basamaktaki hedef davranışlar, kendi altındaki hedef davranışları içerir. Örneğin, uygulama düzeyindekiler, bilgi ve kavrama düzeyindekileri de içerir: Bir uygulamanın iyi yapılması için, onun bilgisine ve bu bilginin kavranmasına gerek vardır.

Ara düzeylerdeki hedef ve davranışlar, ara hedeflerdir, asıl ulaşılması gereken, hedef davranışı değere ve diğer değerlerle bütünleştirilmiş bir değer sistemine bağlayabilmektir. Bu yapılmazsa davranışların bireylerce "değeri" olmaz veya bu değer, diğerleriyle ilişkilendirilmediğinde, "birbiriyle ilişkili değerler" oluşmaz. O zaman, bireyler, davranışları için bir ölçüte sahip olamazlar: Birinin "hırsız" dediğine diğeri "becerikli" diyebilir. Bu durumdaki insanlar bir "toplum"u oluşturamazlar, birlikte yaşamanın yararlarını kullanamazlar, başka "toplum"ların uygarlık düzeyine erişemezler.

EĞİTİM ARAÇLARI

Eğitim aracı kavramı, geniş anlamda, amaçlara ulaşmada yararlanılan, okuldan öğretmene, program ve plânlardan çevre olanaklarına, kurallardan düzene her tür kaynağı içerir. Burada bunlardan bir kısmı üzerinde durulacaktır.

Eğitim araçları, amaçlara, olanaklara ve bu amaçlara ulaşması beklenilen öğrencilerin özelliklerine göre belirlenir.

ÖRNEK

Eğitimi "ders anlatmak" olarak bilen bir öğretmen, iyi bir araç değildir. Öğrencinin "Bir an önce kurtulunması gereken yer." olarak algıladığı okul, iyi bir araç değildir. Kuralların amaçlar için olduğunu bilmeyen bir yönetici, okuttuğu ondört yaş çocuğunun özelliklerini bilmeyen bir öğretmen, öğrencinin "yap"masına olanak vermeyen, kendisi yapılmış, kurulmuş hazır bir motor iyi bir araç değildir.

Okuldaki öğretmen ve yöneticiler, kendileri birer araç olma yanında, diğer araçları belirleyen, arayan, bulan, kullanımlarını düzenleyen birer ögedirler. Araçların var olması yetmez, kullanılmaları gerekir. Okul kitaplığında kaç kitap olduğundan çok, öğrencilerin, belli bir zaman diliminde kaç kitap okuduğu, anladığı, tartıştığı önemlidir. Araçlarla dolu bir laboratuvar, tüpleri kırarlar diye öğrencilere kullandırılmıyorsa, öğretmen, "Siz kırar, bozarsınız." diye deneyleri sadece kendi yapıyorsa, araçlar var ama süs gibi duruyorlarsa, iyi kullanılmış olmazlar. Benzer şekilde bir okulöncesi eğitim kurumunda, pek çok oyuncak bulunabilir. Ancak bu oyuncaklar, çocukların kırıp bozmamaları için dolaplarda saklanıyorsa kullanıldıkları söylenemez.

Araçlar kullanılmak içindir. Kullanım kuralları belirlenip öğrencilerce bilinir, o aracı kullanmanın gerektirdiği hazır bulunuşluk davranışları öğrencilere kazandırılırsa, kullanım sürecinde araçların göreceği zararlar da azalır. Araç kullanırken, hangi sonuçlara ulaşmak için, neleri, nasıl, ne zaman yapacağını bilen bir öğrencinin davranışları, araçlara fazla zarar vermeyecektir.

Ders araçları, öğretmenin yapacağı ön hazırlıklar sırasında öncelikle amaçlar gözetilerek hazırlanır, ön denemeleri yapılır.

Ders araçları, öğretmenin yapacağı ön hazırlıklar sırasında öncelikle amaçlar gözetilerek hazırlanır, ön denemeleri yapılır. Böylece sınıftaki bir aracın "çalışmama" sorunu olmaz. Kullanılan araçlar, bakımı ve gerekiyorsa onarımı yapılarak, "yer"lerine kullanıma hazır halde konursa, ön hazırlıklar kısa sürer, araç yokluğu çekilmez. Araç "yok"luğu, çoğu kez öğretmen ve okuldan kaynaklanır. Okul, en varsıl (zengin) çevreye sahip kurumdur. Böyle bir kurumun araç yokluğundan yakınması, yönetsel yetersizliği gösterir. Araç sağlamada bu varsıl çevrenin devreye sokulması, sıkıntıları azaltacaktır.

Ders aracının "kendisinin" olması en iyisidir. Hazır bir araca sahip olma yanında, bu araç öğrencilerce, basit ve ilkelce yapılabiliyorsa, bu daha iyidir, çünkü iyi öğrenmenin "yaparak ve yaşayarak" olacağı bilgisine uygundur. Bir hedef davranışın gösterilmesi için mutlaka bir "arac"a gerek duyuluyorsa, o araç mutlaka kulla-

nılmalı; hazırı yoksa yapılmalı; yapılamıyorsa maketi, şekli el veya bilgisayarda çizilip gösterilmelidir. Bir hedef için gerekli araç, yok diye kullanılmıyorsa, o hedefe ulaşılması beklenmemelidir.

Ders araçları, somutluk sağlayarak, bilginin algılanmasını, uygulanmasını, kalıcılığını kolaylaştırır, işi ilginç hale getirir, güdüler, öğrenme çevresini doğallaştırır. Araçlarla uğraşmanın, öğrencileri uğraştırmanın zaman yitirici görünmesine karşılık, bu etkinlikler, gerçek ve kalıcı öğrenme sağlayarak, eğitsel zamanı kısaltırlar. İlginçliği sağlamak için öğretmen, araçlarda değişikliğe gitmelidir. Hep aynı mekânda ders işlememeli, sıra ve masaları hep aynı biçimde tutmamalı, laboratuvar düzenini hep aynı şekilde kurmamalıdır.

Ders araçları, somutluk sağlayarak, bilginin algılanmasını, uygulanmasını, kalıcılığını kolaylaştırır, işi ilginç hale getirir, güdüler, öğrenme çevresini doğallaştırır.

Hedef davranışların kazandırılması sürecinde, ders araçları kullanmanın yararları nelerdir?

SIRA SİZDE 2

Araçların hazırlanması ve kullanılması, aynı aracı kullanacak öğretmenlerin iş birliğiyle düzenlenirse, araç kullanımının yararları çoğalır. Kitaplık, laboratuvar, spor salonu gibi araçların kullanımı, böyle plânlanmalı, o gün o aracı kullanmayacak olan öğretmen, başkasının kullanımını engellememelidir. Araç kullanımında iş birliği yapılması, öğretmenlerin, birbirlerinden öğrenme yoluyla araç kullanma becerilerini geliştirir, kullanım yöntemlerini uygunlaştırır.

Kitap ve dergilerin ön çalışma, hazırlık, değerlendirme dilimleri de kullanılmalı, bunların özet birer araç olduğu unutulmamalı, örneğin özet bir araç olan Türkçe kitabıyla yetinmek yerine, bu özetlerin asılları olan masal, öykü, roman, deneme, ... kitaplarıyla öğrencilerin tanışıp anlaşması sağlanmalıdır. Okulda olmayan araçlar çevrede aranmalıdır. Çevresindeki kitaplıkları ve kitap alma koşullarını bilmeyen bir Edebiyat öğretmeni olmamalı, Kimya öğretmeni yakındaki bir kimyasal madde üretim tesisini tanıyıp, bunun okulla ilişkilerini kurmalıdır.

ÖRNEK

Spor salonum yok diye Beden Eğitimi dersini kışın "öğrencileri sınıfta oturtarak" yapan bir öğretmen, örneğin belediye memurlarının maçında hakemlik yaparak veya belediye spor takımının hazırlığını (antrenman) yöneterek, belediyenin spor salonunu haftada bir iki saatliğine de olsa kullanabilmenin yollarını aramalıdır.

Öğretmen, aracın kendisine gelmesini beklememeli, bunu sağlamak için çabalamalı, okul yönetimi de bunlara destek olmalıdır. Elbette bu işler burada yazıldığı kadar kolay olmayabilir. Ama bir işin olmasını istiyorsak, onun için gerekli her çabayı da göstermeliyiz.

Günümüzde okul "çevre"leri, insan aracı bakımından varsıllaşmıştır. Veliler arasında olmasa bile, onların tanıdıkları arasında, kaynak kişiler, konu uzmanları vardır. Akıllı insan, her işi yalnız kendisi yapmaya çalışmayandır. Kaynak kişiler, konunun ilginçliğini de artırır. Bu kişilerin beklentileri öğrenilmeli, öğretmenin beklentileri onlara iletilmeli, bunlar hakkında öğrencilere ön bilgi verilmelidir. Kaynak kişilerin sınıfta mutlaka bir dersin tamamında bulunması gerekmez.

Bilgisayarların kullanılmasında, bu kullanımın bir araç olduğu unutulmamalıdır. Bilgisayarı amaç, öğrenciyi araç yapan uygulamalara kapılmaktan özenle kaçınılmalıdır. Bilgisayarlar, bilgi paylaşımını kısaltan, görselleştiren, değiştirilebilir kılan, bireysel öğrenimi sağlayan, zamanı kısaltan bir araç olarak görülmelidir. Bilgisayarın her şey olduğu, her şeyi yapacağı düşüncesine kapılınmamalıdır. Yapacak olan öğrencidir, "o" yapmadıkça eğitim gerçekleşmeyecektir.

Okulda ve sınıfta bulunan araçlar, yalnızca ders sürecinde kullanmak için değil, öğrencinin gerektiğinde, gereksinim duyduğunda kullanabildiği, ulaşabildiği araçlar olmalıdır.

Araçlar yalnızca ders sürecinde kullanmak için değildir. Öğrenci, araçlara gerek duyduğu zamanlarda ulaşabilmeli, laboratuvarlarda ders dışında da gerektiğinde öğretmen kılavuzluğunda çalışabilmeli, kitaplıktan yararlanma süresi uzun tutulmalı, ders dışı zamanlarda spor olanakları kullanılabilir olmalıdır. Araç kullanması gereken öğrenciler varken, araçlar boş duruyorsa, bu yanlıştır.

EĞİTİM UYGULAMASI

- Dikkati Çekme
- Amaçları Açıklama
- Güdüleme
- Kurgu
- İçeriğin Paylaşılması ve Uygulanması
- Dönüt Alma, Düzeltme
- Özetleme, Pekiştirme

Eğitim uygulamasının ana basamakları:
- Program içeriğinin paylaşılıp bütünleştirilmesi,
- Dönüt alma - düzeltme yapma,
- Ulaşılan hedef davranışların pekiştirilmesidir.

Eğitsel hazırlıklar tamamlandıktan sonra, program içeriğinin paylaşılıp bütünleştirilmesi, dönüt alınıp düzeltme yapılması, ulaşılan hedef davranışların pekiştirilmesi süreci, eğitim uygulamasının ana basamakları olarak görülür. Başka bazı kaynaklarda bir basamak olarak ele alınmış olan ölçme ve değerlendirme, burada dönüt alıp düzeltmenin bir aracı olarak görülmüştür.

Dikkati Çekme

Dikkat Çekme: Öğretmenin öğrencilerin hedef davranışlara ulaşmasını sağlamak için yapılacak etkinliklere hazırlanmasıdır.

Öğrenciler, ders başında, ders arasındaki etkinliklerini henüz tamamlamamış, kendilerini derse verememiş, konuşmalarını bitirmemiş olabilirler. Öğretmenin sınıfa girmesi, bu etkinliklerin bitirilmesine yetmeyebilir. Böyle durumlarda, öğrencilerin, hedef davranışlar için yapılacak etkinliklere hazır hale getirilmesi gerekir. Öğretmen, sınıftaki herkesin ilgisini çekmeden derse başlarsa, hedeflere ulaşılması güçleşebilir.

Öğretmen, sınıfın ders öncesi arayı yansıtan görüntüsünü, ders işlemeye hazır hâle getirmeli, farklı şeylere odaklanmış olan öğrenci dikkatini, o dersteki etkinliklere çekmelidir. Sınıfta birkaç saniye suskun beklemek, dikkatini bir öğrenci grubunun yaptıklarına yöneltmek, konuşmasına alçak sesle başlamak, herkesin fark edebileceği bir şey yapmak, örneğin küçük bir gürültü çıkarmak, elinde ilginç bir araç taşımak (öğrenci sınav kağıtları, bir ders aracı, ...) ... dikkat çekme aracı olarak kullanılabilir. Bu iş sadece ders başında değil, tüm ders süresince dikkati dersle ilgili etkinliklere yoğunlaştırmak için yapılmalıdır. Görüşünün alınması, soru sorulması, yakın olma, göz teması, ilgi duyduğu bir konunun gündeme gelmesi de dikkat çekmeye yarar.

ÖRNEK

Altıncı sınıfta, iklim enlem yükseklik ilişkilerinin hedef alındığı bir Coğrafya dersinde, bir gün önce oynanan bir futbol maçı ve top söz konusu edilerek, "Bugün sizinle, daha farklı dilimlendiği düşünülen bir topu inceleyeceğiz." denerek dikkat çekilebilir, böylece amaçlardan da öğrenciler haberdar edilmiş olur.

Amaçları Açıklama

Ders başında amaçların açıklanması, öğrencilerin eylemlere bilinçle yönlendirilmesini, düşüncenin geliştirilmesini sağlar. Bu amaçların anlamlı ve yararlı bulunması, öğrenme çabalarını artırır, sınıf kendiliğinden amaçlarla ilgili etkinliklere yöneleceğinden, sınıfın yönetimi kolaylaşır.

Amaçların, günlük yaşama yansıyan işlevleri örneklenirse, bu somut işe yararlık göstergeleri, öğrencilerin amaçlara ulaşma çabalarını artırır. Amaçların hedef ve davranış olarak belirlenmesi, öğrencinin, ne, neden sorularına yanıt buldurur.

Güdüleme

Dikkat çekme ve amaçları açıklama da güdüleyici etki oluştururlar. Öğrencilerin, güçlerini hedeflere ulaşmak için harcamaları, onların güdülendiğini gösterir. Öğrenileceklerin bir sorunla ilişkilendirilmesi, nelerin çözümünde nasıl kullanılacaklarının belirlenmesi, bir güdüleme yoludur.

ÖRNEK

Fizikteki ışık, mercek konularının araç olarak kullanıldığı hedef davranışlara ulaşmanın, günlük yaşamda ne yararlar sağlayacağını, nasıl işimize yarayacağını bilmesi, öğreneni güdüler.

Herkesin yanlış yapabileceği, başarısız olabileceğinin belirtilmesi, öğrencilerin başarılı olamama korkusundan kaynaklanan cesaretsizliğini yener. Arkadaşları yanında gülünç duruma düşmek istemeyen öğrenciler, girişimde bulunmaktan kaçınabilir. Öğretmen, hiç olmazsa sonucun olumlu, yararlı bir yanını göstermeye çalışarak, bu gibi durumlarda öğrencilerle alay edilmesini, onların küçümsenmesini önlemelidir. Sınıfta utanma, eleştirilme, gülünç olma, küçük düşme, ceza alma, başarısız olduğunda sıkıntıya girme gibi sonuçların yer almayacağı bir ortam oluşturulmalıdır. Ne diğer öğrenciler, ne de öğretmen, öğrencilerin bu sonuçlarla karşılaşmalarına araç olmamalıdır. Öğrenci başarısız olduğu durumlarda teselli edilmeli, başarısı için neler yapması gerektiği konusunda yardımcı olunmalıdır. Ancak hiçbir şey yapmayan tembel insanların hata yapmayacağını belirtmek de öğretmene bu konuda yardımcı olabilir.

Öğretmenden, sınıfta öğrencilerin utanma, eleştirilme, gülünç olma, küçük düşme, ceza alma, başarısız olduğunda sıkıntıya girme, vb. sonuçlarının yer almadığı bir öğrenme ortamı hazırlaması beklenir.

Güdülerin belki de en güçlüsü, başarı güdüsüdür. Başarının tadını alan öğrenciler, bu tadı tekrar alabilmek için, yeni başarılar arayacaklardır. Başarı, bir çaba karşılığında olmalı, öğrencinin gücü ile bu çaba dengeli olmalıdır. Gücü üstünde çabaya zorlanan öğrenci, korkup, başarı girişiminde bulunmayabilir. Öğretmen "en başarısız" öğrencinin bile, yapabileceği işler vererek, başarı güdüsünü bulmasına yardımcı olmalıdır. "Yarın için şu çalışmaları yap, sana bunlarla ilgili sorular soracağım." diyerek öğrenciyi çalıştırmak, ertesi gün de o çalışmalarla ilgili soruları o öğrenciye sorup, onu başarısı nedeniyle ödüllendirmek, başarısız öğrencileri başarıyla güdülemenin bir yoludur. Çalıştığında başarılı olabileceğini gören öğrenci, işe güdülenecektir. Sınıf ortamının yakın ilişkilerle bir aile sıcaklığına kavuşturulması, iyi niyet, yardımlaşma, destek olma ortamının sağlanması, başarısızlığın olumsuz sonuçlarını azaltıp hafifletebilir. Zaten öğretmenin görevi de, "başarı" ortamı oluşturabilmektir.

Övgü, güçlü bir güdüleme aracıdır. Herkesin övülünecek yanları vardır. Bunların olumlu sonuçlarla ilişkilendirilerek kullanılması, hem o yanların güçlenmesine, yinelenerek kullanılmasına, hem de övülenin yeni övülme yanları aramasına yardımcı olur.

ÖRNEK

"Arkadaşının yere düşen kalemini vermen güzel bir davranış." diye övülen öğrenci, başkalarına yardımcı olma çabalarını artıracaktır. "Bugün dersine iyi çalışmışsın, beğendim" sözü, övülme gereksinimini karşılamak isteyen öğrenciyi, daha iyi çalışmaya itebilecektir.

Öğretmenden herkesin ödül alabileceği bir sınıf düzeni oluşturması ve ödüllerle hedef davranışlar arasında ilişki kurması beklenir.

Ödül ve ceza da, güdüleyici olarak kullanılabilir. Ödüller, övgü, destek olma, beğenme, sosyal kabul, grup üyeliği, bir aracı kullanmasına izin verme, öncelik hakkı verme, maddi ödüller şeklinde geniş bir seçenekler yelpazesi şeklindedir. Herkesin ödül alabileceği bir sınıf düzeni oluşturmak, öğretmenin görevidir. Ödüle değer hiçbir çabası olmayan öğrenciyi bile, basit bir işte kendine yardım ettirerek ona teşekkür etmek, öğretmenin yapması gereken bir iştir. Ödül ve ceza seçiminde, "fırsat düştükçe ödül, zorunlu kalındığında ceza" ilkesi kullanılmalı, öğrencinin ceza alabileceği durumlar oluştuğunda, öğretmen ilk suçu kendinde aramalıdır. Ödüllerle hedef davranışlar arasında ilişki kurulmalıdır.

SIRA SİZDE 3

Öğrenci güdüsünün değişkenlerini göz önünde bulundurarak davranışlarını düzenleyen bir öğretmen neler yapabilir?

Öğrenci güdüsünün önemli değişkenleri olarak, yetenekleri konusunda öğrencinin yargısı, öğrenilenlerin kullanılabilirliği konusundaki düşüncesi, öğretmene karşı tutumu, öğretmenin derse verdiği değer konusundaki öğrenci algısı sayılmaktadır. Öğretmen, bu konulardaki davranışlarıyla, güdü veya isteksizlik oluşturabilir.

ÖRNEK

Öğrenci güdüsünün temel değişkenleri:
- Yetenekleri konusunda öğrencinin yargısı,
- Öğrenilenlerin kullanılabilirliğine ilişkin algısı,
- Öğretmene karşı tutumu,
- Öğretmenin derse verdiği değere ilişkin öğrencinin algısıdır.

Öğrenciye yeteneklerini somut olarak görme olanakları yaratmak, hedef davranışların yararlarını yaşayabileceği ortamlar oluşturmak, öğrenciye bir korku ögesi, rakip, taraf olarak değil, yardımcı, destek, kolaylaştırıcı, arkadaş, yandaş olarak davranmak, dersine, hazırlıkları, çabaları, ilgisi ile önem vermek, bu durumların temel özellikleri arasındadır.

Bazı hedef davranışların yararları kolayca ve hemen görülebilirken, bazılarınınki daha geç, güç, dolaylıdır. Öğretmen bu ikinci tür yararları öğrencinin görmesine yardımcı olmalıdır. Öğretmen, istekli, kendini işine adamış, işini önemli gören, ciddi ve titiz yapan olmalıdır.

Sınıfın özellikleri ve çevre de güdülenmeyi etkiler. Oturma ve çalışma rahatlıkları, ısı, ışık, temizlik, çekici bir ortam, vb. mekân olarak sınıf ve okul, öğrenciye "gel" demeli, onun beklentilerini karşılayabilmeli, ona sıkıntılar getiren bir yer değil, onun mutlu olacağı bir yaşam alanı olmalıdır. Onlara sorulacak "Nasıl bir okulunuz, sınıfınız olmasını isterdiniz?" sorusu, öğretmenlere bu konuda ipuçları verebilir.

Bir değişken herkesi aynı derecede güdülemeyebilir. Bu nedenle öğretmen, her öğrencisini çok iyi tanımaya çalışmalıdır. Güdülenmeye engel durumlar olarak şunlar sayılabilir: Uzun süre hareketsiz oturma, sıkıcı etkinlikler, özsaygı yitimine yol açan etkinlikler, çalışmaları, yapılanları, gösterilenleri iyi görememe, işitememe, engellenme, beğenilmeme kaygısı, ilginç bir etkinliğin yarıda kesilmesi, öğretilmemiş bir konuda sınav ve uygulama, anlama ve yetenek düzeyinin çok üstünde öğretim, başarı şansı az bir yarışa, istemedikleriyle bir grup oluşturmaya zorlanma, okula uyumsuzluk, az sayıda araç-gereç, hep aynı yöntemlerin kullanılması, ...

Kurgu: İçeriğin amaçlarla, önceki öğrenmelerle, öğrenenin hazır bulunuşluk düzeyiyle, dikkatsizliğe ya da vazgeçmeye götürmeyecek bir hızla, uygun yöntemlerle ve sırayla düzenlenmesidir.

Kurgu

İçeriğin düzenlenişine ilişkindir. İçerik, amaçlarla, önceki öğrenmelerle, öğrenenin hazırbulunuşluk düzeyiyle, dikkatsizliğe veya vazgeçmeye götürmeyecek bir hızla, uygun yöntemlerle, uygun bir sırayla verilmelidir. Öğrencileri, bir tiyatro oyuncusunun kendisini rolüne vermesi düzeyinde, eğitsel çalışmalara katabilmek için,

eğitsel süreçlerin hangi basamaklarında nelerin, nasıl yapılacağı, nelerin neleri izleyeceği, etkinlik dilimlerinin birbirine nasıl bağlanacağı belirlenmelidir.

Bir konu dilimine odaklanmış ilgi ile sürdürülen çalışmalar, o dilimin bitirilmesiyle bozulmamalı, bir dilimden diğerine geçiş bu ilgi ve çalışma hızı kesintiye uğramadan yapılmalıdır. Aksi halde, bu ilgi ve çalışma düzenine yeniden ulaşılması, ek çaba ve zaman alıcı olur. Dilim araları, ders aralarına (teneffüs) denk getirilerek bu sorun çözülebileceği gibi, bir dilim bitmek üzereyken, izleyen dilimle ilgili, o dilime yöneltici sorularla da bir dilimden diğerine geçiş yapılabilir. İki dilim arasındaki bir kısım binişik tutularak da, sorunsuz geçiş sağlanabilir. Sınıfta ilgi ve katılımın sürekliliği için, pekiştirme ve özet amacı dışında, yineleme yapılmamalı, araç hazırlama gibi amaçlarla dersin akışı kesilmemeli, istenmeyen davranışlarla herkesin ilgisini çekecek şekilde uğraşılmamalıdır.

İçeriğin Paylaşılması ve Uygulanması

Amaçlara göre belirlenen program içeriğinin her derse düşen dilimi, öğretmen ve öğrencilerin yapacakları ön hazırlıklarla sınıfa taşınır. Hazırlık soruları ve ödevleri için yapılan inceleme, gezi, gözlem, okuma, izleme türü çalışmalarla, öğrenci, o dersin içeriğiyle ilgili bilgiler toplayarak sınıfa gelir. Her öğrencinin her bilgiyi toplaması şart değildir. Öğretmen, gerektiğinde paylaşılacak bilginin dilimlerini, farklı öğrencilere veya gruplara, ön hazırlıkla araştırmaları için bölüştürebilir. Bir gözlem üç kişiye, bir inceleme beş kişiye, bir okuma sekiz kişiye veya herkese, ön hazırlık ödevi olarak verilebilir. Ya da aynı hazırlıkları herkesin yapması istenebilir. Bu yolla öğrenciler, içeriğin bir diliminin veya tamamının ön bilgilerine sahip olarak sınıfa gelirler. Bu, derse ilgiyi ve sorumluluğu artırır, öğrencide kendisine güven sağlar, paylaşma ve yardımlaşma becerileri kazandırır.

Öğretmen de, ders plânını yapmadan önce, ön hazırlıklarını yapmalıdır. Okuma, araştırma, düşünme, inceleme, gezi, gözlem... yollarıyla bilgisini genişletip güncelleştirmeli, örnek ve uygulamalarını yenilemelidir. Öğretmen ve öğrenciler, bu çalışmaları sınıfa taşırlar. Sıra, bu taşınanların paylaşılmasına gelir. Ders plânındaki düzenlenişe göre, herkes getirdiklerini ortaya döker, öğretmen bunların birbiriyle ilişkilendirilerek bütünleştirilmesini sağlar. Böylece öğrenciler, ön hazırlık, katılım, bütünleştirme yollarıyla, yaparak ve yaşayarak, bilgiye sahip olurlar. Bunu öğretmenin yapması, yani dersi anlatması (bilgileri öğrencilere aktarması) çok olağanüstü koşullar dışında yanlıştır. Çünkü dersi öğretmen aktarırsa, o yapıp yaşayacağından, en iyi o öğrenir, öğrenciler de edilgen bir dinleme sonucu, çoğu kez grubun tamamına yakını pek bir şey anlamadan, çok kısa süre sonra unutacakları bir iki bilgi kırıntısına sahip olurlar. Anlatılanları dinleyen giderek azalır, ilgi kaybolur, öğretmenin gözünün içine bakarak dinliyor gibi görünenlerin bir kısmı da hayal görür, başka şeyler düşünür, dersten sonra yapacakları futbol maçının zihinsel hazırlıklarını yapabilirler.

Herkes, ön hazırlıklarla edindiği bilgileri sınıftakilerle paylaşıp, bu bilgiler, öğretmence hedef davranışlara götürücü şekilde bütünleştirildikten sonra, sıra bu bilgilerin, bilgi düzeyinden çıkarılıp daha üst bilişsel düzeylere taşınmasına gelir. Zaten "anlama"nın en alt düzeyi, bilgiye sahip olmak değil, onu "kavramak"tır. Bu da düşüncenin, neden ve nasılların devreye girmesiyle olur. Edinilen bilgi kavranmalı (anlaşılmalı, ezber bilgi, başkasının bilgisi değil, kişinin malı olmalıdır), uygulanmalı, sonunda bir değer şeklinde, kişinin değer sistemleri içinde yerini almalıdır. Ancak, bu şekle dönüştürülen bilginin uygulanması beklenebilir.

"Anlama"nın en alt düzeyi, bilgiye sahip olmak değil, bilgiyi kavramaktır. Bu nedenle, edinilen bilgi kavranmalı, uygulanmalı, sonunda bir değer şeklinde, kişinin değer sistemleri içinde yerini almalıdır.

ÖRNEK

Yemeklerden önce ellerini yıkama ya da yemek sonrasında dişini fırçalama bilgisi, bilgi olarak kalırsa, bu bilgiye sahip olanlarının çoğunun, elini yıkamadan yemeğe oturduğu ya da yemek sonrası dişini fırçalamadığı görülecektir. Oysa bu bilgi, yemeklerden önce neden ellerimizi yıkayıp, sonra dişimizi fırçalamalıyız şeklindeki soru ve düşüncelerle kavranırsa; "nasıl" yapılacağı uygulamalarla öğrenilirse; bu bilgilerin parçaları görülüp daha farklı şekillerde bütünleştirilebilirse; sonra da bunu yapmanın başkalarının ve bizim sağlığımız için önemli ve değerli bir şey olduğu, sağlıkla ve temizlikle ilgili bir "değer" olduğu kavranıp değerli bulunursa; bu "değerlilik", sağlığımızla ilgili değer sistemimiz içinde yerini alırsa, yemeklerden önce ellerimizi yıkayıp, sonra fırçalayan insanlara sahip olabiliriz.

Bunların yapılabilmesi için, ön hazırlıklarla sınıfa getirilen, öğretmen aktarıcılığıyla değil, kılavuzluğuyla bütünleştirilen bilgilerin kavranıp uygulanması, bir değere bağlanması gerekir.

ÖRNEK

Bunun için de, örneğin kırk beş dakikalık bir dersin, en çok 10-15 dakikası, bilginin paylaşılmasına ayrılmalıdır. Çok bilgi değil gerekli bilgi esas alınırsa ve ön hazırlıkları yapılırsa bu süre yeterli olur. Geriye kalan sürenin birkaç dakikası, öğretmenin ya da yapabilecek durumdaki bir öğrencinin, bu paylaşılan ve kavranan bilginin uygulamasını "yapıp göstermesi" için kullanılır: Ellerin nasıl yıkanacağı, dişlerin nasıl fırçalanacağı, yapılması gereken eylemler eksiksiz, sıralı, olması gereken şekilde yapılıp gösterilir.

Bu süreçte yapılanların herkesçe izlenebilmesi için, öğretmenin dikkatli olması, sınıf kalabalıksa küçük gruplara bölünüp her grupta yapıp gösterme yapılması, öğretmen ya da diğer arkadaşlarının arkasında kaldığı, öğretmenin elinin kolunun görmesini engellediği için yapılanları göremeyenlerin olmaması gerekir. Hedef, herkesin, nelerin, nasıl, neden yapıldığını görüp anlayabilmesidir. Hedef davranışların o anda orada gösterilip yapılmasının gerçekleştirilemeyeceği durumlarda, örnek verilir.

Kavranan bilginin uygulanması "yapılıp gösterilmesi"nde hedef, tüm öğrencilerin nelerin, nasıl, neden yapıldığını görüp anlayabilmesidir.

ÖRNEK

Bir yazarın, bir okuma parçasında veya bir paragrafta "ne dediği", "ne demek istediği" anlaşıldıktan sonra, "yapıp gösterici", bunu somutlayamıyor, sınıf önünde görselleştiremiyorsa, kendisi buna benzeyen bir örnek paragraf yazıp okumalı, okutmalı, ne dediğini, ne demek istediğini açıklamalıdır.

Bu görsel veya örnek yol, bilginin iyi kavranmasına hizmet eder. Kavranmayan, nedeni, niçini, nasılı anlaşılamayan bilgi, ezber bilgi olarak kalır, karşılaşılan durumlarda kullanılabilmesi neredeyse olanaksızlaşır.

Yapıp gösterme aşaması, öğrencinin nelerin, hangi sırayla, nasıl yapıldığına ilişkin soruların yanıtlanması ile tamamlanmalıdır.

Yapıp gösterme veya örnekleme aşaması, soru-yanıtla tamamlanmalı, izleyici nelerin, hangi sırayla, nasıl yapıldığına ilişkin sorularıyla veya yapıp gösterenin, örnekleyenin sorularıyla, bu kavramayı tamamlamalıdır. Yapıp göstermeyi yardımla yaptırma, örnekletme izlemelidir. Öğrenen, öğretmen gözetimi ve yardımıyla eylemi yapmalı, örneği vermeli, öğretmen işe olabildiğince az karışarak, kendisi yapmayıp, söylemeyip, göstermeyip, yapanın bulmasını sağlayarak bu süreci işletmelidir.

ÖRNEK

Yanlışa yönelen bir öğrenciye "Şimdi onu mu yapacaktık?", "O işi öyle mi yapacaktık?" gibi sorularla yanlışını görmesi, doğrusunu kendisinin bulması şansı verilmeli, bu sağlanmadığında, sınıftakilere sorup, doğruyu onların bulmasına çalışılmalıdır.

Hedef davranışın karmaşıklığı, öğrencilerin beceri düzeyi, ön öğrenmelerin yeterliliği, kavranma zamanı dikkate alınarak, bu iş birkaç öğrenciye yaptırılabilir. Örnek verme durumunda da, belirlenen anlamı taşıyacak olan paragraf, öğretmenin yardımı ve yol göstericiliğinde, öğrencilerce yazılabilir.

Yardımla yaptırma basamağını, yardımsız yapma, örnek verme izlemelidir. Öğrenciler, bu işi yaparken öğretmen izlemeli, yanlışa yönelindiğinde, doğruyu öğrenciye buldurtan yönlendirmelerle, olabildiğince sürece karışmamalıdır. Yardımsız yapma işi de birkaç öğrenci tarafından yinelenmeli, bilgisayar gibi görsel araçlar yeterliyse, bireysel öğrenim yoluyla, tüm öğrenciler yapmalı, örneklemeli, süreç öğretmence denetlenmelidir. Herkese yapma olanağı verme çok zaman alacaksa, birkaç öğrenci yaptıktan sonra, öğretmen, o eylemi yardımsız yapması en güç olan öğrenciye yaptırır. Bu öğrenci, "Bu işi o yapabiliyorsa, herkes yapar." denebilecek birisidir. Paragraf yazma örneğinde, vereceği anlam belirlenen bir paragraf, sınıftaki herkesçe yardımsız yazılır, öğretmen yine en son o öğrenciye okutarak, istenen anlama ulaşılıp ulaşılmadığını ve süreçte yapılanların uygunluğunu sınıftakilere denetletir.

Kalıcı davranış oluşturma ya da değiştirme olarak tanımlanan eğitimdeki kalıcılığın ve yeni durumlarda uygulanabilirliğin sağlanması için, bu eylemlerin yapılması gereklidir. Yardımsız yaptırma, örnekletme sürecini pekiştirme süreci izlemelidir.

Dönüt Alma, Düzeltme

Eğitim sürecinin her aşamasında, öğrenenden dönüt alınmalı, bu dönütler değerlendirilmeli, düzeltilip geliştirilmelidir. Değerlendirme sürecini mutlaka düzeltme ve geliştirme izlemelidir, çünkü değerlendirmenin amacı kanıtlamak, belgelemek, damgalamak değil, amaçlardan sapmalar varsa düzeltmek, eksiklikleri tamamlamak, yanlışları doğrularla değiştirmek, eylemi geliştirmektir. Değerlendirmenin amacı, hedef davranışlara ulaşılmasını sağlamaktır. Öğretmen, öğrencilerin çalışmalarını, defterlerini gözden geçirmeli, düzeltilmesini ve tamamlanmasını sağlamalı, ortak yanlışlar üzerinde sınıfça durulmalıdır.

Değerlendirme: Ölçüm sonuçlarının (dönütlerin), ölçütlerle karşılaştırılıp, değer yargılarıyla ifade edilmesidir.

Değerlendirmenin amacı, amaçlardan sapmalar varsa düzeltmek, yanlışları doğrularla değiştirmek, eylemi geliştirmek ve bu etkinliklerle hedef davranışlara ulaşılmasını sağlamaktır.

Dönütlerin öğrenci davranışlarından alınması daha iyidir, çünkü ulaşılmak istenen sonuçlar onlardır. Bu nedenle, hangi tür ve şekilde olursa olsun, sınav soruları, bilgi arayan değil, değer ve davranış arayan olmalıdır. Sınavlar hakkında öğrenciler bilgilendirilmeli, neleri yapıp yapmamaları gerektiği açıklanmalı, öğrencilerin kendisinden ne istendiğini açıkça anlaması sağlanmalıdır. Öğrencilerin sınav kaygıları azaltılmalı, basit bir soruyla öğrenci cesaretlendirilmelidir.

Sınav soruları öğrencilerle birlikte, açıklanarak, nedenleri belirtilerek, örneklenerek yanıtlanmalı, sınav sonuçları bekletilmeden duyurulmalıdır. Değerlendirme ölçütleri öğrencilere verilir ve değerlendirme adil olursa, öğrenciler düzeltme ve geliştirmeye istekli olur, olumsuz davranışlara yönelmezler. Öğretmen yanıldığı durumlarda bunu hemen kabul edip düzeltmelidir.

Açık ve güçlük derecesi düşük sorular, öğrenmeyi de kolaylaştırır. Soruların yanıtlayıcıları, sürekli parmak kaldıran birkaç öğrenci olmamalı, diğerleri de basit sorularla ve övgülerle cesaretlendirilmelidir. Sorunun yanıtı bilinmediğinde, öğretmen, ipuçları vererek, ek okuma, inceleme yaptırarak yanıtı öğrencilere buldurmalıdır. Yanlış yanıtlar eleştiriyle değil, soruyu yineleyerek, ipucu verilerek, öğrenci düşündürülerek karşılanmalıdır. Öğretmenin öğrenci sorularını yanıtlamasında da, yanıt öğrencilere buldurulmaya çalışılmalı, gerekirse araştırma yaptırılmalıdır. Sorular ve yanıtlar peşpeşe gelmemeli, yanıt bulunduktan sonra, öğrencilerin düşünebilmesi için birkaç saniye beklenmelidir.

Öğretmen, her öğrenciden başarı beklendiğini onlara iletmeli, hepsiyle ilgilenmeli, başarılarını beğendiğini belirtip onları yeni başarılara isteklendirmelidir. Değerlendirme süreci, bu amaca hizmet edecek şekilde düzenlenmelidir. Öğrencilerin yanıtlayamayacağı düşünülen ya da yanıtın çok basit olduğu sorular uygun değildir. Soruların **belirtke tablosu** yardımıyla oluşturulması, bu sıkıntıları önleyebilir. Ölçülecek hedef davranışlarla, soru tiplerinin uyumu da gözetilmelidir. Sorular ezberlenen bilginin yinelenmesini kesinlikle istememeli, bilgiyi kullanarak sorun çözmeye, yaratıcı düşünmeye götürmelidir.

Belirtke Tablosu: Hedef davranışlarla program içeriğinin ilişkisini gösteren tablodur.

Konuları öğretmen bildiği için, onların tartışılması, anlaşılması, kavranması ona kolay gelir. Oysa öğrenci için durum böyle değildir. “Okuyup anladılar.”, “Dinleyip öğrendiler.”, “Söyledim anladılar.” şeklinde düşünen öğretmen, çoğu kez yanılır. Bunların olup olmadığını anlamanın yolu, öğrenciden “davranış” şeklinde dönüt almaktır.

Özetleme, Pekiştirme

Eğitsel kazanımların davranışa, değere dönüşebilmesi için, hedef davranışa götürücü dönümcül bilgilerin, içerik parçalarının, hedefe ilişkin etkinlikler sonucunda özetlenmesi ve pekiştirilmesi gerekir.

Hedef davranışa götürücü dönümcül bilgilerin, içerik parçalarının, her hedef davranış (konu alt dilimi) sonunda ve her hedef sonunda özetleme yoluyla yinelenmesi, pekiştirilmesi sağlanmalıdır. Pekiştirilmeyen eğitsel kazanımlar, kısa sürede unutulur, davranışa, değere dönüşemez. Bir derste ulaşılması düşünülen birden çok hedef varsa, özetleme ders sonunda da yapılmalıdır.

Pekiştirme, eğitim sürecindeki uygulamalarla, sınıftakilerin yapması şeklindeki yinelemelerle, ders sonrası düşünme, tartışma, yazma şeklindeki ödevlerle olur. Ödevler, sınıf içinde, dışında, bireyce veya grupça yapılabilir. Hedeflere ve olanaklara göre, bu seçeneklerin biri, diğeri ya da her ikisi seçilebilir. Ödevler, bilinenleri yineleyen, gereksiz, zaman yitirici, pekiştirmeye hizmet etmeyen türden olmamalıdır. Ödevi öğrenci yapmalı, ama veliler ve öğretmen, onun takıldığı yerlerde yardımcı olmalıdır.

Öğrencilerin ödevleri yapmayı son güne bırakmasını önlemek için, öğretmen ara kontroller yapmalıdır. Öğretmen ödevlere önem vermeli, titizlikle incelemeli, düzeltmeli ve en kısa sürede öğrenciye geri vermelidir. Pekiştirmenin sağlanması için, düzeltilmesi önerilen ödevlerin öğretmene yeniden verilmesi ve bu sürecin hedef davranışlar gerçekleşene dek sürmesi iyidir.

Eğitim sürecinde istenen öğretmen davranışlarına ilişkin şunlar önerilmektedir (Başar, a.g.e):

1. Öğrencileri gözleyen değil, yaparak katılan olarak kullanmak, yapmaya cesaretlendirmek.
2. Olumlu, yapıcı davranmak, eksikliklerin olabileceğini kabul etmek.
3. Öğrencilerin, eylemler ve sonuçları hakkında düşünmelerini sağlamak.
4. Uygulamaları, dersin diğer bölümlerindeki çalışmalarla ilişkilendirmek, bütünleştirme sağlamak.

5. Öğrenciler zorlandıklarında yardımcı olabilmek için yeterince yakınlarında olmak.
6. Öğrencilere, beceri geliştirebilmeleri için yeterince fırsat vermek.
7. Eylemleri yapıp gösterirken iyi bir örnek olmak.
8. Uygulamaların güdüleme ve kendine güven oluşturması için çaba göstermek.
9. Öğrencilere, arkadaşça, yol gösterici olarak davranmak.

Sınıf içi etkinlikler için önerilen bir gözlem listesi şöyledir (Başar, a.g.e):

1. Yöntem ve standartlar öğrenciyi cesaretlendirici mi?
2. Öğrenciler, kitap ve araçları ilginç, güdüleyici buluyorlar mı?
3. Sınıf, öğrenenlerin fazla zaman harcamadan uygun kaynakları bulabileceği şekilde düzenlenmiş mi?
4. Değişik hedef davranışlar için değişik uygun yöntemler kullanılıyor mu?
5. Öğrencilerin, öğretmen ve arkadaşlarıyla işlerini tartışma fırsatı var mı?
6. Sorular ve problem durumları açık uçlu mu?
7. Etkinliklerde, sınıflarla yıllar arasında süreklilik sağlanmış mı?
8. Ayrı ayrı konularla birlikte, çapraz program yaklaşımı da kullanılıyor mu?
9. Öğretmen, öğrencilerin hepsinin, her an ne yaptığının farkında mı?

Özet

Amaçlardan hedefler ve davranışlar oluşturabilmek

Eğitim, hedeflenen davranışlara ulaşılması için yapılan etkinliklerin tümünü içerir. En iyi öğrenmenin yaparak yaşayarak olması, öğrencinin etkin olmasını gerektirir. Bu anlamda bir öğretmenin, öğrencilere dersi anlatması, yapabileceklerinin en kötülerindendir.

Eğitim süreci, ön hazırlıklardan sonra, hedef davranışların belirlenmesiyle başlar. Türk Milli Eğitimi'nin okul kademe ve türünün, dersin amaçları bütünleştirilerek, her ders için, bilişsel, duyuşsal ve devinsel hedefler öğretmence belirlenir. Sonra bu hedeflere ulaşmak için gösterilmesi gereken hedef davranışlar yazılır. Bunlardan, öğrencilerde var olan hedef davranışlar çıkarılırsa, geriye kazandırılacak olan hedef davranışlar kalır. Bunlar, öğrencilerin eğitim gereksinimlerini oluşturur. Eğitim gereksinimleri, öncelikler gözetilerek sıraya konur.

Eğitim araçlarını düzenleyip eğitim ortamında kullanabilmek

Eğitsel araçlar, hedef davranışlara götürmeye yardım eden, okul, öğretmen, program dahil her şeyi içerir. Özellikle öğretmenin, programın ve kendisinin araç olduğunu bilmesi çok önemlidir. Araçların var olması yetmez, kullanılması gerekir. Öğretmenler okul olanaklarını kullanmada iş birliği yapmalı, yönetici bu işi eş güdümlemelidir. Yalnızca, okulda var olan araçlarla eğitimi sürdürmek doğru değildir. Eğitim için, çevredeki her tür kaynaktan yararlanılmalıdır.

Eğitsel süreçleri hedeflere göre yönetebilmek

Eğitim sürecinde, öğrenenin dikkati sürekli tutulmalı, hedef ve davranışlar ona açıklanmalı, kişi öğrenmeye güdülenmeli, her davranış ve hedeften sonra ve ders sonunda dönüt alınıp düzeltilmeli, bunun için ölçme ve değerlendirmeler yapılmalıdır. İçerik, uygun bir kurgu ile paylaşılmalı, yapma ve yaşamayı gerektiren öğretim yöntemleri kullanılmalıdır. Hedef davranışların bilgisine ulaşmakla yetinilmemeli, her bilgi, uygulamalarla pekiştirilmeli, kişinin değer sistemine katkıda bulunmalı, oradaki yerini almalıdır.

Hedef davranışlara ulaşma sürecinde, bilgiyi paylaşma ve bütünleştirme, eğiticinin yaparak göstermesi ve örneklemesi, öğrenenin yardımla ve yardımsız yapması ve örneklemesi, davranışların pekiştirilmesi basamakları izlenmelidir.

Kendimizi Sınayalım

1. **En az** kullanılması gereken öğretim yöntemi aşağıdakilerden hangisidir?

a. Anlatım
b. Soru-yanıt
c. Rol oynama
d. Tartışma
e. Problem Çözme

2. "Örnek olay" kısmında anlatılan olaydaki öğretmene yapılabilecek **en iyi** öneri, aşağıdakilerden hangisidir?

a. Deneyleri öğrencilere yaptırması
b. Eğitim sürecini uygulayışını değiştirmesi
c. Anlatım yöntemi yerine başka yöntemleri kullanması
d. Dersten önce ön hazırlıkları iyi yapması
e. Hedef davranış yazmayı ve kullanmayı öğrenmesi

3. Anlamanın **en alt** düzeyi aşağıdakilerden hangisidir?

a. Bilgiye sahip olmak
b. Bilgiyi uygulamak
c. Bilgiyi kavramak
d. Bilgiyi paylaşmak
e. Bilgiyi aktarmak

4. Kırkbeş dakikalık bir derste, işleyeceği konuyu bitiremeyen öğretmene yapılacak öneri, aşağıdakilerden hangisidir?

a. Kalan konuya bir sonraki ders devam etmesi
b. Az bir konu kalmışsa, bunu tamamlamayı öğrencilerden istemesi
c. Dersi bir süre uzatarak konuyu bitirmeye çalışması
d. Hedef davranışlarla zamanın ilişkisini kurmayı öğrenmesi
e. Öğrenci katılımını azaltarak dersi erken bitirmeye çalışması

5. Bir uygulamanın doğru olarak gerçekleştirilebilmesi için **öncelikle** aşağıdakilerden hangisine gerek duyulur?

a. Uygulama yerinin saptanması
b. Uygulama araçlarının belirlenmesi
c. Uygulamayı gerçekleştirecek kişilerin belirlenmesi
d. Uygulama yönergesinin hazırlanması
e. Uygulayıcılar tarafından uygulama bilgisinin kavranmış olması

6. Aşağıdakilerden hangisi, sınıf içi eğitim-öğretim etkinlikleri sonucu ulaşılması amaçlana hedef davranışlardan biridir?

a. İstenmeyen davranışlar
b. İstem dışı davranışlar
c. Bilişsel davranışlar
d. Tepkisel davranışlar
e. Bilinçli davranışlar

7. Öğrencilerin hedef davranışlar için yapılacak etkinliklere öğretmen tarafından hazır hale getirilmesi aşağıdakilerden hangisiyle açıklanmaktadır?

a. Kurgu
b. Güdüleme
c. Dönüt alma
d. Dikkati çekme
e. Pekiştirme

8. Öğrencilerin tüm güçlerini öğretmen tarafından belirlenen hedeflere ulaşmak için harcamaları, aşağıdakilerden hangisinin başarıyla gerçekleştirildiğinin bir göstergesidir?

a. Özetleme
b. Güdüleme
c. Amaçları açıklama
d. Kurgu
e. Dikkati çekme

9. Öğrencilerin dönem sonu sınav sonuçlarının diğer şubelerdeki öğrencilerin sınav sonuçlarıyla karşılaştırıp bir değer yargısı üretmek, aşağıdakilerden hangisiyle açıklanmaktadır?

a. Değerlendirme
b. Ölçme
c. Özetleme
d. İçeriğin paylaşılması
e. Kurgu

10. Eğitim öğretim sürecinde, öğretmenlerin öğrencilerden bekledikleri hedef davranışlarla ders programının içeriği arasındaki ilişki, aşağıdakilerden hangisi yardımıyla oluşturulmaktadır?

a. İstenmeyen davranışlar tablosu
b. Öğrenci profili tablosu
c. Belirtke tablosu
d. Çarpım tablosu
e. Belirli gün ve haftalar tablosu

Yaşamın İçinden

"Batman'da Eğitimin Sorunları Masaya Yatırıldı"

Batman'da yapılan, okul öncesi eğitim konulu toplantıda bu alanla ilgili sorunlar masaya yatırıldı. AB normlarına uyum sağlamak için okul öncesine Batman'da özel bir önem verilmesi gerektiği belirterek, bu alanda yapılacak özel projeler üzerinde duruldu. Batman'da okul öncesi eğitimde bulunan nokta ve ulaşılmak istenen hedeflerin tartışıldığı toplantıda açılış konuşması Milli Eğitim Müdürü Şerif Akboğa tarafından yapıldı. 0-6 yaş döneminin bütün dünyada en verimli dönem olarak kabul edildiğini hatırlatan Akboğa, öğrenmelerin önemli bir bölümünün bu döneme denk geldiğini ifade etti. Bu yaş grubunun çok özel bir grup olduğunu ifade eden Akboğa sözlerini şöyle sürdürdü: "Eskiden kalıcı öğrenme etkinliklerinin 7 yaşından sonra oluştuğu şeklinde bir anlayış vardı. Şimdi bu anlayışta önemli değişiklikler oluştu. Bütün eğitim bilimcileri artık 6 yaşa kadar olan dönemi öğrenmelerin zemini olarak kabul etmektedir. Büyük önem verdiğimiz öğrenme yaşantıları özellikle 0-6 yaş arasında oyunlaştırılarak kazandırabilir. Bu nedenlerden ötürü okul öncesi eğitimi Batman'da daha çok geliştirmek zorundayız. "Toplantıda okul öncesinde görev alan öğretmen ve usta öğreticilere bu alanda yapılması gereken çalışmalar tartışıldı.

Toplantıda düşük gelirli semtlerde öğrenci kapasitesini artırmak için daha çok çalışılması gerektiği belirtilerek şu değerlendirmelere yer verildi: "Bu tespit, düşük gelirli semtlerde daha çok çalışılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğitimde her alanda başarı isteniyorsa, ilk yapılacak iş okul öncesine gerekli önemi vermektir. Çalışmaların daha verimli olması için okul öncesi için AB Proje masası da oluşturuldu. Bu birim okul öncesi için AB Projeleri hazırlayacak. Velilerin bilinçlendirilmesi için özel çalışmalar da yapılacak. Veli El Kitabı hazırlamak için komisyonlar kuruldu. Bu kitabın her veliye ulaşması hedefleniyor. Bu nedenle en az on bin adet basılması düşünülüyor. Bu yıl bu alanda bir ilk daha gerçekleştirilecek. 2008 mayıs ayında okul öncesi şenlikleri düzenlenmesi için ön çalışmalar yapıldı. Bu şenliklerde her okul kendi ürünlerini ve etkinliklerini sergileme imkanı da bulacak."

Kaynak: Cihan Haber Ajansı, 10.01.2008, 16:25 [1170212] http://www.haberler.com/batman-da-egitimin-sorunlari-masaya-yatirildi-haberi/

Okuma Parçası

"Almanya, Fransa ve Polonya'nın Eğitim Sistemlerine Genel Bir Bakış"

Almanya'da Okulöncesi

Okul öncesi eğitime yönelik ilk kurum 1840 yılında kurulmuştur. 1960 yılında 3 ile 6 yaş arası çocukların yaklaşık üçte biri bu kurumlardan yararlanırken bu sayı 1998'de yaklaşık %90'lar seviyesine çıkmıştır. 3 yaşındaki her çocuk öğle yemeğini karşılamak üzere yatırılan aylık bir ücret karşılığında bu kurumlardan yararlanabilmektedir. Çocuklar farklı yaşlardan olmak üzere gruplandırılırlar ve herbir grupla bir öğretmen ile bir yardımcı birlikte ilgilenir. Bu kurumlarda belli bir müfredat uygulanmaz. Çocuğun zihinsel, bedensel, fiziksel ve sosyal gelişimine yönelik oyunlar esastır. Çocuklara, gerçek hayat durumları çeşitli rollerle anlatılır. Gelişim düzeyi ilkokula başlamak için yeterli olmayan çocuklar için ayrı sınıflar oluşturulur. Engelliler için ayrıca özel sınıflar bulunmaktadır. 5 yaşında olan çocuklarının okul derslerini öğrenmeye başlamasını isteyen aileler için de bazı okullar bulunmaktadır.

Fransa

Okul öncesi eğitimle ilgili ilk kurum 1835'te kurulmuştur. 2 ile 6 yaş arası çocuklar sağlık durumlarını gösteren bir rapor ile okul öncesi eğitime başlayabilirler. Okul öncesi eğitim veren 4 farklı kurum vardır. Bunlar: ilkokula bağlı, 5 yaşındaki çocukların kabul edildiği kurumlar, iki günde bir ya da yarım gün eğitim veren kurumlar, dağlık kesimlerde yaşayan ve bir araçla okula getirilmesi gereken çocuklar için kurumlar, ayrı binası bulunan normal yetiştirme okulları. Çocuklar gelişme düzeylerine göre 3 gruba ayrılırlar. Müfredatta fiziksel, bilimsel ve teknik, sanatsal ile dil gelişimine yönelik olmak üzere 6 temel etkinlik bulunmaktadır. Bunlar: Birlikte yaşamak, dil gelişimi, yazılı kelimeleri öğrenme, dünyada etkili rol oynayan biri olmak, dünyayı keşfetmek, hayal etme, hissetme ve yaratma. Bu etkinlikler haftalık 26 saatten az olmamak üzere öğretmenin takdir ettiği zaman dilimlerinde yapılır. Her bir öğrenci için gelişim düzeyinin görülmesi amacıyla öğretmeni tarafından bir defter tutulur. Yaklaşık olarak 2.146.000 (2-5 yaş arası toplam çocuk sayısının %85'i) çocuk okul öncesi eğitim almaktadır.

Polonya

Polonya'da okul öncesi eğitim kurumları 20. yüzyılın başında kurulmuştur. 1940'lardan itibaren kadınların iş hayatında aktif olarak yer almalarıyla beraber okul öncesi eğitime verilen önem artmıştır. Okul öncesi eğitim, ilkokullara bağlı olarak faaliyet gösteren, 6 yaş grubuna yönelik sınıflarda ve 3 ile 5 yaş arası çocuklara yönelik yetiştirme okullarında verilmektedir. 1970'lerde okul öncesi eğitime olan talep çok yüksek olduğundan sınıflar fazlasıyla kalabalıktı. 1980'lerin sonunda, okul öncesi eğitim kurumlarının paralı yapılmasıyla beraber bu kurumlara kayıt yaptıran 3 ile 5 yaş arası çocukların sayısı azalmakla beraber 6 yaşındaki çocukların kayıtlarında artış gözlemlenmiştir. 1990-1993 yılları arasında bu kurumların belediyelere devrinin ardından sayıları azalmıştır. 2002-2003 eğitim-öğretim döneminde 3 ile 6 yaş arasındaki çocukların %51.27'si bu kurumlarda eğitim almı_tır. 6 yaşındaki çocukların bu kurumlara kayıt oranı ise %97'yi bulmaktadır.

Kaynak: İhsan İkizer, http://www.universite-toplum.org/pdf/pdf.php?id=200

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a	Yanıtınız yanlış ise "Giriş" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. b	Yanıtınız yanlış ise "Örnek Olay" ve "Eğitim Uygulaması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Uygulaması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. d	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Uygulaması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. e	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Uygulaması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. c	Yanıtınız yanlış ise "Hedef Davranışlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. d	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Uygulaması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. b	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Uygulaması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. a	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Uygulaması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. c	Yanıtınız yanlış ise "Eğitim Uygulaması" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Hedef davranış yazacak olan öğretmen, Türk Milli Eğitimi'nin, okul tür ve düzeyinin, dersin amaçlarını önüne almalı; dersin amaçlarını, bunlara uygun hedefler şeklinde ayrıntılamalıdır. Hedeflerin belirlenmesinde, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri esas alınmalı, hedefler bu düzeyleri geliştirici olmalıdır.

Sıra Sizde 2

Ders araçları somutlu sağlayarak, bilginin algılanmasını, uygulanmasını, kalıcılığını kolaylaştırır, işi ilginç hale getirir, güdüler, öğrenme çevresini doğallaştırır. Araçlarla uğraşmanın, öğrencileri uğraştırmanın zaman yitirici görünmesine karşılık, bu etkinlikler, gerçek ve kalıcı öğrenme sağlayarak, eğitsel zamanı kısaltırlar.

Sıra Sizde 3

Öğrenci güdüsünün önemli değişkenleri olarak, yetenekleri konusunda öğrencinin yargısı, öğrenilenlerin kullanılabilirliği konusundaki düşüncesi, öğretmene karşı tutumu, öğretmenin derse verdiği değer konusundaki öğrenci algısı sayılmaktadır. Öğretmen, bu konulardaki davranışları ile, güdü veya isteksizlik oluşturabilir. Bunun için öğrenciye yeteneklerini somut olarak görme olanakları yaratmak, hedef davranışların yararlarını yaşayabileceği ortamlar oluşturmak, öğrenciye bir korku ögesi, rakip, taraf olarak değil, yardımcı, destek kolaylaştırıcı, arkadaş, yandaş olarak davranmak, dersine hazırlıkları, çabaları, ilgisi ile önem vermek gerekmektedir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Açıkgöz, Kamile Ün. **Etkili Öğrenme Öğretme**. İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 1995.

Adler, Susan A. "On Case Method and Classroom Management", **Action in Teacher Education**. v.18, N.3, p.33-43, Fall 1996.

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi**. Beşinci Baskı. Ankara: Pegem A Yayınları, 2001.

Chambers Dianne P. and Stacey, Kaye. **Authentic Task for Authentic Learning**. Victoria: 1999.

Dalton, Sister Mary Anne. "Teacher, I'm Done", **Learning**. v.23, N.5, p.65-67, Mar. 1995.

Deal, Nancy. "How the Other Half Work: Student Teacher Supervision in Kenya", **Action in Teacher Education**. v.21, N.1, p.1-9, Spring 1999.

Donovan, Craig P. "Developing High Performance Teams in the Public Management Classroom", **Journal of Public Affairs Education**. v.4, N.2, p.147-156, April 1998.

Grisham, Dana L. and M.P.M. **Cooperative Learning: Professional's Guide**. Teacher Westminster: Created Materials Inc., 1995.

Kaplan, Cindy. "The Tables Turn: Students Evaluate Their Mathematics Class", **Mathematiccs Teaching in the Middle School**. v.4, N.3, p.176, Nov-Dec 1998.

Kendall, Martha E. "Let Students Do The Work", **College Teaching**. v.47, N.3 p.84-87, Summer 1999.

Lee, Okhee. "Subject Matter Knowledge, Classroom Management and Instructional Practices in Middle School Science Classrooms", **Journal of Research in Science Teaching**. v.32, N.4, p.423-440 Apr. 1995.

Nunan, David and Lamb, Clarice. **The Self Directed Teacher: Managing and Learning Process**. New York: Cambridge University Press., 1996.

Senemoğlu, Nuray. **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya)**. Ankara: Spot Matbaası, 1997.

Webb, Willyn H. **The Educators Guide to Solutioning**. Oaks: Corwin Press Inc., 1999.

Winitzky, Nancy and K.D. "Learning to Teach: Knowledge Development in Classroom Management", **Teaching and Teacher Education**. v.11, N.3, p.215-227, 1995.

Zeiger, Albert. "10 Steps to a Happier Classroom. General Music", **Teaching Music**. v.4, N.1, p.38-39, August 1996.

İstenen Davranışların Desteklenmesi

8

"Sınıf içinde eşitlik en büyük eşitsizliktir." *Çünkü bireysel farklılıklar vardır. Büyüme ve gelişmenin en hızlı olduğu dönem okulöncesi yıllarıdır. Bu süreçte çocuk dünyayı keşfederken kendi biricikliğini ve potansiyellerini de keşfe çıkmaktadır. Bireysel algı ve tutumlarına bağlı gereksinimlerini karşılamak isteyen öğrencinin bireysel farklılığı göz ardı edilmemelidir. Öğretmen bu bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak her öğrencinin gereksinimlerine göre davranmak durumundadır. Öğrenci bazı becerileri çabuk edinir bazılarını daha yavaş. Öğretmen, istenilen davranışı kazandırırken bireysel farklılıkları, gereksinimlerini iyi analiz edebilmeli ona göre etkinliklerini düzenlemelidir.*

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *istenen davranışları destekleyici etkinlikleri uygulayabilmek,*
- *isteneni çağrıştırıcı davranışlar üretebilmek,*
- *istenen davranışlara öğrencileri inandırabilmek,*
- *istenen davranışları pekiştirebilmek,*
- *istenen davranışların uygulanmasını kolaylaştırabilmek*

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Televizyon ekranındaki çocuk, "Önlüğüm yok diye öğretmen beni sınıftan çıkardı." diyordu. Neye uğradığını henüz anlayamamış olmanın getirdiği boş bakışlarla bakıyordu televizyon kamerasına. Okulun ilk günüydü. Diğer çocukların çoğu gibi o da okuluna, arkadaşlarına gelmişti o gün, istekle, sevinçle. Ama arkadaşları sınıfa girmiş, öğretmen onu almamıştı. Hevesi kursağında kalmıştı. Arkadaşları sınıflarda ders yapacak teneffüslerde gülüp oynayacaklardı, o henüz ne yapacağını bile kestirememişti. Neler yapabilirdi acaba, nerelere gidebilirdi? Belki bir süre, okuluna, arkadaşlarına imrenerek bakar, sonra ister istemez dönüp giderdi. Küfürleşen, itip kakışan, daha kim bilir neler yapan sokak çocuklarının arasına mı? Sonra yanından sessizce geçen kediye, öğretmene, okula, önlüksüzlüğe atamadığı bir tekme mi atardı?

Yalnızca önlüğü değil, düzgün bir gömleği de yoktu. Yıkanıp giyilmekten boyun kısmı genişleyip sarkmış beşinci kalite örgü bir yazlık giysisi vardı. Çantası var mıydı, göremedim, çünkü televizyon kamerası, çoktan öbür çocuklara dönüvermişti.

Bu çocuk o gün nereye gider derseniz, okula hangi gün ve nasıl gidebilir acaba!

Anahtar Kavramlar

- *Davranış*
- *Yaşantı*
- *İstenen Davranışlar*
- *İstenmeyen Davranışlar*
- *Pekiştirme*
- *Gereksinim*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *İSTENENİ DESTEKLEYİCİ DAVRANIŞLAR*
- *İSTENENİ ÇAĞRIŞTIRICI DAVRANMAK*
- *İSTENEN DAVRANIŞA İNANDIRMAK*
- *İSTENEN DAVRANIŞI SAĞLAMLAŞTIRMAK*
- *İSTENEN DAVRANIŞI KOLAYLAŞTIRMAK*

GİRİŞ

Siz öğretmen olduğunuzda Örnek Olay'da söz edilene benzer bir durumla karşılaşırsanız, o durumdaki çocuğu mutlaka okula alın. Ona o gün bir önlük bulun. Hatta daha iyisini yapın, öğrenci kayıtları sırasında, her öğrencinin durumunu, hazırlıklarını öğrenin. Muhtarla, mahalleyi tanıyanlarla görüşün. Kimlerin neleri yok, nelere gereksinimleri var öğrenin, çevre kaynaklarını, koruma derneğinizi, vakfınızı, ... harekete geçirin. Hiç olmazsa, okula gelecek öğrencilerinize, birkaç gün öncesinden, on önlük, on ayakkabı, on çanta, on kalem, defter seti ... hediye edin. Elbette, gereksinimi olan ama alamayanlara. O çocuklar, okula gelmeden önceki son gecelerini, bunların yokluğu nedeniyle mutsuz değil, bunlara sahip olmanın sevinciyle, okulun açılacağı saati iple çekerek geçirsinler. Kimse, önlüğü ... yok diye okuldan uzak tutulmasın. Tabi elbette siz, yaşadığı mutsuzluğu, öfkeyi, sıkıntıyı, itilmişliği gelecekte insanlara ödetmeye hazır insanlarla bir arada yaşamak istemiyorsanız.

İnsanlardan istendik davranışlar beklemek, eğiticilik değildir. Eğitici, onları bu davranışlara yönlendiren, bu tür davranışlarını destekleyen, yaptıklarıyla bu davranışları çağrıştıran, insanları bu davranışların yararlılığına inandıran, bu davranışları kolaylaştıran, gösterilmeye başlandığında onları güçlendiren kişidir. Birilerinin bir şeyler yapmasını ya da yapmamasını istiyorsanız, önce siz bir şeyler yapmalı veya yapmamalısınız. Bir şey sökmek istiyorsanız önce dikmeli, biçmek istiyorsanız ekmeli, almak istiyorsanız vermeli, görmek istiyorsanız göstermelisiniz. Öğrencilerden bazı davranışları bekliyorsanız, onları görebilmek için yardımcı olmalısınız.

İSTENENİ DESTEKLEYİCİ DAVRANIŞLAR

Bir işe verilen destek ne kadar çoksa, hedefe ulaşma olasılığı o kadar artabilir. Öğrencilerin istenen davranışları, arkadaşları, öğretmenleri, okul yönetimi, aile, çevre tarafından desteklenirse, o davranışlara öğrencilerin yönelimi, isteği artacağı ve davranışa karşı direnç azalacağı için, davranışların gösterilme olasılığı da artacaktır.

İstenen bir davranışı destekleyen ortamın özellikleri neler olmalıdır?

SIRA SİZDE 1

İstenen davranışın ne zaman, nerede, nasıl yapılacağını bilmek yetmez; bunun için uygun ortamlar da gerekir. En iyi ortam, destekleyici olandır. Bu desteğin ilk gereği, istenen davranışların açıkça belirtilmiş olmasıdır. "Neleri yapmalıyım?" sorusunun yanıtı herkesçe bilinmelidir. Desteğin ikinci gereği, bu davranışların denetlenmesidir. Denetim sadece okulda değil ailede de yapılmalı, aile buna alışana değin, okulca desteklenmelidir.

ÖRNEK

Çocuğunuz bu sabah kardeşine/size günaydın dedi mi? Bugünkü derslere hazırlandı mı? Kalkınca yatağını düzeltti mi?... gibi istenen davranışları belirten mesajlar, örneğin aile takvimine konarak, ailenin istenen davranışları denetim yoluyla desteklemesine yardımcı olunabilir.

İstenen davranışı desteklemenin başka bir gereği, o davranışı bilinçli, kasıtlı, plânlı şekilde öğrencinin görmesini sağlamaktır.

ÖRNEK

Yere atılmış bir çöpü alıp çöp kutusuna atmak, okula, sınıfa girerken ayaklarını paspasa silmek, konuşan öğrenciyi dikkatle dinlemek, aldığı bir şeyi yerine koymak gibi.

Destekleyici bir ortamı özellikleri:
- İstenen davranışların açıkca belirtilmiş olması
- İstenen davranışların denetlenmesi
- Davranışı bilinçli, kasıtlı, planlı şekilde öğrencinin görmesinin sağlanması
- İstenen davranışın oluşturulma sürecindeki başarısızlıklar için öğrencinin utandırılmaması
- Öğrencilerin istenen davranışların sergilendiği ortamlarda bulundurulması
- Öğrenci çevresindeki bireylerin istenen davranış konusunda tutarlı davranması
- Kişinin değil, davranışının değerlendirilmesi
- Öğrencinin davranışının sonuçlarını düşünmesinin sağlanması.

Bu konularda, üst sınıftaki öğrencilerle konuşup, alt sınıfların uygun davranışları için onlardan destek istemek, hem onların, hem alt sınıfların istenen davranışlarını destekleyecektir.

Öğrenciyi, istenen davranışı yapma sürecindeki başarısızlık ve acemiliği nedeniyle utandırmamak, kırmamak, ona hoş olmayan sözler söylememek gerekir. Böyle davranmak, onları o davranışları tekrar yapmaya isteklendirir, cesaretlendirir. İstenen davranışı yaparken, yanlış, eksik, kötü sonuçlar alındığında, öğretmen, bunların olabileceğini, bilgi ve dikkatle azalıp, sık sık yapınca da ortadan kalkacağını belirterek, öğrencilere destek olmalıdır.

Öğrencileri, istenen davranışların sergilendiği ortamlarda bulundurmak (tiyatro, konser, ...) istenen davranışların yer aldığı filmleri izletmek, bu tür okul etkinliklerinde görevlendirmek gerekir. Ortam, davranışın en önemli etkenlerindendir, bu nedenle de bu kitapta sık sık ortam sözü kullanılmıştır: Fiziksel ortam, davranış ortamı, eğitim ortamı gibi. Yalnızken istenmeyen bir davranışa kolayca yönelebilen biri, başkaları varken aynı rahatlıkla davranamayacaktır. Yerler çöp içindeyken elindekini kolayca yere atabilen, tertemiz bir çevrede, bu davranışı aynı kolaylıkta yapamayacaktır. Bu nedenle eğitimciler, "Davranışı değiştirmek istiyorsanız, ortamı değiştirin." derler.

İstenen davranışı desteklemenin bir başka gereği, tutarlı olmaktır. Kişilerin zaman içindeki tutarlılığı yanında, öğretmenler arası tutarlılık, aile-okul tutarlılığı da gereklidir. Böylece öğrenciler, istenen davranış konusunda çelişkiye düşmez, emin olurlar. Aynı davranışın, her yerde, herkesçe beklenmesi o davranışa destektir. Davranışla ilgili olarak, kişi değil, kişinin davranışı değerlendirilmelidir.

ÖRNEK

Tembel, pasaklı, geveze değil, "Bugün ödevini yapmamışsın, bu da kötü bir davranış." yerine "Ellerimiz kirli kalırsa hasta olma olasılığımız artar." demek daha iyidir.

İstenen davranışı destekleyici başka bir özellik, öğrencinin yaptığını düşünmesini sağlamaktır. Özellikle çocuklar, akıllarına geleni, önünü sonunu pek düşünmeden yapıverirler. Öğrenciler, hem olumlu, hem olumsuz davranışları için düşünmeye yönlendirilerek, olumlu olanlara yöneltilebilirler. Davranışların neden ve sonuçları önceden görüldüğünde, doğru nedeni ve olumlu sonucu seçmek zor olmayacaktır. Destek sağlayan başka bir öge, yarışmacı olmayan, iş birlikçi düzenlemelerdir. Davranış sürecinde yanlarında öğretmenin ya da yetişkinin varlığı da, istenene yönelimi destekler.

Davranışlarını aşırı kısıtlamak yerine, özgürlük vermek ama sorumlu tutmak da, isteneni destekleyicidir. Bu süreçte kişinin kendisini başkasının yerine koymasının sağlanması, gerekiyorsa, kişiyi yaptığı davranışın aynısı ile karşı karşıya getirerek (elbette fazla zarar görmemesini sağlayıp) ne yaptığının bilicine ulaşması, öğretmenin işini kolaylaştıracaktır.

Bir arada uzun süre bulunan aynı yaştaki insanların daha önceki davranışlarında değişimler olması doğaldır. Bu süreç sınıfta işlediğinde, öğretmenle öğrencilerin gücünü karşı karşıya getirmemek gerekir, bu iki tarafa da zarar verir; ısrar, inat,

kazanma gibi hırslarla, istenmeyen davranışları güçlendirebilir. Bu gibi durumlar olmadan önce, öğretmen, öğrencilerin öğretmenin gözüne girme, onunla uyumlu olma, onun hoşuna gidecek şekilde davranma isteklerinden yararlanarak, bu durumun ortaya çıkmasını önlemelidir.

Bir araştırmada, öğretmenler, istenen davranışı destekleyici olarak kullandıkları en etkili yedi yöntemi şöyle belirtmişlerdir: Ödül verme, ödül vereceğini duyurma, sorumluluk hissettirme, uzmanlık gücünü kullanma (öğretmenim biliyor), kendine saygı duymasını sağlama, başkalarını düşünmesini sağlama, öyle davranması gerektiğini, bunun bir görev olduğunu düşünme. Aşağıda, istenen davranışları desteklemede kullanılan yaklaşımlardan dördü tanıtılmaya çalışılacaktır.

İstenen davranışları destekleyici etkinlikler neler olabilir?

SIRA SİZDE 2

İSTENENİ ÇAĞRIŞTIRICI DAVRANMAK

İsteneni desteklemenin bir yolu, onu gündemde tutmaktır. Bu, istenenin pekiştirilmesine hizmet eder, onun reklamını yapar. İnsanların gördüklerini taklit etme eğilimi güçlüdür. İstenmeyen davranışlar öğrencinin yaşam alanından ne kadar süre uzak olursa, unutulmaları da o kadar kolay olabilir. Kültürümüzde de bu yargılardan yola çıkılarak oluşturulmuş özlü sözler vardır.

İstenen davranışı desteklemek için, davranış gündemde tutulmalıdır.

Davranışlar, isteneni akla getirdiğinde, akla gelenin yapılması daha olasıdır. Karşılaştığı insanlardan "günaydın" sözü ile birlikte bir gülümseme ve baş selâmı gören insanın, başkalarına bunları yansıtması beklenir. Böyle durumlarda, istenen davranışın mutlaka aynısının ve tamamının sergilenmesi şart değildir. O davranışı anımsatacak bir ipucu şeklindeki davranışlar da onu çağrıştırdığında, istenene götürebilecektir.

Davranışlar, istenen davranışı akla getirmelidir.

ÖRNEK

Bir öğrencinin ödev yapma davranışını göstermesini isteyen öğretmen, "Ödevini yaptın mı, yapıyor musun?" gibi sözlerle, istenen davranışı çağrıştırabilir.

Ama bu tür sözlerin arkasında "Ödevini yapman gerekir, tembellik etme, yoksa karışmam ha!" gibi zorlama ve tehdit anlamları, özellikle sesin tonuna bağlı olarak da algılanabilir. Tehdit ve zorlamalar, özellikle genç öğrencilerde ters etki doğurabilir. Bu nedenle isteneni çağrıştırıcı davranışlar bu ögeleri içermemelidir.

Öğretmen, tehdit ve zorlamaların öğrencilerde olumsuz etkileri olabileceğini bilerek, isteneni çağrıştırıcı davranışların bu ögeleri içermemesine özen göstermelidir.

ÖRNEK

Ödevini yapma davranışını çağrıştırmak isteyen öğretmenin "Ödevini yaparken karşılaştığın bir güçlük var mı? Yardım ister misin? Ödevin çok zaman alıcı oluyor mu?" gibi destek belirten anımsatmaları, ödevi çağrıştırarak, öğrenciyi onu yapmaya götürmede daha etkili olabilir.

İstenen davranışa benzer davranışlar onu çağrıştırır. Öğretmenin öfkelenmesi çocukta öfkeyi, yalan söylemesi yalanı, kandırmayı, kapıyı çarpması eşyalara kötü davranmayı, kırıp dökmeyi, adil davranmaması başkalarına haksız davranmayı ve kötülük etmeyi daha kolay çağrıştırır, gösterilmelerine neden olur. Olumlu örnekler, olumlu davranışları çağrıştırırlar.

ÖRNEK

"Dün birlikte voleybol oynadığımız için yoruldum, yeterince okuyamadım, bugün teneffüste onu telâfi etmek için biraz fazla okumalıyım." diyen öğretmen, öğrencilerde, kitap okuma, dersini yapma, çalışma-bir iş yapma, tamamlayamadığı bir işi bitirme türü davranışları çağrıştırabilecektir.

Başkalarının gösterdiği istenen davranışlar hakkında konuşmak da, çağrıştırıcı rol oynar. Bu başkası, özellikle öğrencilerin sevdiği bir insan, bir şarkıcı, bir sporcu gibi ünlü birisi olursa, çağrışımın gücü daha da artar. Okul yaşamı da bu çağrışımı yapacak şekilde düzenlenebilir.

ÖRNEK

Olumlu davranışlar yapan insan resimleri; (lavaboda eline yıkayan çocuk, kitap okuyan öğrenciler, kırmızı ışıkta bekleyen bir grup), olumlu davranışların canlandırılması, okulun hemen her yanında kitapların bulunması gibi örnekler, bu görüntülerin akla getirdiği istenen davranışların yapılmasını kolaylaştırabilir.

Yalnız bu görüntüler sık sık değiştirilmelidir ki etkileri olsun: Hep aynı kitaplar değil, hep aynı canlandırmalar değil, resimler hep aynı yerde, aynı renkte, aynı resim değil...

İstenen davranışı çağrıştırıcı bir dil kullanılmalı; olumsuz sözcük veya ifadeler yerine aynı veya yakın anlamda olumlu sözcük veya ifadeler yeğlenmelidir.

Kullanılan dil de isteneni çağrıştırıcı olmalıdır. Olumsuz sözcükler yerine, aynı veya yakın anlamlı olumlu sözcükleri kullanmak, o sözcüklerin anlamlarıyla ilgili davranışları çağrıştırabilir: Kirli sözü kirliyi, temiz değil sözü, ilk sözcük nedeniyle daha çok "temiz"i anımsatır. Aptal, sersem, berbat, kötü, yaramaz, gibi olumsuz sözcükler kullanılmamalı, bunların içerdiği istenmeyen anlamlar yoluyla, istenmeyen durum ve davranışlar çağrıştırılmamalıdır.

SIRA SİZDE 3

Öğretmen öğrencilerde isteneni çağrıştırıcı eylemlerde bulunurken nelere dikkat etmelidir?

İSTENEN DAVRANIŞA İNANDIRMAK

Davranışı değiştirmenin gerçek yolu, insanları istenen davranışın yapılması gerektiğine inandırılmasıdır.

Destek, inanan insandan daha kolay, içten ve çok gelir. İnsanları zorlayarak da onlara bir davranışı yaptırabiliriz, ama bu geçici olur, zorlama ortadan kalkınca, davranış da kalkar.

ÖRNEK

Zorla, öğretmen korkusuyla öğrencileri bir süre sessiz, sırada, işbaşında tutabilirsiniz; ama öğretmen gidince bu davranışlar da biter, hatta tepki nedeniyle, bu davranışların tersi çoğalır. Öğretmen zoruyla bir süre sessiz bekletilen öğrenciler, o gidince, eskisinden daha çok bağırır, daha çok tekme atmaya, vurmaya, kırmaya yönelir.

İstenen davranışa inandırmanın yolları:
- İstenen davranışın yararını,
- istenen, zevk verecek olan sonuçlarını gösterme
- İstenen davranışa ilişkin olumlu örnekler gösterme
- İstenen davranışın yasallığını (toplumca beğenildiğini, seçildiğini) belirtme
- İstenen davranış yapılmadığında suçlanılacağını belirtmesi
- İstenilen şekilde davranılmadığında olumsuz sonuçlar alınacağını belirtme.

Zorla sağlanan uyum, geçicidir, aldatıcıdır (gerçek ile görülen farklıdır). Davranışı değiştirmenin kalıcı, gerçek yolu, insanların o davranışın yapılması gerektiğine inandırılmasıdır. İnsanları inandırmak güçtür. Eğer daha önce onunla ilgili başka bir şeye inanmışlarsa, bu inancı değiştirmek daha da güçtür. İnsanları ikna etmenin bir yolu, istenen davranışın yararını, istenen, zevk verecek olan sonuçlarını göstermektir. Bizi bir sıkıntıdan kurtaracak, ödül getirecek, hoşnutluk sağlayacak eylemlere yönelmemiz kolay olur. O davranışı yaptığımızda başkalarının bize değer vermesi sağlanacak ya da verilen değer artacaksa, başkalarının bize olumsuz bakışı yerini olumluya bırakacaksa, bunlar inandırıcı bulunduğunda, o davranışın gösterilme olasılığı artacaktır:

ÖRNEK

Ödevini yaptığın zaman, sorumluluklarının biri azalacak, rahatlayacaksın, ben senin ödev yapma davranışını beğendiğimi söyleyeceğim, sana benim ve arkadaşlarının verdiği değer artacak, seni daha önemli bulacaklar, sen, güzel bir iş başarmanın verdiği sevinci tadacaksın...

İnandırmanın başka bir yolu, olumlu örnekler göstermektir. O davranış yapıldığında ulaşılmış olan olumlu sonuçlar, somut sonuç olarak, inanmayı kolaylaştırır.

ÖRNEK

"Ben şöyle yapmıştım, şöyle bir sonuç aldım, şunu yaptığım için insanlar bana imrenerek baktılar, şu ünlü insan da öyle yapıyor (şarkıcı, sanatçı, ...)" gibi.

Öğretmenin, bir yetişkin ve deneyimli bir kişi olarak vereceği öğütler de inanma sağlayabilir: "Böyle yapmak daha iyidir, şu durumda şöyle davranmak gerek, ben böyle yapmıştım iyi oldu." gibi.

İstenen davranışın yasallığını (toplumca beğenildiğini, seçildiğini) belirtmek de inanma sağlayabilir:

ÖRNEK

"Kural böyle, böyle davranmazsak şu zararları görürüz, böyle yapmamız gerek, yönetmeliklerde böyle yapılması gerektiği yazıyor..."

Başkalarının da öyle davrandığının örneklenmesi ve sorumluluğunun öyle davranmayı gerektirdiğinin belirtilmesi de inandırıp istenen davranışa yöneltebilir:

ÖRNEK

"Uygar her insan sık sık yıkanıyor, diğer arkadaşların ödevlerini yapıyor, toplum bunu yapmamızı bekliyor, böyle yapmak vatandaş olarak sorumluluğumuzun gereğidir, sen çalışmazsan senin yerine kim çalışacak, peki o da çalışmazsa?"...

İstenen davranış yapılmadığında suçlu olunacağı belirtilip suçluluk duygusu uyandırılarak da, olumlu sonuçlar alınabilir:

ÖRNEK

"Çalışmazsak, bizi okutmak için zorlanan ailemiz, gelecek yıllarda da sıkıntıya düşer, böyle davranmazsan iyi biri olduğunu düşünemezsin, herkes işini yapmışken sen yapmazsan, başkaları senin için neler düşünür, sen rahat edebilir misin?"...

İstenen şekilde davranılmadığında olumsuz sonuçlar alacağını belirtmek de inanmaya yardımcı olabilir:

ÖRNEK

"Ödevini zamanında yapmazsan iyi not alamazsın, arkadaşların konuşurken dinlemezsen söyleneni anlayamaz, yapman gerektiğinde yapamazsın, takıma giremezsin, geziye gidemezsin, okul etkinliklerine katılamazsın"...

Ödüllerden yararlanamayacağı, başkalarıyla ilişkilerinin bozulacağı, zarar göreceği konusunda inandırılan insan, davranışını değiştirebilecektir. Grup üyeliğinin önemli görüldüğü durumlarda, istenen davranışın gruba karşı görev olduğu, grubun da böyle istediği belirtilerek, inanma kolaylaştırılabilir.

İstenen davranışa öğrenciyi inandırmak adına neler yapılabilir?

SIRA SİZDE 4

İSTENEN DAVRANIŞI SAĞLAMLAŞTIRMAK

Bu, istenen davranışın sürekliliğini sağlamanın da bir yoludur, aksi halde istenen davranışlar savsaklanıp seyrekleşerek unutulup ortadan kalkabilir. İstenen davranışı yerleştirip sağlamlaştırmanın yolları arasında, övgü ve ödülle destekleme, övgü ve

İstenen davranış yerleştirip sağlamlaştırmanın yolları:
- Övgü ve ödülle destekleme
- Övgü ve ödülü kaldırma
- İstenmeyen bir uygulamaya son verme
- Acı ve sıkıntı veren bir durumla karşılaştırma.

ödülü kaldırma, istenmeyen bir uygulamaya son verme, acı ve sıkıntı veren bir durumla karşılaştırma da sayılabilir.

Eylem ve tepki, davranışın hemen öncesindeki veya sonrasındaki olaylardan daha çok etkilenir, bu nedenle, sağlamlaştırma eylemleri, davranışa zaman olarak çok yakın olmalıdır. Sağlamlaştırılan tepki, zayıf olanı da ortadan kaldırır. Övgü ve ödülün, davranışın özelliğine göre de değişen pek çok yanı vardır. Yakın davranma, selâm verme, gülümseme, değer verdiğini belirtme, övücü sözler, beğendiğini belli etme, ayrıcalık sağlama, öncelik verme... Fiziksel pekiştireçler birincil, sosyal pekiştireçler ikincil olarak adlandırılır. Durum ve kişi değişmelerine göre bunların gücü de değişir. Birincil pekiştireçler, ikincillerden biri de verilerek desteklenirse, sosyal kabul de görmüş olurlar (rüşvet olarak algılanmazlar). Pekiştireçler, amaca götürüyorsa sürdürülmeli, ama bıkkınlık ve alışkanlık yaratmamaları için değiştirilmeli ya da çok kısa bir süre ara verilmelidir. Bu ara, istenen davranışın unutulacağı kadar uzun olmamalıdır.

Pekiştirme amaçlı ödüller, birikimli de olabilir. Bir tek davranışa değil, bir dizi davranış tamamlandığında ödül verilebilir.

ÖRNEK *Öğrencinin her olumlu eylemi belli bir puan alır, belirlenen bir toplam puana ulaşıldığında ödül verilebilir.*

Bu uygulamanın koşulları önceden belirlenmeli ve bunlara uyulmalıdır.

Dıştan/dolaylı ödüllerin bir amacı da, bireyi içten/doğrudan ödüle/doyuma ulaştırmak olmalıdır: Sosyal ve maddi ödüller yoluyla iyi davranış pekiştirilerek, kişi sonunda yaptığı davranışın sonuçlarından zevk alır (içten/doğrudan ödül) hale getirilebilir, böylece kişi, olumlu davranış-içten ödül yoluyla, istenen davranışı sürekli yapıyor hale getirilebilir.

İstenen davranışı sağlamlaştırmak için, istenmeyen davranışın ortaya çıkacağı durumlarda, onun yerine istenen davranış sergilenebilir:

ÖRNEK *İstenmeyen davranış olasılığını yükselten oyunlar oynatılmaz, söz almadan konuşmak isteyene hemen söz hakkı verilerek, istenen davranışın sergilenmesi sağlanır, arkadaşının kalemini çekip almak isteyene "Arkadaşına, lütfen kalemini verir misin, diyeceksin değil mi?" denebilir.*

Bütün bunlar, öğretmenin çok dikkatli, uyanık olmasını gerektirir.

İstenen davranışlara verilen övgü ve ödül, bunları almak isteyen öğrencileri başka istenen davranışlara da götürür. İnsanlar, yaptıkları hakkında başkalarının düşüncelerini almak, bunların onandığını görmek ister. Olumlu davranışlarla ilgili bu düşüncelerin belirtilmesi, onların sağlamlaşmasına hizmet eder. Başarı sevincini paylaşmak da başarı isteğini pekiştirir. Başarıdan mutluluk duyduğunu belirtmek, bu mutluluğun sürmesi ve artması için, istenen davranışı çoğaltan ve pekiştiren etkiler üretir.

İstenen davranışın kapsamlı, birkaç parçalı, güç olması durumunda, davranış parçalara ayrılarak, basamaklı hale getirilir, her basamak gerçekleştiğinde pekiştireç verilir. İstenen davranış alışılmamış, yabancı, tepki çekici olabilecekse, o zaman, ona yakın bir davranış seçilerek pekiştirilir. Sonra istenene daha yakın davranışlar seçilerek, istenenin alışılmış, yabancı olmayan bir davranış olması ve yapılması sağlanabilir.

ÖRNEK

Yıkanmayı sevmeyen bir çocuğun, önce yiyeceği elmanın, sonra elleri, ayakları, gözünün, yüzünün yıkanması yoluyla, sonunda bütün vücudunun yıkanması sağlanabilir. Ödev yapmaktan kaçınan bir öğrencinin, önce arkadaşının bir ödevi için çok küçük bir yardımda bulunması, sonra bu yardımın artırılması, sonra da bu çabaların kendi ödevi için kullanılması yoluyla istenen davranışı yapması sağlanabilir.

Olumsuz davranış görmezden gelinip, bu davranış sona ererek yerini olumluya bıraktığında, hemen olumlu pekiştireç vermek de o davranışı sağlamlaştırabilir. **Olumsuz pekiştirme,** istenen davranış gerçekleştiğinde, istenmeyen, rahatsızlık veren bir sonucun/uygulamanın kaldırılmasıdır.

Olumsuz pekiştirme: İstenen davranış gerçekleştiğinde, istenmeyen, rahatsızlık veren bir sonucun/ uygulamanın kaldırılmasıdır.

ÖRNEK

Dersine çalışma davranışı oluşup iyi sonuçları alınmaya başladığında, yüzme kursuna katılmasına izin verilebilir.

İstenen davranış görülene dek, bir yararın ortadan kaldırılması da etkilidir.

ÖRNEK

Arkadaşlarına zarar verme davranışı ortadan kalkıncaya kadar, oyunlara katılma hakkının elinden alınması, derslerini düzeltinceye kadar, okul takımında oynama hakkının engellenmesi gibi.

Elbette bütün bu uygulamalar, kişinin ve durumun özellikleri gözetilerek, istenen sonucu almayı büyük ölçüde garanti etmek koşuluyla yapılmalıdır ki, istenenin tam tersi sonuçlarla karşılaşılmasın. Her eylemin kişisi, yeri, zamanı, dozu, şekli, çok iyi düşünülerek belirlenmelidir. Öğrenci davranışları, sadece sınıf ve okulda değil, çevrede ve ailede de denetlenmeli, bunun için çevre ve aile ile plânlı iş birliği yapılmalıdır.

İSTENEN DAVRANIŞI KOLAYLAŞTIRMAK

İstenen davranışı yapmayı engelleyici değişkenler ortadan kaldırılmalıdır, yoksa öğrenci çekingen, isteksiz olur, istenene yönelmez. İstenen davranışın gösterilmesi, istenmeyenin gösterilmesinden kolay olmalı ki, öğrenci ona yönelsin. Sınıfın fiziksel, eğitsel, sosyal düzeninde değişiklikler yapılarak istenen davranışlar kolaylaştırılabilir.

İstenen davranışı kolaylaştırmak için:
- Engelleyici değişkenler ortadan kaldırılmalı,
- İstenmeyen davranışı yapma zorlaştırılmalı,
- İstenen davranışa ulaştırabilecek seçenekler oluşturulmalı ve seçim öğrenciye bırakılmalı,
- İstenen davranış ilginç hale getirilmeli ve öğrencinin gereksinimleri ile ilişkilendirilmeli,
- İstenen davranışa ulaşma yolu basamaklandırılmalı,
- Ortam ve olanak sağlanmalı.

ÖRNEK

Öğrencinin her gün okula getirip götürdüğü eşyaların, kitapların getirilip götürülmesi zorsa, bu nedenle bazı eşyalar bazı günler getirilmiyorsa, okulda öğrencilere eşyalarını bırakabilecekleri dolaplar verilerek, bu eşyaların her gün okulda olması sağlanabilir.

Sınıf düzeni değişiklikleri ile ilgili konulara, daha önceki ünitelerde ayrı ayrı yer verilmiştir.

Başka bir seçenek, istenmeyen davranışı yapmanın zorlaştırılmasıdır. Öğretmenlerin, ders dışı zamanlarda da öğrenciler arasında olması, onların istenmeyen davranışlara yönelmesini zorlaştırır. Arkadaşlarını derste itip çekmeleri istenmiyorsa, birer kişilik sıralara oturtulup, arada boşluk bırakılır. Bu zorluklar, öğrenciyi bunaltıcı, sıkıntıya sokucu olmamalı, davranışın yapılabilirliğini olumsuz etkilemelidir.

İstenen davranışa bir yolla değil, birkaç şekilde ulaşılabilir olmak, bir yolu beğenmeyenin, diğerlerini seçip o davranışı yapmasını kolaylaştırır. Sütü sıcak içmeyi sevmeyen öğrenciye, soğuk içme şansı verilebilir. Amaca bir etkinlikle ulaşmayı sevmeyen öğrenciye başka seçeneklerle ulaşma fırsatı sağlanabilir. Vücut gelişimi için ağırlık kaldırmayı sevmeyen öğrenci, koşsun, onu istemeyen yüzme fırsatı bulsun. Bu nedenle, öğrenciye yol ve yöntem vermek yerine, amaç verilip, yöntemi kendisinin seçmesi sağlanmalıdır.

Kolaylaştırmanın bir yöntemi de, ilginç hale getirmek, gereksinimleriyle ilişkilendirmektir. Sınıf etkinlikleri, aynı zamanda öğrencilerin gereksinimlerini karşılamalarının aracı da olmalıdır. Bu yapılmazsa, öğrenciler gereksinim ve ilgileri için başka yollar denerler. Öğretmenin öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerini bilmesi, seçenekleri çoğaltacaktır. Derste çeşitlilik sağlamak da bununla ilişkilidir. Yaşamın çok yönlülüğü, dersin de öyle olmasını gerektirir. Hep aynı etkinliklerin birbirini izlemesi veya uzun zaman alması, sıkıcılık yoluyla istenmeyen davranışlara itebilir. Şaka, espri, farklı bir gülmece, bir şiir, bir iki dakikalık müzik, bir gösteri, ders aracının değiştirilmesi, ders ortamının değiştirilmesi gibi yollarla sağlanabilecek olan çeşitlilik, sonunda, daha önce yönelinmesi zor görülen derse ilgiyi artırabilir, onunla uğraşmayı kolaylaştırabilir. Çeşitlilik, ilginin ders dışında kalmasına neden olmamalı, bir çeşni, farklı bir tat olarak, ilginç, dinlendirici rol oynamalıdır.

İstenen davranışın sağlamlaştırılması diliminde sözü edilen basamaklandırma aynı zamanda kolaylaştırıcı olarak da işe yarar. Karmaşık, kapsamlı davranışlar basamaklara bölünerek tek tek ve sırayla gerçekleştirilir, böylece davranış kolaylaştırılmış olur. Yeterince deneme yapmasına fırsat verip ustalaşmasını sağlamak yoluyla da istenen davranışın yapılması kolaylaştırılır. İnsanlar ustalaştıkları işlere yönelir, iyi yapamadıklarından veya yaparken zorlandıklarından kaçar. Eğitim sürecinin pekiştirme basamağı, bu işe de yarar.

Ortam ve olanak sağlama da istenen davranışı kolaylaştırır. "Kitap oku!" demek yetmez, bulmasını kolaylaştırmak, sağlamak, kitap okuyabileceği ortamı oluşturmak, kitabı, televizyon kumanda aletinden daha yakında tutmak gerekir. Şu ödevi yapın demek yerine, nasıl yapılacağını açıklamak, gerekli araçları sağlamak, kitaplıktan yararlanma fırsatı vermek, gerekiyorsa zaman sağlamak, ödev yapma davranışına yönelmeyi artıracaktır.

İstenen davranışları kolaylaştırmada yardımcı öğretmen davranışlarına örnek olarak, şunlar söylenebilir:

ÖRNEK

Öğrencileri iyi tanımak, onlarla ilgili değişiklikleri izlemek, yakın ve dostça davranmak, istenmeyen davranışa eğilimli olanlara daha çok dikkat etmek, sert ve kırıcı olmamak, istenen davranışları ve küçük başarıları övmek, beğenmediği iş ve davranışlarını arkadaşları yanında söylememek veya beğenmez davranmamak, güçlükle karşılaştıklarında yardımcı olmak, başarısız olduklarında, karşılaştıkları güçlükleri sınıfa açıklamak, olumsuz davranışlarına hoşgörü göstermeleri ve gruba almaları konusunda arkadaşlarıyla konuşmak, beğenilen-hoşlanılan görevler vererek, onlara verilen değeri artırmak...

SIRA SİZDE 5

İstenen davranışların uygulanmasını kolaylaştırıcı önlemler neler olabilir?

Özet

İstenen davranışları destekleyici etkinlikleri uygulayabilmek

Öğretmen, öğrencilerden istenen davranışları göstermelerine beklememeli, o davranışları destekleyerek, öğrencilerin yapmalarına yardımcı olmalıdır. Öğrenci davranışları, öğretmen, okul, aile ve çevre tarafından desteklenirse, gösterilmeleri ve pekiştirilmeleri daha kolay olacaktır.

Öğrencilerden beklenen davranışların neler olduğu, nasıl yapılacağı, neden yapılması gerektiği, yapıldığında veya yapılmadığında nelerin nasıl değişebileceği ona açıkça anlatılmalıdır. Yalnızca yapılmasını istemek davranışa dış destek, yararına ve gereğine inandırıp, isteyerek yaptırmak, iç destek anlamına gelir. İç desteğin davranışa etkisi, dış destekten daha güçlü ve süreklidir.

Çevrenin istenen davranışın sergilendiği bir çevre olması ve bunu öğrencinin sürekli görmesi, davranışı destekler. Okul bu işi rastlantıya bırakmamalı, plânlayıp düzenlemelidir. Okuldaki üst sınıflar da, alt sınıflar için örnek davranışlar sergilemelidir, bu onların kendi davranışlarını da olumlulaştıracaktır. Öğrenci, acemi, beceriksiz, yanlış davranışı nedeniyle suçlanmamalı, utandırılmamalıdır. Okul ve çevredekiler, istenen davranış beklentisi ve sergilenmesinde tutarlı olmalı, öğrenciler şaşırtılmamalıdır. Öğrencinin yaşadığı ortam, bu davranışları kolaylaştırıcı olmalıdır. İstenmeyen davranışı nedeniyle öğrenci değil, davranışı değerlendirilmelidir. Davranışı aşırı kısıtlamak yerine, öğrenciye davranış özgürlüğüyle birlikte sorumluluğu da verilmelidir.

İsteneni çağrıştırıcı davranışlar üretebilmek

İstenen davranışı destekleyici davranışlardan bir grubu, isteneni çağrıştırıcı davranışlardır. Örnek olma, "Ben de böyle yapmalıyım." düşüncesiyle istenen davranışı anımsatır. Yemeğe gitmek üzereyken söylenen "Lavabolarda sabun var mı acaba?" sözü, el yıkama gereğini çağrıştırır. Yakınlık, benzerlik, ilişkililik kullanılarak yapılan davranışlar, çağrıştırıcı olurlar. Olumlu sözcükler yoluyla da olumlu davranışlar çağrıştırılabilir.

İstenen davranışlara öğrencileri inandırabilmek

İstenen davranışa inandırmak, davranışın yararlarını göstermek, yasallığını, yapılmadığında sorumlu olunacağını belirtmek, onun yapılmasını destekler.

İstenen davranışları pekiştirebilmek

İstenen davranışın kalıcı olması için, pekiştirilmesi gerekir. Bunun için pekiştireçler kullanılabilir. Övgü ve ödül, isteneni gündemde tutma, istenen yapıldığında sevincini paylaşma, sağlamlaştırmaya yardımcı eylemlerdendir.

İstenen davranışların uygulanmasını kolaylaştırabilmek

İstenen davranışın kolaylaştırılması, onun yapımını destekler. Bunun için davranışın engelleri ortadan kaldırılmalı, istenmeyenin yapılması zorlaştırılmalı, istenene ulaşmak için çeşitli yollar oluşturulmalı, ilgi ve destek sağlanmalı, etkinliklerde çeşitlilik sağlanmalı, gerektiğinde davranış basamaklandırılmalı, uygun ortam ve olanak sağlanmalıdır.

Kendimizi Sınayalım

1. Öğrencinin "elini yıkama" davranışını desteklemenin bir gereği olarak, bu davranışın bilgisi verilirken, **doğru sıralama** aşağıdakilerden hangisidir?

a. Musluğu aç, sabunu al, elini yıka, musluğu kapat, elini kurula.
b. Sabunu al, musluğu aç, elini yıka, musluğu kapat, elini kurula.
c. Sabunu al, musluğu aç, elini yıka, elini kurula, musluğu kapat.
d. Musluğu aç, sabunu al, elini yıka, elini kurula, musluğu kapat.
e. Musluğu aç, sabunu al, elini yıka, musluğu kapat, lavabodan çık.

2. Öğrencilerin, dinleme, düşünme, konuşma konularındaki istenen davranışlarını desteklemek için **en uygun** yöntem aşağıdakilerden hangisidir?

a. Bu konular üzerinde düşünmelerini sağlamak
b. Tiyatroya gitmelerini sağlamak
c. Bu konulardaki yanlışları nedeniyle utandırmamak
d. Bu konuda neler yapmaları gerektiğini anlatmak
e. Öğrencileri değil, davranışlarını değerlendirmek

3. Ahmet, yaşam düzeyi düşük, iki odalı bir evde yaşayan bir ailenin, beş çocuğundan biri ve yedinci sınıf öğrencisidir. **Buna göre Ahmet'in, verilen ödevi iki gün sonra yapıp getirme davranışını desteklemek için, yapılması gereken en uygun davranış aşağıdakilerden hangisidir?**

a. Ödevini yapması gerektiği konusunda inandırmak
b. Ödevini yaptığında ödüllendirilebileceğini söylemek
c. Ödevini yapabilmesi için kaynak, çalışması için kitaplıkta olanak sağlamak
d. Ödevini yaparken hangi basamakları izlemesi gerektiğini açıklamak
e. Ödevini yapmazsa sorumluluğunu yerine getirmemiş olacağını söylemek

4. Aşağıdakilerden hangisi, beşinci sınıf öğrencilerinin "kitap okuma" davranışını yapmaya inandırmak için yapılması gerekenlerden biri **değildir?**

a. Kitap okumanın zevkli bir şey olduğunu söylemek
b. Kitap okumanın yarar getirici bir şey olduğunu söylemek
c. Öğretmeni kitap okurken görmelerini sağlamak
d. Öğretmenin ve ailesinin kitap okumasını beklediğini söylemek
e. Kitap okuyanlara ödül verileceğini söylemek

5. Evi okula yakın, ailesi varsıl, olanakları bol bir öğrencinin "derse hazır gelme" davranışını desteklemek için **öncelikle** aşağıdaki yöntemlerden hangisi kullanılmalıdır?

a. Çağrıştırma
b. Sağlamlaştırma
c. Kolaylaştırma
d. Zorlama
e. İnandırma

6. Aşağıdakilerden hangisi çağdaş bir sınıf yöneticisi olarak öğretmenden beklenenler arasında **yer almaz?**

A. Öğrencilerden istenen davranışları desteklemek
B. Öğrencilerin istenen davranışları gösteremeyeceğine inanmak
C. Öğrencilerden istenen davranışları çağrıştırmak
D. Öğrencilerden istenen davranışları kolaylaştırmak
E. Öğrencileri istenen davranışa inandırmak

7. Aşağıdakilerden hangisi, öğrencilerde istenen davranışları çağrıştırmak için yapılması gerekenler arasında **yer almaz?**

a. Olumsuz örnekler olumlu davranışları çağrıştırır.
b. İstenen davranışı desteklemek için o davranış gündemde tutulmalıdır.
c. Tehdit ve zorlama, istenen davranışı çağrıştırmada kullanılmamalıdır.
d. İstenen davranışı çağrıştırmada olumsuz sözcüklerden kaçınılmalıdır.
e. Diğer insanların gösterdiği istenen davranışlar çağrıştırıcı özellik taşır.

8. Aşağıdakilerden hangisi öğrencilerde istenen davranışları destekleyen ortamların özelliklerinden biri **değildir?**

a. Öğrencilerden istenen davranışların açıkça belirtilmesi
b. Öğrencilerden istenen davranışların denetlenmesi
c. Öğrencinin davranışından ziyade öğrencinin kendisinin değerlendirilmesi
d. Öğrencinin istenen davranışların yansımalarını düşünmesinin sağlanması
e. İstenen davranışın gösterilmesi sürecinde öğrenciye destek olunması

9. Aşağıdakilerden hangisi öğrencilerin istenen davranışları kolayca yapmaları için yapılması gerekenlerden biri **değildir?**

a. Öğrencilerin istenen davranışı yapmalarını sağlayacak ortam hazırlamak
b. İstenmeyen davranışı yapmayı zorlaştırmak
c. İstenen davranışı öğrencinin gereksinimiyle ilişkilendirmek
d. İstenmeyen davranışı ilginç hale getirmek
e. İstenen davranışa ulaşma yollarını basamaklandırmak

10. Öğrencilerin davranışlarının değiştirilmesinin **en etkili yolu** aşağıdakilerden hangisidir?

a. Öğrencileri cezalandırmak
b. Öğrencileri ödüllendirmek
c. Öğrenci velileriyle görüşmek
d. Okul yönetimiyle görüşmek
e. İstenen davranışı yapmaya öğrenciyi inandırmak

Yaşamın İçinden

Oyunla Eğitim Dönemi

Konya İl Milli Eğitim Müdürü, İlköğretimde Oyunların Nasıl Uygulanacağına Öğretmen ve Öğrencinin Karar Verdiğini Belirtti.

Konya İl Milli Eğitim Müdürü, ilköğretimde oyunların nasıl uygulanacağına öğretmen ve öğrencinin karar verdiğini belirtti.

Şahin, AA muhabirine yaptığı açıklamada, özellikle ana okulu ve ilköğretim okulu 4. sınıfa kadar verilecek eğitimde, etkin bir şekilde oyunlardan yararlanılmasının Milli Eğitim Bakanlığının projesi olduğunu anımsattı.

Şahin, bu sistemde, her okulun kendi bölgesindeki geleneksel oyunları okula taşımasına dayalı eğitimin 2 yıl önce müfredata girdiğini, ancak genel uygulanış yönteminin yeni yeni şekillenip oturmaya başladığını anlattı.

Geçmiş yıllarda, "Oyunla eğitim sadece zeka özürlü, sadece engelli çocuklara verilir" şeklinde yaklaşım olduğuna dikkati çeken Şahin, "Şimdi ise bu anlayış bütünüyle terk edildi. Okullar, kendi yöresine özgü, saklambaç, çelik çomak, topaç çevirme gibi oyunları müfredata taşıyor. Öğretmenlerimiz bu oyunlar ile ders konuları arasında bağlantı kurarak, eğitimde kalıcılığı sağlamaya çalışıyor" dedi.

Şahin, oyunla eğitim çalışmasında, hangi oyunun nasıl ve ne şekilde uygulanacağına bütünüyle öğretmen ve öğrencinin birlikte karar verdiğini belirterek, "Oyunlar belirlenirken öğrencilerin tercihi birinci planda tutulacak. Çünkü, sevdiği oyunu oynayan öğrenci, oyunla birlikte verilecek bilgileri daha dikkatli dinliyor ve öğreniyor. Ayrıca öğretmene, 'şu oyun şu derste oynanacak, şu oyunlar oynanacak' şeklinde bir sınırlama getirilmedi. Öğretmen bunu, tamamen kendi inisiyatifiyle uygulayacak" diye konuştu.

ÖRNEĞİN, FUTBOLDA DÜRÜSTLÜK...

Öğrenciye ilköğretim 4. sınıfa kadar nasıl bir eğitim aldığına bakılarak, büyüyünce ne gibi davranışlar göstereceğini aşağı-yukarı kestirebildiğini ifade eden Şahin, şunları kaydetti:

"Bizde tüm futbolcular hakem kararlarına itiraz eder. Bu davranış maalesef belirgindir. Oyuncu, bir top bariz eline çarpsa, dürüstçe 'evet elime çarptı' diyebileceği yerde hakemin kararına itiraz eder. Burada eksik olan şeyi okulda oyun yardımıyla, karakterin oluştuğu çağda öğrenciye verebilirseniz, bu çocuğa 10 bin kitap okutmaktan çok daha etkili olacaktır. Aleyhine bile olacak durumlarda dürüst davranmayı, yeni müfredata uygun oyuna dayalı eğitimler içinde verebiliyorsunuz, bu çok önemli..."

"SAYISAL BİLGİLER KALICI OLACAK"

Pek çok öğrencinin sayısal derslere, sıkıldığı için girmek istemediğini ifade eden Şahin, "Bu tarz eğitimde, hangi oyunun oynanacağına bile çocuk karar veriyor. Yani çocuk artık edilgen değil etken... Bu nedenle derse zevkle katılıyor, öğrenci gerçek anlamda düşünmeye sevk ediliyor" dedi.

Şahin, örneğin çelik-çomak oyunu içinde, oyunda kurallara uymanın gerekliliği gibi ahlaki unsurların yanı sıra, atılan tahtanın düşeceği mesafe, metre, adım, yer çekimi gibi fizik ve matematiksel pek çok bilginin de kalıcı olarak verilebildiğini sözlerine ekledi. 1 saat önce..

Kaynak: http://www.haberler.com/oyunla-egitim-donemi-27-haberi/

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a	Yanıtınız yanlış ise "İsteneni Destekleyici Davranışlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. b	Yanıtınız yanlış ise "İsteneni Çağrıştırıcı Davranmak" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise "İstenen Davranışı Kolaylaştırmak" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. e	Yanıtınız yanlış ise "İstenen Davranışa İnandırmak" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. e	Yanıtınız yanlış ise "İstenen Davranışa İnandırmak" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. b	Yanıtınız yanlış ise "İsteneni Destekleyici Davranışlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. a	Yanıtınız yanlış ise "İsteneni Çağrıştırıcı Davranışlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. c	Yanıtınız yanlış ise "İsteneni Destekleyici Davranışlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. d	Yanıtınız yanlış ise "İstenen Davranışı Kolaylaştırmak" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. e	Yanıtınız yanlış ise "İstenen Davranışa İnandırmak" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İstenen davranışın ortaya çıkması için uygun ortamların oluşturulması gerekmektedir. Destekleyici bir ortamın özellikleri; istenen davranışların açıkça belirtilmiş olması, istenen davranışın denetlenmesi, davranışı bilinçli, kasıtlı, planlı şekilde öğrencinin görmesinin sağlanması, istenen davranışın oluşturulma sürecindeki başarısızlıklar için öğrencinin utandırılmaması, öğrencilerin istenen davranışları sergilendiği ortamlarda bulundurulması, öğrenci çevresindeki bireylerin istenen davranış konusunda tutarlı davranması, kişinin değil, davranışın değerlendirilmesi ve öğrencinin davranışının sonuçlarını düşünmesinin sağlanmasıdır.

Sıra Sizde 2

Öğrencileri, istenen davranışların sergilendiği ortamlarda bulundurmak öğrencinin istenen davranışları göstermeleri konusunda destekleyici olacaktır. Örneğin istenen davranışların yer aldığı filmleri izletmek, okul etkinliklerinde görevlendirmek, sınıf içi konu işlenirken öğrencilerin etkin katılımını sağlayacak, onlara hareket sağlatacak etkinlikler yapmak olabilir.

Sıra Sizde 3

Öğretmen öğrencilerde isteneni çağrıştırıcı eylemlerde bulunurken nelere dikkat etmelidir?

Öğretmen, tehdit ve zorlamaların öğrencilerde olumsuz etkileri olabileceğinin bilinciyle isteneni çağrıştırıcı eylemlerde bulunmaya özen göstermelidir.

Sıra Sizde 4

İnsanları inandırmak güçtür. Ancak konu ile ilgili başka bir şeye inanmışlık söz konusu ise bunu değiştirmek daha da zordur. İnsanları ikna etmenin bir yolu istenen davranışın yararını, istenen, zevk verecek olan sonuçlarını somut bir şekilde göstermek olabilir. Canlı örneklerden yararlanılabilir, örneğin yabancı dilin ne kadar önemli olduğuna inandırmak adına bir yabancı konuğun sınıfa davet edilerek öğrencilerle sohbet etmelerini sağlamak olabilir. Diğer yönden olumsuzdan örnek olamayacağını kavrarayarak öğretmenin olabildiğince olumlu örnekler vermelidir.

Sıra Sizde 5

İlk önce istenen davranışı yapmayı engelleyici değişkenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Aksi takdirde öğrenci çekingen, isteksiz olur, istenene yönelmez. İstenen davranışın gösterilmesi, istenmeyenin gösterilmesinden kolay olmalıdır ki, öğrenci ona yönelsin. Sınıfın fiziksel, eğitsel, sosyal düzeninde değişiklikler yapılarak istenen davranışlar kolaylaştırılabilir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Almeida, David A. "Behaivor Management on the Five C's", **Teaching Pre K-8.** v.26, N.1, p.88-89, September 1995.

Baner, Karen L. and others. "Creative Strategies in Ernie's Early Childhood Classroom", **Young Children.** v.52, N.6, p.47-52, September 1997.

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi.** Beşinci Baskı. Ankara: PegemA Yayınları, 2001.

Geary, William T. "From Exrinsic Guidance Toward Student Self Control", **http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED423303,** 1998.

Kameeuni, Edward J. and D.C.B. **Instructional Classroom Management A Proactive Aproach to Behavior Management.** New York: Longman, 1995.

Mackenzie, Robert J. "Setting Limits in the Classroom", **American Educator.** v.21, N.3, p.32-43, Fall 1997.

Murdick, Nikki L. and P.H.B. "Inclusive Classroom Management: Using Preintersvention Strategies", **Intervention in School and Clinic.** v.31, N.3, p.172-176, Jan 1996.

Nelson, J. Ron and others. "Teaching Good Behavior in the Whole School", **Teaching Exceptional Children.** v.30, N.4, p.4-9, March-April 1998.

Peter, Val J. and others. **The Well Managed Classroom for Catholic Schools.** Boys Town: Boys Town Press., 1998.

9

İstenmeyen Davranışların Etkileri

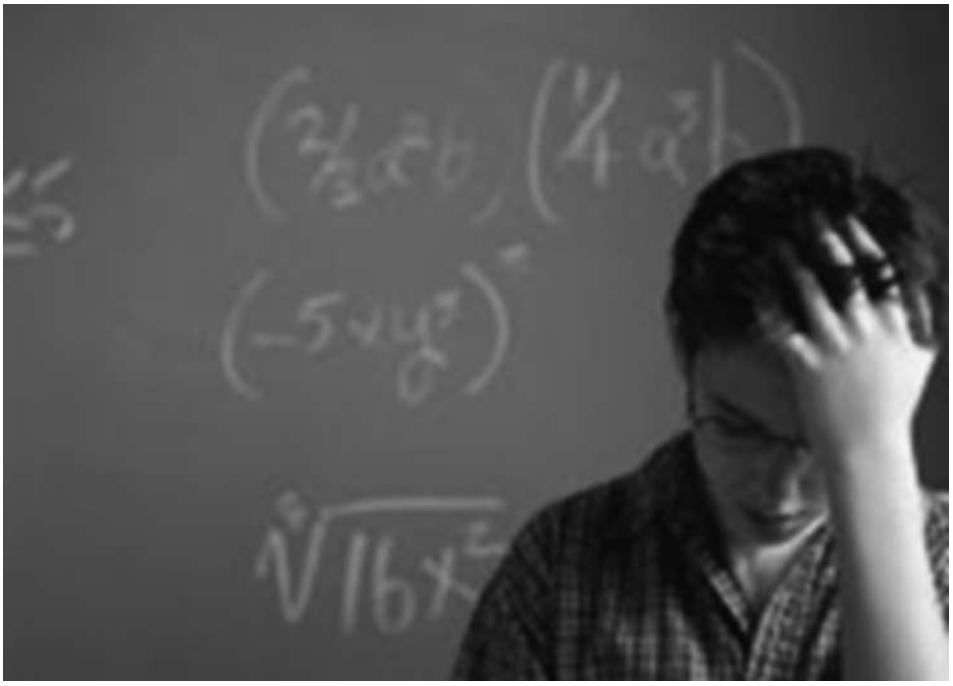

Sınıfta iki öğrenci kavga ediyordu. Öğretmen duymazlıktan gelerek ders işlemeye devam ediyordu. Öğrencilerden biri kavga ile baş edemeyince öğretmene sığınma ihtiyacı ile: "Öğretmenim Salib bana cüce deyip duruyor!" Öğretmen ise sakin bir şekilde döndü o öğrenciye ve "Boşver, cüce olmak salak olmaktan iyidir." dedi. Öğrencilerdeki istenmeyen davranışa öğretmen de istenmeyen bir davranış ile karşılık vermişti. Sınıf içinde hem öğrenci adına hem de öğretmen adına istenen davranışlar nelerdir acaba? İşte bunun cevabını bu ünitede bulacaksınız.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *istenmeyen davranışları tanıyabilmek,*
- *istenmeyen davranışların etkenlerini açıklayabilmek,*
- *istenmeyen davranış etkenlerinin etkilerini azaltabilmek*

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Öğrenci (içinden): "Ders başladı ama benim hâlâ çişim var. Teneffüste tuvalete gittim ama tuvalet sınıfa çok uzak. Ben gittiğimde önünde kuyruk oluşmuştu, sıra bana gelmeden de zil çaldı. Benim tuvalete girmemi engelleyen yaşça benden büyük olan çocuk tuvalette değildi ama yine de tuvalete giremedim. Öğretmenden izin istesem mi? Yok yok, ders yeni başladı, kendimi biraz tutayım, daha sonra isterim."

Öğretmen (içinden): "Ali uslu bir çocuktu ama, bugün şımarıklığı tuttu, sürekli sağa sola dönüyor, yerinde durmuyor. Oysa sessizce oturup okuma parçasını bitirmelerini istedim. Şuna bak, sanki altından su çıkmış gibi fingir fingir dönüyor. Ali, Ali, şimdi yanına gelirsem..."

Öğrenci (içinden): "Artık dayanamıyorum, öğretmen de bugün çok mu öfkeli ne, sert sert bakıyor. Hah, işte bana yaklaşıyor, yanıma geldiğinde usulca söylersem, arkadaşlarım duymaz, onların alaylarından da kurtulurum. Öğr..."

Öğretmen: "Beş dakikadır gözüm üstünde! Ne fingirdeyip duruyorsun öyle, sessizce oturup okumanızı istedim, yerinizde oynamanızı değil! Bir daha kıpırdarsan... Sus, sus, hiçbir şey söyleme!"

Öğrenci (içinden): "Eyvah, bütün ümitlerim gitti. Sıraya ve yere damlatmadan birazcık kaçırıp rahatlayabilir miyim? Yoksa her şeyi göze alıp kapıdan fırlayarak soluğu tuvalette mi almalıyım, ne yapsam?"

Anahtar Kavramlar

- *Sınıfta Düzen*
- *Sınıf İçi Engeller*
- *Öğrenci Özellikleri*
- *Öğretmenin Özellikleri*
- *Eğitim Programı*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *SINIFIN DAVRANIŞ DÜZENİ*
- *İSTENMEYEN DAVRANIŞLAR*
- *İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN SINIF DIŞI ETKENLERİ*
- *İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN SINIF İÇİ ETKENLERİ*

GİRİŞ

Arkadaşları sessiz okuma yaparken, bir öğrencinin onların dikkatini dağıtacak şekilde sağa sola dönmesi, yerinde duramaması istenmeyen bir davranıştır. Yukardaki örnekte, bu istenmeyen davranışın nedeni, öğrencinin teneffüste tuvaleti kullanamaması, bunun nedeni, tuvaletlerin sınıfa uzak, sayıca yetersiz, teneffüs zamanının kısa olması, bunların nedeni okul yöneticilerinin...

Davranışlarımız, içimizdeki dürtülerden, isteklerimizden, beklentilerimizden, çevre koşullarından, başkalarının istek ve beklentilerinden... kaynaklanır. İnsan davranışlarının değerlendirilmesi zordur, çünkü davranış kaynaklarının, şekillerinin çokluğu yanında, değerlendirme ölçütleri çok ve görelidir. Yine de nesnellik düzeyi yüksek birkaç ölçüt, çok genel olmakla birlikte, önerilebilir. Bu ölçütlerden biri başkalarıdır: Bir davranış, verdiği zararın genişliği, süresi, miktarı kadar kötü, zararlıdır. Bu zarar görenler içinde, davranışı yapan da vardır. Davranışları değerlendirmede ikinci ölçüt, birinci ölçüte uygun olmak koşuluyla, amaçlardır. Başkalarına zarar vermemek koşuluyla, amaçlarımıza götürme derecesi, davranışlarımızın değerlendirilme ölçütü de olurlar. Bu iki genel ölçüt yanında, öznel ve göreli görülebilecek olan başka ölçütler de, daha nesnele yakın tanımlarla yeniden tanımlanmaktadır.

Öğrenci davranışının istenirliği ve istenmezliği, bu ölçütlerle belirlenebilir. Bu genel ölçütler, öğrenci yaş ve gelişim düzeyi ile ilişkilendirilerek, özel ölçütlere dönüştürülebilir. Böylece davranış oluşturma ya da değiştirme olan eğitim, nesnel ölçütlerle değerlendirilebilir, geliştirilebilir hâle dönüşür.

SINIFIN DAVRANIŞ DÜZENİ

Düzen sözcüğü çeşitli anlamlar taşır, ama onun "dolap, hile" anlamı bile kurgu içerir. Düzen amaca yönelik olarak, eldekilerin uygun şekle sokulmasıdır. Eldekilere, amaca göre verilen kurallı durum, ayarlı iş. Düzen sözcüğü, kural, ayar, uygun şekil, kurgu içerir. Düzen, bunların amaca yönelik olarak belirlenmesini, kullanılacakların, bu araçlarla bizi amaçlara götürücü hâle getirilmesi demektir. Düzen, araç kullanmayı sistemlileştirir, araçların eş güdümünü sağlar, böylece amaca gidişi kolaylaştırır, eylemi amaca yönlendirir. Düzen, bu işlerin sıkıdan gevşeğe oluşturulmasını anlatır. Kurallılığın, sistemliliğin, eş güdümün uygulaması, gevşekten sıkıya giden bir çizgide, herhangi bir noktada olur. Bu nokta, gevşeğe gidildikçe düzenin azalması, daha uçta da düzensizliğe işaret eder. Çok ender durumlarda, düzensizliğin de, disiplinin de yararları vardır. Ama düzensizlik, araçların iyi kullanılmaması, eş güdümsüzlük, belirsizlik, kuralsızlık yoluyla, amaçlara gidişi engeller. Düzensiz bir ortamda, herkes kendi düzenini yerleştirmeye çalışır, kim güçlüyse onun düzeni egemen olur, güç düzeni yerleşir, hak değil, güç egemen olur. Düzen sıkılaşır da sıkı düzen (disiplin) olursa, esneklik, yenilik, yaratıcılık, daha iyi olan, yerini, bilinene, egemen olana bırakır, gelişme engellenir.

Düzen: Amaca yönelik olarak, eldekilerin uygun şekle sokulmasıdır.

Düzensizlik, araçların iyi kullanılmaması, eş güdümsüzlük, belirsizlik, kuralsızlık yoluyla, amaçlara gidişi engeller.

Okulda ve sınıfta disipline ve düzensizliğe yer vermeyen, durumdan duruma bu ikisine yaklaşabilen ama ulaşmayan, belirliliğin, kurallılığın, sistemin, eşgüdümün, özgürlüğün, yaratıcılığın, değişmenin, yeniliğin, gelişmenin, demokrasinin yararlarını birlikte görebileceğimiz bir düzen kurulmalıdır. Bu güzel araçların hepsi, düzende vardır; ama çoğu, düzensizlikte ve sıkı düzende yok olur.

Düzen, kurallar yoluyla, belirsizliği ve rastlantısallığı azaltır, bilinmeyişin rahatsızlığını giderir. Bir sistemin işleyiş düzeni bozulduğunda, kontrolü de bozulur. Nereye, nasıl gittiği belli olmaz, amaçlardan kaçma kaçınılmaz olur, sistemin gele-

ceği plânlanamaz, hedeflerini kendisi değil, rastlantılar belirler. Sınıf için de bunlar geçerlidir. Sınıftaki öğrenci çokluğu ve bunların eğilim ve yetişim farklılıkları, onları farklı davranışlara iter. Bu farklılığın iki aşırı uçta olması, karmaşa yaratır, çalışmaları engeller, hedeflere ulaşmayı güçleştirir, bazen olanaksızlaştırır.

SIRA SİZDE 1

Sınıfta düzenin sağlanıp sürdürülmesinin yararları nelerdir?

Bir sınıf için en iyi davranış düzeni, amaçlara ulaşmayı kolaylaştıran, çabuklaştıran düzendir.

Uygun bir sınıf düzeninin sonuçları:
- İşlere ilgi,
- Saygınlığı paylaşma,
- Başkalarının da gereksinimlerini düşünme,
- Sınıfta daha iyi bir edim ve bütünlük sağlama,
- Öğrencilerin daha fazla toplumsallaşması.

Sınıf yönetiminin temel araçlarından biri, sınıfta düzenin sağlanması, sürdürülmesidir. Ama yine de düzenin bir araç olduğu unutulmamalıdır. En iyi düzen, amaçlara gidişi kolaylaştıran, çabuklaştıran düzendir. Düzensizliğin yarattığı bunalım, öğretmeni de olumsuz etkiler. Düzen, öğrencilerdeki disiplin ve düzensizlik davranışlarını azaltmalı, onlara ortak birey ve grup değerleri kazandırmalıdır ki birlikte yaşayabilsinler. Uygun bir düzenin olmayışı nedeniyle bir arada yaşama sıkıntısı çeken insanlar, bu düzeni kendi güçleriyle sağlamaya çalışmak, uzlaşmazlıklara, mahkemelere, güç egemen gruplaşmalara, bunlardan kaynaklanan yıkımlara, soygun ve vurgunlara, adalet dışı davranışlara yönelirler, toplumsal barış ve huzur azalır. Uygun bir sınıf düzeni, işlere ilgi, saygınlığı paylaşma, başkalarının da gereksinimlerini düşünme, sınıfta daha iyi bir edim ve bütünlük sağlar, öğrenciyi sosyalleşmeye, halk deyişiyle "adam olmaya" götürür.

Düzen, sınıfın başarısını artırır, kaygı ve korkuyu azaltır. Sınıf düzeni, eğitsel etkinliklerin plânlanması, herkesin neleri yapacağının belirlenmesi, bunların kolaylaştırılması, iş yapacakların desteklenmesi, işlerin uygulanması ve denetlenmesi yollarıyla kurulur. Düzen, bu işlerin gücüne ve sürekliliğine bağlıdır. Sınıfta boş zaman olarak bilinen düzenlenmemiş zaman, istenmeyen davranışlar üretir. "İşsiz insan durgun suya benzer, çabuk bozulur." Sınıfın işleyişinde, herkesin ne zaman, neyi nasıl yapıp yapmayacağı belirlenir, kurala bağlanır ve işleyişin sürmesi sağlanırsa düzen vardır. Bunun için, sınıf kuralları ve bunları izleme yolları belirlenip açıklanmalı, sınıftaki işleyiş buna uygun olmalıdır.

Sınıf düzeni uygulamasında iki genel ilke:
- Tutarlılığın sağlanması,
- Disiplinin tekdüzeliliğini önleyebilecek şekilde gülmece ve canlandırma kullanılarak yönetimin yumuşatılmasıdır.

Sınıf düzeni uygulamasında iki genel ilkeden biri, tutarlılığın sağlanmasıdır. Bu tutarlılık, kuralların belirgin olması, benzer durumlarda benzer uygulamaların yapılması, uygulama zamanlarının ve şekillerinin farklı olmaması, dengeli ve adil bir uygulamanın gerçekleştirilmesidir. Bunun için de sınıfta açık ve gerçek bir iletişim düzeni oluşturulmalı, bu iletişim insanlara gerçeği göstermeli, onları "ikna etmeli"dir.

İkinci ilke aşırı disiplinin tekdüzeliliğini de önleyecek olan, gülmece ve canlandırma kullanılarak, yönetimin yumuşatılmasıdır. Düzen sağlayıcı kurallardan her sapma, bilerek ve isteyerek olmayabilir. Herkes yanlış yapabilir. Eksik ve yanlış bilgi ile ulaşılan sonuçlar, katı bir disiplin anlayışı ile ve hırçınlıkla bir yaptırıma bağlanmamalıdır; bu, amaçlardan sapma, yalan, hile doğurur. Yaptırım, bir anlayışla birlikte, gülmece de kullanılarak esnetildiğinde, hem yanlış yapan yanlışı anlayıp düzeltebilir, hem de yaptırımın yıkıcı yanı yumuşatılarak, öfke, nefret, kin, öç alma gibi olumsuz duygulardan uzak kalınabilir.

ÖRNEK

Arkadaşına öfkeyle "aptaaaaal" diyen bir öğrenciye önce, Müzik dersi bilgisiyle ilişkilendirilerek, "a"yı kaç dörtlük uzattığı sorulabilir.

Bu farklı yaklaşım, öğrencinin öfkesini dindirip, onu yaptığının yanlışlığına götürebilir, özür dilemeyi öğretmen zoruyla değil, kendiliğinden ve utanarak yapmasını sağlayabilir. Bu, olumlu sonuçlara götüren bir yaklaşım olur. Böylece hem bir

yaptırım uygulanmış, hem de öğretmen zorlamasının ve yanlışını anlamamanın yol açacağı direnç önlenmiş olur.

Sınıf düzeni, okul düzeninin bir parçasıdır. Öğretmenin becerileri, okul yönetiminin, diğer öğretmenlerin ve öğrencilerin desteği ile bütünleşmeli, okul düzeni ile sınıfınki arasında uyum olmalıdır. Öğrenciler sınıf çalışmalarında iş birliğine istekli, sınıf etkinliklerini becerebilecek durumda, öğretmen de bu etkinlikleri düzenleyip hedeflere gidişi koruyabilecek beceride ise, düzeni korumak kolay olur.

Sınıf düzeni zorlamayla değil, inandırmayla sağlanmalıdır. Sınıfta zorla sağlanan sessizlik ve hareketsizlik, iyi bir düzen değil, aldatıcı bir görüntüdür. Ayrıca sınıfta olması gereken bunlar değil, sürekli bir öğrenci hareketi ve işlerin yapılışından çıkan sestir. Öğrenci ne kadar hareketsiz ve sessizse (bireysel çalışmalar dışında) amaçlar o kadar uzaktır. Çünkü en iyi eğitim yaparak yaşayarak olur, bu da ses ve hareket demektir. Sınıfta zorla hareketsiz tutulan gencin, sınıf dışına çıktığında arkadaşlarını, duvarları, eşyaları tekmelemesi, lavabonun musluklarını, pencere camlarını kırması, bağırması doğaldır. Bunları istemeyen öğretmen, sınıfta sessizlik ve hareketsizliği de istememeli, tam tersine, sesi ve hareketi amaçlar yönünde sistemleştirmeli, yani sınıfta düzeni sağlamalıdır.

Sınıf düzeni bir kez sağlanınca hep sürmez, kolay bozulur. Bu nedenle öğretmenin dikkat ve özeni sürekli olmalıdır. Sınıftaki düzen, toplumda olması gerekene uymalı, demokratik olmalıdır. Ailede ve sınıfta demokrasi yoksa, onu toplumda bulmak hayal olur. Yetkeci ve cezalandırıcı düzen, hoşnutsuzluğu, kaygıyı, yalanı, gizliliği arttırır, öğretmen-öğrenci ilişkisini olumsuzlaştırır. Demokratik düzende tarafların istek ve beklentileri bilinir, bunlara değer ve yer verilir, öğrenci, düzen kurallarının arkasındaki nedenleri bilip anlayabilir.

Sınıftaki düzen, toplumda olması gerekene uymalı, demokratik olmalı.

İSTENMEYEN DAVRANIŞLAR

Okulda, eğitsel çabaları engelleyen her tür davranış, istenmeyen davranıştır. Bu davranışlar, en az engelleyici olandan tam engelleyici olana uzanan bir yelpazede sıralanırlar. En az engelleyici olan bir istenmeyen davranış bile, dolaylı etkilerle de olsa, sadece davranışı yapanı değil, sistem düşüncesi gereği, derece derece, pek çok kişiyi engeller. Bu engel, kişiler yoluyla nesnelere, işlere, işlerin yapılmasına da engel olur.

İstenmeyen davranışlar, Okuldaki eğitsel çabaları engelleyen her tür davranışlardır.

ÖRNEK

Trafikle ilgili ödevini yapmayan bir öğrenci, bu konudaki bilgisini pekiştirip değere dönüştüremeyebileceğinden, günlük yaşamda uymadığı bir trafik kuralı yoluyla, insandan araca, araçtan yola, pek çok şeye zarar verebilir. Okulda yapılan istenmeyen davranışların etkileri çoğu kez yaşam boyu sürer.

İstenmeyen davranışlar, sınıf düzenini bozar, kaynak israfına neden olur, amaçlara ulaşmayı engeller. Davranışların istenmezliği, yerine, zamanına, amaçlarına, sonuçlarına göre değişir. Davranışın değerlendirilmesinde bu özellik gözetilmelidir. Örneğin, öğretmen, koşulları uymadığı için ders hazırlıkları yapamayan bir öğrenci ile, bu hazırlıkları bir özrü olmadan yapmayanı; arkadaşını, kalemini çekiştirdiği için iten öğrenci ile onun yazmasını engellemek için iteni aynı şekilde değerlendirmemelidir.

Davranışların istenmezliği;
- yerine,
- zamanına,
- amaçlarına,
- sonuçlarına

göre değişir.

İstenmeyen davranışların bir kısmı, örneğin sınıf etkinliklerine katılmama, arkadaş edinmeme, öğretmence önemsiz görülüp göz ardı edilmemelidir. Bunlar, hem başka istenmeyen davranışları kolaylaştırabilir, hem de bir iki basamak sonra, daha başka istenmeyen davranışlara yol açabilirler.

Sık rastlanan bir istenmeyen davranış, toplu etkinlikler sürecinde öğrencinin hayal kurmasıdır. Bu, o toplu etkinlikten öğrencinin yararlanmasını engeller. Hayal kurmada, dışarıya yansıyan belirgin bir tepki değil, tepkisizlik olduğundan, hayal kuran öğrencinin bilinmesi zordur. Ama öğretmenin dikkati, öğrencileri tanıması, boş ve tepkisiz öğrenci bakışı, öğrencinin bir soru veya iletiye beklenen tepkiyi vermemesi, hayal kuran öğrencinin bulunmasını kolaylaştırır.

İstenmeyen davranışlar pek çoktur: Temizlik ve görgü kurallarına uymama (ellerini sık sık yıkamama, yolda yürürken başkalarını hesaba katmama, gereğinden yüksek sesle konuşma ...) başkalarını rahatsız etme, dikkatli ve özenli olmama, başkaları konuşurken dinlememe, arkadaşlarının çalışmasını, dinlemesini engelleme, kaba ve saygısız davranma, okulun ve başkalarının eşyalarına zarar verme... Öğretmenden beklenen, öğrencileri dikkatle ve iyi izlemesi, iyi tanıması, davranışlarının nedenlerine yönelmesidir. Bir davranışı ortadan kaldırmanın temel yolu, onun nedenini ortadan kaldırmaktır. Bunun dışındaki çabalar geçici, aldatıcı olur.

ÖRNEK *Sık rastlanan "yalan söyleme" davranışını değiştirmek istiyorsak, bu davranışın nedeni olan "korku"yu ortadan kaldırmalı, onun yerine açıklığı, anlayışı, inandırmayı koymalıyız. Korkunun olduğu yerde yalan da olacaktır.*

Sınıf düzeninin oluşturduğu sınıfın yaşama biçimi, istenmeyen davranışları etkiler. Vücut dili, gizlenmesi çok güç bir iletişim biçimi olarak, başkalarından beklentilerimizi daha belirgin biçimde ortaya koyar. Öğretmen, istenen ve istenmeyen davranışlar için öğrencilere dönüt vermelidir. Bu, öğrencilerin seçimini kolaylaştırır, davranışını yönlendirir. Böylece öğrenciler, ne zaman, hangi davranışların, neden istenir veya istenmez olduğunu bilmede güçlük çekmezler. Olumlu, istenir davranışı beğenilip ödüllendirilmeyen, istenmeyen davranışları hep görmezden gelinen öğrencilerin, istenen davranışa yönelmesi zor olur.

Öğrenci, istenmeyen davranışın kendisi ve başkalarına zararı yanında, istenen davranışın kendisine ve başkalarına yararlarını da yaşayabilmelidir.

ÖRNEK *Sık yıkanmadığı için yanındaki arkadaşlarını rahatsız etmenin sıkıntısını duymak yanında, öğrenci, temiz olduğu için çevresindekileri rahatsız etmemenin verdiği mutluluğu da hissedebilmelidir. Kişi, bir davranışı nedeniyle kendisini rahatsız hissediyorsa, o davranıştan daha çabuk vazgeçebilecektir. Öğretmen, değiştirmek istediği davranış için, bu bilgiyi eyleme geçirmelidir.*

İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN SINIF DIŞI ETKENLERİ

Sınıftakilerin gösterdiği istenmeyen davranışların kaynaklarının çoğu, sınıfın dışındadır. Çözüm çabaları bu kaynaklara yöneltilirse, sorun sınıfa yansımamış olur, daha kolay çözülür, kök soruna ulaşılacağından, çözüm sürekli olur, sınıfın zamanı da sınıf içi etkinliklere ayrılabilir.

Öğrenci davranışının ana kaynağı ailedir. Ailenin her tür istenmeyen tutum ve davranışı, öğrenci yoluyla sınıfa taşınır. Okul-aile iletişimi ve iş birliğini çoğaltma yoluyla, aileden kaynaklanan istenmeyen davranışlar değiştirilebilir.

ÖRNEK *Ailedekiler, yemeklerini çiğnerken dudaklarını açık tutuyor olabilirler, birbirleriyle bağırarak konuşabilirler, öğrenciye "Roman okuyup da ne yapacaksın, dersine çalış." diyebilirler, öğrenciyle hiç ilgilenmeyip onu kendi haline bırakabilirler.*

Okulun çevreye, çevrenin okula taşınması etkinlikleri yoluyla, okul, ailenin istenmeyen davranışlarını değiştirme fırsatı bulacaktır. Böylece okul, hem çevrenin eğitim merkezi olma görevini yerine getirecek, hem de aileyi eğiterek, onların okula gönderecekleri birkaç çocuğun istenmeyen davranışlarını, önleme, değiştirme fırsatı bulacak, bu çocuklar okula o davranışları getirmeyeceklerdir.

Öğrencinin yaşama çevresi, onun istenmeyen davranışlarının kaynaklarından biridir. Çevrenin bu durumdan kurtarılması okulun çevreye dönük kültürel etkinliklerinin sayı ve kalitesine bağlıdır. Öğrenci, zamanının önemli bir bölümünü, okulda, evde geçirdiği zamanın dışında, çevrede geçirir. Bu aşamada, çevrenin her tür bozucu eylem ve görüntüsüne açık kalır. Okulda istenen davranışlar ile, çevrede gördüğü ve somut sonuçlarına tanık olduğu bir davranış, çelişebilir. Bu durumda öğrenci, okulun önerdiği davranış yerine, diğerini seçebilir.

ÖRNEK

Küfürlü konuşmaması okulca istenen çocuk, sokakta birinin diğerine küfrederek bir şeyler söylediğini ve dediğini yaptırdığını görürse, işe yarayan bu aracı kullanmayı seçebilir.

Bir öğretmen, sınıf dışı etkenlerden kaynaklanan istenmeyen davranışları değiştirebilmek için neler yapmalıdır?

SIRA SİZDE 2

Okul, çevreyi iyi tanımalı, durumunu ve gereksinimlerinin bilmeli, bir "çevre eğitim plânı" hazırlamalıdır. Bu plânın uygulama alanı, hem okul, hem çevre olmalıdır. Çevreye dağıtılacak bir okul gazetesi çıkarma, çevrenin toplu etkinliklerine plânlı katılma, yerel radyo ve basını kullanma, çevre için özel eğitim programları oluşturma, bu plânın etkinlikleri arasında yer alabilir.

Hazırlanan çevre eğitim planının uygulama alanı, hem okul hem çevre olmalıdır.

Çevrenin olumsuz etkilerinden öğrencileri korumanın bir yolu da, olumsuz davranışlara sahip çevreden, öğrenciyi olabildiğince uzak tutabilmektir. Öğrenci, ders dışı zamanının çoğunu okulda geçirebilmelidir. Bunun için okul, olanaklarından öğrencileri sürekli olarak yararlandırmalıdır: Okul bahçesi öğrencilerin oyunlarına sürekli açık olmalı, spor alanları yasaklanmamalı, kitaplık ve laboratuvarlar ders dışında da uzun süre öğrencilere hizmet vermeli, öğrenci ilgi ve gereksinimlerine göre düzenlenecek çok sayıda etkinlikle, okul, öğrenciye verdiği hizmeti hem sayı, hem de zaman olarak artırmalıdır. Bunlar yapılamayacak işler değildir.

Olumsuz davranışlara kaynaklık eden çevreden öğrenciyi olabildiğince uzak tutabilmek için, öğrencinin ders dışı zamanının çoğunu okulda geçirebilmesi sağlanmalıdır.

ÖRNEK

Kitaplık memurunun olmaması, kitaplığın hizmetini aksatmamalıdır. Öğretmenlerden istekli olanlar, gerektiğinde koruma derneği veya vakıfça ödenecek bir ücretle kitaplıkta, dersten sonra nöbet tutabilirler. Hatta üst sınıf öğrencilerinden durumları uygun görülenler, ailelerinin de onayı alınarak bu görevde çalıştırılabilirler.

Okul, sınıfın en yakın çevresi olarak, onu en çok etkileme gücüne sahiptir. Okulun herkesçe bilinen bir düzen politikası, öğrencilere açıklanmış ve onlarca anlaşılmış kuralları olmalı, bunlar uygulanmalıdır. Okulun uygulamalarından her biri, öğrencilerde istenmeyen davranış kaynağı olabilir.

Sınıfın en yakın çevresi olarak kabul edilen okul, sınıfı en çok etkileme gücüne sahiptir.

ÖRNEK

Öğrencileri daracık sıralarda üçer kişi oturmaya zorlayan bir okul, onları birbirini itip kakma, kötü söz söyleme, kavga etme, başkasının hakkına tecavüz etme, küsme, başkasına kin ve nefret duyma gibi pek çok istenmeyen davranışa itmiş olabilir. Elli altmış kişiyi, tek kapısı olan bir sınıfa koyan okul yönetimi, giriş çıkışlarda birbirini itip kakma, koşuşma, sırasını gözetmeme, güç kullanma ve bir ön-

ceki cümlede sayılan diğer istenmeyen davranışlar gibi, çok sayıda davranışa kaynaklık edebilir. Aşırı disiplin uygulanan bir okul, öğrencileri korku ve aşırı kaygıdan kaynaklanan istenmeyen davranışlara itecektir.

Okul yöneticileri bunları düşünemediğinde, onlara hatırlatmak ve düzelmeyi sağlamak, öğretmenin görevidir. Okulda demokratik bir hoşgörü düzeninin kurulması, öğrenci görüşlerinin alınması, istek ve beklentilerinin gözetilmesi, okul yönetiminden kaynaklanan bazı istenmeyen davranışları azaltabilecektir. Yönetim, yasaklama yerine düzenleyip denetlemeyi kullanarak, öğrencilerden kapasitelerine göre başarı bekleyerek, okuyup kendini geliştirerek, istenmeyen davranışları önleyebilir.

Okul kuralları ve öğrencilere karşı davranışlar konusunda, okuldaki yönetici, öğretmen ve diğer çalışanların çelişkili görüş ve uygulamalara sahip olmaması gerekir.

Okuldaki yönetici, öğretmen ve diğer çalışanların, okul kuralları ve öğrencilere davranış konularında, çelişkili görüş ve uygulamada olmaması gerekir. Farklı görüşler, okulun genel politikalarını bozucu düzeyde olmamalı, uygulamalar öğrencileri çelişkiye düşürmemelidir. Öğrencinin herhangi bir şekilde güç durumda bırakılması, engellenmesi, onları olumsuz davranışlara itebileceğinden, okul, bunların yaşanmayacağı, öğrencinin gücü ötesinde zorlanmayacağı bir ortam olmalıdır. Araç gereç getirme, okula katkı gibi konularda da öğrencilerden beklenenler, onun ve ailesinin gücünü fazla zorlamamalıdır.

İstenmeyen davranışların sınıf dışı etkenleri arasında, onun yaşam alanına giren her şey vardır. Gazete, dergi, radyo ve televizyonlar, bunların en etkilileri arasında yer alır. Bunlarla ilgili olarak yapılabileceklerin bir kısmından onuncu ünitede söz edilmiştir.

İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN SINIF İÇİ ETKENLERİ

- Öğrencilerin Özellikleri
- Sınıfın Yapısı
- Eğitim Programı
- Öğretim Süreci
- Öğrenci Başarısı
- Öğretmenin Özellikleri

Sınıfın yaşam alanına taşınan istenmeyen davranışların tamamına yakınının kökeni, sınıfın dışındadır. Sınıf içindekiler, bunlardan türeyen yan etkilerdir. Bu gerçek, eğitimciyi, öncelik ve ağırlıkla, gücünü, sınıf dışı etkenlerle uğraşmaya ayırmak durumunda bırakır. Burada, istenmeyen davranışın sınıf içi etkenleri olarak, öğrencilerin özellikleri, sınıfın yapısı, eğitim programı, öğretim süreci, öğrenci başarısı ve öğretmenin özellikleri üzerinde durulacaktır.

Öğrencilerin Özellikleri

Sınıfı oluşturan öğrenciler, yakın yaşlarda olmalarına karşın, farklı yaşama biçimlerine sahiptirler. Bu farklılık, davranışlarında da farklılıkların oluşmasına neden olur.

Yakın yaşlarda olmalarına karşın, sınıfı oluşturan öğrenciler, farklı yaşam biçimlerine sahip olabilirler. Öğretmen, onları çok iyi tanıyarak, davranış biçim ve nedenlerini bilirse, duygularının farkında olursa, kendini onların yerine koyarsa, onların her şeyiyle ilgilenirse, bunların gereklerini yerine getirirse, öğrenciden kaynaklanan istenmeyen davranışlar azalacaktır.

Öğrencilerin yaşama biçimlerindeki farklılıklar, davranışlarını da değiştirir. Öğretmenin bu değişimleri önceden haber alabilmesi, istenmeyen davranışların önlenmesini de sağlar.

ÖRNEK

Babası işini kaybeden öğrencinin, araç-gereç bulma sıkıntısı yaşayabileceği, bununla ilgili istenmeyen davranışlara yönelebileceği tahmin edilerek, o öğrenciye özen ve desteğin artırılması, önleme sağlayabilecektir.

Öğrencinin karşılaştığı her tür sorun, onu istenmeyen davranışlara itebileceğinden, öğretmenin bunları bilip ilgilenmesi gerekir. Çünkü gereksinimlerini karşılamakta sınırlanan öğrenciler, sinirlilik, saldırganlık, öfke, güç kullanma ve bunlardan kaynaklanan istenmeyen davranışlara yönelebilirler. Tanınma, fark edilme, değerli bulunma gereksinimlerini karşılayamayan öğrenciler de böyle davranabileceklerdir. Öğrenciler, öğretmenleri ve arkadaşlarında gördükleri davranışları, bu tür gereksinimleri giderme amacıyla da kullanabileceklerinden, taklit yoluyla öğrenmelerinin öğretmen, okul ve aile iş birliğiyle düzenlenmesi, rastlantıya bırakılmaması gerekir.

Sınıfın Yapısı

Sınıfın yapısı, eğitsel süreçlerin kimlerce, nasıl işletileceğini veren düzendir. Bu düzen, sınıf süreçlerindeki görevlerin, görevlilerin ve bunların ilişkilerinin belirlenmesiyle kurulur. Öğretmenin egemen olduğu bir sınıf yapısı, istenmeyen davranışları çoğaltır. Demokratik, paylaşımcı, karşılıklı anlayış sağlanmış bir yapıda, istenmeyen davranışlar azalacaktır. Yapının işleyişinde, baskı ve zorlama olmamalı, isteme ve inandırmaya, açık iletişime, adalet ve yapılabilirliğe, paylaşıma, katılıma, yol göstericiliğe, destek oluşa, eğitsel çabaları kolaylaştırıcılığa yer verilmelidir. Güvenli bir ortamda, başarabilecekleri, zevk aldıkları işlerle uğraşan, güdülenmiş, sorumlu davranabilen öğrenciler, istenmeyen davranışa pek yönelmezler.

Eğitsel süreçlerin kimlerce, nasıl işletileceğini belirleyen düzen olarak tanımlanan sınıfın yapısı, sınıf süreçlerindeki görevlerin, görevlilerin ve bunların ilişkilerinin belirlenmesi ile kurulur.Örgüt içi iletişim, bilginin örgüt içinde dolaşımını ve paylaşılmasını, başta çalışanların örgüt amaçlarını ve neyin, nasıl yapılacağına ilişkin bilgilerin yayılmasını amaçlar.

Öğretmen, eğitsel amaçlara ulaştırıcı bir sınıf yapısı kurulurken neleri dikkate almalıdır?

SIRA SİZDE 3

Sınıfta belli görevler hep aynı kişilerce yapılmamalı, görevlerin yapılışında hata payı kabul edilmeli, herkesin etkinliklere katılımı sağlanmalı, öğretmen, sınıfın kendi kendini yönetmesine yardımcı olmalıdır. Düzenin yarışmacı yerine iş birlikçi olması, yarışmanın başkası yerine kendisiyle olması da istenmeyen davranışları azaltacaktır. Görevler herkese adil dağıtılmalı, kimse kendini unutulmuş, dışlanmış, kullanılmış hissetmemelidir.

Eğitim Programı

Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine, gelişim durumlarına, ilgi ve yeteneklerine uygunluk düzeyi düşük, pratik yararlılığı az, bilgi ağırlıklı, iyi bir kurgu ile düzeni ve sürekliliği sağlanamamış bir program, istenmeyen davranışlar üretir. Öğrencinin, ilgi duymadığı dersten sıkılması, bilgiyi almak istememesi, kopuk kopuk bilgi parçalarıyla karşılaşınca, onları bütünleştirememenin verdiği sıkıntıyla başka eylemlere yönelmesi doğaldır. Eğitim programı, ders dışı etkinlikleri de içerdiğinden, ders dışı etkinliklerin öğrenci yararına uygun hale getirilemeyişi de istenmeyen davranışlar üretecektir. Ders programları büyük ölçüde belirgin hale getirilmiş olduğundan, okul, asıl hünerini, ders dışı eğitsel etkinliklerin uygun programlanışında ve uygulanışında göstermelidir.

İstenmeyen davranışları önlemek isteyen bir öğretmen;
- öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine, gelişim durumlarına, ilgi ve yeteneklerine uygun,
- yararlılığı yüksek,
- uygulama ağırlıklı,
- iyi kurgulanmış ve sürekliliği sağlanmış bir program oluşturmalıdır.

Öğretim Süreci

İstenmeyen davranışların önlenebilmesi için öğretim sürecinde;
- Farklı öğretim yöntemlerinin kullanılması,
- Araç-gereçlerle çeşitliliğinin sağlanması,
- Yaparak-yaşayarak öğrenmeye yer verilmesi,
- Öğrencilerin derse etkin katılımının sağlanması gerekir.

Öğretmenin ders anlatması, öğrencinin sessiz ve kıpırtısız durmasının beklenmesi, hep aynı öğretim yönteminin kullanılması, araç-gereç eksikliği, yaparak yaşayarak öğrenmeye yer verilmemesi, öğrenci çabasının az ve kesintili olması istenmeyen davranışlara yol açar. Eğitsel sürecin şaka, espri, fıkra, şiir, bir hüner gösterisi gibi etkinliklerle, ama yerinde ve zamanında zenginleştirilmesi, istenmeyen davranışları azaltır.

Öğrencinin dersteki etkinliği artıkça, denetim zorlaşacağından, istenmeyen davranışların çoğalacağı düşüncesi pek doğru değildir. Öğrenci etkinliği, istenen bir davranıştır. Eğer bu etkinlik iyi bir plânlama ile kurgulanır ve sınıf etkinlikleri iyi yapılandırılırsa, öğrenci etkinliği artıkça, istenmeyen davranışlar azalacak, istenmeyen davranışa gerek ve zaman kalmayacaktır. İyi bir plânlama ve yapılandırma ile, araçlarla çalışma ve grup çalışması süreçlerinde olabilecek istenmeyen davranış yönelimleri de ortadan kalkacaktır. Öğrencileri sürekli çalışır halde tutan, eğitsel etkinliklerin kesintisiz sürmesini sağlayan, ilgi ve uyanıklığı sürekli hâle getiren yöntem ve uygulamalar, istenmeyen davranışları da önleyecektir.

Öğrenci Başarısı

Öğrencilere sorumluluklar verip başarı yollarını da göstererek başarmalarını sağlamak, başarınca da övüp ödüllendirmek, hem bu övgü ve ödülün, hem de başarının verdiği işe yararlık, önemlilik ve mutluluk duygusunun itici gücüyle, onları yeni başarılar için yeni sorumluluklar, işler aramaya iter. İstekle sarıldığı bir işi olan insan, istenmeyen davranışlara yönelmez.

Öğrenciye düzeyine uygun sorumluluk verilmelidir.

Öğrenciye verilen sorumluluk, onun düzeyinin çok altında ve çok üstünde olmamalıdır. Çok altında olursa, kolayca gelen başarı, yeterli doyum sağlamayacağı ve kısa sürede elde edilebileceği için, öğrenciyi istenmeyen davranışlara yöneltebilir. Çok üstünde olursa, engelleri yenmekte zorlanan öğrenci, başarılı olamayacağını düşünerek, işi bırakıp, istenmeyen davranışlar gösterebilir.

Sınıfta başarı, istenen davranışa, başarısızlık ise istenmeyen davranışa yol açar.

Başarısızlık ile istenmeyen davranışlar, karşılıklı olarak birbirlerini üretirler. İstenmeyen davranış başarısızlığa, başarısız olmak ise istenmeyen davranışa götürür. Öğretmen, her öğrenciye, başarabileceği bir iş verip başarmasına yardım ederek, onun başarısını sağlarsa, başarı istenen davranışa götürecektir. Bir hedefe ulaşılmadan, diğerlerine yöneltilen öğrenciler, önlerindeki güçlük çoğaldığından, başarıyı elde edemeyeceklerini düşünüp çaba göstermeyebilirler. Öğretmen, paket (modüler) eğitimi de kullanarak, bilgisayardan ve bireysel öğrenmeden yararlanarak, hedeflere ulaşmayı sağlamalı, bir hedefe ulaşılmadan (elbette her öğrenci kendi düzeyine göre) izleyen hedefe geçilmemelidir. Böylece öğrenciler, başaramama korkusu ve gerçeğiyle dersten kopmamış olurlar. Öğrenci başarısını sağlamak için öğretmen yalnızca kendi gücünü değil, diğer öğrencilerin, öğretmenlerin, velilerin ve çevrenin gücünü de kullanmalıdır. Başarısızlık nedenleri ortadan kaldırıldığında, öğrenciler, başarı güdüsü yoluyla, istenen davranışlara yöneleceklerdir.

SIRA SİZDE 4

Tüm öğrencilerin başarı duygusunu yaşamasını isteyen ve hedefleyen bir öğretmen, bunu gerçekleştirebilmek için nelere dikkat etmelidir?

Öğretmenin Özellikleri

Öğrencinin istenen-istenmeyen davranışlara yönelmesinde sınıftaki en etkili değişken öğretmendir.

Öğretmen, öğrencinin istenen-istenmeyen davranışlara yönelmesinde en etkili değişkendir. Öğrenciye "Seni tanıyorum, dinliyorum, anlıyorum, seviyorum, sana

yardımcı olmaya hazırım." iletisini veren ve öğrenciyi bunlara somut sonuçlar aracılığı ile inandıran öğretmen, aynı şeyleri ondan da beklediğini belirten bu iletileri ile, öğrenciyi etkileyip, onu istenen davranışlara yöneltebilecektir.

ÖRNEK

Öğretmen, örnek olma yoluyla da, öğrencileri istenen davranışlara yönlendirebilir: İşini seven, iyi yapmaya çalışan, dersine hazır gelen, kendini yetiştiren, olgun ve uygar davranan, kötü sözler söylemeyen, adil olan ... öğretmeni örnek alan çocuklar, istenmeyen davranışlardan uzak duracaklardır.

Öğretmenin, öğrenciler arasında ayrım yapmamaya ve söylediklerini yapmaya özen göstermesi gerekir. Bu yapılmadığında, öğretmenlerine güvenemeyecek olan öğrencilerin, onu örnek alması beklenemez.

Öğretmenin öğrenciyle iletişimi aksatması, göz temasını uzunca bir süre kesmesi, öğrenciyi istenmeyen davranışlara yöneltir. Öğretmenin iletişim becerilerinin iyi olmaması da, onu anlamakta zorluk çeken öğrenciyi istenmeyen davranışlara itebilir. Öğretmen, iletişim dillerini (sözel, beden) çok iyi bilmeli ve kullanmalıdır. Bir konu dilimi sonuçlanmadan başkasına geçme, sözü gereksiz yere uzatma, anlaşılmadığını anlayamama, öğrenci düzeyine uygun olmayan iletişim kurma, aşağılama ve emretme dili (sus, otur, tembel...) kullanma da istenmeyen davranışa yöneltebilir.

Davranışların istenmediğinin belirtilmesi yetmez, öğretmen, istenmeyen davranışların nedenlerini, sonuçlarını buldurarak, öğrencileri inandırırsa, istenene yönelimi artırıp, istenmeyenin yapılmamasını sağlayabilir.

ÖRNEK

Sınavların amaçları ve sonuçları ile ilgili olarak bilgilendirilen ve uygulamaları somut olarak gören öğrenciler, kopya çekme, ödevini başkasına yaptırma gibi davranışlardan vazgeçebileceklerdir. Elbette, bütün bu çabalar, istenmeyen davranışların gösterilmeyeceği ortamları oluşturmakla desteklenmelidir: Ortam, kopya çekme fırsatı vermiyorsa çekemezsiniz, yerler temizse ayaklarınızı paspasa silmeden basamazsınız, ya da paspas "varsa" ayaklarınızdaki kirlerle içeri giremezsiniz...

Özet

AMAÇ 1

İstenmeyen davranışları tanıyabilmek

Sınıf etkinlikleri, demokratik kurallarla belirlenir, bir düzen içinde gerçekleştirilirse, amaçlara ulaşmak kolaylaşır. Düzen, gelecekte olacaklara ilişkin ön bilgiler vererek insanı geleceğe hazırlar, başkalarının ne zaman, nerede, neleri, nasıl yapıp yapmayacaklarını belirler, belirsizliği, rastlantısallığı önler, araçların kullanımını sistemli, verimli kılar. Ortak bir düzenin olmadığı yerde, herkes kendi isteğine göre bir düzen kurmaya çalışır. O zaman kim güçlüyse, onun düzeni egemen olur. Düzen, yasa, tüzük, yönetmelik, genelge, emir kurallarla belirlenir.

Okuldaki düzen, hiçbir zaman "sıkı düzen" olarak tanımlanabilecek olan disipline dönüşmemelidir. Disiplin, sınıfta amaç değil, araçtır. Sınıfta ve ailede demokratik bir düzen olmazsa, ülkede hiç olmaz. Sınıfın düzeni, korku ve kaygıyı azaltır, başarıyı artırır, düzenlenmemiş zaman, istenmeyen davranışlar üretir. Düzen zorlamayla değil, inandırmayla kurulmalıdır, aksi halde geçici olur. Sınıf düzeniyle okul düzeni arasında uyum olmalıdır. Belirlilik olan düzen, sınıfta sessizlik ve hareketsizlik olarak anlaşılmamalıdır.

Eğitsel çabaları engelleyen her davranış, istenmeyen davranıştır. İstenmeyen davranışlar, başka istenmeyen davranışlar da üreterek çoğalırlar. Okul, pek çok davranışın ilk kez yapılıp pekiştirildiği yerlerden biri olduğundan, burada yapılan istenmeyen davranışlar ve etkileri, yaşam boyu sürebilir. İstenmeyen davranışların nedenlerinin çoğu, sınıfın dışındadır. Bir davranışı değiştirmenin kalıcı yolu, o davranışın nedenlerini ortadan kaldırmaktır.

AMAÇ 2

İstenmeyen davranışların etkenlerini açıklayabilmek

Öğrenci davranışının ana kaynağı ailedir. Bu nedenle okul, aile eğitimine öncelik ve ağırlık vermeli, eğitsel çabalarını okul sınırlarının dışına taşımalıdır. Çevre ve ailenin eğitimi, okulun çevreye, çevrenin okula taşınması yollarıyla sağlanırsa, okula gelen çocukların istenmeyen davranışları az olacaktır. Okulun bunları yapabilmesi için, çevre ve aile ile sürekli, sıkı bir işbirliği yapması gerekir. Okulun bir çevre eğitim plânı olmalıdır. Bu işlerle görevli diğer kamu kurumlarıyla (sağlık, çevre, kültür, ...), belediyeler, muhtarlıklar ve basın-yayın organlarıyla işbirliği yapılmalıdır.

Okul, çevre ve ailenin olumsuz etkilerinden öğrencileri korumak için, onları okulda daha uzun süre tutucu düzenleme ve etkinlikler yapmalıdır. Bunun için de okullar, ders dışı zamanlarda da öğrencilere hizmet vermeyi sürdürmelidir. Okul çalışanları, öğrenci davranışları konusunda çelişkili görüş ve uygulamada olmamalıdır.

Öğrencinin istenmeyen davranışlarının sınıfiçi etkenleri, öğrencilerin özellikleri, sınıfın yapısı, öğrenci başarısızlığı, eğitim programı, öğretim süreci ve öğretmenin özellikleri başlıklarında toplanabilir. Farklı yaşama biçimlerini sınıfa getiren öğrenciler, bunların davranışlarını da sergilerler. Öğretmen, öğrencileri ne kadar iyi tanırsa, bu davranışların istenmeyenlerini değiştirme olasılığı o kadar artabilir. Gereksinimlerini karşılaması engellenen öğrenciler, istenmeyen davranışlara yönelirler.

Sınıfın yapısı, sınıftaki görevlerin, görevlilerin, ilişkilerin belirlenmesiyle başlar. Öğretmen egemen bir sınıfta, görünüşte istenmeyen davranışlarla pek karşılaşılmasa da, gerçekte, istenmeyen davranışlar, demokratik yapılı bir sınıftakinden çok daha fazladır. Egemenlik baskısı, korku ve yalan yoluyla, pek çok istenmeyen davranış üretir. Ayrıca, eğitim programı ve bunun uygulama süreci eğitsel bilgilere göre olmazsa, istenmeyen davranışlar çoğalır.

AMAÇ 3

İstenmeyen davranış etkenlerinin etkilerini azaltabilmek

Program, ders dışı etkinlikleri de içermeli, öğrenci gereksinim ve ilgilerine yer vermeli, gereksiz bilgi ve çalışmalardan arınmış olmalıdır. Öğretim süreci, kesinlikle, öğretmenin "ders anlatması"na dönüşmemeli, yaparak yaşayarak öğrenme ve pekiştirme esas alınmalıdır.

Başarılı öğrenci, başarısı övülüp ödüllendirilince, yeni başarılar arayarak, istenmeyen davranışlardan uzaklaşır. Başarısızlık ve istenmeyen davranışlar, karşılıklı birbirlerini üretirler. Öğretmenin örnek olması, ilgili, bilgili, sevecen, dürüst, yardımcı, destek olması, işini sevip iyi yapmaya çalışması, öğrenciyle iyi iletişim kurması, öğrencilerin istenmeyen davranışlarının nedenlerine yönelmesi, istenmeyen davranışları azaltabilecektir.

Kendimizi Sınayalım

1. İstenmeyen davranışı **en iyi** ve **kapsamlı** anlatan tanım aşağıdakilerden hangisidir?
a. Eğitsel çabaları olumsuz etkileyen her tür davranış
b. Sınıf içinde, öğrencilerin yapmamaları gereken her tür davranış
c. Küfürlü konuşma ve başkalarını rahatsız etme şeklindeki her tür davranış
d. Dersin işlenişini bozan her tür davranış
e. Öğrenciden, yapmaması istenen her tür davranış

2. "Aşağıdakilerden hangisi, bir öğrencinin "Sağlığımız" konusuyla ilgili ödevini yapmama şeklinde istenmeyen davranış göstermesinin doğurabileceği sonuçlardan biri **değildir?**
a. Ödev notunun düşük olması
b. Kendi sağlığını yeterince koruyamaması
c. Başkalarının sağlığını bozabilmesi
d. Gelecekte sağlık harcamalarının artması
e. Sağlıkla ilgili telefon konuşmalarında kurallara uymaması

3. Ailenin, öğrenciyi istenmeyen davranışlara iten etkilerini azaltmada **öncelikle** aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?
a. Aileyle bu konuyu görüşmek
b. Aileyi eğitmek
c. Aileyi tanımak
d. Aileyi okula davet etmek
e. Aileyle işbirliği yapmak

4. "Öğretmen bir öğrenci grubuyla ilgilenirken, diğer öğrencilerin ders dışı davranışlara yönelmeleri" şeklindeki bir istenmeyen davranışın olmaması için, öğretmenin özellikleri dışında, değişiklik yapılması gereken değişkenler aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak ve birlikte verilmiştir?
a. Öğrencilerin özellikleri, eğitim programı, öğretim süreci
b. Sınıfın yapısı, eğitim programı, öğretim süreci
c. Sınıfın yapısı, öğrenci özellikleri, eğitim programı
d. Eğitim programı, sınıfın yapısı, öğrenci özellikleri
e. Öğretim süreci, sınıfın yapısı, öğrenci özellikleri

5. Bir öğrencinin "elindeki çöpü rastgele bir yere atma" davranışının nedeni olarak, aşağıdakilerden hangisi **en son** düşünülmelidir?
a. Okulda, sık aralıklarla çöp kutusu bulundurulmaması
b. Çöpleri ne yapacağı konusunda bilgilendirilmemesi
c. Çöpleri çöp kutusuna atma alışkanlığının olmaması
d. Başka insanların da çöpleri rastgele atmaları
e. Öğrencinin çöp konusundaki bilgilerinin davranışa dönüşmemiş olması

6. Sınıfta kuralların tam olarak işlememesi sonucu oluşan ve belirlenen eğitim amaçlarına ulaşmayı engelleyen durum aşağıdakilerden hangisidir?
a. Düzen
b. Kriz
c. Sınıf kültürü
d. Düzensizlik
e. Risk

7. Aşağıdakilerden hangisi uygun bir sınıf düzeninin sonuçlarından biri **değildir?**
a. Öğrencilerin sınıftan soyutlanması
b. Sınıfta bütünlüğün sağlanması
c. Sınıfta başkalarının gereksinimlerinin düşünülmesi
d. İşlere ilginin artması
e. Saygınlığını paylaşılması

8. Aşağıdakilerden hangisi istenmeyen davranışların sınıf içi etkenlerinden biri **değildir?**
a. Sınıfın yapısı
b. Eğitim programı
c. Öğretmenin özellikleri
d. Öğrencilerin özellikleri
e. Sosyal çevre

9. Aşağıdakilerden hangisi bir öğretmenin istenmeyen davranışları önlemek için alması gereken önlemlerden biri **değildir?**
a. Kullanılan ders araç ve gereçlerini çeşitlendirmek
b. Tek bir öğretim yöntemi kullanmak
c. Öğrencileri yaparak yaşayarak öğrenmeye teşvik etmek
d. Öğrencilerin derse etkin katılımını sağlamak
e. Farklı öğretim yöntemlerini kullanmak

10. Sınıfı oluşturan öğrencilerin yaşlarının birbirine yakın olmasına karşın, farklı yaşama biçimlerine ve farklı davranış örüntülerine sahip olmaları, aşağıdaki istenmeyen davranışların sınıf içi etkenlerinden hangisiyle ilişkilidir?
a. Eğitim programı
b. Sınıfın yapısı
c. Öğrencilerin özellikleri
d. Öğretmenin özellikleri
e. Öğrenci başarısı

Yaşamın İçinden

Okul Öncesi Eğitim...

Gümüşhane Valisi Salihoğlu, Doğru ve Başarılı Bir Okul Öncesi Eğitimin, Çocuğa Çok Şey Katacağını , Bunun da Bilinçli İnsanların Yönlendirmesiyle Olacağını Söyledi.

Gümüşhane Valisi Salihoğlu yaptığı açıklamada, okul öncesi eğitim alan çocuğun, güvenli, ne istediğini bilen, özdenetimli ve uyumlu birey olacağını belirterek, "Bu nedenle, okul öncesi eğitime özel bir önem vermekteyiz. İlimiz genelinde 2006-2007 öğretim yılında yüzde 35 civarında olan okul öncesi eğitimi yeni öğretim yılı ile birlikte yüzde 60 düzeyine çıkarmak için çalışmalarımız hızla sürmektedir. İlimizde 6 anaokulu ve 57 anasınıfı bulunmaktadır. Toplam olarak 5-6 yaş gurubunda bin 350 okul öncesi çocuğumuz bu anaokulları ve anasınıflarında eğitime başladılar. İl genelinde 6 yaş grubunda bin 740, 5 yaş gurubunda ise bin 300 okul öncesi eğitim görecek çocuğumuz var. Bunlardan bin 350'sini anaokulu ve anasınıflarına aldık. Sağlanan başarı yüzde 45'i buldu. Ancak, bunu yeterli görmüyoruz. Bu nedenle 10 adet daha anasınıfı açmak için çalışma başlattık. Böylece hedeflediğimiz yüzde 60 oranını yakalamış olacağız." dedi. ANNE VE BABALARDAN İLGİ BEKLİYORUZ"

Gümüşhane Valisi Enver Salihoğlu, çocukta kişilik gelişiminin 6 yaş sonuna kadar tamamlandığını dile getirerek, "Eğitim pedagogları, okul öncesi eğitimin çok önemli olduğunu ifade etmektedirler. Uzmanlar, 6 yaş sonuna kadar olan dönem, çocukta öğrenmeye ve eğitilmeye açık olduğunu ifade ediyorlar. Uzmanlar ayrıca, beyin gelişiminin yüzde 80'i, kişilik gelişiminin ise yüzde 60'ı bu yaş dönemi sonuna kadar tamamlandığını belirtmektedirler. Ortaya konulan bu araştırmalar ışığında anne ve babalara çağrı yaparak çocuklarını anaokullarına göndermelerini istiyoruz. Onlara sunacağımız ana okullarımız, ana sınıflarımız mevcut. Onlardan okul öncesi çocuklarını bu eğitimden mahrum etmemelerini istiyoruz"diye konuştu.

Kaynak: (OY-İRT-Y) 18.10.2007 14:01 TSİ (İhlas Haber Ajansı) 18.10.2007 14:14 [1049072] http://www.haberler.com/okul-oncesi-egitim-haberi/

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. b	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışların Sınıf Dışı Etkenleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. b	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışların Sınıf İçi Etkenleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. b	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışların Sınıf İçi Etkenleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. d	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfın Davranış Düzeni" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. a	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfın Davranış Düzeni" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. e	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışların Sınıf İçi Etkenleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. b	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışların Sınıf İçi Etkenleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. c	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışların Sınıf İçi Etkenleri" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1
Düzen, sınıfın başarısını artırır, kaygı ve korkuyu azaltır. Sınıf düzeni, eğitsel etkinliklerin plânlanması, herkesin neleri yapacağının belirlenmesi, bunların kolaylaştırılması, iş yapacakların desteklenmesi, işlerin uygulanması ve denetlenmesi yollarıyla kurulur. Düzen sınıf yönetiminin temel araçlarından biridir.

Sıra Sizde 2
Sınıfta öğrencilerin gösterdiği istenmeyen davranışların kaynaklarının çoğu, sınıfın dışındadır. Çözüm çabaları bu kaynaklara yöneltilirse, sorun sınıfa yansımamış olur, daha kolay çözülür, kök soruna ulaşılacağından, çözüm sürekli olur, sınıfın zamanı da sınıf içi etkinliklere ayrılabilir. Bu amaçla, okul-aile iletişimi ve iş birliğinin artırılması, okul-çevre etkileşiminin artırılması önerilmektedir. Bunun sağlanabilmesi için çevrenin iyi tanınması ve çevre eğitim planı hazırlanması bir çözüm olabilir. Okul, çevrenin olumsuz etkilerini azaltmada yetersiz kalırsa, öğrenciyi olumsuz çevreden olabildiğince uzak tutabilmek için gerekli önlemleri almalıdır. Bu durumda öğrencilerin okulda geçirebilecekleri zamanı artırılması önerilmektedir.

Sıra Sizde 3
Eğitsel amaçlara ulaştırıcı bir sınıf yapısı kurulurken demokratik, paylaşımcı, karşılıklı anlayış sağlanmış bir yapıda olmasına dikkat edilmelidir. Yapının işleyişinde, baskı ve zorlama olmamalı, isteme ve inandırmaya, açık iletişime, adalet ve yapılabilirliğe, paylaşıma, katılıma, yol göstericiliğe, destek oluşa, eğitsel çabaları kolaylaştırıcılığa yer verilmelidir. Çünkü öğrenciler, güvenli bir ortamda, başarabilecekleri, zevk aldıkları işlerle uğraşan, güdülenmiş, sorumlu davranabilen öğrenciler, istenmeyen davranışa pek yönelmezler.

Sıra Sizde 4
Başarısızlık ile istenmeyen davranışlar, karşılıklı olarak birbirlerini üretirler. İstenmeyen davranış başarısızlığa, başarısız olmak ise istenmeyen davranışa götürür. Öğretmen, her öğrenciye, başarabileceği bir iş verip başarmasına yardım ederek, onun başarısını sağlarsa, başarı istenen davranışa götürecektir. Bir hedefe ulaşılmadan, diğerlerine yöneltilen öğrenciler, önlerindeki güçlük çoğaldığından, başarıyı elde edemeyeceklerini düşünüp çaba göstermeyebilirler. Öğretmen, modüler eğitimi de kullanarak, bilgisayardan ve bireysel öğrenmeden yararlanarak, hedeflere ulaşmayı sağlamalı, bir hedefe ulaşılmadan izleyen hedefe geçilmemelidir. Böylece öğrenciler, başaramama korkusu ve gerçeğiyle dersten kopmamış olurlar. Öğrenci başarısını sağlamak için öğretmen yalnızca kendi gücünü değil, diğer öğrencilerin, öğretmenlerin, velilerin ve çevrenin gücünü de kullanmalıdır.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi.** Beşinci Baskı. Ankara: PegemA Yayınları, 2001.

Dollard, Norin and others. "Constructive Classroom Management", **Focus on Exceptional Children.** v.29, N.2, p.1-12, October 1996.

Garibaldi, Antoine and others. "Conflict Resolution Training, Teacher Effectiveness and Student Suspension", **Journal of Negro Education.** v.65, N.4, p.408-413, Fall 1996.

Gartrell, Dan. "Misbehavior or Mistaken Behavior", **Young Children.** v.50, N.5, p.27-34, Jul 1995.

Geary, William T. "From Dependence Toward Independence Via Interdependence", http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED422304, 1998.

Good, Thomas L. and Brobhy, Jere. **Contemporary Educational Psychology.** Fifth Edition. Addison Wesley: Longman Inc., 1995.

Ozvold, Lori Ann. "Does Teacher Demeanor Affect the Behavior of Student", **Teaching and Change.** v.3, N.2, p.159-172, Win 1996.

Sherman, Lawrence and others. Preventing Crime, http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED423321, 1998.

Singh, Amarjit and others. "Reflective Internship and the Phobia of Classroom Management", **Australian Journal of Education.** v.42, N.2, p.105-108 Aug. 1997.

Tavares, Hannah. "Classroom Management and Subjectivity", **Educational Theory.** v.46, N.2, p.189-201 Spring 1996.

İstenmeyen Davranışların Değiştirilmesi

10

Çoğu zaman okulöncesi ve ilköğretim çağındaki öğrencilerin aslında çocuk olduklarını unuturuz. Öğrencilik rolleri ile çocuk olma kimliğini ayırmalarını bekleriz. Halbuki öğrenciler oyun çağındadır. Onların dünyaları hayali kahramanlardan, oyunlardan, eğlenceden ibarettir. Bu çağdaki çocuktan nasıl olur da sessiz sakin oturmasını bekleyebilir ve gösterdiği istenmeyen davranış karşısında acımasız olabiliriz? Öğrencinin dikkatini etkinliklere çekmek için neler yapılabilir? İstenmeyen davranışları nasıl en az düzeye indirebiliriz? Ceza verme eylemi ne kadar doğrudur? Bir insanı kaybetmek kolaydır, zor olan o bireyi kazanmaktır...

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *istenmeyen davranışlara karşı yaklaşımları tanıyabilmek,*
- *istenmeyen davranışlara karşı uygun eylemleri seçip uygulayabilmek,*
- *istenmeyen davranışlara karşı eylemlerde gözetilmesi gerekenleri kavrayabilmek*

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Kemal, başkentteki bir okulda öğrenciydi. Lise son sınıfın ikinci dönemindeydi. Bir iki ay sonra üniversite sınavı yapılacağından, sınıfta her şey o sınava göre ayarlanmıştı. O da, diğer bazı arkadaşları gibi, derslerinin tamamına yakınını bitirmiş, bir iki ders için okula gelip gidiyordu. Bahar gelmiş, havalar ısınmış, giyim kuralları, özellikle mezun olacaklar açısından esnek tutulmuştu. Birkaç ay sonra üniversiteli olmaya şimdiden hazırlanmak istediğinden, saçının önündeki çok küçük bir kısmı uzatmış, öğretmenlerce fark edilmemesi için de uzun kısmı kulağının arkasına yerleştirmişti.

Sıra olup, sınıfına giderken, bir arkadaşının şakası, kulak arkasına yerleştirdiği saçın salınmasına yol açtı. Tam o sırada okul müdürünün önünden geçtiği için, müdür yardımcısı saçını gördü. "Gel bakalım buraya soytarı herif, sen, öğrenci misin?" Kıpkırmızı oldu, yanındaki kız arkadaşları da gülüşmeye başlamıştı. Müdür yardımcısı, kırk yaşlarında bir hanımdı ve böyle patavatsız çıkışlarıyla ünlüydü. Ne yapması gerektiğini bilemedi. O öfkeyle ve utanmışlıkla "Şu bluzuna ve eteğine, bir de ağzından çıkan sözlere bak, sen eğitimci misin?" demek geldi içinden, demedi, diyemedi.

O gün derslere girmedi, daha sonraki bir kaç hafta, müdür yardımcısı ile bir kovalamaca yaşandı aralarında. Müdür yardımcısı onu yakalamak, o da müdür yardımcısına görünmemek için saklambaç oynadılar. Sonunda liseyi bitirip üniversiteye girdi. Şimdi mezun olmak üzere ve beline kadar inen uzun bir saçı var. Kestirmek istediğinde aklına lisedeki olay geliyor, o da vazgeçiyor.

Anahtar Kavramlar

- *Öğretmen Merkezli Eğitim*
- *Öğrenci Merkezli Eğitim*
- *Ortak Merkezli Eğitim*
- *Ödül*
- *Ceza*
- *Okul Yönetimi*
- *Aile-Okul İş Birliği*
- *Sınıf Ortamı*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA KARŞI YAKLAŞIMLAR*
  - *Öğrenci Merkezli (Karışmacı Olmayan) Yaklaşım*
  - *Öğretmen Merkezli (Karışmacı) Yaklaşım*
  - *Ortak Merkezli (Etkileşimci) Yaklaşım*
- *İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA KARŞI EYLEMLER*
  - *Sorunu Anlamak*
  - *Görmezden Gelmek*
  - *Uyarmak*
  - *Derste Değişiklik Yapmak*
  - *Sorumluluk Vermek*
  - *Öğrenciyle Konuşmak*
  - *Okul Yönetimi ve Aile ile İş Birliği Yapmak*
  - *Yaptırım Uygulamak*
- *KARŞI EYLEMLERİN SEÇİMİ*
- *KARŞI EYLEMLERDE GÖZETİLMESİ GEREKENLER*
  - *Sınıf Ortamının Bozulmasını Önlemek*
  - *Öğrenci Direncini Yönetmek*

GİRİŞ

Eğitimin genel amacı, bireyleri yaşamda, istenen davranışlar üretebilecek şekilde hazırlamaktır. Bu sonuç, pek çok değişkenin etkileşimine bağlı olduğundan, titiz ve uzun süre denetim isteyen çabalar gerektirir.

Sınıfın davranış düzenini kurmanın ve yaşatmanın hem birincil amacı, hem de birincil eylemi, istenmeyen davranışların önlenmesidir. İşler olup bittikten sonra değil, olmadan önce eyleme geçip, olmamasının sağlanmasıdır. Kötünün, yanlışın, zararlının, olumsuzun, yararsızın, gereksizin etkilerinden kaçınmak, korunmak, bunların olmamasını sağlamaktır. Sınıf yönetiminin "önlemsel" modeli de böyle davranılmasını gerektirir.

İstenmeyen davranışların değişkenlerinin çok ve geniş bir yelpazeye yayılmış olması nedeniyle, bazı davranışların istenmese de yapılmasının önüne geçilemeyebilir. İşte bu durumlarda, istenmeyen ama önlenemeyen bu davranışların, istenenlerle yer değiştirmesi gündeme gelir. Bu ünite, istenmeyen davranışların (yeni başlamış veya yerleşmiş) değiştirilmesi etkinliklerini içermektedir.

İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA KARŞI YAKLAŞIMLAR

- Öğrenci Merkezli (Karışmacı Olmayan) Yaklaşım
- Öğretmen Merkezli (Karışmacı) Yaklaşım
- Ortak Merkezli (Etkileşimci) Yaklaşım

İstenmeyen davranışları yapan öğrencilerin özellikleri, davranışların nedenleri ve sonuçları farklı olabilir. Bu durum, herhangi bir istenmeyen davranış için hazır reçeteler verilmesini de olanaksız kılar. Öğretmen, bu üç ögeyi kullanarak, istenmeyen davranışa karşı nasıl bir yaklaşım seçmesi gerektiğini kendisi belirlemelidir. İstenmeyen davranışa karşı yönelimi belirleyen yaklaşımlar üç grupta toplanabilir:

Öğrenci Merkezli (Karışmacı Olmayan) Yaklaşım

Temel Anlayış: Davranışı yapan öğrenci olduğuna göre, değiştirmede en çok görev de onun olmalıdır.

Davranışı yapan öğrenci olduğuna göre, değiştirmede en çok görev de onun olmalıdır. Bu ayrıca öğrenciye "yaparak yaşayarak öğrenme" fırsatını da verir. Öyleyse, davranış ile ilgili olarak öğrenci bilgilendirilmeli (istenmeyen-istenen), davranışı değiştirme sorunu onun olmalıdır.

Bu yaklaşım, davranışını değiştirmeye istekli, niyetli, davranışlarını denetleyebilen, güvenilir öğrenciler için daha uygundur. Öğretmenin rolü, ona davranışın yanlışlığını hissettirmek, doğru davranışı bulma konusunda yardımcı olmaktır. Öğretmen, öğrencinin davranışını değerlendirmez, yargılamaz, yalnızca durumu ortaya koyar. Buyurucu, yönlendirici değil, yardımcı, kolaylaştırıcıdır. Bu yaklaşım, öğrencilerin başa çıkabilecekleri istenmeyen davranışlar için daha uygundur.

Öğretmen Merkezli (Karışmacı) Yaklaşım

Temel Anlayış: Öğrenci istenen davranışı kendisi yapmadığı, yapamadığına göre, değiştirme işi öğretmence yapılmalıdır.

İstenmeyen davranışı yapan öğrencidir. Yapabilseydi isteneni kendisi yapardı, yapmadığına, yapamadığına göre, davranış değiştirme işi öğretmence yapılmalıdır anlayışını içerir. Davranış, gerektiğinde zorlamayı da içererek, öğretmen tarafından şekillendirilir. Bu durumda istenen davranışın sorumlusu yalnızca öğrenci değil, öğretmen ve çevredir. Kuralları, uyulup uyulmaması durumunda ne olacağı açıkça belirlenir, sonuçlar ya ödülle, ya bir yararın ortadan kaldırılmasıyla, ya da yaptırımla karşılanır. Öğrencinin davranışı anlama ve inanmasına pek yer vermeyen bu yaklaşım, davranışları denetlemede çok zorluk çeken, istenmeyen davranışlara çabuk kapılan, davranışında başkalarının da (aile, arkadaşlar) olumsuz etkisi çok

olan öğrenciler için kullanılabilir. Elbette bu bir yaklaşımdır, öğrenci, davranış, durum değiştikçe, farklı yöntem ve teknikler kullanılarak uygulanmalıdır.

SIRA SİZDE 1

İstenmeyen bir davranışın önlenmesinde öğretmen merkezli yaklaşım hangi durumlarda etkili olabilir?

Ortak Merkezli (Etkileşimci) Yaklaşım

Davranış, öğrenci ve sorun ne o, ne de bu uçta değilse, her iki uca yakın ya da her iki uçla ilgili özellikler taşıyorsa, kullanılması uygundur.

ÖRNEK

Öğrenci kendini denetleyebilecek durumda (olumlu uç) olmasına karşın, sorun onun kişisel güçlerini aşan, aile veya çevre güçlerince etkilenen bir durumsa (olumsuz uç) bu yaklaşım uygundur.

Öğretmen, yetkeyi, gücü, sorumluluğu, çabayı öğrenciyle paylaşır. Bu paylaşımda tarafların payının ne olacağını yine sorunun, öğrencinin, durumun özellikleri belirler. Öğrenci, sorunu çözebilmek için öğretmen desteğine muhtaçtır. Kurallar birlikte konur, çözüm birlikte aranır, denetimde iş birliği, iş bölümü yapılır. Bu yaklaşımda öğretmen, öğrencinin yeterli olabileceği durumlarda işi ona yaptırmalı, kendisi zorunlu durumlarda devreye girmelidir.

İstenmeyen bir öğrenci davranışının önlenebilmesi için ortak merkezli yaklaşıma bir örnek de siz veriniz.

SIRA SİZDE 2

Ortak merkezli yaklaşımın temeli neye dayanmaktadır?

İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA KARŞI EYLEMLER

- Sorunu anlamak
- Görmezden gelmek
- Uyarmak
- Derste değişiklik yapmak
- Sorumluluk vermek
- Öğrenciyle konuşmak
- Okul yönetimi ve aile ile iş birliği yapmak

Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına karşı yapılabilecekler, yine öğrencinin, davranışın, durumun özelliklerine göre çok çeşitlenir. Burada, bu eylemlerin en çok kullanılabilir olanları ele alınmıştır.

Sorunu Anlamak

Nedir, neden sorularının yanıtlanması sadece istenmeyen davranış için değil, her durumda ilk seçenek olmalıdır. Anlamadan, yeterli bilgi toplamadan yapılacak eylemler, rastlantılar dışında, hedefe götürmez. Bu soruların yanıtlanması ile, davranış belirlenir, tanımlanır, yorumlanır.

Davranışın türü, istenmezlik düzeyi, davranışın özellikleri ve durumu, ortamın özellikleri, davranışın kime karşı ve neden yapıldığı, karşı tarafın durumu ve yaptıkları ... hakkında bilgiler edinilir. Bu bilgilerin bir kısmı, önceden sahip olunabilen türdendir.

ÖRNEK

Öğrencilerin özellikleri, davranışların istenmezlik düzeyleri, sık rastlanılan nedenleri bunlardandır. Önceden bilinenlerin kaydedilmiş olması, bilgi toplamayı çabuk ve kolay kılar.

Davranışın yorumlanması, toplanan bilgilerin çözümlenip ilişkilendirilmesiyle olur. Sorunu anlamada, aile ve okuldan da yararlanılmalıdır. Davranıştan hemen önceki durum ve olayların bilinmesi, nedenlerin ve ilişkilerin açığa çıkmasına hizmet eder. Yanlış yorum, yanlış işleme yol açacağından, öğretmen davranışla ilgili her şeyden emin olmadan bir şey yapmaya girişmemelidir.

Sorunu anlamanın önceki boyutu, sorun çıkmadan önce, çıkacağını kestirebilmektir. Buna, gelmek üzere olan sorunu anlamak denir. Öğrenciler ve durum hakkında bilgili bir öğretmen, sorunu oluşturacak olan belirtiler ortaya çıkmaya başladığında, bunların sorun doğurabileceğini kestirerek önlem alabilir.

Öğretmen sorunu anlamanın yanı sıra, sorun çıkmadan çıkabileceğini kestirebilmelidir.

ÖRNEK

Ders başladığı halde yanındakiyle konuşmayı bitirmemiş olan öğrenci, konuşulanları dinlemeyecek, hedef davranışı göstermekte zorlanacak veya daha sonraki etkinlikleri anlayamayacaktır.

Böyle zincirleme bir istenmeyen davranışlar dizisinin oluşmaması için öğretmen, hemen o öğrenciye bir şey söyleyerek, bir soru sorarak, bir şey yapmasını (bilgisayarı açmasını, kapıyı kapamasını, ona bir kalem vermesini, ...) isteyerek onun dikkatinin etkinliklere yönelmesini sağlayabilmelidir.

Sınıf bir aile ortamına dönüştürülmüşse, demokratik işleyiş varsa, karşılıklı anlayış sevgi, saygı ortamı oluşmuşsa, öğrenci ve öğretmenler birbirlerinin iyi niyet ve yardımcı olma amaçlarından eminse, istenmeyen davranışların nedenleri konusunda öğrenci kaygısı ve direnci olmayabileceğinden, sorunu anlamak kolaylaşacaktır. Öğretmen ve öğrenciler, ilgileri, alışkanlıkları, aileleri, planları hakkında da konuşuyorlarsa, bunların getirdiği olumlu ilişkiler, güven, açıklık, sorunun gerçek nedenlerini gösterebileceği gibi, hem sorunları azaltır, hem de onların ortaya çıkmadan önce görülebilmelerini sağlar.

Sorunu anlama amaçlı bilgiler tek değil, çok kaynaktan toplanmalıdır. Bir öğrencinin verdiği bilgiye dayanarak, hemen sorunu anladığını zannetmek, yanlış eylemlere götürebildiği gibi, sorunu büyütüp içinden çıkılmaz hale getirebilir. Sorunla ilgili bilgiler, aileler ve okul yönetimi de devreye sokularak toplanmalıdır. Sorun kaynağı öğretmense (ki bazen böyle olabilir) öğretmen çözümün de kendisi olduğunu bilmeli, öğrenciyi bir yaptırımla karşı karşıya bırakmamalıdır. Sorunu çözmenin ilk basamağı, onu doğru, yeterli, iyi anlamaktır.

Sorunu çözmenin ilk basamağı, onu doğru, yeterli, iyi anlamaktır.

Görmezden Gelmek

Bazı durumlarda, istenmeyen davranışı gördüğünü belli etmemek ya da görüp hiçbir tepki vermemek en uygun eylem olabilir. Sorun fazla bozucu değilse, hemen olup bitmişse, davranışı yapan, öğretmenin gördüğünün ve davranışın istenmez olduğunun farkındaysa, sorun gündeme getirildiğinde yeni sorunlar üretebilecek durumdaysa, bu eylem uygulanabilir, böylece dersin bozulması da engellenir. Burada önemli olan, öğrencinin, davranışının istenmez olduğunu, görüldüğünü bilmesi, görmezden gelmeyi bir onay, kabul olarak anlamamasıdır. Öğrencinin bu görmezden gelmeyi onay ya da önem vermeme olarak algılama tehlikesi varsa, öğ-

retmen, davranıştan hoşnut olmadığını, bir daha yapılmasını istemediğini, bir el, göz, baş işaretiyle, başkalarına hissettirmeden öğrenciye anlatmalıdır. Öğrenci, istenen davranışın ne olduğunu biliyor ve yapabiliyorsa, davranışının hoş karşılanmadığını biliyorsa ve yaptığından mutsuzluk duyuyorsa, bu yöntem belki de en iyi davranış değiştirme aracı olur.

Uyarmak

Daha çok, istenen davranışın henüz pekişmemiş olması, dalgınlık, alışkanlık, davranışı anlamamış olma,... nedenleriyle oluşan istenmeyen davranışlar için kullanılabilir olmakla birlikte, diğer bazı eylemlerin önceli olarak da kullanılabilir.

ÖRNEK *İkinci durumda, uyarmayı örneğin, öğrenciyle konuşmak, sorumluluk vermek, aile ve okul yönetimiyle ilişki kurarak işbirliği yapmak izlemelidir.*

Öğretmen, istenmeyen her davranışı kasıtlı ve bilinçli yapılmış olarak algılamamalıdır.

Öğretmenin dikkatli olması gereken bir nokta, istenmeyen her davranışı kasıtlı ve bilinçli olarak algılamamaktır. Öğrenci istenen davranışı ezberlemiş, nasıl yapılacağını öğrenmiş ama "neden" yapılması gerektiğinin bilincine ulaşamamışsa, dıştan denetime gereksinim duyacak, bu nedenle de başkalarının uyarıları gündeme gelecektir. Bir insan, istenmeyen bir davranışta bulunuyorsa, yeterince bilinçli değildir (davranışının uzun erimli ve geniş açılı etkilerini yeterince göremiyordur). Bu durumda, uyarılma gereksinimi duyan öğrencinin yeterince bilinçli olması da olası değildir.

İstenmeyen bir davranışa yapılacak uyarı, beklemeden yapılmalıdır. Uyarı zamanında yapılmadığında davranış sürer ve öğrenci, eylemin onaylandığını düşünebilir.

İstenmeyen davranışa yapılacak uyarı, beklenmeden yapılmalıdır; yoksa davranış sürer ve davranışı yapan, eyleminin sakıncalı bulunmadığını, onaylandığını düşünebilir. Bu eylem, öğretmenin sınıftan haberli bulunduğunu göstererek, diğer öğrencilerin olası istenmeyen davranışlarını önleyebilir. Yalnız, istenmeyen davranış öfke, coşku gibi duygusal birikim sonucu ortaya çıkmışsa, öğretmen, uyarı için bu duygusal yoğunluğun azalmasını bir iki dakika beklemelidir. Bu bekleyiş, hem öğretmenin olası yanlış uyarı biçimini değiştirmesine, hem de öğrencinin davranışını soğukkanlı ve mantıklı düşünmesine olanak verebilir. Öğrenci böyle bir düşünce sonucu yaptığından pişman olma davranışı göstermişse (sözel veya beden dili ile yapılmış bir özür dileme) uyarıya da gerek olmayabilecektir.

Dersin akışını bozmamak ve diğer öğrencilerin dikkatini dağıtmamak için uyarmanın yalnızca istenmeyen davranışta bulunan öğrencinin görüp işitebileceği şekilde yapılması gerekir.

Uyarma, dersin akışının bozulmaması, diğerlerinin dikkatinin dağılmaması için, yalnızca davrananın görüp işitebileceği şekilde yapılmaya çalışılmalıdır. Bu özelliğin gösterilebileceği en uygun yöntem, kişiyle göz teması kurmaktır. Zaten öğretmen, sınıftakilerin tümüyle çok sık göz teması kurmalıdır; göz teması, ilgi ve yakınlık gösterir, öğrenciyi iletişime ve işe yönelmeye davet eder. İstenmeyen bir davranışta bulunan veya davranışa yönelen öğrenciye, göz kapakları yukarı kaldırılarak "lütfen yapma" uyarısı verilebilir. Bu, öğrenciyi istenen davranışa döndürüyorsa, başka bir eyleme gerek kalmayacaktır.

El, yüz, baş işaretleriyle de, "davranış uygun değil" iletisi verilebilir. Öğrenciyle göz teması kurulamamışsa, işaretle uyarı gerçekleşmez. Bu durumda, öğrenciye yaklaşılarak, fiziksel yakınlık aracılığı ile göz teması sağlanmaya çalışılır. Yakınlık, öğrencinin istenmeyen davranışı bırakması için de yeterli olabilir. Yakınlık ve göz temasına rağmen öğrenci yapmaması gereken bir davranışta bulunduğunu anlamamışsa, işaretle uyarı yapılmalıdır.

Öğretmen yaklaştığı halde öğrenci bunun farkına varamamış ya da davranışının istenmediğini anlayamamışsa, uyarının dokunma ile yapılması gerekir. Öğrencinin masasına, eşyalarına, omzuna hafifçe dokunarak, öğretmen onu uyarıp işaret yön-

temini kullanabilir. İlk sınıflarda öğretmen dokunması, öğrenciye benimsenme duygusu vererek de yararlı olur, ama ergenlik çağı ve sonrasında, yanlış anlaşılma riski varsa, dokunma masa ve eşyalar ile sınırlı kalmalıdır.

Göz teması, işaret, yaklaşma ve dokunma sonucunda istenmeyen davranış son bulmamışsa, sözle uyarı yöntemi kullanılabilir. Bu yöntemin tekniklerinden birisi, soru sorma ya da söz hakkı vermedir. Bu durumda öğrenci istenmeyen davranışa son vererek soruyu yanıtlamaya, söz hakkını kullanmaya çalışacaktır. Bu teknik, en azından, kişinin, istenmeyen davranışı bırakmasını gerektirir. Bu sorular hedef davranışlarla, etkinliklerle ilgili olabileceği gibi, öğrencinin yaptığı istenmeyen davranışla da ilgili olabilir. Soru sadece istenmeyen davranışı yapana değil, başka birine de sorulabilir, ama bu durumda soru istenmeyen davranışla ilgili olmalı veya istenmeyen davranışı yapanın dikkatini, davranıştan vazgeçecek şekilde çekici olmalıdır.

Sözel uyarı, zorunluluk yoksa, ders dışında yapılmalıdır ki dersi olumsuz etkilemesin. Ama uyarı sınıftakilerin çoğunun henüz pekiştiremediği bir istenen davranışla ilgiliyse, sınıfta ve herkesin duyabileceği şekilde yapılır. Derste sözel uyarı yapılması zorunlu olduğunda, bunu mümkünse yalnızca uyarılacak olan veya en az sayıda kişi duyacak şekilde yapmak gerekir. Başkalarının duymayacağı bir fısıltı, bu durumda yapılacakların en iyisidir.

Sözel uyarılarda kullanılacak dilde sözcük seçimi, anlatım biçimi ve ses tonuna da dikkat edilmelidir.

ÖRNEK

"Gevezeliği bırak!" yerine "Sen konuşurken ben ne diyeceğimi şaşırıyorum." demek daha iyidir. "Terbiyesiz, aptal, sakar" gibi aşağılama sözcüklerine yer verilmemelidir.

Anlatım biçimi suçlayıcı değil, durumu ortaya koyucu, betimsel dil olmalıdır. Ses tonu yumuşak, anlayışlı olmalı, öfke ve alay anlamı taşımamalıdır. İstenmeyenin öğrenci değil, davranışı olduğu, öğrencinin, istenmeyen davranış yapmış olmasına karşın, değerli bir insan olduğu, sözcük seçimiyle, anlatım biçimiyle, ses tonuyla, beden diliyle belirtilmelidir. Sözlü uyarılar, öğretmen-öğrenci ilişkisini gerginleştirmemeli, tam tersine yumuşatıp çoğaltmalıdır. Bunun sağlanmasının bir yolu da, sözlü uyarıdan kısa bir süre sonra, onaylayıcı göz temasıyla, soru sorarak, söz hakkı vererek, uyarının ilişkiyi bozmadığını kanıtlamaktır.

Betimsel Anlatım: Olanı, olduğu gibi, resmini yapar gibi, kendiliğinden bir şey katmadan, yargılamadan anlatmaktır.

Sözel uyarı, homurdanma ve söylenme şeklinde olmamalı, kızgınlık içermemeli, öğrencinin duyup anlaması sağlanmalı, yakından ve gözlerine bakarak konuşulmalı, istenen davranış vurgulanmalıdır.

Derste Değişiklik Yapmak

İstenmeyen davranışlardan bir kısmı, dersten kaynaklanabilir ya da ders nedeniyle istenmeyen davranışların sayısında artış olabilir. İstenmeyen davranışla ders arasında böyle bir ilişki varsa, yapılacak en iyi eylem, derste değişiklik yapmaktır.

ÖRNEK

Sürecin hızlı geçilmesi nedeniyle anlama, görme, işitme yeterince gerçekleşememişse, ders ilginçliğini yitirmiş veya öğrenci ilgi ve gereksinimleriyle ilişkisi iyi kurulmamışsa, ön hazırlıklar yetersizse, derste bir kişi etken, diğerleri edilgense, ders uzun sürmüş, ilgi azalmış, yorgunluk çoğalmışsa ... bunlar istenmeyen davranışların görülmesine, çoğalmasına neden olacaktır. Neden bunlar olunca, en iyi çözüm de bunların ortadan kaldırılması olur.

İstenmeyen davranış ders ortamının uyumsuzluğundan (amaçlara ve işleyişe), araç gereç yokluğu ve yetersizliğinden, öğretim yönteminden, öğretmen davranışlarından da kaynaklanmış olabilir. Ders içi istenmeyen davranışları daha çok, sınıf etkinliklerine katılmayan öğrenciler üretir. Bu durumda yapılması gereken, olabildiği kadar çok öğrenciyi ders etkinliklerine katıcı bir düzenleme yapmaktır. Derste değişiklik yapmakla ilgili öneri ve örnekler, daha önceki ünitelerde yer almıştır.

Sorumluluk Vermek

Sorumluluğun olmaması, büyük ölçüde, yapacağı bir işin olmaması demektir. "İşsiz insan durgun suya benzer, çabuk bozulur." Sorumluluk bir "zorunluluk" olduğundan, işe yönelmeyi de olumlu etkileyebilir. Bu yöntem eskiden beri okullarımızda dar anlamıyla da olsa kullanılır. Sınıfın en yaramazına sınıf başkanlığı sorumluluğu verilir. Başkalarının "yaramazlığından" sorumlu insan, önce kendi yaramazlığını bırakmalıdır. Bu yolla o öğrencinin istenmeyen davranışları azaltılmış olur.

Öğrenciye verilen sorumlulukların kapsamlı olması gerekmez, iyi de değildir. Dersle ilgili olarak, bir aracın getirilmesi ya da hazırlanması, fişinin takılması, deney kaydı tutma gibi, ağır olmayan ve uzun zaman almayan sorumlulukların yerine getirilmesi de sıkıntısız olacaktır. Elbette istenen davranışların pekiştirilmesi anlamında, eğitsel kolların ve okulun diğer etkinliklerinin kullanılması gerekecektir.

Öğrenciye verilen sorumluluğun, görevin, bir ceza olarak algılanmamasına dikkat edilmeli; sorumluluğun yerine getirilmesi, ödül veya övgü ile karşılık bulmalıdır.

Sorumluluk verme, öğrencinin en az karşı olduğu bir davranıştır. Çünkü öğrenci bu yolla arkadaşları arasında bir üstünlük, beğenilmişlik kazanır. Bu nedenle, sorumluluğun, görevin, bir ceza olarak algılanmamasına dikkat edilmeli, sorumluluğun yerine getirilmesi, ödül ya da övgü ile karşılık bulmalıdır.

ÖRNEK

Temizlikle ilgili istenmeyen davranışlar gösterenlere temizlikle ilgili sorumluluklar, ödev yapmama davranışını gösterenlere ödevleri toplama sorumluluğu verilebilir.

Öğrenciyle Konuşmak

Öğrenci, yaptığı davranışın istenmezliğinin bilincinde değilse, o davranışı alışkanlık halinde yapıyor ve yaşam çevresinde yapıldığını görüyorsa, görmezden gelme, işaret, uyarma yöntemleri yararlı olmamışsa, özellikle davranışla ilgili bilinçlenmeyi sağlamak, gerekiyorsa istenen davranışları tanıtmak, uygulama yaptırmak amaçlarıyla, onunla konuşmak denenmelidir.

Konuşma, kişiyle/grupla, ders sürecinde/dışında yapılabilir. Eğer istenmeyen davranış grubun çoğunluğunca gösteriliyorsa, grupça ve ders dışında konuşulmalıdır. Çok kısa sürecek konuşmalar, ders sürecinde (ama dersin sonunda) da yapılabilir. Burada gözetilmesi gereken, hedef davranışların kazandırılmasının engellenmemesidir. Ama, istenen davranış da bir hedef davranıştır. Yine de ders sürecinin bu iş için kullanılmaması iyi olur.

İstenmeyen davranışın değiştirilmesi amacıyla yapılan konuşmada, davranış kişiselleştirilmeden, yargılama yapılmadan, istenen veya istenmeyen davranışın yapılması veya yapılmaması durumunda hangi olumlu veya olumsuz sonuçların ortaya çıkabileceği belirtilerek öğrencinin inanması sağlanmalıdır.

Konuşmada, davranış kişiselleştirilmeden, yargılama yapılmadan, istenen-istenmeyen davranışın yapılması-yapılmaması durumunda hangi olumlu-olumsuz, yararlı-yararsız sonuçların ortaya çıkabileceği belirtilip örneklenerek, öğrencinin inanması sağlanmalıdır. Bu süreçte öğrencilerin amaçlardan ve onların gerekçelerinden haberdar edilmeleri, inanmalarını kolaylaştırabilir. Konuşmada tartışmaya girmekten, arkadaşları içinde öğrenciyi eleştirmekten, öğrencilerle sevgi ve saygı bağlarını yaralamaktan kaçınılmalıdır.

Konuşmanın okulda yapılması iyi olur. Kimsenin rahatsız etmeyeceği rahat bir ortamda, söyleşi (sohbet) havasında, içten, onun iyiliğinin istendiği belirgin şekil-

de, sakin, yumuşak bir konuşma, amaçlara daha kolay ulaşmayı sağlayabilir. Konuşmada öğrencinin özellikleri, davranışın istenmezlik durumu, davranışta öğrencinin payı, gerektirici, sınırlayıcı, zorlayıcı nedenler gözetilmeli, özellikle peşin hükümlü olmaktan, öğrenciyi suçlamaktan kaçınılmalıdır. Eğer öğrenci istenen davranışa uzaksa, yalnız konuşmak sıkıntı yaratabilecekse, konuşmada sınıf öğretmeni, rehberlik öğretmeni, okul yöneticisi, bunların biri veya hepsinin bulunması yararlı olabilir.

Konuşmada, istenen davranışlar konusunda öğrenciye seçenekler sunulmalıdır.

Konuşmada yapılabileceklerden birisi de, öğrenciye, istenen davranışlar konusunda seçenekler sunmaktır. İstenen bir tek davranışı dayatmak yerine, öğrenciye çeşitli güçlük veya gereksinim derecelerinde birkaç davranış önerilebilir. Konuşma sürecinde, neyin yapılmamasının gerektiğinden çok, nelerin nasıl yapılmasının daha iyi olacağına ağırlık verilmelidir. Konuşma, istenen davranışın yapımında güçlükle karşılaşılmışsa ya da karşılaşılacağı anlaşılmışsa, davranışın yapılması ya da yaptırılmasını da içermelidir. Özellikle, davranışı zor bulduğu veya yapmaktan sıkıntı duyduğu için yapmama durumu varsa, rahatça yapabileceği şekilde yaptırılması, o konuda ustalaşmasının sağlanması gerekir.

Gecikme durumunda, öğrenci davranışının onaylandığını düşünebileceği için, konuşma zaman geçirilmeden, eylemin hemen ardından yapılmalıdır.

Ders dışında konuşma, inanmayı sağlamada daha etkilidir; çünkü rahat bir konuşma ortamında olunca, öğrenci, diğer arkadaşları bilmeden, onların düşünce ve eylemlerinin kaygısını taşımadan, istenen davranışa direnme gereksinimi duymadan rahat edebilir. Uyarıda olduğu gibi, konuşmanın da zaman geçirilmeden, eylemin yapılışının hemen arkasından yapılması iyi olur. Davranış ve sonuçları yenidir, kolay anımsanabilir. Konuşma gecikirse, öğrenci davranışının onaylandığını düşünebilir. Ders dışında konuşma, öğretmene hazırlıklı olma, plân yapma fırsatı verir. Tarafların heyecanlı olması durumunda, eylem ile konuşma arasında, en azından ders bitene kadar süre geçeceğinden, konuşma zamanına kadar sakinleşmelerine fırsat kalır. Aradan geçen zaman, öfke ve duygusallığın dinmesine yetmemişse, konuşma ertelenmeli ama bunun zamanı da birlikte belirlenmelidir.

Öğretmenin istenmeyen bir davranışta bulunan öğrenci ile konuşmayı ertelemesinin yararları nelerdir?

SIRA SİZDE 3

Konuşma, yalnızca o istenmeyen davranış için değil, öğrencinin eylemlerinin tamamı için olmalı, istenmeyen davranışın nedeni öğrencinin öfkesi ise, öğretmen öfkesini nasıl denetleyeceği konusunu da gündeme getirmelidir:

ÖRNEK

Öfkelenince bir şey yapmama-söylememe, konuyu ya da bulunduğu yeri değiştirme, birkaç kez derin nefes alma, mutlu olduğu bir durum veya olayı düşünme, başka bir etkinliğe-oyuna yönelme...

Okul Yönetimi ve Aile ile İş Birliği Yapmak

Sorun çözmede bir yöntem de başkalarının yardım ve desteğini almaktır. Bu konuda öğretmenin yardım alacağı, çevre denen çok geniş, zengin bir ortam vardır. Aile ve okulun isteyip istemediği davranışlar farklı ise, davranışın nedeninin bilinmesi ve istenenin pekiştirilmesi gerekiyorsa, davranış denetiminin sürekliliğine gerek varsa, aile daha etkili olabilecekse, öğretmen yardım almalı, iş birliği yapmalıdır. Bazen okulda istenen davranışlar ailece istenmeyebilir. Bu çelişki, ancak aile ile görüşülerek giderilebilir, aksi halde arada kalan çocuk, aile ve okula yalan söyleme gibi, istenmeyen başka davranışlara da yönelebilir.

İstenmeyen bir davranışı sonlandırmak amacıyla aileyle yapılan toplantıda;
- önce veli dinlenmeli,
- ek soru ve yöneltmelerle konuşturulup rahatlatılmalı,
- söylenecekleri dinlemeye hazır hale getirilmelidir.

Öğretmen ve okulca öğrenci davranışlarının kaydı tutulmalı, düzelmeler ve sapmalar izlenmelidir. Aile görüşmesinde, aileyi rahatsız etmeyecek yer ve zaman seçilmelidir. Aileyle randevulaşılmalı, öğretmen görüşme amaçlarını ve gündemini belirlemeli, plânlamalı, aksi durumlarda neyi yapabileceğini hesaplamalıdır. Toplantıda önce veli dinlenmeli, ek soru ve yöneltmelerle konuşturulup rahatlatılmalı, söylenecekleri dinlemeye hazır hale getirilmelidir. Önemli bir sorun yaratmayacaksa, tartışma oluşturmayacaksa, öğrenci sıkıntıya sokulmayacak, sorgulama havası verilmeyecekse, toplantıya öğrencinin de katılması iyi olur.

Toplantıda aileye hep kötü haberler verilmemeli, her çocuğun ailesi için değerli olduğu unutulmamalı, çocuktan şikayet etmek yerine aile ile bilgi alışverişi yapılmalı, aileden destek aranmalıdır. Yapılacak işler çoksa, velinin, okulun, öğretmenin, çocuğun neler yapacağı belirlenip yazıya dökülebilir. Bu anlaşmada, hangi durumlarda çocuğun nasıl bir yaptırım ya da ödülle karşılaşacağı da belirlenir. Böylece istenen davranış herkesçe desteklenmiş, öğrencinin bilmeme nedeniyle yanlış yapması önlenmiş, yaptırım kişiselleştirilmemiş olur.

Yaptırım Uygulamak

Yaptırım: İstenmeyen davranışta ısrar eden öğrenciyi, istemediği durumlarla karşı karşıya getirmektir.

Burada **yaptırım**, istenmeyen davranışta ısrar eden öğrenciyi, istemediği durumlarla karşı karşıya getirmek anlamında kullanılmıştır. Ceza, yaptırım çeşitlerinden birisidir ve zorunlu olmadıkça kullanılmamalıdır.

ÖRNEK

Öğrencinin sahip olduğu bir yararı kaldırmak, örneğin, okul takımından çıkarmak, öğrenciyi beklenen bir yarardan mahrum bırakmak, örneğin geziye götürmemek, bir giysiyi almamak, okul etkinliklerinde görev vermemek gibi uygulamalar, istenmeyen davranışın zararına, öğrencinin değiştirmemedeki ısrarına göre türü ve süresi değişmek üzere yaptırım olarak kullanılabilir.

Bir okul, öğrencisine ceza vermek zorunda kalıyorsa, önce kendisi, nerelerde yanlış yaptığını sorgulamalıdır. Öğrencinin şimdiye kadar sayılan eylemler uygulandığında davranışını değiştirmeme ısrarı sürüyorsa, öğretmenin, okulun, ailenin veya hepsinin önemli eksik ve yanlışları var demektir. Ceza, acı veren bir davranış olarak, bir tür işkencedir, ilişkileri bozma, öğrenmeyi engelleme, başka istenmeyen davranışlara yönelme, diğer öğrencilere öğretmeni olumsuz bir model olarak gösterme, aşırı kaygı gibi olumsuz sonuçlar üretir. Ceza, onu verenin yetersizliğinin bir kanıtı olarak da düşünülebilir.

Okulda bırakma, ödev verme gibi, öğrencinin yararına olan işlerin ceza olarak verilmemesi gerekir. Aksi halde öğrenci, okula gelmeyi bile ceza olarak algılayabilir. Zor ve zevksiz işlerde görevlendirmek, ceza yerine kullanılabilir. Okulda da, okul dışında da fiziksel cezanın yeri olmamalıdır. Fiziksel cezanın uzun dönemde etkileri yıkıcı olur. Arkadaşlarını dövmeye yönelen öğrenciler, genellikle daha önce ailelerinden veya arkadaşlarından dayak yiyen öğrencilerdir. Ceza insanı saldırgan yapar, kişi ilk fırsatta o cezayı başkasına yansıtır. Ceza insanı ikna etmez; kindar, korkak, yalancı yapar. Cezadan kurtulmak isteyen insan, yalana başvurabilir. Ama başka çare kalmamışsa, ölçülü bir cezanın yararı da olabilir.

KARŞI EYLEMLERİN SEÇİMİ

İstenmeyen davranışlara karşı eylemlerin seçimi, davranışın türüne, şekline, yoğunluğuna, öğrencinin, ailenin ve ortamın özelliklerine, eylemin amaçlarına, sonuçlarına, başkaları üzerindeki etkilerine göre değişir. Bu eylemlerin birinden olumlu sonuç alınamadığında izlenecek diğerlerinin neler olması gerektiği de yine aynı değişkenlere göre farklılaşabilir.

Öğretmen, istenmeyen davranışlara karşı eylemlerin seçiminde:
- Davranışın türünü, şeklini ve yoğunluğunu,
- Öğrencinin, ailenin ve ortamın özelliklerini,
- Eylemin amaçlarını, sonuçlarını ve başkaları üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurmalıdır.

Seçilmesi gereken ilk karşı eylem, "**sorunu anlamak**" olmalıdır. Diğer eylemlerden hangilerinin bunu izleyeceği de bu eyleme bağlıdır. Sorunu anlamak, diğer eylemlerin içinde de yer alan bir basamaktır. Öğrenci ve aileyle konuşma amaçlarından birincisi, sorunu anlamaktır.

Seçilen eylem, amaçlara tam uygun olmalıdır. Alışkanlık halinde, her eylem için cezaya yönelmek ne kadar uygunsuzsa, hemen aileyle konuşmak da yanlış sonuçlar üretebilir. Öyle istenmeyen davranışlar vardır ki, ailenin buna duyarlığı ve tepkisi aşırıdır. Bu durumda sorunu aileye yansıtmak; büyütmek, yaymak anlamına gelir. İstenmeyen davranışa karşı uygun yöntem seçilmediğinde, davranışın yayılması ve pekişmesi sonucu doğabilir.

ÖRNEK

Geç gelme, devam etmeme şeklindeki bir davranış kesinlikle görmezden gelinmemelidir; diğer yöntemlerle değiştirilebilecek bir davranış için, yaptırım uygulanmamalıdır. Öz geçmişi ya da içindeki birikim bazı öğrencileri küstah ve kindar yapmış olabilir. Bunların öğretmene tepkileri de bu özelliklerine uygun olabilir. Bu durumda öğretmen soğukkanlılığını yitirip uygun olmayan bir yöntem kullanmamalıdır.

İstenmeyen öğrenci davranışlarının kaynakları ailede başlamakla birlikte, özellikle eğitim sürecinde görülenlerin ana kaynağı eğitsel uygulamalardır. Bu durumda, çoğu kez, sorunu anlama eylemini, derste değişiklik yapmak izlemelidir. Hazır bulunuşluk düzeyleri, yeterlikleri, ilgileri farklı öğrenciler, öğretmen onları ve kendisini derse iyi hazırlamamışsa; hedefler ve davranışlar belirgin değilse, ders araçları yetersiz, alışılmış, uygun değil ise; süreç iyi kurgulanmamışsa (kimler, hangi işleri, hangi sıra ile, nasıl yapacak), öğrenci ilgi ve güdüsü sürekli tutulmamışsa; öğrenci edilgen bırakılmışsa; istenmeyen davranış üreteceklerdir. Öğretmenler, bu durumda suçu öğrenciye, veliye, başkasına yüklememeli, onlarla ilgili eylemlere girişmeden önce, kendisinin ve okulun eksik ve yanlışlarına yönelmelidir.

Olumsuz bir durumla karşılaşan insanın yapması gereken ilk şey, "Ben nerede yanlış yaptım?" diyebilmektir. Burada öğretmen, eğitsel düzenlemelerden kaynaklanan istenmeyen davranış için, nedeni başka yerde aramamalı, önce kendisinde, sonra okul yönetiminde aramalıdır. Bu tür davranışlar için, öğrenci ve aileyle görüşmek, işaret yöntemi, sorumluluk hatta yaptırım yöntemleri, istenen sonucu (geçici görüntüler dışında) vermeyecektir. Öğretmen, eksik veya yanlışı kendisinde ararsa, bunları bulma ve düzeltme olanağını da bulacak, böylece kendini geliştirebilecektir. Bu yöntemi kullanmayan öğretmen, eksik ve yanlışlarını göremeyecek, düzeltemeyecek, kendi yanlışları nedeniyle başkalarını suçlamayı sürdürebilecektir.

Karşı eylemler içinde, toplu ceza, alaycı söz söyleme, özür dilemeye zorlama, ceza amaçlı ödev verme, ceza amaçlı okulda bırakma, bedensel ceza yer almamalıdır. Öğrenciyi belli bir davranışa zorlama da iyi değildir; bunun yerine öğrenciye seçenekler sunulmalıdır. Bir davranış yerine, öğrencinin seçip yapabileceği en az iki davranış önerilmelidir.

ÖRNEK *"Ya arkadaşını rahatsız etmeyi bırakırsın ya da durumu ailen ve okul yönetimi öğrenir." gibi.*

KARŞI EYLEMLERDE GÖZETİLMESİ GEREKENLER

- Sınıf ortamının bozulmasını önlemek
- Öğrenci direncini yönetmek

Karşı eylemler yapılmadan önce ve yapımı sürecinde, karşı eylemlerin özellikleri, gerekçeleri, neden ve sonuçları üzerinde düşünülmelidir. Çok boyutlu bu işte, yönelinebilecek pek çok seçenek vardır. Bunların bazıları, aşağıda iki alt başlıkta toplanmaya çalışılmıştır.

Sınıf Ortamının Bozulmasını Önlemek

İstenmeyen davranışlara karşı eylemde bulunurken, eylemlerin özellikleri, gerekçeleri, neden ve sonuçları üzerinde düşünülmelidir.

Eğer öğretmen, daha önce sözü edilen, yapması gereken işleri yapmışsa, sınıfta istenmeyen davranış gösteren öğrenci sayısı az olur. İstenen davranışlara yönelmiş olan grubun çoğunluğu dururken, öğretmenin, "İstenmeyen davranışlarla uğraşacağım." diye bir iki kişiye yönelmesi ve bunlar nedeniyle diğer öğrencilerin de dikkatini dağıtarak onların istenen davranışlardan uzaklaşmasına yol açması yanlış olur. Öğretmen, istenmeyen davranışları değiştirmeye çalışırken, diğer öğrencilerin istenen davranışlarını engellememeli, sınıfın iyi işleyen eğitsel ortamını bozmamalıdır.

Öğretmen, çabasını düzenden çok eğitsel etkinliklerin sürdürülmesi için harcamalıdır. Ama istenmeyen davranışları göz ardı ederse, bunlar da eğitsel etkinlikleri olumsuz etkilerler. Öğretmen, bu ikilemde dengeyi kurmalı, eğitsel etkinliklerin bozulmamasını temel kaygı olarak almakla birlikte, istenmeyen davranışlarla da uğraşmalıdır. Bunun ana yöntemi, istenmeyen davranışlarla uğraşı, istenen davranışlarını ve eğitsel etkinliklerini sürdürenlere fark ettirmeden yapabilmektir. Öğretmen, bir iki öğrencinin davranışı yanlış diye, bunu grubun tümüne yöneltip, toplu davranış değiştirme ya da uyarıyı kullanmamalıdır. Aynı istenmeyen davranışı yapan başka öğrenciler de olabilir, ama onların uyarılması, grubun derse yöneldiği zaman yapılmamalıdır.

Öğrencinin, istenmeyen davranış yapıldığını ve bunun öğretmence belirlendiğini sezmesi, olumsuz bir davranış olarak kaygı, sıkıntı, sinirlilik, rahatsızlık, işten uzaklaşma, işe isteksizlik, kendini işe verememe gibi, hem kendileri iş dışı olan hem de başka istenmeyen davranışlar üreten durumlara neden olur. Öğrenciler, öğretmenin, bu durumlarla karşılaştığında, sesindeki ve davranışındaki değişmeleri kolayca sezebilir, yukarıda sayılan olumsuz durumlara girebilirler.

Öğrenci Direncini Yönetmek

Öğrenci, yaptığını doğru buluyorsa, kendine yarar sağlayacağını düşünüyorsa, isteneni yapmak ona zor geliyor, istemiyorsa, öğretmenin istenmeyen davranışlarına olan tepkisini her zaman isteyerek benimsemeyebilir. Öğrenci, öğretmene, açık ya da gizli bir karşı tepki verir, istenene direnir. Öğretmenin bu durumdaki tepkisi, ne bir karşı direnç, ne de geri çekilme olmamalıdır. Öğrencinin düşünmesi için kısa bir ara verme, karşı tepki nedenlerini araştırma, ortadan kaldırmaya çalışma, öğrenci zararını başka bir yararla telafi edebilme, öğrenciye, kısa dönemde karşılaşabileceği sıkıntının, ileride yarar olarak ona yardımcı olacağını anlatıp gösterebilme, onu inandırabilme, öğrencinin sevdiği, sözünü daha iyi dinlediği kişileri

devreye sokabilme, öğrencinin ait olduğu grupların desteğini alabilme... gibi yaklaşımlar, öğretmeni amacına ulaştırabilecektir.

Özellikle gençlik çağında öğrencinin "ben"i kanıtlama çabası, hiçbir mantıksal nedeni olmayan öğrenci dirençlerine de neden olur. Otoriteye baş kaldırma, bağımsız olma isteği, "Bana karışmayın!" sözleriyle dışa vurulur. Özellikle arkadaşları yanında bu istek ve tepki daha da güçlüdür. Öğretmen öğrencisinin bu durumuna, kesinlikle karşı güçle karşılık vermemeli, ne fiziksel, ne de otorite gücünü kullanmamalıdır. Akıllı insanlar güçlerini birbirlerine karşı kullanmazlar. Ayrıca, kimin daha güçlü olduğu da, zamana ve kişilerin donanımlarına bağlı olarak değişir. Akıllı insanlar, sorunları çözmek için güçlerini birleştirir, onları sorunlara karşı kullanırlar. Öğretmen, bu bilginin gereğini uygulamalıdır. Öğrenciyi yargılamamalı, ona "karşı" tavır almamalı, öfkelenmemeli (çünkü öfke zayıflığın dışavurumudur), öğrenciye saygısını (verdiği değeri) azaltmamalıdır.

Öğrenci direnci karşısında öğretmen durumu ve olayı büyütmemeli, dramatize etmemeli, anlayışı ve gülmeceyi (alayı değil) kullanabilmelidir. Gülmece, ortamı yumuşatır, direnci azaltır, dikkati başka yöne çeker. Böyle durumlarda öğretmenin blöf yapması, köşeye sıkışıp son kozunu oynaması yanlış sonuçlar doğurur. Öğrenci direncinin öğretmene şiddet kullanmaya dönüşmemesi için, öğretmen öğrenciyle yarışmamalı, onu savunmaya itmemeli, davranışın istenmezliğini öğrencinin istenmezliği olarak görüp göstermemeli, kötü sözler söylememelidir.

Öğretmen, kendini ya da başkalarını koruma dışında fiziksel güç kullanmamalı, öğrenciyi tehdit etmemeli, ültimatom vermemeli, ama yılgınlık ve kabullenmişlik de göstermemelidir.

ÖRNEK

Duygusal yoğunluğun artığı bu karşı direnç durumlarında, sorunu bir süre ertelemek, "Bunu sonra konuşalım.", "Şimdi işimize bakalım." demek ve işe yönelmek, diğer öğrencileri de işlerine yöneltecek, öğrenci arkadaşlarından destek bulamayacaktır.

Öğretmen, istenmeyen davranışı yapana onun gibi değil, olgun bir yetişkin gibi davranmalıdır. Bu da öğrencinin arkadaş desteğini azaltır.

Öğretmen öğrencilerle bir "kazanan-yitiren" ilişkisine girmemelidir; iyisi, her iki tarafın da kazancının olduğu durumdur. Güç ilişkisine girmek, öğretmenden memnun olmayan ama sesini çıkarmayanların da öğretmene karşı durmasına, karşı safta yer almasına neden olarak, olayı iyice çığırından çıkarabilir. Öğrenciyle, diğer öğrenciler yokken konuşmak, bu sıkıntıları uzaklaştırır. Öğretmen, tüm bu sıkıntı ve sorunları azaltmak istiyorsa, iyi bir "eğitici" olmaya çalışmalı, kendini geliştirmeli, işine yönelmeli, sabırlı ve sevecen olmalı, eksik ve yanlışlarını görüp düzeltebilmeli, öğrencinin yanlışlarının doğal olduğunu ve kendisinin de bunun için var olduğunu unutmamalıdır.

Özet

İstenmeyen davranışlara karşı yaklaşımları tanıyabilmek

İstenmeyen davranışlar konusunda yapılacak en iyi şey, onların önlenmesi, gösterilmemesini sağlayacak bir ortam ve işleyiş oluşturulmasıdır. Bu çabalar her zaman istenen sonuçları vermeyebilir, öğrencilerden bazıları, ara sıra da olsa, istenmeyen davranış gösterebilirler. Bu durumda yapılması gereken şey, öğrencilerin istenmeyen davranışlarının değiştirilmesidir.

İstenmeyen davranışları yapan öğrencilerin özellikleri farklı ve bu davranışların nedenleri çoktur. Bu nedenle onlara hazır reçete şeklinde karşı davranış oluşturmak gerçekçi değildir. İstenmeyen davranışların nedenleri ve sonuçlarına, yapan öğrencilerin özelliklerine göre, öğretmen, öğrenci merkezli, öğretmen merkezli veya ortak merkezli davranış yaklaşımlarından birini seçip, ona göre davranmalıdır.

İstenmeyen davranışlara karşı uygun eylemleri seçip uygulayabilmek

İstenmeyen davranışlara karşı yapılacak eylemlerin belki de birincisi, sorunun, davranışın nedenlerinin anlaşılmasıdır. Çok kaynaktan ve gerçek bilgiler toplanırsa, sorun gerçek şekliyle ve iyi anlaşılabilir. Başka bir eylem, zararı az, gelip geçen, yinelenmeyen, bozucu davranışların, davranış özgürlüğü sınırında olarak, görmezden gelinmesidir. Bu yöntem, o davranışı söndürüyor, yinelenmesini engelliyorsa, amaca ulaşılmış demektir. Öğrencinin bakışla, işaretle, sözle uyarılması, başka bir eylemdir. Uyarıda, davranışı ortadan kaldırıcı teknikler kullanılmalı, ona uygun tavır alınmalıdır.

Derste değişiklik yapmak, pek çok istenmeyen davranışı ortadan kaldırabilir, çünkü uygun olmayan, iyi hazırlanıp kurgulanmamış bir ders, çok sayıda istenmeyen davranışın kaynağıdır. Sorumluluk vermek de, işe yönelme yoluyla, öğrencilerin istenmeyen davranışlara yönelimini değiştirir. Öğrenciyle konuşmak, ikna etme yoluyla, davranışlarda kalıcı değişmeler oluşturabilen bir yöntemdir. Olay kişiselleştirilmeden, yargılama yapılmadan, önceden planlanarak yapılan ve ikna edici, olumlu, sevecen, yandaş olarak yapılan konuşmaların olumlu etkileri güçlü olacaktır. Gerektiğinde aileyle ve okul yönetimiyle ilişki kurup, onlarla iş birliği-iş bölümü yapmak, bu süreçte aileyi incitmemek, iyi niyetimize inandırmak gerekir. Öğrenci istenmeyen davranışından uzaklaşmayı pek istemiyorsa ve diğer yöntemlerle sonuç almak güçleşmişse, istenmeyen davranış karşısında öğrenciye yaptırım uygulanabilir. Ceza, bir yaptırım olarak kullanılmamalı, diğer yaptırımların ve yöntemlerin gücünden yararlanılmalıdır. Kendini ceza vermek durumunda bulan öğretmen veya okul yönetimi ya da aile, önce kendini sorgulamalı, nerelerde, hangi yanlışları yaptığını düşünmeli, kendi davranışlarını değiştirmelidir.

İstenmeyen davranışlara karşı eylemlerde gözetilmesi gerekenleri kavrayabilmek

İstenmeyen davranışlara karşı yapılacak eylemlerin seçiminde, amaçlar gözetilmeli, istenmeyen davranışın yayılıp pekişmesi önlenmeli, neden ve sonuçlara yönelinip, nedenler ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Çoğu kez, gençlik enerjisi, spor, sanat ve sosyal etkinliklere yöneltildiğinde, istenmeyen davranışların azaldığı görülecektir. Karşı eylemlerde gözetilmesi gereken dönümcül (kritik) özelliklerden ikisi, eğitsel ortamın bozulmasını önlemek ve öğrenci direncini amaçlara, istenen davranışlara yöneltmektir.

Kendimizi Sınayalım

1. Ayşe onbir yaşında, davranışlarını denetlemede güçlük çeken, arkadaşlarına çabuk kapılan bir öğrencidir. İş bilgisi dersinden sonra, masasını toplamadan, çöpleri kaldırmadan, her şeyi olduğu gibi bırakıp gitmektedir. **Buna göre Ayşe'nin bu davranışını değiştirme yolunda, ilk plânda aşağıdaki yaklaşımlardan hangisi düşünülmelidir?**

a. Öğretmen merkezli yaklaşım
b. Öğrenci merkezli yaklaşım
c. Ortak merkezli yaklaşım
d. Ortak ve öğrenci merkezli yaklaşım
e. Ortak ve öğretmen merkezli yaklaşım

2. Ödev yapmayan bir öğrenciyle ilgili olarak **öncelikle** aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?

a. Öğrenciyle konuşmak
b. Sorunu anlamak
c. Görmezden gelmek
d. Uyarmak
e. Ailesiyle konuşmak

3. Aşağıdakilerden hangisi sınıfta meydana gelen istenmeyen bir davranış karşısında "davranışı görmezden gelme"nin kullanılacağı durumlardan biri **değildir?**

a. Uyarı durumunda yeni sorunların ortaya çıkması
b. Öğrencinin davranışın istenmez olduğunun farkında olması
c. Öğrencinin davranışın istenmez olduğunun farkında olmaması
d. Diğer öğrencilerin dikkatinin dağılma olasılığının bulunması
e. Öğrencinin uyarıları anlayacak yaşta olmaması

4. İstenmeyen davranışın değiştirilmesi amacıyla bir öğrenci ile konuşmanın benimsenmesi durumunda, aşağıdakilerden hangisi dikkat edilmesi gerekenler arasında **yer almaz?**

a. Davranışın kişiselleştirilmemesi
b. Öğrencinin yargılanmaması
c. İstenen davranışlar konusunda öğrenciye seçenekler sunulması
d. Konuşmanın sınıfta ders sırasında yapılması
e. İstenmeyen davranışın sonuçlarından bahsedilmesi

5. Aşağıdakilerden hangisi, istenmeyen davranışlara karşı eylem seçiminde öğretmenin göz önünde bulundurması gereken konulardan biridir?

a. İstenmeyen davranışın oluştuğu derste işlenen konu
b. Okulun resmi ya da özel okul olması
c. Okul müdürünün meslekteki kıdemi
d. Okul müdürünün kişilik yapısı
e. Eylemin amaçları, sonuçları ve başkaları üzerindeki etkileri

6. Bazı durumlarda, öğretmenin sınıfta istenmeyen davranışı gördüğünü belli etmemesi ya da görüp de tepki vermemesi, istenmeyen davranışlara karşı alınabilecek önlemlerden hangisiyle ilişkilidir?

a. Sorunu anlamak
b. Görmezden gelmek
c. Sorumluluk vermek
d. Öğrenciyle konuşmak
e. Okul yönetimiyle işbirliği yapmak

7. Kendisine karşı istenmeyen bir davranış sergileyen öğrenciye, öğretmenin sergileyebileceği **en doğru** davranış biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

a. Öğrenciyi azarlamak
b. Öğrencinin bu davranışını görmezden gelmek
c. Öğrenciyi cezalandırmak
d. Öğrencinin istenmeyen davranışının nedenini araştırmak
e. Öğrenciye şiddet uygulamak

8. İstenmeyen davranışın önlenmesinde öğrencinin olumsuz davranışı kendisinin farkına varmasının sağlanmasını amaçlayan yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

a. Tepkisel yaklaşım
b. Geleneksel yaklaşım
c. Karışmacı olmayan yaklaşım
d. Karışmacı yaklaşım
e. Etkileşimci yaklaşım

9. Ders sırasında ortaya çıkabilecek istenmeyen davranışları önlemek açısından istenmeyen davranışlara karşı alınabilecek önlemlerden **öncelikle** hangisi uygulanmalıdır?

a. Derste değişiklik yapmak
b. Velilerle işbirliği yapmak
c. Sorumluluk vermek
d. Öğrenciyle konuşmak
e. Görmezden gelmek

10. Öğrencinin istenen davranışı kendisinin yapamadığı durumlarda, davranış değişikliği sürecinin öğretmen tarafından oluşturulduğu yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

a. Gelişimsel yaklaşım
b. Modern yaklaşım
c. Karışmacı olmayan yaklaşım
d. Etkileşimci yaklaşım
e. Karışmacı yaklaşım

Yaşamın İçinden

"Seksek oyunu, Milli Eğitim müfredatında"

Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü, öğrencilerin teneffüs aralarını değerlendirmek için yeni bir proje başlattı. 'Seksek oyunu', 'Labirent' ve 'Denge bulma' gibi tebeşirle çizilip içine sayı yazılan oyunları eğitime dönüştürmeyi planlayan Milli Eğitim, ilköğretim okulu bahçelerine oyun çizdi. Öğrenciler oyun oynarken farkında olmadan matematik dersi çalışıyor, dengede durabiliyor, takım çalışmasına adapte oluyor. Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 'Oyun Bahçesi' isimli projesi ilk olarak Dr. Cahit Ünver İlköğretim Okulu'nda uygulanmaya başladı. Krokisi oluşturulan oyunlar, yağlı, boyayla resim öğretmenlerince çizildi. Okul bahçesini 10 dakikalık teneffüste eğitim alanına dönüştürmek için böyle bir proje başlattıklarını ifade eden İl Milli Eğitim Müdürü Osman Nuri Gülay, öğrencilere takım olmanın önemini kavrattıklarını, oynarken aynı zamanda öğretmeyi amaçladıklarını kaydetti. Antalya'da bulunan 673 ilköğretim okuluna oyun çizimlerini gönderdiklerini aktaran Gülay, kısa sürede bütün okullarda çizimlerin tamamlanacağını söyledi. Proje dosyasında oyunların kuralları en ince ayrıntısına kadar işleniyor. Oyunları önce öğretmenler öğrenecek, teneffüs aralarında öğrencilerle birlikte dışarı çıkıp anlatacak. Nöbetçi öğretmenler, faaliyetle ilgili bahçede sürekli kontrol yapacak. Öğrenciler arasında oluşabilecek anlaşmazlıklara karşı takım kurmada yardımcı olunacak. Ayrıca, okul yönetiminin eğitici gördüğü başka oyunlar da bahçeye çizilebilecek. Proje maliyetinin yarım kilo yağlıboyadan ibaret olduğuna dikkat çeken Gülay, "Öğrenciler, teneffüste oynarken bir şeyler öğrensin, öğretmenler de oyuna katkı sağlayıp öğrencilerle diyaloglarını geliştirsinler diye bu projeyi düşündük. Uygulamaya geçen okullarda ders aralarında dışarı çıkan öğrenci sayısında da artış görüldü." şeklinde konuştu.

Oyun oynarken matematik eğitimi

AB Eğitim Projeleri'nden birisi olan 'Comenius' projesi kapsamında; Türkiye'de oynanan oyunların çocukların gelişimine katkıları göz önünde bulunduruldu. Okul bahçelerine seksek, daire oyunları, matematik bahçesi gibi çizgi oyunlar çizildi. Comenius programıyla eğitim ve öğretimin ilk evreleri hedefleniyor. Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerdeki okullara öncelik verilirken, program, ilköğretim ile ortaöğretimdeki çocuk ve öğretmenlere açık.

Kaynak: 12 Ocak 2008, Cumartesi, http://www.haberler.com/haberf.asp?haber=1172255

Okuma Parçası

"BÜTÜN ÇOCUKLAR ADINA ÖĞRETMENLERE YAZILMIŞ BİR MEKTUP"

Sevgili öğretmenim,

Seven, öğreten, hata yapsak da bizi affeden, kinlenmeyen, zaman zaman çok öfkelendirdiğimizde dayanamayıp bağıran asla vurmayan, tehdit etmeyen, aşağılamayan, bu nedenle de büyüklüğünü hep koruyan, büyüdüğümüzde anılarımızda bu çok güzel özellikleriyle yer tutan biricik öğretmenim. Ben haylazım; Ben haylazım, yaramazım, ama öğrenmeye açığım. Bana öğretme yöntemin farklı olmalı. Beni sevdiğini, bana değer verdiğini sezmeliyim. Beni yaramaz diye itelersen ve ona göre davranırsan, gerçekten işe yaramam. En değerli, en büyük öğretmenim beni böyle görüyorsa ben demek ki buyum diyerek kabullenir, zaten benim için kolay ve zevkli olan haylazlıklara devam ederim. Çok duygusalım; Lütfen beni anla. Aslında çok duygusalım. Çabuk incinirim. Ama siz büyükler gibi bunu gösteremem. Beni aşağıladığınızda belki bön bön yüzünüze bakar, susarım, bazen savunmaya geçer size küstahça gelen bir iki şey söylerim. Ve daha da kızdırırım sizi, ama emin olun art niyetsiz, önceden tasarlamadan, zaten bunun için değil midir, kinci olmamanız gerektiği. Kıpır kıpırım; Ben dikkatsizim, dalgınım, kıpır kıpırım. Siz ders anlatmak için uğraşırken ben etrafıma bakar, silgiyle oynar, başka dünyalara dalar giderim. Bazen hiç yerimde duramaz, hareket etmek isterim. Beni uyarın bu benim elinde olan bir şey değil. Beni diğer çocuklarla kıyaslamayın, belki de benim beynimde bir şey fazla veya eksiktir, kim bilir? Büyüyünce beni iyi yetiştirirseniz doktor olup bunu araştıracağım söz veriyorum. Çalışkanım, başarılıyım; Ben söz dinleyen, çalışkan, başarılı bir çocuğum. Öğretmenim en çok beni sever. En iyi notları benden bekler. Ben de bunun için elimden geleni yaparım. Ama bazen çok zorlanıyorum. Geçen yıl birinci oldum diye bu sene de birinciliği kaptırmamak için çok çok çalışıyorum. Matematikten özel dersler alıyorum, arkadaşlarımdan gizli. Yine birinci olmalıyım. Ama çok zor. Benden, büyüklerim ve öğretmenlerim çok şey bekliyor. Artık oyun oynamak, TV seyretmek, arkadaşlarımla olmak istiyorum. Çok zaman kaybı. Öğretmenim lütfen beni uyarın, çocukluğumu yaşayamıyorum. İçime kapalıyım; Ben hep ortacıyım öğretmenim. Çok sessizim, içime çok kapalıyım. Pek arkadaşım da yok. Çok sıkılıyorum. Ne yapacağımı bilemiyorum. Konuşunca yanlış bir şey söylemekten çekiniyorum. Öğretmenim beni, istemesem de sosyal faaliyetlere sokun, nasıl olsa sessiz ve ortalama bir öğrenci deyip, benden ilginizi çekerseniz; ben büyüdüğümde toplum içine nasıl karışırım? Ben bilmiş birisiyim; Ben neşeli, zeki, çalışkan, bilmiş bir öğrenciyim. Sınıfta hiçbir düzensizliğe tahammülüm yoktur. Hemen gelir size şikayet ederim. Eğer bu şikayetlerden "aferin" alır ve şikayet ettiğim çocuk da ceza yerse deymeyin keyfime. Ama içimde bir kuşku var. Doğru mu yapıyorum diye. Sonradan çok pişman oluyorum. Ama yine de bu kurallara aykırı bir hareket gördüğümde alacağım "aferin"i de düşünerek şikayet etmeden duramıyorum. Peki ya o kuşku? Hepimiz farklıyız; Hepimiz birbirimizden çok farkıyız. Kimimiz espirili, neşeli; kimimiz çalışkan, terbiyeli; kimimiz çok hareketli, dikkatsiz; kimimiz kuralcı, bilgiç; kimimiz taklitçi; kimimiz de maalesef tembel. İşte öğretmenim; bence en önemlisi tembel olmamız. Çünkü tembel olan, geleceğin asalağı olabilir. İşte asıl bu asalaklık yaramazlıktır. Onun bu yapısını değiştirmek için elinizden geleni yapın. Hem kendisine hem de topluma faydasız bir insan olmasın sonunda... Sevgiler....

Kaynak: Yayınlayan: editör, Tarih: Oct-07-2006
http://www.cocukdunyasi.net/modules/sections/index.php?op=viewarticle&artid=154

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlara Karşı Yaklaşımlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. b	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlara Karşı Eylemler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlara Karşı Eylemler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. d	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlara Karşı Eylemler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. e	Yanıtınız yanlış ise "Karşı Eylemlerin Seçimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. b	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlara Karşı Eylemler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. d	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlara Karşı Eylemler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. c	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlara Karşı Yaklaşımlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. a	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlara Karşı Eylemler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. e	Yanıtınız yanlış ise "İstenmeyen Davranışlara Karşı Yaklaşımlar" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Öğrencinin davranışı anlama ve inanmasına pek yer vermeyen öğretmen merkezli yaklaşım, davranışlarını denetlemede çok zorluk çeken, istenmeyen davranışlara çabuk kapılan, davranışında başkalarının da (aile, arkadaşlar) olumsuz etkisi çok olan öğrenciler için kullanılabilir. Ancak öğrenci, davranış, durum değiştikçe, farklı yöntem ve teknikler kullanılarak uygulanmalıdır.

Sıra Sizde 2

Ortak merkezli yaklaşım, öğretmen yetkeyi, gücü, sorumluluğu, çabayı öğrenciyle paylaşmasına dayanmaktadır. Bu paylaşımda tarafların payının ne olacağını yine sorunun, öğrencinin, durumun özelikleri belirler.

Sıra Sizde 3

Eylem ile konuşma arasında, en azından ders bitene kadar süre geçerse, konuşma zamanına kadar sakinleşme gerçekleşebilir. Aradan geçen zaman, öfke ve duygusallığın dinmesine yetmemişse, konuşma ertelenmeli ama bunun zamanı da birlikte belirlenmelidir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Başar, Hüseyin. **Sınıf Yönetimi**. Beşinci Baskı. Ankara: Pegem A Yayınları, 2001.

Burden, Paul R. **Classroom Management and Discipline: Methods to Facilitate Cooperation and Instruction**. New York: Longman Pub., 1995.

Butchard, Ronald E. And M.B. (Ed.). **Classroom Discipline in American Schools**. Albany: State University of New York Press., 1998.

Jones, Frederick H. "Discipline Alternatives. Did Not, Did Too!", **Learning**. v.24, N.6, p.24-26, May-June 1996.

Kohn, Alfie. "Discipline is the problem, not solution", **Learning**. v.24, N.3, p.34, Oct.-Nov. 1995.

Lewis, Ramon. **The Discipline Dilemma: Control, Management, Influence**. Second Edition. Melbourne: 1997.

Lloyd, Gwynedd and M.P. (Ed.) Sharing Good Practice: Preventing and Support Concerning Pupils Presenting Social, Emotional and Behavioral Diffuculties. http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED424481, 1997.

Taitz, Marcy. "Discipline, Democracy and Developmentally Apropriate Curriculum", http://orders.edrs.com/members/sp.cfm?AN=ED404003, 1996.

Eğitimde Zaman Yönetimi

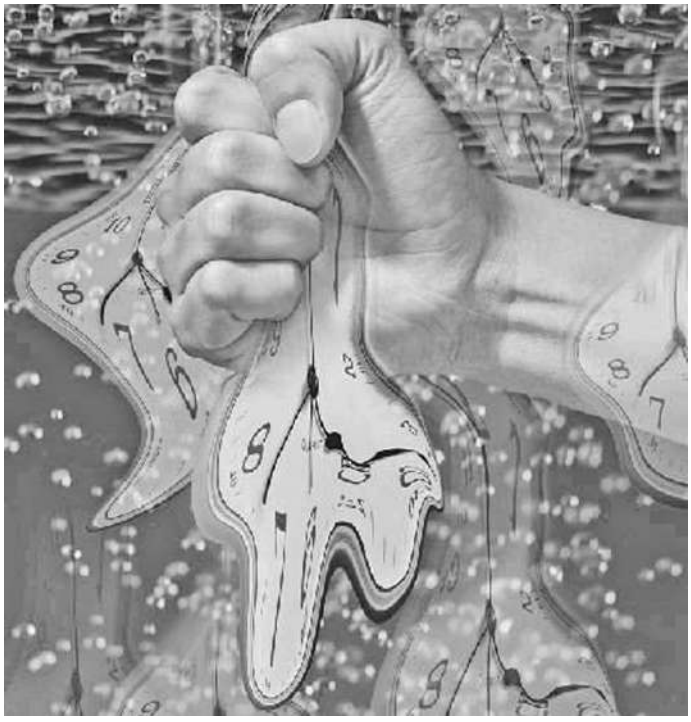

Keşke zamanı böyle elimizde tutabilseydik...Somut olarak mümkün değilse de soyut olarak zamanı elimizde tutabiliriz. Bu etkili zaman yönetimi ile mümkün olabilmekte. Zaman bizim için hayatın sunduğu en değerli kaynaktır. Günlük yaşantımızda zamanı etkili kullanamıyorsak, sınıf içinde de zamanı etkili bir şekilde değerlendirmekte zorlanırız. Zamanı doğru kullanmak da öğrenilebilinecek bir beceridir.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- *zamanı etkili kullanmanın önemini kavrayabilmek,*
- *zamanı etkili kullanmanın yararlarını açıklayabilmek,*
- *zamanı yönetebilmek için yapılması gerekenleri açıklayabilmek,*
- *eğitimde zamanı etkili kullanımının önemini kavrayabilmek,*
- *öğretim süresini planlarken göz önünde bulundurulması gerekenleri açıklayabilmek*

için gerekli bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Ayşe Öğretmen, dersin bitiş zili çaldığında, sınıftan çıkmak için hazırlanan öğrencilere baktı ve "Çocuklar, bugün sizinle bu konuyu bitirmeyi düşünüyordum. Ama sizlerin sorduğu sorular nedeniyle bitiremedim. Onun için sizinle yarınki dersimizde önce, bugün kaldığımız yerden devam edip bu konuyu bitirmemiz gerekiyor. Daha sonra dersin geri kalan kısmında ise, yarın işleyeceğimiz konuya geçeriz." dedi.

Öğrencilerle birlikte sınıftan çıkarken, oldukça sinirli idi. Çünkü, okulların kapanmasına az bir süre kalmasına karşın, işlemesi gereken daha bir çok konu vardı. Bu konuları nasıl yetiştirebilirdi. Zaten Bakanlık'tan gelen müfredatta da bu kadar çok konu başlığının bulunması da gereksizdi. İşte bu yılda yetiştiremeyeceği konular vardı. Bu düşüncelerle yürürken öğretmenler odasına gelmişti. Kapıda İngilizce öğretmeni Gül Hanım ile karşılaştı. Gül Hanım, neşeyle elindeki formları göstererek "Önümüzdeki yıl yüksek lisans sınavlarına girmeyi düşünüyorum. Bu nedenle Lisansüstü Eğitim Sınavı başvuru formlarından aldım. Formları doldurayım, sinemaya giderken kardeşime bırakacağım. O da kendi evrakları ile birlikte benimkileri de teslim edecek." dedi ve biraz bekleyip bekleyemeyeceğini sordu.

Bir çay içerken formları doldurmakta olan arkadaşını izliyordu. Kendisini oldukça yorgun hissetmesine karşın arkadaşının neşesi ve enerjisine şaşkınlıkla bakarak "Bu kadar enerjiyi nereden buluyorsun anlamıyorum. Ben çarşıya gitmeye zaman bulamıyorum. Oysa sen hem kendine zaman ayırabiliyorsun hem de işlemek istediğin konuları yetiştirememe gibi bir sorun yaşamıyorsun. Ben bugün yine planladığım konuyu bitiremedim." diye söylendi. Arkadaşı formlardan başını kaldırarak çantasından çıkardığı bir kitabı uzattı. "Bu kitabı okumak ister misin?" diye sordu. Arkadaşının uzattığı kitabı aldı ve başlığını okudu "ZAMAN YÖNETİMİ".

Anahtar Kavramlar

- *Zaman Yönetimi*
- *Aciliyet*
- *Önem*
- *Sınıfta Zaman Yönetimi*

İçindekiler

- *GİRİŞ*
- *ZAMAN YÖNETİMİ*
- *ZAMAN YÖNETİMİNİN ÖNEMİ VE YARARLARI*
- *ZAMANI YÖNETEBİLMEK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER*
- *EĞİTİMDE ZAMANIN ETKİLİ KULLANIMI*
- *SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ*

GİRİŞ

Zaman önemli ve ender bulunan bir kaynaktır. Çünkü harcanan zaman yerine konulamaz. O nedenle kazanmak ve elde tutulmak istenen para, güzellik, sağlık... diğer kaynaklar gibi zaman kazanmayı ve akıllıca kullanmayı günümüz insanlarının öğrenmesi gerekir.

Başarıya ulaşan ve ulaşamayan, çalışmalarının karşılığını alabilen ve alamayan insanlar arasındaki en önemli farklılık, "zamanlarını etkili ve verimli kullanmayı" bilip bilmemelerinden kaynaklanır. Bireylerin zamanlarını etkili kullanmayı öğrenerek kendilerine uygun zaman yönetimi sistemine sahip olmaları, üretim artışının yanı sıra, kendilerine ayırabilecekleri daha fazla zamana sahip olmalarını sağlar.

Zamanın etkili ve verimli kullanımı, özellikle günümüz insanları için çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü hemen herkesin yapacak (yapması gereken ve yapmak istediği) çok işi var. Bu herkes için geçerli: bir öğrenci, bir iş adamı, bir ev kadını, bir yönetici, bir işçi, bir memur, bir öğretmen,...

ZAMAN YÖNETİMİ

Zaman yönetimi kavramının ilk kez yöneticilerin zamanlarını düzenleyebilmeleri için düzenlenen bir eğitim etkinliği olarak Danimarka'da doğup dünyaya yayıldığı kabul edilir. Zaman yönetimi, günümüzde özellikle yönetici yetiştirme ve yöneticilik yeterliklerinin geliştirilmesine yönelik programlarda oldukça önemli bir yere sahiptir. Ancak, incelendiğinde zamanı etkili ve verimli kullanma konusunun yalnızca günümüz insanının sorunu olmadığı görülür. Çünkü, ilk çağlardan itibaren insanların sahip oldukları zamanı etkili kullanabilme ve yapmaları gereken işleri zamanında yetiştirebilmenin önemine ilişkin sözlere ve yazılara rastlanır.

Günümüzde oldukça fazla ilgi çeken zaman yönetiminin pek çok tanımı yapılmaktadır. Bir tanım vermek gerekirse, zaman yönetimini çok genel olarak "Zamanı etkili ve verimli biçimde kullanma ve denetleme yeterliği" olarak tanımlayabiliriz. Sınırlı, geçici ve uçucu bir kavram olan zamanı denetlemenin ve onu etkili ve verimli bir biçimde kullanmak güç; ancak olanaksız değildir. Bunun için önce biraz zaman ayırıp nasıl başarılabileceğinin öğrenilmesi ve çaba gösterilmesi gerekir.

Zaman Yönetimi: Zamanı etkili ve verimli olarak kullanma ve denetleme yeterliğidir.

Hemen her toplumda önemli ve ender bulunan bir kaynak olarak kabul edilen zamanın kullanımına, dahası akıllıcı kullanımına ilişkin sözler bulunmaktadır. Türk kültüründe bulunan "Vakit nakittir (zaman paradır)." atasözünde vurgulandığı gibi, paramızı harcarken gösterdiğimiz, göstermek zorunda olduğumuz özenin zaman kullanımında da gösterilmesi gerekir.

Zaman Yönetimi nedir ve neden önemlidir?

SIRA SİZDE 1

Parasal kaynaklarımızı kullanırken yaptıklarımızın gözden geçirilmesi, bir diğer önemli kaynağımız olan zamanımızı kulanırken işimize yarayabilir. Parasal kaynakların kullanımında;

- mutlaka yapılması gereken harcamalar (önceliklerine veya belli bir zaman dilimine göre sıralama yapılmalı)
- yapmak istediğimiz, bizi mutlu edecek harcamalar...

gibi planlar yapılır. Benzer şekilde, zamanımızı planlarken de, belli bir zaman diliminde yapılması gereken işler ile yapılması bizi (veya çevremizde bizim için önemli gördüğümüz kişileri) mutlu edecek işler için zaman ayırmamız söz konusudur.

ZAMAN YÖNETİMİNİN ÖNEMİ VE YARARLARI

Günümüzde yaptıkları iş ve sorumlulukları ne olursa olsun tüm insanlar zamanlarını etkili ve verimli bir biçimde kullanmak istemektedirler. Çünkü, hemen hemen herkesin belli zaman dilimleri için yapması gereken pek çok görevi bulunur. Yapılması gereken bu işlerin daha doğru ve daha kısa sürede tamamlanabilmesi için çaba gösteren insanlar üzerinde zamana karşı yarıştan kaynaklanan baskı gözlenir. Basit önlemlerle kurtulunabilecek bu baskı, eğer zamanında önlenemezse, bireylerin iş yapamaz duruma düşmelerine neden olabilmektedir.

Zamanı etkili kullanamama sonucu oluşan baskı, gerekli önlemler alınamadığında bireyi iş yapamaz duruma düşürebilir.

İnsanların yapmaları gereken işler için zamanlarını etkili ve verimli bir biçimde kullanabilmeleri ise, üretkenliklerini artırmanın yanı sıra, insanların yapmaktan mutlu olacakları veya yapmak istedikleri işler için zaman bulabilmelerini de sağlar. Zamanımızı etkili ve verimli kullanabilmek, bize kendimizi mutlu edecek işleri yapabilmek için zaman kazandıracaktır.

ÖRNEK

Bir öğrencinin ders çalışma için zaman ayırmasının yanı sıra, arkadaşları ile sinemaya gitmek için zaman ayırmak istemesi; bir öğretmenin, öğretmenlik görevini yerine getirmenin yanısıra, kendini geliştirmek istediği bir alanda lisansüstü çalışmalar yapmak istemesi...

Zaman herkesin eşit olarak sahip olduğu bir kaynaktır. Para, sağlık, güzellik, vb kaynaklara sahip olmada insanlar arasında gözlenen eşitsizlik, zaman açısından gözlenmez. Hepimiz 24 saatlik günlere, 7 günlük haftalara ve 365 günlük yıllara sahibiz. Ancak, sahip olduğumuz bu zamanların etkili ve verimli kullanımı açısından insanlar arasında farklılıklar bulunur. Zamanın etkili kullanılması, insanların yaşamlarında denge sağlanmasına, denge sağlanamıyorsa dengesizliğin nerede oluştuğunun belirlenmesine ve dengesizlik nedenlerinin ortadan kaldırılmasına yol açacaktır. Bu durum da, zamanı etkili kullanabilmenin sonucunda insanların daha mutlu bir yaşama ulaşmalarını sağlayacaktır.

Eğer zamanı etkili kullanabilirsek, yapmamız gereken işler için yeterli zamana sahip olmamızın yanı sıra, sinemaya gitmek, arkadaşlarla buluşmak veya hoşlandığımız bir kitabı okuyabilmek için de zaman ayırabiliriz. Kendimizi mutlu hissetmemize yol açan bu tür etkinlikler, daha sonra tekrar yapmamız gereken işlere yoğunlaşmamızı da kolaylaştıracaktır.

İnsanların sürekli olarak yapmaları gereken işlerle uğraşıp, çevrelerindeki insanlarla ilgilenmemeleri veya onlarla iletişim kurmamaları da, toplumsal yaşamda sorunlara neden olabilmektedir.

ÖRNEK

Arkadaşları ile iletişim kurmadan sürekli ders çalışan bir öğrenci, zamanla arkadaşları tarafından istenmeyen bir kişi durumuna düşebilir. Grup çalışmaları yerine bireysel çalışmalarla yetinmek zorunda kalabilir. Benzer şekilde, yalnızca işiyle ilgilenip aile bireylerini ya da iş arkadaşlarını ihmal eden bir insan, işini daha kolaylıkla yapabilmesini sağlayacak bir örgüt olanağının farkına varamayabilir.

Toplumsal bir varlık olarak kabul edilen insanın, sevincini veya üzüntüsünü çevresindeki insanlarla paylaşmaya gereksinim duyması doğaldır. Bu gereksinimi gidermeksizin sürekli çalışması, bir süre sonra, kendini topluluk içinde yalnız hissetmesine ve iş başarımının düşmesine neden olabilir. Özellikle günümüz insanları için giderek daha önemli bir konu olarak kabul edilen sahip olduğumuz zama-

Zamanı etkili kullanabilmek için, zamanın nasıl yönetileceği öğrenilmelidir.

nı etkili kullanabilmek için, öncelikle, zamanı etkili kullanma ve denetlemeyi öğrenmemiz gerekir. Sahip olduğumuz diğer yeterlikler gibi, zaman yönetimi yeterliliği de öğrenilebilir.

ZAMANI YÖNETEBİLMEK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Zamanı yönetme yeterliğini kazanmak için öncelikle zaman yönetimi ile ilgili bazı gerçeklerin bilinmesi gerekir. Bu gerçekler, genel olarak üç başlıkta toplanabilmektedir:

- Hatalarımız bize zaman kaybettirir.
- Zaman kaybı için başkalarını suçlamak kolay bir yoldur.
- Zamanımızı etkili kullanabilmek için önce biraz zaman harcamamız gerekir.

Bu bilgiler ışığında sahip olduğumuz zamanı etkili kullanabilmek ve denetlemek için önce zamanımızı nasıl kullandığımız üzerinde düşünülmelidir. Bunun için "Hangi işleri yapmam gerekiyor? Ben hangi işleri yapıyorum? Hangi işleri yapmak istiyorum?" sorularını yanıtlayarak işe başlayabiliriz. Gün boyunca, yaptığımız işleri ve bunlar için harcadığımız zamanı gösteren bir liste hazırlanması iyi bir başlangıç noktası oluşturur.

Zamanımızı nasıl kullandığımız üzerinde düşünürken öncelikle şu sorular yanıtlanmalı:
- Hangi işleri yapmam gerekiyor?
- Hangi işleri yapıyorum?
- Hangi işleri yapmak istiyorum?

Hazırlanan bu listeyi yorumlamak için, bu işlerin hangilerinin yapmamız gereken işler olduğu ve işlerin uygun bir süre içinde yapılıp yapılmadığı üzerinde düşünülmesi gerekir. Bu yorumlama bize zamanımızın hangi etkinliklerde nasıl harcandığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, kimlerin veya hangi işlerin, hangi durumların zamanımızı tükettiğini de bu inceleme sırasında ortaya çıkartabiliriz.

ÖRNEK

Yapmamız gereken bir işi arkadaşımız 15 dakikada yaparken biz 30 dakikada yapıyorsak; bu işin yapılması ile ilgili arkadaşımıza göre bilgimiz daha az olabilir. Bu durumda belki biraz ek bilgi edinme ile burada kaybettiğimiz zamanı kazanabiliriz.

Zaman kaybetmemizin veya işleri zamanında tamamlayamamanızın nedeni, kendimizi ve yeterliklerimizi yeterince tanımamaktan kaynaklanabilir. Bu durumda öncelikle kendimizi tanımalıyız:

- Neleri yapabilirim?
- Neleri yapamam?
- Neleri yapmam gerekiyor?
- Neleri yapmam gerekmiyor?

Yapamayacağımız veya yapmamız gerekmeyen işler ayıklanmalı.

Bu bize, yapamayacağımız veya yapmamız gerekmeyen işleri ayıklama fırsatı verir. İşlerin bazılarını (yapmamız gerekmeyenlerin) başkalarına devredebiliriz veya başkalarından yardım isteyebiliriz. Bizden yapmamız istendiğinde, eğer yapamayacaksak veya yapmamız gerekmiyorsa kırıcı olmayan bir dille "Hayır" diyebilmemiz gerekir.

Her insanın kendini daha üretken hissettiği ve çalışmaya kendini daha rahat verebildiği zaman dilimleri farklı olabilir. Kendimizi üretkenlik açısından inceleyerek, bizim için daha karmaşık olan veya önemli gördüğümüz işleri yapmak için daha üretken ve verimli çalışabildiğimiz zamanları kullanmak, bizim yapmamız gereken işleri yapabilmemizi sağlayacaktır. Anılan zaman dilimlerinde çevremizdeki kişilerin bizim çalışmalarımızı bölmesini istemiyorsak, bunun için çalışma ortamımızda değişiklik yapmak veya çevremizdeki kişilerle bu durumu konuşmak gerekir.

Zamanı planlarken, yapılması gereken işlerin nitelik ve özelliklerine uygun zaman ayırılması önemlidir.

Zamanı etkili kullanabilmek için daha sonra yapılması gereken iş, yapmamız gereken işler ile sahip olduğumuz zamanı göz önünde bulundurarak planlama yapmaktır. Tabii bu planlama sırasında işlerin niteliğine ve özelliğine uygun zaman ayırabilmek önemlidir.

ÖRNEK

Bir öğrencinin günü gününe çalışmayıp sınav öncesinde sabaha kadar uyumadan ders çalışması ve "Sabaha kadar çalıştım; ama yine de sınavım o kadar iyi geçmedi." diye sızlanması ve "Başarılı olamadım, çünkü ..." diye başkalarını suçlaması.

Aciliyet: Hemen ilgilenilmesi gereken işlerin özelliğidir.

Önem: İşlerin sonuçları ve göreve, değerlere, öncelikli hedeflere katkısıdır.

Zaman planlaması yapmak yetmez, yapılan zaman planının uygulanması gerekir.

Planlama yaparken yapmamız gereken işler için **aciliyet** ve **önem** durumlarına göre bir zaman yönetimi tablosu oluşturarak işe başlanabilir. Böyle bir tablo hazırlarken gün boyunca yaptığımız veya yapmak zorunda olduğumuz işleri kendimizi, işimizi ve çevremizdeki kişileri göz önünde bulundurarak uygun başlıklar altına yerleştirmek gerekir. Daha sonra, yapılacak işleri bu bilgilere göre planlamak akılcı olabilir. Ancak, yapılan planların işe yarayabilmesi için mutlaka uygulanması gerekir. Bunun için de yapılan planların yazılı olması yeğlenir. Planların yazılı olması, bizim yapmamız gereken işleri sıralayabilmemizin yanı sıra, işleri tamamlayıp tamamlayamadığımızı görebilmemizi de sağlar.

SIRA SİZDE 2

Zamanı yönetebilmek için neler yapılmalıdır?

EĞİTİMDE ZAMANIN ETKİLİ KULLANIMI

Eğitim örgütlerinde, yönetici, öğretmen ve öğrenciler açısından zamanın etkili kullanılması gerekir.

Günümüzde tüm insanlar için önemli bir konu olarak görülen zaman yönetimi, özellikle eğitim açısından daha büyük önem taşımaktadır. Eğitim örgütlerinde bulunan insanlar açısından bakıldığında, zaman alıcı bir etkinlik olan eğitim etkinliğinde gerek yönetici ve öğretmenler gerekse öğrenciler açısından var olan zamanın etkili kullanılması gerekir. İlgili bireyler arasında karşılıklı etkileşimle gerçekleşen eğitim etkinliği boyunca var olan zamanın etkili kullanılamaması yalnızca bir bireyin değil, diğerlerinin de zamanının boşa harcanmasına neden olabilir.

ÖRNEK

Bir öğretmenin sınıfta zamanı etkili kullanamaması, sınıftaki tüm öğrencilerin zamanlarının etkili kullanılamamasına neden olacaktır. Benzer şekilde okuldaki bir yöneticinin öğretmenlerle veya öğrenci velileri ile yaptığı bir toplantıda zamanı etkili kullanıp denetleyememesi, bu toplantıya katılan tüm bireylerin zamanlarının boşa harcanmasına neden olabileceği gibi, bu insanların, aynı zaman dilimi içinde yapmaları gereken diğer işlerin aksamasından etkilenecek kişilerin varlığı da söz konusu olabilir.

Eğitim çalışanları, zaman baskısından en çok etkilenen meslek grupları arasında yer alırlar.

"Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik yönde davranış değiştirme" olarak tanımlanan eğitimde, istenilen sonuca veya sonuçlara ulaşabilmek için süreçte yer alan tüm etkinlikler plânlı, programlı ve amaçlı olmalıdır. Bu durum, eğitim çalışanlarının zaman baskısından kaynaklanan stresten en çok etkilenen meslek grupları içinde yer almasına neden olmaktadır.

Planlı her etkinlikte olduğu gibi eğitim etkinliklerinde de belirli zaman dilimleri içerisinde tamamlanması gereken işler ve bu işlerin ardışıklığı söz konusudur. Birbirini izleyen etkinliklerin birinde gözlenen bir aksama veya zaman aşımı, ardışık diğer etkinlikleri de etkileyecektir.

ÖRNEK

Öğrenci kayıtlarının zamanında tamamlanamaması, derslerin başlangıcını, dolayısıyla derslerde ulaşılmak istenen hedeflere ulaşılmasını olumsuz yönde etkileyecektir. Bu durum, toplumun eğitim kurumlarında beklenen görevleri yerine getirememesine neden olabileceği için tüm toplumu etkilemesi söz konusudur.

Bu nedenle, eğitim örgütlerinde, yapılması gereken tüm işlerin, belirlenen zaman dilimlerinde doğru biçimde tamamlanması gerekir. Eğitim amaçlarına ulaşılması açısından, eğitimde zamanın etkili kullanılmasında en önemli boyut ise, sınıfta öğretim zamanının etkili kullanılmasıdır.

SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ

Öğretmen, etkili bir öğretimi gerçekleştirebilmek için öğretim süresinin ders dışı etkinliklerle engellenmesini önlemeye çalışmalıdır. Sınıfta zaman yönetimine ilişkin etkinlikler, sınıfta öğretim süresinin etkinliklere akılcı dağılımının yanı sıra, eğitim ortamında öğrencilerin sıkılmamasının sağlanması, öğrenci devamsızlığı ve okuldan ayrılmaların önlenmesine yönelik etkinlikleri de içerir.

Etkili bir sınıf yönetimi, "Öğretim için ayrılan zamanın etkili olarak yönetilmesi ve öğretim için kullanılması" olarak tanımlanabilir. Bu nedenle, sınıf içinde etkili olmak ve hedeflerine ulaşmak isteyen bir öğretmenin hem kendi zamanını hem de öğrencilerinin zamanlarını etkili bir şekilde yönetebilmesi gerekir. Öğretmen bu çabasıyla kendisinin ve öğrencilerinin zamanlarını etkili kullanabilmesi ve eğitim amaçlarını gerçekleştirebilmesinin yanı sıra, öğrencilerine de zamanlarını etkili kullanma konusunda model olacaktır.

Zamanı etkili kullanabilen bir öğretmen, eğitim amaçlarını gerçekleştirmenin yanı sıra, zamanlarını etkili kullanma konusunda öğrencilerine de model olacaktır.

Bir öğretmenin sınıfta zamanı etkili kullanması niçin önemlidir?

SIRA SİZDE 3

Bir öğretmenin zamanını etkili yönetebilmesi için öncelikle öğretmenlerin yapmaları gereken işlerin incelenmesi gerekir. Bir öğretmenin yapması gereken işler:

- Planlar (yıllık, haftalık, günlük, ...)
- Öğrenci devamını izleme
- Öğrencilerin öğrenmelerini izleme, değerlendirme
- Ders hazırlığı (araç-gereç, konu)
- Kendini geliştirme
- Öğretim

Her biri belirli zaman dilimlerinin ayırılmasını gerektiren bu işlerin yanı sıra, bir insan olarak her öğretmenin iş dışındaki yaşamında yapmak istediği ve yapmak için zaman ayırmak istediği işler bulunmaktadır. Bir öğretmenin yapması gerekenleri, yapılması gerektiği gibi yapıp işten doyum sağlaması ve bir insan olarak yapmak istediklerine zaman ayırabilmesi önemlidir. Bu durum, öğretmenin yapması gereken işlere daha fazla yoğunlaşmasına ve daha etkili bir iş başarımı gösterebilmesine de neden olacaktır.

Öğretmenin öğretim için ayrılan zamanı etkili bir şekilde yönetmesi ile istenmeyen öğrenci davranışlarının önlenmesi arasında nasıl bir ilişki vardır?

SIRA SİZDE 4

Öğretim zamanını etkili yönetebilen bir öğretmen, öğrencilerinin başarılı olmalarını sağlayacak ve istenmeyen öğrenci davranışlarını önleyebilecektir.

Öğretmenin sınıfta öğretim için ayrılan zamanı etkili bir şekilde yönetebilmesi, öğrencilerin başarılı olmaları ve istenmeyen öğrenci davranışlarının önlenebilmesi için önemlidir. Çünkü, öğretim zamanının etkili kullanımı, öğrenciler için daha fazla öğrenme yaşantılarının düzenlenebilmesine olanak sağlayacaktır. Bu durum, öğrencilerin daha başarılı olmalarına ve eğitim etkinlikleri için daha kolay güdülenmelerine yol açacaktır. Derse ve anlatılanlara ilgisi artan öğrenciler, ders sırasında istenmeyen davranışlarda bulunmayacaktır. Öğrencilerin derse güdülenmesi ve derste öğretimi aksatacak istenmeyen davranışlarda bulunmaması ise, öğretmenin ulaşmak istediği hedeflere ulaşmasına olanak sağlayacaktır. Bunun sonucunda, öğretmen kendisinden beklenen işleri zamanında yetişirebilmenin mutluluğunu yaşayabilme fırsatını elde edecektir.

Zamanını etkili kullanmak isteyen bir öğretmen:
- İşi ile ilgili ayrıntılı bilgi edinmeli
- Ders sırasında bazı rutin işlere fazla zaman harcamamalı
- Sınıf kurallarını öğrencilerle birlikte saptamalı
- Bazı işleri öğrencilere devretmeli
- Ders öncesi hazırlıkları iyi yapmalı
- Sınıftan çıkmadan, sınıfı bir sonraki ders için hazır bırakmalı.

Bir öğretmenin yapması gerekenleri yaparken zamanını etkili kullanabilmesi için yapması beklenen işler için zamanını planlamasında aşağıdaki bilgiler yardımcı olabilir.

İşi ile İlgili Ayrıntılı Bilgi Edinmek: Öğretmenlik mesleği ve öğretim yaptığı alanla ilgili bilgi birikimini artıran bir öğretmen, kendine güveninin artmasının yanı sıra, sınıfta, neyi, nasıl yapması gerektiğini bilerek zamanı daha iyi kullanabilecektir. Bunun sonucunda, yapması beklenen davranışları daha iyi planlayabilecek ve daha doğru uygulamalar gerçekleştirebilecektir.

Ders Sırasında Bazı Rutin İşlere Fazla Zaman Harcamamak: Ders sırasında öğretimin dışında öğretmenin yerine getirmesi gereken yoklama yapmak, öğrencilerin önceki derslerde verilmiş ödevlerini kontrol etmek, duyurularda bulunmak, öğrencilere dersle ilgili ek kaynaklar dağıtmak gibi başka işler de bulunmaktadır. Bazıları öğretimle doğrudan ilgili olmasına karşın, öğretmenin öğretim için ayrılan zamanını boşa harcamasına neden olabilecek bu tür etkinlikler için, öğretmen, olabildiğince az zaman harcamaya özen göstermelidir. Bunun için öğrencilerin bazılarından yardım alınabilir. Bazı durumlarda ise ya sınıftaki tahtaya yazılı olarak veya öğrencilerin masalarına bırakılan not kağıtları ile duyurular yapılabilir.

ÖRNEK

Öğrenci velilerine yönelik duyurularda öğrenci sıralarına bırakılan duyuru kağıtlarının velilerine verilmesi istenebilir. Öğrencileri ilgilendiren bir etkinlik duyurusu için sınıfta sözlü duyuru veya öğrencilerin tenefüste inceleyebilecekleri şekilde yazı tahtasına veya sınıfta bulunan ilan panosuna yazılı duyuru yolu benimsenebilir.

Sınıf Kurallarını Öğrencilerle Birlikte Saptamak: Sınıf kurallarının öğretim yılı başında öğrencilerle birlikte saptanması gerekir. Sınıf kurallarının oluşturulmasına öğrenci katılımının sağlanması, kuralların öğrenciler tarafından daha kolay benimsenmesine yol açacaktır. Bu durumda, sınıfta öğretimi aksatacak istenmeyen öğrenci davranışlarının ortaya çıkmasının önlenmesinde etkili bir yoldur. Kendilerinin katkısı ile oluşturulmuş kuralları, öğrencilerin hatırlaması daha kolay olacaktır. Hatırlamanın ötesinde kuralların getiriliş gerekçelerini ve sonuçlarını bilmeleri de, öğrencilerin kurallara uyumunu sağlayacaktır.

Bazı İşleri Öğrencilere Devretmek: Sınıfta yapılacak bazı işler için öğrencilerden yardım alınabilir. Bu durumda öğrenciler arasında ayırım gözetmemek gerekir. Ayrıca, öğrencilerden istenen yardımlarda öğrencilerin başarı duygusunu yaşayabilmelerine olanak sağlayacak şekilde onların yeterliklerini göz önünde bulundurularak sorumluluk verilmesi önemlidir.

ÖRNEK

Öğrencilerden alınabilecek yardımlar şunlar olabilir: Öğrencilere dağıtılacak bazı ek kaynakların dağıtımı, tahtaya yazılması gerekenler için öğrencilerden birinin görevlendirilmesi, bazı derslerde yapılacak uygulama çalışmalarının öğrencilerin yapmasını isteme...

Derste Kullanılacak Araç Gereç ve Kaynakları Önceden Hazırlamak: Öğretmenin ders öncesi ders için hazırlık yaparken sınıfta ders sırasında kullanacağı araç gereç ve kaynakları hazırlaması gerekir. Bu durumda, ders sırasında bu araç-gereçlerin hazırlanması ile zaman kaybedilmemesinin yanı sıra, ortaya çıkabilecek bazı olumsuzlukların da önceden görülüp ortadan kaldırılması olası olabilecektir.

ÖRNEK

Kullanılacak bir aracın yıpranmış olduğunun fark edilmesi, bu aracın yenilenmesini sağlayabilir. Bir ek kaynakta öğrencilerin anlayamayacağı kavramların bulunduğunun fark edilmesi ile, öğrenciler ek kaynak sunulmadan önce veya sunum sırasında bilgilendirilebilir. Ayrıca, ders sırasında kullanılacak bir aracın arızalı olduğunun fark edilmesi sonucunda ya araç tamir edilebilir veya başka bir aracın kullanılabilmesi için ders planında değişiklik yapılabilir.

Tüm bu hazırlıkların önceden yapılması ders sırasında öğretimin aksamasını ve öğretim için ayrılan zamanın etkili kullanımını sağlayacaktır.

Sınıftan Çıkmadan Sınıfı Bir Sonraki Ders için Hazır Olarak Bırakmak: Bu durum, öğrencilere olumlu davranışlar kazandırılması için önemli bir fırsat olarak görülebilir. Öğretmenin öğrencilerin de yardımını alarak, sınıfta ders sırasında kullanılan araç-gereçleri toplayarak veya düzenleyerek dersi tamamlaması gerekir. Toplu olarak kullanılan tüm mekanlar gibi, sınıfın da "Bulmak istediğin gibi bırak" temel anlayışı ile bir sonraki ders için olabildiğince hazır bırakılmasına özen gösterilmelidir. Yazı tahtasının temizlenmesi, kullanılan araç gereçlerin yerlerine kaldırılması... bir sonraki derste bunlar için fazladan zaman harcanmasını önleyecektir.

Eğitimde amaç, öğrencide istenen davranış değişikliğini oluşturabilmektir. Davranış değişikliği veya yeni davranışların kazandırılabilmesi ise, yalnızca, o davranışla ilgili bilgilerin sunulması ile sağlanamamaktadır. Öğretmen, her davranışın bilişsel, duyuşsal ve devinsel boyutu olduğunu gözden kaçırmamalıdır. Bu nedenle, öğretim için ayrılan zamanı planlarken ulaşılmak istenen her davranışın bilgi, beceri ve tutum düzeyinde kazandırılabilmesi için gereken zaman ayrılmalıdır.

Öğrencilerde kalıcı izli davranış değişikliğinin sağlanabilmesi için, sınıfta öğretim süresini planlarken öğretmenin yapması gerekenler aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir:

- Hazırlandığı dersin hedeflerini belirlemesi
- Belirlediği hedeflere ulaşabilmek için gerçekleştirilecek etkinlikleri ve sunum sıralarını belirlemesi
- Öğretim süresini etkinliklere paylaştırması

40 veya 45 dakikalık bir derste, öğrencilere davranışa ilişkin bilgilendirmeler için yaklaşık 10 dakikadan fazla süre ayrılmaması önerilir. Bu bilgilendirmeyi davranışa ilişkin beceri kazandırma etkinlikleri izlemelidir. Beceri kazandırma etkinlikleri yaparak gösterme, yardımla yaptırma, yardımsız yaptırma ve pekiştirme olarak sıralanabilir. Öğretmenin ulaşmak istediği hedef davranışlar için bu beceri etkinliklerine, öğretim süresinin yaklaşık 30 dakikasını ayırabilmesi gerekir. Benzer şekilde, öğrencilerin belirlenen hedef davranışa ulaştıktan sonraki kazançlarının ne olacağı konusunda ikna edilmeleri; davranışı edinmenin kendilerine yarar sağlayacağına inandırılmaları da önemlidir. Bu durum, davranışın kalıcılığını sağlayacaktır.

Özet

Zamanı etkili kullanmanın önemini kavrayabilmek

Zamanın etkili ve verimli kullanımı, özellikle günümüz insanları için çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü hemen herkesin yapacak çok işi olduğu görülmekte ve "Zaman yetmiyor, bugün yine işleri yetiştiremedim..." gibi şikayetlere sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum herkes için geçerli: Bir öğrenci, bir iş adamı, bir ev kadını, bir yönetici, bir işçi, bir memur, bir öğretmen... Ancak, incelendiğinde zamanı etkili ve verimli kullanma konusunun yalnızca günümüz insanlarının sorunu olmadığı, ilk çağlardan itibaren insanların zamanı etkili kullanabilme ve yapmaları gereken işleri zamanında yetiştirebilmenin önemine ilişkin sözlere ve yazılara rastlanır.

Zamanı etkili kullanmanın yararlarını açıklayabilmek

Herkesin eşit olarak sahip olduğu bir kaynak olarak kabul edilen zamanın kullanılması, insanların yaşamlarında denge sağlanmasına yol açacaktır. Çünkü, insanların yapmaları gereken işlerin yanı sıra, yapmak istedikleri ve yapabilmek için zaman ayırmak istedikleri işlerde bulunmaktadır. Yapmaları gereken işleri zamanında tamamlayarak yapmak istediklerini yapabilmeleri insanların daha mutlu olmalarını sağlayacaktır.

Zamanı yönetebilmek için yapılması gerekenleri açıklayabilmek

Zamanı etkili kullanabilmek için öncelikle biraz zaman ayırıp zamanımızı nasıl harcadığımız üzerinde düşünerek işe başlanabilir. Bunun sonucunda zamanımızı boşa tükettiğimiz etkinlikleri bulup ayıklayabilmemiz kolaylaşacaktır. Daha sonra sahip olduğumuz zaman diliminde hangi işlere öncelik vereceğimizi ve yapmamız gereken işler için ne kadar süreye gereksinim duyduğumuzu belirleyip akılcı planlar yapılmalıdır. Ancak, planların yapılması yetmez; yapılan planların uygulanması da gerekir.

Eğitimde zamanı etkili kullanımının önemini kavrayabilmek

Eğitim çalışanları, zaman baskısından en çok etkilenen meslek grupları arasında yer almaktadır. Eğitim etkinlikleri için zamanın etkili kullanımı daha da büyük önem taşımaktadır. Çünkü, bireyler arası etkileşime dayalı olarak gerçekleşen eğitim etkinliği boyunca zamanın etkili kullanılamaması yalnızca bir bireyin değil diğerlerinin de zamanlarının boşa harcanmasına neden olabilmektedir. Bunun yanı sıra, planlı her etkinlikte olduğu gibi eğitim etkinliklerinde de belirli zaman dilimlerinde tamamlanması gereken işler ve bu işlerin ardışıklığı söz konusudur. Zamanında tamamlanamayan bir etkinlik kendisinden sonraki etkinliklerin de zamanında tamamlanamamasına yol açacaktır.

Öğretim süresini planlarken göz önünde bulundurulması gerekenleri açıklayabilmek

Eğitim amaçlarına ulaşılması açısından, eğitimde zamanın etkili kullanılmasında en önemli boyut ise, sınıfta öğretim zamanının etkili kullanılmasıdır. Zamanı etkili kullanabilen bir öğretmen, eğitim amaçlarını gerçekleştirmenin yanı sıra, öğrencilerine de zamanlarını etkili kullanma konusunda model olacaktır. Bu nedenle, etkili bir sınıf yöneticisi olarak öğretmenin "öğretim için ayırlan zamanı etkili olarak yönetebilmesi ve öğretim için kullanabilmesi" beklenir. Bu durum, öğrencilerin başarılı olmalarını sağlayacak ve sınıf içinde istenmeyen öğrenci davranışlarını da önleyebilecektir.

Zamanını etkili kullanmak isteyen bir öğretmen, işi ile ilgili ayrıntılı bilgi edinmeli, ders sırasında bazı rutin işlere fazla zaman ayırmamalı, sınıf kurallarını öğrencilerle birlikte saptamalı, bazı işleri öğrencilere devretmeli, ders öncesi hazırlıklarını iyi yapmalı, sınıftan çıkmadan önce, sınıfı bir sonraki ders için hazır olarak bırakmalıdır.

Kendimizi Sınayalım

1. Zamanı etkili kullanma yeterliği ile ilgili **en doğru** ifade, aşağıdakilerden hangisidir?

a. Zaman yönetimi, günümüzde tüm insanların sorunudur.
b. Zamanı etkili kullanma yeterliği öğrenilebilir.
c. Zamanı etkili kullanabilmek için, önce biraz zaman harcanmalıdır.
d. İnsanların eğitim düzeyi yükseldikçe zamanı etkili kullanma yeterliği artar.
e. Zaman tüm insanların eşit olarak sahip olduğu bir kaynaktır.

2. Aşağıdakilerden hangisi, öğretim için ayrılan süreyi etkili kullanmak isteyen bir öğretmenin alması gereken önlemler arasında **yer almaz?**

a. İşi ile ilgili ayrıntılı bilgi edinmek
b. Bazı işler için öğrencilerden yardım almak
c. Ders öncesi, kullanılacak araç-gereç ve kaynakları gözden geçirmek
d. Sınıf kurallarını dönem sonunda oluşturmak
e. Sınıfı bir sonraki ders için hazır bırakmak

3. Bir okulda, öğrenci işlerini yürüten memurlardan birinin izinli olması nedeniyle öğrenci kayıtlarının zamanında tamamlanamaması, aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

a. İzin alan memurun sorumsuzluğu
b. Memura kayıt döneminde izin veren yöneticinin sorumsuzluğu
c. Diğer memurların yetersizliği
d. Okulun öğrenci sayısının fazlalığı
e. Okulda yapılması gereken işlerle ilgili zaman planlamasının yetersizliği

4. Aşağıdakilerden hangisi, bir öğretmenin mutlaka zaman ayırması gereken işler arasında **yer almaz?**

a. Yıllık, haftalık ve günlük ders planları hazırlamak
b. Öğrencilerin devamını izlemek
c. Öğrencilerin öğrenmelerini izleme ve değerlendirmek
d. Hazırladığı ders planlarını uygulamak
e. Okulda düzenlenen sosyal etkinliklere katılmak

5. Örnek Olay'da söz edilen Ayşe Öğretmen ile Gül Öğretmen için aşağıdaki ifadelerden hangisi **söylenemez?**

a. Ayşe öğretmen, gerek sınıf içinde gerekse sınıf dışında zamanı etkili kullanamamaktadır.
b. Gül öğretmen, gerek sınıf içinde gerekse sınıf dışında zamanı etkili kullanabilmektedir.
c. Gül öğretmen, kendini geliştirmek için alanında yüksek lisans yapmak istemektedir.
d. Ayşe öğretmen, Gül öğretmenin enerjisine şaşırmaktadır.
e. Ayşe öğretmen ve Gül öğretmenin her ikisi de İngilizce öğretmenidirler.

6. Belirlenen bir zaman diliminde, örgütsel kaynakların ve etkinliklerin yönetimi, aşağıdakilerden hangisiyle açıklanabilir?

a. Çatışma yönetimi
b. Stres yönetimi
c. Kriz yönetimi
d. Zaman yönetimi
e. Değişim yönetimi

7. Öğretmeni sınıfta etkin süre kullanımı konusunda **başarısız kılan etken** aşağıdakilerden hangisidir?

a. Konuyu dağıtmamak
b. Derse önceden hazırlanmak
c. Yapılacak işleri çeşitlendirmemek
d. Aynı anda birkaç işi bir arada yapmak
e. Öncelikleri belirlemek

8. Aşağıdaki sınıf yönetimi etkinliklerinden hangisi, öğretmenlerin üzerindeki eğitim etkinliklerini gerçekleştirme baskısını azaltmaktadır ?

a. Davranış düzenlemelerine ilişkin etkinlikler
b. Zaman kullanımına yönelik etkinlikler
c. Plan-program düzeniyle ilgili etkinlikler
d. Sınıf içi ilişkilerin düzenlenmesine yönelik etkinlikler
e. Sınıfın fiziksel düzenine ilişkin etkinlikler

9. Zaman yönetimiyle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır?**

a. Zaman kayıpları için öğrencilerin cezalandırılması olası kayıpları azaltır.
b. Eğitim ortamlarında yapılacak ve yapılamayacak işler ayıklanmalıdır.
c. Eğitsel etkinliklerde yapılan planın mutlaka uygulanması gerekmektedir.
d. Nitelik ve özelliklerine göre işlere ayrılması gereken zaman farklılaşmaktadır.
e. İşlerin aciliyet ve önemine göre bir zaman yönetimi tablosu yapılmalıdır.

10. Aşağıdakilerden hangisi öğretmenlerin sınıfta yapmaları gereken işlerden biri **değildir?**

a. Öğrenci devamını izlemek
b. Kendini geliştirmek
c. Öğrencilerin disiplin işlerini yürütmek
d. Öğrencilerin öğrenme sürecini izlemek
e. Derse hazırlık yapmak

Yaşamın İçinden

"Erken eğitim ömrü uzatıyor!"

Eğitim eksikliğinin, eğitim sistemindeki yanlışların Türkiye'ye neler kaybettirdiğini giderek artan olumsuzluklarla, özellikle şiddetle hergün görüyoruz. Çocuklarımızın mümkün olan en küçük yaşta ve doğru şekilde eğitilmesi büyük önem taşıyor.

Ayşen Özyeğin 1993 yılında Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nı (AÇEV) kurduğunda ve ilkokul öncesi eğitimin önemini vurguladığında bu işin öneminin bizler bile farkında değildik. Büyük şehirlerde, imkânı olan aileler çocuklarını yuvalara gönderiyordu zaten... Anadolu'nun küçük şehir, kasaba ve köylerinde ise daha "ilkokula gönderme zorunluluğu" tartışılmakta, çok çocuklu ailelerin çocuklarının yalnızca bazılarını okutmaları önlenmeye çalışılmaktaydı. Oralarda yuva, ana okulu bir fantezi olabilirdi ancak...

Ama Ayşen Özyeğin ile onu destekleyen Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı ve Dr. Sevda Bekman akademisyenler, gönüllüler ne yaptıklarını, neyi hedeflediklerini iyi biliyorlardı. Nitekim 13 yıl içinde sağlanan bağışlar Türkiye genelinde 300 bin kişiye ulaşıldı ve 3500 eğitimci yetiştirildi.

Erken çocukluk eğitimini sağlamak ve önemine dikkat çekmek için hazırlanan proje, açılan "7 Çok Geç" kampanyası o kadar başarılı oldu ki bazı Avrupa ve Arap ülkeleri AÇEV den aynı uygulama için yardım isteğinde bulundular.

Basın bizi izlesin

Yapılan tüm araştırmalar erken yaşlardaki deneyim ve eğitimin ilerdeki ruhsal/fiziksel sağlık ve gelişim üzerinde ve gelecekteki yaşam kalitesinin büyük önemi olduğunu ortaya çıkarıyor.

Birkaç ay önce yapılan uluslararası AÇEV Konferansı'nda da Kanada, ABD, Hollanda gibi ülkelerden gelen uzmanlar beynin şekillendiği 7 yaş öncesi eğitime, çocuğa yatırım yapmanın yetişkin yaşamında yarattığı farkları örneklerle ortaya koymuşlardı. Erken yaş o kadar önemli ki ergenler tarafından işlenen kayıtlı suçlarda çocuğun dil gelişimi (7-12 ay) ile suça yatkınlık arasında bile yakın ilişki olduğu anlaşılmış. Minnesota'da biri "kaliteli öğretmenlerle ve kaliteli programlarla, az sayıda öğrenci bulunan küçük sınıflarda yakın ilgi ile", diğeri sıradan şartlarda ama aynı müfredatla eğitim gören iki ayrı gruba ait çocukların 40 yıllık yaşamı incelenmiş. Daha çok ilgi gösterilen grubun hayatta daha başarılı olduğu görülmüş.

Hiç unutmuyorum, yine o toplantıda Kanada ileri Araştırmalar Enstitüsü Başkanı Dr. Frasier Mustard konuşmasında eğitim süresi ile yaşam süresi beklentisinin bile orantılı olduğunu söyledi; eğitim süresi arttıkça yaşam süresi uzuyor muş.

Yine gerideyiz

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda 4-6 yaş arası eğitim oranı Türkiye'deki "yüzde 11 "den yüksek...

Hindistan'da yüzde 35, Ürdün'de yüzde 27 (buna rağmen AÇEV den bilgi desteği istiyorlar). AB'de ise; Fransa'da yüzde 100, Almanya'da yüzde 70, İtalya'da yüzde 95... Yeni katılan Çek Cumhuriyet'inde ise yüzde 72.

İşte AÇEV; Türkiye'nin AB sürecinde avantaj olarak gördüğü genç nüfusunun "eğitimsizliğiyle" bunun tam aksi bir duruma neden olacağını biliyor ve sorunu en baştan çözmeye çalışıyor.

Bundan sonra çocukların okula gönderilme tartışması Doğu'da bile 7 yaşında değil 4-5 yaşında başlatılacak.

Ve Ayşen Özyeğin; "Basın bizi izlemeli, bakalım verdiğimiz sözleri tutacak, beklenen gelişmeyi sağlayabilecek miyiz" diyor. Bu dikkati basından istiyor.

Kendi toplumumuzun gelişmesi için böylesi özveriyle çalışan bir sivil toplum kuruluşuna verilecek minimum destektir bu...

Memnuniyetle yaparız! (...)

Ruhat Mengi tarafından yazılan bu makale, 04 Temmuz 2006 Salı günü yayınlanan Vatan Gazetesindeki köşe yazısıdır.

Okuma Parçası

"Okulöncesi eğitim"

TÜSİAD Eğitim Çalışma Grubu olarak, yükseköğrenimden mesleki eğitime, okulöncesinden akreditasyona kadar çok geniş bir yelpazede çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Arzuhan Yalçındağ'ın başkanlığını yaptığı TÜSİAD Sosyal İşler Komisyonu'nun bir ayağı olarak ayda bir kez toplanıyoruz. Son zamanlarda YÖK ve mesleki eğitimden sonra üzerinde en çok durduğumuz konulardan biri de okul öncesi eğitim oldu. Nuri Çolakoğlu'nun başkanlığını, Nazan Moroğlu'nun da alt çalışma grubu başkanlığını yaptığı uzun toplantılardan sonra, ortaya, bu konudaki en kapsamlı araştırmalardan biri çıktı. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölüm Başkanı Prof. Dr. Sevda Berkman ve Stratejik Araştır-

malar Enstitüsü Başkanı Dr. Can Fuat Gürlesel tarafından kaleme alınan çalışmada, en son veriler ve ilginç tespitler var. Bilindiği gibi, okulöncesi eğitim, eğitim kademeleri içerisinde, en önemli olanı. Ama ülkemizde hak ettiği önemi hiçbir zaman bulmadı. İsterseniz önce gelin okullaşma oranlarına bir göz atalım: Fransa'da yüzde 100, İtalya'da yüzde 95, Japonya'da yüzde 84, Yunanistan'da yüzde 73, Almanya ve Meksika'da yüzde 70, Fas'ta yüzde 34, Türkiye'de ise yüzde 15. Okulöncesi eğitimle kalkınmışlık arasında ciddi bir paralellik olduğu yukarıdaki oranlardan belli. Peki sosyoekonomik açıdan bakıldığında durum nasıl? Araştırmada bu konuda da ilginç veriler var: Yüksek gelir düzeyinde okullaşma oranı yüzde 90. Yüksek orta gelir grubunda yüzde 63, orta gelir grubunda 40, alt orta gelir grubunda 36 ve düşük gelir grubunda yüzde 24. Dünya ortalaması ise yüzde 40.

Okulöncesi eğitimin, bir başka anlamıyla, erken çocukluk programlarının, çocukların sonraki eğitim ve sosyal yaşamlarında pozitif etki yarattığı çeşitli araştırmalarla ortaya konuyor. Peki bu kadar önemli bir konu ülkemizde neden gereken ilgiyi görmüyor? Örneğin artı bir yıllık eğitim neden okulöncesine değil de, liseye eklendi? Okulöncesi eğitimi zorunlu hale getirdik dediğiniz anda bu milyonlarca yeni öğrenci demektir ki, bunun için ne bina ve donanım ne de öğretmen var... Ama başta TÜSİAD olmak üzere sivil toplum örgütlerinin bu konuya gösterdiği ilgi sevindirici. Bu kamuoyu baskısı, hükümeti, bu konuya daha önem verir noktaya getirebilir...

Kaynak: 23 Eylül 2005 Cuma - Milliyet
Abbas Güçlü http://makale.turkcebilgi.com/kose-yazisi-159-abbas-guclu-okuloncesi-egitim.html

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. b	Yanıtınız yanlış ise "Zaman Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
2. d	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta Zaman Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
3. e	Yanıtınız yanlış ise "Eğitimde Zamanın Etkili Kullanımı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
4. e	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta Zaman Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
5. e	Yanıtınız yanlış ise "Örnek Olay" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
6. d	Yanıtınız yanlış ise "Zaman Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
7. d	Yanıtınız yanlış ise "Zamanı Yönetebilmek İçin Yapılması Gerekenler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
8. b	Yanıtınız yanlış ise "Eğitimde Zamanın Etkili Kullanımı" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
9. a	Yanıtınız yanlış ise "Zamanı Yönetebilmek İçin Yapılması Gerekenler" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.
10. c	Yanıtınız yanlış ise "Sınıfta Zaman Yönetimi" başlıklı bölümü yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Zaman yönetimi; zamanı etkili ve verimli olarak kullanma ve denetleme yeterliliği olarak tanımlanmaktadır. Zaman yönetimi, günümüzde özellikle yönetici yetiştirme ve yöneticilik yeterliklerinin geliştirilmesine yönelik programlarda oldukça önemli bir yere sahiptir.

Sıra Sizde 2

Zamanı yönetme yeterliliğini kazanmak için öncelikle zaman kaybettiren hataları bilmek, zamanın yanlış kullanılması durumunda sorumluluğu üstlenmek ve etkili zaman kullanımı için biraz zamanın harcanması gerekmektedir. Önceliklerin belirlenmesi ve etkili planlama ile zaman su gibi aksa da bir çok iş bitirilmiş olacaktır.

Sıra Sizde 3

Genelde öğretmenler konuları yetiştirememekten yakınabilmektedirler. Bunun nedeni öğretmenlerin sınıfta zamanı etkili kullanamaması ile ilgilidir. Öğretmen sınıf içi etkilinlerinde zamanı çok etkili kullanabilmelidir. Hangi konuyu, hangi etkinliği ne zaman ve ne kadar sürede yapması gerektiğini önceden planlamalı ve zaman tüketici eylem ve olaylardan uzak durmalıdır. Sınıf içinde zamanı etkili kullanarak dersini işleyen bir öğretmen öğrencilerine ve kendisine daha yararlı olacaktır.

Sıra Sizde 4

Öğretmenin sınıfta öğretim için ayrılan zamanı etkili bir şekilde yönetebilmesi, öğrencilerin başarılı olmaları ve istenmeyen öğrenci davranışlarının önlenebilmesi için önemlidir. İstenmeyen davranışların ortaya çıkmasını önlemek adına öğretmenin, işi ile ilgili ayrıntılı bilgi sahibi olması gerekir. Ders sırasında bazı rutin işlere fazla zaman harcamadan dersini işlemeye özen göstermesi gerekir. Öğrencilerle sınıf kurallarını birlikte belirlemek de öğrencilerin kurallara uyma oranını artıracağından istenmeyen davranışlar en az indirgenmiş olur ve öğretmen sınıf içi etkinlikler için zamanı etkili kullanabilir. Öğrencilere bazı işleri devretmek, de aynı şekilde istenmeyen davranışı önleyici bir eylem olacaktır. Öğretmenin sınıfa kullanılacak araç-gereç ve kaynakları önceden hazırlamış olarak gelmeli ve sınıftan çıkmadan sınıfı bir sonraki ders için hazır olarak bırakması da istenmeyen davranışları önleyeceğinden zamanın boşa harcanmasını da engellemiş olacaktır.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Açıkalın, Aytaç. **Teknik ve Toplumsal Yönleriyle Okul Yöneticiliği**. Ankara: PEGEM Yayın No 10, 1994.

Adair, John and Talbot Adair. **Zaman Yönetimi** (Çev.: Bengi Güngör). Ankara: Öteki Yayınevi, 1993.

Ağaoğlu, Esmahan. "Sınıf Yönetimiyle ilgili Genel Olgular", **Sınıf Yönetimi**. (Ed. Zeki Kaya). Ankara: Pegem A Yayınları, 2002.

Aksüt, Mehmet. "Derslerle ilgili Süre Kullanımı", **Sınıf Yönetimi**. (Ed. Zeki Kaya). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002.

Allan, Jane. **Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Zaman Yönetimi** (Çev.: Mehmet Zaman). İstanbul: Hayat Yayınları, 1999.

Capel, S., M. Leask and T. Turner. **Learning to Teach in the Secondary School**. London and NewYork: Routledge, 1995.

Covey, Stephhen R. **Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı** (Çev.: Gönül Suveren-Oman Deniztekin) (11. Basım). İstanbul: Varlık Yayınları, 1999.

Efil, İsmail. "Zaman Yönetimi", **Sınıf Yönetimi** (Ed.: Leyla Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000.

Erdoğan, İrfan. **Sınıf Yönetimi -Ders, Konferans, Panel ve Seminer Etkinliklerinde Başarının Yolları-**. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2001.

Ertürk, Selahattin. **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Yelkentepe Yayınları: 4, 1977.

Garratt, Sally. Manage Your Time. London: Harper Collins, 1994.

Gordon, Thomas. E. Ö. E. **Etkili Öğretmenlik Eğitimi**. (Çev.: Emel Aksay) (Sekizinci Basım) İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1999.

Güçlü, Nezahat. "Zaman Yönetimi", **Eğitim Yönetimi** 7 (25). Kış 2001. (Ss. 87-106).

Johns, Ted. **Perfect Time Management -All You Need to Get It Right First Time-**. London (UK): Arrow Books, 1994.

Jones, Katie. **Zamanı Kullanma** (Çev.: Ali Cevat Akkoyunlu). İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2000.

Koch, Richard. **80/20 İlkesi** (Çev.: Kerem Özdemir). İstanbul: Varlık Yayınları, 1999.

Lakein, Alan. **Zaman Hayattır -Zamanınızı ve Hayatınızı Kontrol Altına Almanın Yöntemleri-** (Çev.: Selda Tezcan). İstanbul: Rota Yayıncılık, Bireysel Yatırım Dizisi, 1997.

Maitlland, Iain. **Zamanınızı Yönetin**. Ankara: İlkkaynak Kültür ve Sanat Ürenleri, 1997.

Özkılıç, Rüçhan. "Sınıf İçinde Zaman Kullanımı", **Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar** (Ed. Leyla Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000.

Scoot, Martin. **Zaman Yönetimi** (Çev.: Aslı Çıngıl Çelik). İstanbul: Rota Yayıncılık, Bireysel Yatırım Dizisi, 1997.

Smith, Jane. **Daha İyi Nasıl... Zaman Yönetimi** (Çev.: Ali Çimen). İstanbul: Timaş Yayınları, 1998.

"Ten Tips for Better Time Management", **http//www.sta.purdue.edu/studentserv/learningcenter/handout/tentpstm.htm**.

"Time Management for University Students", **http//www.yorku.ca/**

"Time Management Tips", **http//www.gmu.edu/**

"Time Management Training Skills and Tips", **http//www.tsuccess.dircon.co.uk/timemanagementtips.htm/**

Wragg, E. C. **Class Management**. London and New-York: Routledge, 1993.

Sözlük

A

Aciliyet: Hemen ilgilenilmesi gereken işlerin özelliği.

Amaç: Ulaşılmak istenen sonuç.

B

Belirtke Tablosu: Hedef davranışlarla program içeriğinin ilişkilerini gösteren tablo.

Betimleyici Dil: Olanı olduğu gibi anlatan anlatım.

Betimsel Anlatım: Olanı olduğu gibi, resim yapar gibi, kendiliğinden bir şey katmadan, yargılamadan anlatma

Bireysel Düzen: Öğrencinin kendi başına, kendi düzeyinde çalışmalar yapabilmesine olanak veren sınıf yerleşim düzeni.

Bütünlük: Bir öğrenmenin, başka etkinliklerde de işe yarayacak şekilde planlanması; bir derste kazanılanların, o dersin diğer dilimlerinde veya başka derslerde kullanılması.

Bütünsel Model: Önlemsel ve gelişimsel modelin özelliklerine öncelik vermeyi ve gerektiğinde tepkisel modeli kullanmayı içeren sınıf yönetimi modeli.

Ç

Çok Grup Düzeni: Hedef davranışlara göre benzer çalışma yapan öğrencilerin yardımlaşarak öğrenme, dinleme, anlama, katılma ve yaparak yaşayarak öğrenme becerilerinin gelişmesine olanak veren sınıf yerleşim düzeni.

D

Değerlendirme: Ölçüm sonuçlarının (dönütlerin), ölçütlerle karşılaştırılıp değer yargılarıyla ifade edilmesi.

Değişkenlik: Farklılık, çeşitlilik, esneklik.

Demokrasi: Sayıca az olanların da dinlendiği, hakların gözetildiği, çokluğun değil hakkın, adaletin yer aldığı yönetim biçimi.

Denetim: Olanların, olması gerekenlerle, olabilecek olanlarla karşılaştırılması, eksikliklerin tamamlanıp yanlışlıkların giderilmesi, yapılanların düzeltilip geliştirilmesi süreci.

Ders Programı: Bir derste işlenecek konuların listesi.

Dikkati Çekme: Öğretmenin öğrencilerin hedef davranışlara ulaşmasını sağlamak için yapılacak etkinlikleri hazırlaması.

Düzen: Amaca yönelik olarak, eldekilerin şekle sokulması.

Düzenlilik: Kuralların belirleyiciliği ve birörnekliği.

E

Eğitsel Çevre: Bireyi etkileyen ve ondan etkilenen çevre.

Emir Dili: Emir ifade eden anlatım.

Eşgüdüm: Bir işin değişik dilimlerini yapanların, birbirlerinin yaptığından haberleri olması. İş kurgusu. İşlerin değişik parçalarının uyum içinde yapılması.

F

Fiziksel Ortam: Gerekli araç gereçler ve bunların düzenlenmesiyle oluşan eğitsel amaçlara götürmesi beklenen ortam.

G

Gelişimsel Model: Öğrencilerin fiziksel, deneyimsel ve duygusal gelişim özelliklerinin gözetilerek eğitsel etkinliklerin bunlara göre planlanıp gerçekleştirildiği sınıf yönetimi modeli.

Grup: Bireylerin çeşitli sınırlılıklarının üstesinden gelebilmek için başkaları ile işbirliği yaparak oluşturdukları birimler.

Grup Baskısı: Bireyin davranışlarını grubun kontrol edip yönlendirmesi.

H

Hedef Davranışlar: Öğrencilerde, öğretim uygulamasından sonra görülmek istenen davranışlar.

İ

İstek Dili: İstek belirten anlatım.

İstenmeyen Davranış: Okuldaki eğitsel çabaları engelleyen her tür davranış.

İşbirliği: Bir işin birden çok kişi ve kurum katkısıyla yapılması.

İşbirlikçi Öğrenme Düzeni: Öğrencilerin ortak hedeflere ulaşmak için birlikte çalıştığı, etkinliklere tümünün katıldığı, yardımlaşılarak öğrenilen düzen.

K

Klasik Düzen: Öğrencilerin satır ve sütunlar şeklinde oturduğu ve birbirlerinin ensesini gördüğü sınıf yerleşim düzeni.

Kurallar: Bize karşı değil, bizim için oluşturulan ve birlikte yaşamanın düzenini sağlayan araçlar.

Kurgu: İçeriğin amaçlarla, önceki öğrenmelerle, öğrenenin hazırbulunuşluk düzeyiyle, dikkatsizliğe ya da vazgeçmeye götürmeyecek bir hızla, uygun yöntemlerle ve sırasıyla düzenlenmesi.

O-Ö

Olumsuz Pekiştirme: İstenen davranış gerçekleştiğinde istenmeyen, rahatsızlık veren bir sonucun veya uygulamanın kaldırılması.

Ortak Merkezli Yaklaşım: İstenmeyen davranışın değiştirilmesi sürecinde öğretmen ve öğrencinin ortak çözüm arayışı içine girerek birlikte hareket ettiği yaklaşım.

Öğrenci Merkezli Yaklaşım: İstenmeyen davranışın değiştirilmesi sürecinde öğrencinin tüm sorumluluğu aldığı ve kendi gücü ile çaba gösterdiği yaklaşım.

Öğretmen Merkezli Yaklaşım: İstenmeyen davranışın değiştirilmesi sürecinde öğretmenin öğrenciye neleri yapıp neleri yapmaması gerektiğini belirttiği ve süreci sürekli denetlediği yaklaşım.

Önem: İşlerin sonuçları ve göreve, değerlere, öncelikli hedeflere katkısı.

Önlemsel Model: Tepkiyi ve ona neden olan istenmeyen durumu önlemek için, istenen durumdan sapmaların önlenmesine yönelik eylemleri içeren sınıf yönetimi modeli.

Örgütleme: Amaçlar esas alınarak, görevlerin, görevlilerin ve bunların ilişkilerinin belirlenmesi.

Özdenetim: Kişinin kendi eksik ve yanlışlıklarını kendisinin görmesi, düzeltip tamamlayarak kendini geliştirmesi.

R

Rol: Gruptaki kişilerin göstermesi beklenen davranış örüntüsü.

S

Sınıf Yönetimi: Eğitsel etkinliklerin öğretmen kılavuzluğunda, katılanlarca yönetilmesi.

Sınıf: Eğitim amacıyla, hazırbulunuşluk düzeyi benzer bireylerin bir arada bulunduğu mekan, insan ve kaynaklardan oluşan bütün.

Sınıfın Yapısı: Eğitsel süreçlerin kimlerce, nasıl işletileceğini belirleyen düzen.

Sıra: İçeriğin mantıksal düzen içinde hazırlanıp önce öğrenilmesi gerekenlerin önce, bunların bilinmesine gerek duyulan etkinliklerin sonra yer alması.

Statü: Grup içindeki bireylerin sayınlık ölçüsü.

Süreklilik: Öğrenmenin geçmiş ile gelecek ilişkisinin kurulması.

T

Tek Grup Düzeni: Sınıfın tamamının birbirini görüp işitebildiği, yapılan eğitsel etkinliklerin göz önünde gerçekleştirildiği sınıf yerleşim düzeni.

Tepkisel Model: Bir durum, oluşum ya da davranışa karşı hedefler belirlenerek tepki gösterilmesini içeren sınıf yönetimi modeli.

U-Ü

Uyma Davranışı: Bireyin, grubun istek ve beklentilerine göre davranışını değiştirmesi.

Uzak Çevre: Etkisi ve etkisinin yoğunluğuna bakılmaksızın öğrenciyi zaman zaman etkileyen çevre.

V

Vizyon: Bireyin veya grubun gelecekte ulaşmayı istediği yerin bir tasviri.

Y

Yakın Çevre: Öğrencinin sürekli içinde yer aldığı ve etkilendiği çevre.

Yaptırım: İstenmeyen davranışta ısrar eden öğrenciyi, istemediği durumlarla karşı karşıya getirmek.

Yargılayıcı Dil: Eylem veya durumla ilgili yargı bildiren anlatım.

Yarışmacı Öğrenme Düzeni: Amaçlardan çok, başkalarına ve başkalarının eylemlerine, düşüncelerine yönelik düzen.

Yönetim: Hedeflerin belirlenmesi, bunlara götürücü kararların alınması ve uygulanması ile yapılanların düzeltilip geliştirilmesi.

Z

Zaman Yönetimi: Zamanı etkili ve verimli kullanma ve denetleme yeterliği.

Dizin

A

Aciliyet 166, 170
Açıklık 31
Aile Takvimi 20
Amaçlar Sıradizini 86

B

Belirtke Tablosu 108
Benzerlik Yoluyla Çağrıştırma 125
Betimleyici Dil 56
Bireysel Düzen 36, 37, 40
Bütünlük 89

Ç

Çabukluk-Anındalık 31
Çevre Eğitim Planı 137
Çok Boyutluluk 31
Çok Grup Düzeni 36, 37, 40

D

Değerlendirme 98, 101, 102, 107, 108, 110
Değişkenlik 47, 58
Denetim 48
Ders Araçları 100, 101
Ders Programı 86-88, 93
Derste Değişiklik Yapma 148, 150, 153, 154, 157, 160
Dikkati Çekme 98, 102
Düzen 132-139, 142
Düzenlilik 47, 48, 58

E

Eğitim Araçları 97, 100, 110
Eğitim Yönetimi 2, 3, 8
Eğitsel Çevre 15, 23
Eğitsel Hazırlıklar 4, 5, 8
Emir Dili 56, 58
Eşgüdüm 3, 5
Eş Zamanlılık 31

F

Fiziksel Düzenlemeler 4
Fiziksel Ortam 29, 32, 40
Görmezden Gelme 148, 150, 151, 154

G

Grup 63-72, 76, 77
Grup Baskısı 67, 68, 76
Güdüleme 98, 102, 103, 104, 109

H

Hazırlıklar 88, 89, 91
Hedef Davranışlar 97, 99, 101-110

İ

İlgi Köşeleri 35
İlişki Yoluyla Çağrıştırma 125
İstek Dili 56, 58
İsteneni Destekleyici Davranışlar 116, 117
İsteneni Destekleyici Ortam 117
İstenmeyen Davranışlar 135, 136, 138-140, 142
İşbirliği 3-5
İşbirlikçi Öğrenme Düzeni 48

K

Kestirilemezlik 31
Klasik Düzen 36, 40
Kurallar 45-48, 51-53, 58
Kurgu 98, 102, 104, 110

O-Ö

Okul Yönetimi ve Aile İle İşbirliği Yapma 150
Olumsuz Pekiştirme 123
Ortak Merkezli (Etkileşimci) Yaklaşım 148-150
Öğrenci Direncini Yönetme 148, 158
Öğrenci Merkezli (Karışmacı Olmayan) Yaklaşım 148, 149
Öğrencinin Yaşama Çevresi 137
Öğrenciyle Konuşma 148, 150, 152, 154, 160
Öğrenme Merkezleri 35, 40
Öğretmen Merkezli (Karışmacı) Yaklaşım 148, 149
Önem 166-174
Örgütleme 55
Özdenetim 91

P

Pekiştirme 89, 91, 93
Plan-Program Hazırlıkları 4, 5

R

Rol 66-68, 71, 72, 74-77

S

Sınıf Kuralları 45, 51-53, 58
Sınıfın Yapısı 138, 139, 142

Sıra 86-90
Sorumluluk Verme 148, 150, 152, 154, 160
Sorunu Anlama 148, 150, 151, 157
Statü 67, 68, 74, 76
Süreklilik 89

T

Tanıma 47, 49-51, 54, 58
Tek Grup Düzeni 36, 38, 40

U

Uyarma 148, 150, 152, 154
Uygulama Süreci 89
Uyma Davranışı 67, 68, 76
Uzak Çevre 14-17, 23
Uzun Sürelilik 31

Y

Yakın Çevre 13, 15, 17-21, 235
Yakınlık Yoluyla Çağrıştırma 125
Yaptırım Uygulama 148, 156
Yargılayıcı Dil 56
Yarışmacı Öğrenme Düzeni 48
Yerleşim Düzeni 36, 37
Yönetim 1-8